

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ  
Інститут соціальної та політичної психології**

**ЗАТВЕРДЖЕНО**  
Вченою радою Інституту соціальної  
та політичної психології НАПН України  
“ 13 ” січня 2011 року, протокол № 1/11  
Директор

\_\_\_\_\_ **М. М. Слюсаревський**

**З В І Т**  
**про роботу Інституту**  
**соціальної та політичної психології**  
**НАПН України**  
**за 2010 рік**

**Київ – 2011**

## З М І С Т

I. Загальна характеристика діяльності установи .....	4
II. Основні результати науково-дослідної роботи .....	18
III. Експериментальна робота.....	105
IV. Упровадження і використання результатів наукових досліджень у практиці .....	120
V. Робота вченої ради.....	137
VI. Кадри. Підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів .....	144
VII. Робота спеціалізованої вченої ради .....	156
VIII. Проведення масових науково-практичних заходів.....	162
IX. Зв'язки установи із засобами масової інформації та громадськістю .....	181
X. Міжнародна діяльність .....	190
XI. Публікації та видавнича діяльність .....	197
XII. Інформатизація наукової діяльності .....	203
XIII. Фінансування. Матеріальне забезпечення .....	206
XIV. Висновки .....	211
XV. Список наукових праць.....	225
XVI. Основні показники діяльності установи (у таблицях).....	268
Таблиця 1. Кількісний і якісний склад керівних кадрів .....	269
Таблиця 2. Кількісний і якісний склад наукових кадрів .....	270
Таблиця 3. Розподіл наукових кадрів за науковими підрозділами .....	271
Таблиця 4. Підготовка докторів наук.....	273
Таблиця 5. Підготовка кандидатів наук .....	274
Таблиця 6. Підготовка наукових кадрів в аспірантурі (прийом).....	275
Таблиця 7. Підготовка наукових кадрів в аспірантурі (випуск).....	276
Таблиця 8. Підготовка наукових кадрів у докторантурі .....	277
Таблиця 9. Робота спеціалізованої вченої ради Д 26.457.01 .....	278

Таблиця 10. Атестація наукових кадрів вищої кваліфікації спеціалізованою вченою радою .....	279
Таблиця 11. Виконання тематики наукових досліджень.....	280
Таблиця 12. Дані про проведення експериментальної роботи .....	281
Таблиця 13. Упровадження і використання результатів наукових досліджень .....	282
Таблиця 14. Дані про публікації .....	284
Таблиця 15. Дані про участь у масових науково-практичних заходах.....	285
Таблиця 16. Виконання завершених галузевих фундаментальних і прикладних досліджень у 2010 р.....	286
<b>Додатки .....</b>	<b>292</b>
Додаток І. Анотований перелік наукових розробок, готових до практичного застосування і впровадження .....	293
Додаток ІІ. Перелік тем дисертаційних досліджень, захищених у спеціалізованій вченій раді Інституту.....	302
Додаток ІІІ. Інформація про проведення експериментальної роботи .....	304

# **I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ УСТАНОВИ**

У 2010 р. Інститут соціальної та політичної психології НАПН України здійснював статутну діяльність відповідно до затверджених НАПН України “Основних напрямів досліджень з педагогіки і психології в Україні” і тематичного плану НДР. Надання Академії педагогічних наук України статусу Національної інтенсифікувало роботу установи, надало науковим розробкам державницького масштабу, посилило прагнення співробітників до пошуку відповідей на глобальні цивілізаційні виклики, що постають перед Україною.

Пріоритети наукових завдань у діяльності Інституту визначались у правовому полі держави, створеному положеннями Конституції України, Законами України, що регулюють відносини у сфері освіти і науки, Указами Президента України “Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні” від 30 вересня 2010 р. № 926 та “Про заходи щодо визначення і реалізації проектів із пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку” від 8 вересня 2010 р. № 895, розпорядженнями Кабінету Міністрів України “Про затвердження комплексного плану заходів з розвитку освіти в Україні на період до 2011 року” від 16 жовтня 2008 р. № 1352-р, “Про затвердження плану заходів з підтримки молодих учених” від 22 квітня 2009 р. № 433-р, Програмою спільної діяльності Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України на 2008–2010 роки, постановами загальних зборів НАПН України, Положенням про порядок планування і контролю виконання наукових досліджень в Національній академії педагогічних наук України, затвердженим Постановою Президії АПН України від 17 грудня 2009 р., іншими документами Президії НАПН України.

Значну підтримку ключовим напрямом роботи Інституту в звітному році надавало керівництво НАПН України. Зокрема на засіданнях Президії було затверджено розроблену в Інституті Концепцію впровадження медіа-освіти в Україні (Постанова Президії НАПН України від 20 травня 2010 р.)

та заходи з організаційно-кадрового забезпечення всеукраїнського експерименту з упровадження медіа-освіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх шкіл (Постанова Президії НАПН України від 21 жовтня 2010 р.).

Стратегію поєднання пошукової наукової роботи з розширенням активного громадського втілення новітніх соціально-психологічних і політико-психологічних ідей у практику Інститут реалізував через організацію суспільного діалогу, інтенсивне представлення науки в сучасному інформаційному просторі. Головною подією звітного року став організований Інститутом Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології, який зібрав понад 300 провідних фахівців України, участь у ньому взяли також делегації Росії, Грузії, Молдови, Латвії. Проведення конгресу стало підсумком трирічної роботи з виконання завдань щодо перетворення Інституту на провідну в Україні установу в галузі соціальної психології, визначених постановою Президії АПН України “Про науководослідну та науково-організаційну роботу Інституту соціальної та політичної психології” від 11 жовтня 2007 р. Увійшло в практику роботи також проведення щорічних семінарів-нарад із завідувачами кафедр соціально-психологічного профілю. У звітному році таку нараду було присвячено проблемі формування регіональних наукових шкіл, як середовищ фахового становлення молодих науковців.

Нового імпульсу науковій діяльності установи надав методологічний семінар НАПН України “Соціально-психологічні чинники взаємодії суспільства та освіти” (17 листопада 2010 р.), у підготовці та проведенні якого взяли активну участь працівники Інституту.

Важливою складовою роботи наукового колективу в звітний період було вивчення динаміки громадської думки з актуальних питань розвитку освіти і суспільства. У 2010 р. проведено 12 масових опитувань, якими охоплено понад 26 тисяч осіб. За їх результатами опубліковано 2 інформаційні бюлетені, 3 методичних рекомендацій, низку статей у

фахових та освітянських виданнях. Результати опитувань широко представлено в інтернет-виданнях України, інших засобах масової комунікації, забезпечено доступ до розширених електронних версій інформаційних бюлетенів на сайті Інституту.

При цьому 2 дослідження проведено на замовлення МОН України. Перше з них, здійснене в березні–квітні за підтримки Міжнародного фонду “Відродження”, було присвячене проблемі впровадження національної системи зовнішнього незалежного оцінювання та іншим аспектам вступної кампанії до ВНЗ 2009 року; друге, що проходило у квітні–травні, – проблемі ставлення вчителів, учнів-старшокласників, їхніх батьків і суспільства в цілому до 12-річного терміну навчання в загальноосвітніх школах. Наукові звіти за результатами цих опитувань подані до МОН України. Їх було використано, зокрема, на Парламентських слуханнях “Запровадження 12-річної загальної середньої освіти в Україні: проблеми та шляхи їх подолання”, що відбулися 9 червня 2010 р.

Як свідчать отримані дані, у громадській думці відбуваються загалом позитивні зрушення щодо сприйняття освітніх реформ. Найбільш підтримуваною громадянами є ідея профілізації старшої школи: порівняно з 2009 р. частка опитаних, які позитивно ставляться до цієї освітньої інновації, зросла з 52 до 59%, а серед респондентів, у сім'ях яких є учні та/або студенти, сягнула 65%. Дедалі більше прихильників завойовує система зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників шкіл. Порівняно з 2009 р. частка респондентів, що позитивно ставляться до ЗНО, збільшилася на 11% і становить сьогодні 44%. Причому серед опитаних, члени родини яких проходили цього року ЗНО, вона сягає 55%.

Водночас вивчення громадської думки засвідчує неоднозначне ставлення суспільства до кроків керівництва освітянської галузі, які були здійснені протягом 2010 р. Так, якщо повернення до 11-річного терміну навчання в загальноосвітніх школах позитивно сприйняли понад 70%

опитаних, то запровадження обов'язкового року передшкільного навчання для дошкільників 5-річного віку – лише близько 29%. Натомість 42% респондентів висловили негативне ставлення до передшкільного навчання дошкільників. Не отримали схвалення в суспільстві також наміри МОН України щодо запровадження прийому до ВНЗ за формулою “результати ЗНО + середній бал шкільного атестата + вступні іспити”. Тією чи іншою мірою не схвалює цю формулу майже кожен другий респондент (47% по вибірці в цілому і 52% тих, у сім'ях кого є учні та/або студенти), тоді як частка її прихильників становить лише 23%.

Звертає на себе увагу й очевидне “згасання” тенденції зниження рівня корумпованості вступу до ВНЗ. Ця тенденція чітко простежувалась у 2009 р.: порівняно з 2008 р. частка абітурієнтів, які стали студентами без хабарів і блату, збільшилася з 39 до 57%. Тож можна було сподіватися, що ця частка зростатиме й надалі. Проте у 2010 р. її очікуваного збільшення не відбулось, вона залишилася практично такою самою, як і попереднього року (58 %). Змінилася лише структура корупційних діянь: відносно менше їх припадає тепер безпосередньо на саме зарахування до ВНЗ (49% проти 56% у 2009 р.) та на систему ЗНО (5% проти 14% у 2009 р.) і помітно більше – на здобуття довідок, що дають право вступати до ВНЗ на пільгових умовах (26% проти 10% у 2009 р.). До об'єктів корупційних домагань додалися також загальноосвітні школи, на які батьки намагаються впливати з метою поліпшення середнього балу атестата. Як впливає з даних проведеного опитування, 2010 р. за відповідну винагороду чи внаслідок інших форм впливу, до яких вдавалися батьки, середній бал було поліпшено щонайменше кожному 12-му випускникові, відтак внесок “підправлених” атестатів у загальну структуру корумпованості вступної кампанії склав понад 30%.

Становлять певний інтерес результати чергових “зрізів” моніторингових циклів з питань престижності професій і медіа-культури населення. Моніторинг рівня та чинників престижності професій, що



користуються попитом на ринку праці, виявив зростання ролі престижності у виборі професії протягом останніх трьох років. У 2010 р. престижність стала для старшокласників більш вагомим аргументом професійного вибору, ніж раніше – 49% опитаних проти 37% у 2009 р.. Зменшився розрив між вагомістю рівня матеріальної винагороди для оцінки професії як престижної та інших змістових складових (забезпечення стабільності, незалежності тощо), що дає змогу зробити висновок про зростання ваги суб'єктивного психологічного чинника в регулюванні ринку праці, а відтак, визнати надзвичайно актуальним завдання інтенсивного розвитку державної служби профорієнтації.

Моніторинг медіа-культури різних верств населення України виявив тенденцію зменшення часу щоденного перегляду телепередач серед школярів та студентів (відповідно на 15% і 10% протягом 2008–2010 років) з одночасним зростанням використання комп'ютера для навчання, творчості (коментувати новини, вести свою сторінку тощо), спілкування через мережу (майже половина молоді вдається до міжособових інтернет-контактів). Нині не користується комп'ютером лише кожний десятий учень та кожен сотий студент. Зафіксовано тривожні тенденції зростання розриву між медіа-практиками дорослих і молоді: за власними оцінками батьків, вони стали значно менше дивитися телепередачі разом з дітьми. Понад 85 відсотків опитаних учителів – хто завжди, а хто інколи – обговорюють з учнями переглянуте ними по телебаченню, що засвідчує досить високий рівень психологічної готовності педагогічної спільноти до впровадження медіа-освіти в навчально-виховний процес.

*У звітний період у Інституті розроблялося 14 тем, з яких 3 – за державною і 11 – за відомчою тематикою. 10 тем відомчої тематики були фундаментальними, одна – прикладною. У 2010 році завершено 6 тем.*

У межах державної тематики у звітному році виконувалися 3 теми, дві з яких завершено.

Відповідно до Державної програми розвитку і функціонування української мови завершено дослідження за темою **“Психологічні передумови підвищення престижності україномовного спілкування в студентському середовищі”** (керівник – д. психол. н. Васютинський В. О.). Здійснено соціально-психологічний моніторинг престижності україномовного спілкування в студентському середовищі. Виявлено зміст психологічних проблем, які зумовлюють недостатню престижність української мови серед студентської молоді. Визначено психологічні передумови розширення обсягу вживання студентами української мови. Розроблено, апробовано та впроваджено в педагогічну практику програму соціально-психологічного тренінгу, спрямованого на посилення готовності студентів до україномовного спілкування. Підготовлено соціально-психологічні рекомендації щодо підвищення престижності україномовного спілкування серед студентів у різних регіонах України. За період виконання теми опубліковано: методичні рекомендації з проведення тренінгу, спрямованого на посилення готовності студентської молоді до україномовного спілкування (1,1 друк. арк.), методичні рекомендації **“Особистісні і міжособові передумови підвищення престижності україномовного спілкування серед студентів”** (1,1 друк. арк.), 2 інформаційні бюлетені загальним обсягом 3,5 друк. арк., збірник науково-методичних матеріалів **“Підвищення престижності україномовного спілкування в студентському середовищі: досвід, проблеми”** (3 друк. арк.), 8 статей.

У межах Державної програми підтримки сім’ї на період до 2010 року завершено дослідження за темою **“Науково-методичні засади соціально-психологічної допомоги сім’ї”** (керівник – к. психол. н. Вознесенська О. Л.). Виходячи з результатів проведених емпіричних досліджень, обґрунтовано науково-методичні засади підтримки сім’ї шляхом (а) забезпечення готовності молоді до ефективних шлюбно-сімейних взаємин, (б) оптимізації сімейної системи за допомогою спільної

творчості батьків та дитини, (в) протидії психологічному насильству в родині. З'ясовано чинники забезпечення спрямованості молоді на здоровий спосіб життя у сфері родинних стосунків і запропоновано систему соціально-психологічних заходів з підвищення готовності молоді до подружнього життя. Розроблено методику організації роботи сімейної арт-терапевтичної майстерні, виявлено закономірності групової динаміки, зумовлені спільною творчістю батьків і дітей. Визначено соціально-психологічні ресурси протидії психологічному насильству в родині та формуванню віктимної поведінки дитини, описано шляхи убезпечення дітей від медіа-насильства. Розроблено та видано комплекс методичних рекомендацій для шкільних психологів, учителів та батьків з питань творчої взаємодії з дитиною, оптимізації підготовки молоді до майбутнього подружнього життя, профілактики психологічного насильства в сім'ї та освітньому середовищі. За результатами дослідження опубліковано 7 наукових праць загальним обсягом 11 друк. арк., серед них методичні рекомендації: "Творча взаємодія з дитиною" (2,5 друк. арк.); "Підготовка молоді до подружнього життя" (4,0 друк. арк.); "Профілактика психологічного насильства у сім'ї та освітньому середовищі" (2,6 друк. арк.), 4 статті.

Згідно із завданнями Міжгалузевої комплексної програми "Здоров'я нації" науковці Інституту під керівництвом чл.-кор. НАПН України, д. психол. н., проф. Титаренко Т. М. продовжують роботу над темою *"Соціально-психологічна профілактика порушень адаптації молоді до повсякденних стресів і кризових життєвих ситуацій"*. На основі даних проведеного виконавцями теми масового опитування визначено соціально-психологічні чинники спрямованості молоді на здоровий спосіб життя. Розроблено відповідні тренінгові і консультативні стратегії підвищення відповідальності молоді за моделювання майбутнього у значущих сферах життєздійснення, гармонізації стосунків молодої людини зі значущим оточенням, подолання стресогенних комунікативних проблем. Запропоновано способи оптимізації копінг-стратегій молоді,

індивідуальних особливостей метафоризації повсякденності, самоконструювання соціально-психологічної адаптованості. Результати науково-дослідної роботи за звітний рік відображено у 7 наукових публікаціях, серед яких методичні рекомендації “Соціально-психологічна профілактика порушень адаптації молоді до повсякденного стресу” (2,5 друк. арк.), 4 статті.

У межах відомчої тематики у звітному році завершено 4 теми фундаментальних досліджень.

За напрямом *11. Теоретичні і прикладні проблеми психології особистості та соціальної психології* завершено 2 фундаментальні теми.

**“Життєві завдання як передумова особистісної самореалізації в соціумі”** (2007–2010 роки), керівник – чл.-кор. НАПН України, д. психол. н., проф. Титаренко Т. М. Запропоновано нове розуміння природи особистості як нарації; розроблено концепцію самоконституювання особистості в постнекласичній парадигмі; визначено соціально-психологічну природу життєвих завдань як синтезу часової і смислової особистісної перспективи; розроблено діалогічну модель життєвого завдання як екстеріоризаційного механізму життєструктурування особистості; визначено показники соціального самопочуття як джерела самопозиціонування в соціальному просторі, що трансформується в конфігурацію життєвих планів та стратегій самоздійснення; створено і стандартизовано діагностичну методику “Життєві завдання особистості” (ЖЗО); виокремлено стратегії оптимізації особистісного самоздійснення в професійній, сімейній та інших сферах; розроблено соціально-психологічний тренінг “Моє життя і Я”. Результати науково-дослідної роботи відображено у 142 публікаціях загальним обсягом 200,5 друк. арк.; з них 131 планова, 11 позапланових. Серед опублікованих праць: 6 монографій, 6 навчальних посібників, 118 статей. Опубліковано навчальний посібник “Сучасна психологія особистості” (34,7 друк. арк.), підготовлено

рукопис монографії “Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості” (27,5 друк. арк.).

**“Соціально-психологічні чинники інтеграції російськомовної спільноти в сучасне українське суспільство”** (2007–2010 роки), керівник – д. психол. н., проф. Васютинський В. О. Обґрунтовано теоретико-методологічні засади вивчення психологічного змісту етнолінгвістичних та ідентифікаційних характеристик суспільного буття, розроблено інструментарій масових і групових досліджень процесів інтеграції російськомовної спільноти в українське суспільство. Побудовано соціально-психологічну модель колективного самовизначення спільноти. З’ясовано психологічну структуру та особливості етнолінгвістичної ідентичності представників російськомовної спільноти, розкрито психологічні складові інтеграції російськомовної спільноти в сучасне українське суспільство. Визначено соціально-психологічні чинники підвищення ролі освіти в забезпеченні інтеграційних процесів. Запропоновано засоби позитивного психологічного впливу на стан масової свідомості в російськомовному середовищі. За період виконання теми опубліковано 145 наукових праць загальним обсягом 139,7 друк. арк., у т. ч. планових – 80 обсягом 47,5 друк. арк. Серед них індивідуальна монографія “Психологічні виміри спільноти” (5,2 друк. арк.). Підготовлено рукопис колективної монографії “Російськомовна спільнота в Україні: соціально-психологічний аналіз” (15 друк. арк.).

У межах напряму 12. **Соціально-психологічні проблеми трансформаційних процесів у суспільстві та освіті** завершено розробку фундаментальної науково-дослідної роботи **“Науково-методичні засади моніторингу соціальної ситуації особистісного та суспільного розвитку”** (2007–2010 роки), керівник – к. психол. н. Григоровська Л. В. Розроблено концепцію комплексного інтегративного аналізу соціальних ситуацій особистісного і суспільного розвитку в період демократичних змін та реалізації інноваційних перетворень в освітньому просторі. Уведено

концепти масштабу ситуації (глобальний, макро- і мікромасштаб) та її динамічних вимірів (об'єктивного і суб'єктивного). Запропоновано типологію моніторингових досліджень за соціально-просторовим параметром: загальнонаціональні, регіональні, локальні. Обґрунтовано дискурсивний підхід до вивчення суб'єктних (смыслових і ресурсних) складових ситуації. Здійснено моніторинг громадської думки з актуальних питань реформування суспільства та освіти. Зафіксовано та проаналізовано парадокси посттоталітарної суб'єктності, зумовлені суб'єктивними інтерпретаціями соціальної ситуації. З'ясовано провідні чинники, що справляють сьогодні в Україні вплив на процес формування та прояву суб'єктного потенціалу особистості: загально визнані національні цінності, що консолідують націю, слугуючи взірцями для громадян; зрушення в матеріальному становищі родини; абсолютна і відносна оцінка громадянами загальної ситуації їхнього життя та окремих значущих її елементів; віра в можливість вплинути на ситуацію; очікування позитивних змін; рівень довіри до основних суспільних інститутів. Доведено, що визначальним чинником розвивальної здатності ситуації є відповідність суб'єктного потенціалу спільноти та/або особистості наявним викликам середовища. Показано перспективи зміни зафіксованої соціальної ситуації, зокрема через соціальний інститут освіти. Результати науково-дослідної роботи відображено в 58 публікаціях загальним обсягом 117,3 друк. арк.; з них 41 планова, 17 позапланових. Серед опублікованих праць 7 інформаційних бюлетенів. Підготовлено рукопис науково-методичного посібника "Моніторинг соціальної ситуації особистісного та суспільного розвитку: теорія і методи" (15,5 друк. арк.).

*За напрямом 16. Методологічні засади і прикладні проблеми політичної психології* завершено фундаментальну тему **"Соціальне наuczіння як механізм політичної соціалізації молоді в умовах модернізації освіти"** (2007–2010 роки), керівник – к. психол. н. Жадан І. В. Розроблено теоретичну системну модель впливу соціального наuczіння на

політичні ставлення молоді, що пояснює процес засвоєння зразків політичної взаємодії демократичного типу. До складу системної моделі входять: модель потребового майбутнього, що описує цілі політичної соціалізації на двох рівнях (адаптація та розвиток), а також цінності, які вказують на ступінь соціалізованості суб'єкта; описова модель, яка дає відповідь на питання про витoki проблем політичної соціалізації у перехідному суспільстві; пояснювальна модель, за допомогою якої виявлено проблемні ситуації у забезпеченні процесу соціалізації, а також модель програмного типу, що передбачає актуалізацію ресурсів соціального навчіння як механізму політичної соціалізації молоді. За результатами емпіричного дослідження виявлено особливості впливу соціального навчіння на процес політичної соціалізації. Розроблено програму формування суспільно-політичних компетенцій молоді “Я і держава”, методичні рекомендації батькам щодо створення умов для політичної соціалізації молодшого школяра в сім'ї, технологію самооцінювання діяльності школи з питань громадянської освіти. Усього за період роботи над темою опубліковано 90 статей і 11 тез загальним обсягом 56,8 друк. арк. Підготовлено рукопис науково-методичного посібника “Соціальне навчіння: механізми розвитку політичних ставлень молоді” (11,0 друк. арк.).

Триває розроблення 6 перехідних фундаментальних і 1 прикладної теми, щодо виконання яких за підсумками року порушень не виявлено, а проміжні результати визнано перспективними як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

Активізувалася експериментальна робота, що здійснювалася більшістю підрозділів Інституту на базі освітніх закладів у низці регіонів України. На експериментальному майданчику всеукраїнського рівня, створеному згідно з рішенням МОН України на базі Канівської гімназії ім. Івана Франка, продовжено реалізацію розвивально-формуального етапу роботи за темою “Організація навчально-виховного процесу на засадах

суб'єктно-вчинкового підходу” (науковий керівник – чл.-кор. НАПН України Татенко В. О.).

Значно зросла в нинішньому році кількість розробок, упроваджених у практичну діяльність освітніх закладів різного рівня, державних і громадських організацій, закладів і структур охорони здоров'я та соціального захисту, інші сфери життя. Започатковано моніторинг впровадження наукових результатів завершених раніше тем.

Розгортається робота, спрямована на поглиблення систематичних зв'язків з громадськими організаціями. Докладалися зусилля до організації ефективного діалогу із медіа-виробниками. Наукові здобутки Інституту було представлено протягом звітнього року на всіх національних телеканалах як у прямому ефірі, так і у формі коментарів, відеосюжетів тощо. Порівняно із попереднім роком дещо знизилась кількість виступів співробітників у традиційних засобах масової комунікації, але більше, ніж у два рази зросла кількість публікацій в інтернет-виданнях. Проведено прес-конференцію в УНІАН, представлено науково-практичні здобутки на освітянських усеукраїнських виставках.

Про зростання авторитету соціально-психологічного знання свідчать звернення до Інституту за експертними висновками від НЕК України з питань захисту суспільної моралі, інших установ і громадських організацій. У відповідь на ці запити співробітники Інституту протягом року своєчасно готували інформацію, аналітичні матеріали та пропозиції. Результати досліджень установи використано на Парламентських слуханнях про становище молоді в Україні “Молодь за здоровий спосіб життя”, які відбулися 3 листопада 2010 р., при підготовці пропозицій НАПН України щодо основних напрямів реформування вітчизняної освіти в сучасних умовах, щорічної Державної доповіді про становище сімей та стан реалізації сімейної політики в Україні за темою “Сучасний стан сімей в Україні (за підсумками 2000–2010 років)”, інших документів.



Державне визнання отримала робота Інституту з молоддю. Премію Президента України для молодих учених присуджено канд. психол. наук, старшому науковому співробітникові лабораторії соціальної психології особистості О. Я. Кляпець.

Головний зміст науково-організаційної роботи керівництва Інституту і лабораторій становило забезпечення своєчасного та якісного виконання планів наукових досліджень і реалізації їх результатів, поліпшення роботи докторантури та аспірантури, вирішення інших питань розвитку установи. Зросла роль вченої ради Інституту в здійсненні всього комплексу завдань, які розв'язує колектив. Протягом звітнього періоду відбулось 13 її засідань, на яких розглянуто понад 90 питань з основних напрямів діяльності установи.

Проводила засідання спеціалізована вчена рада Д 26.457.01 із захисту докторських дисертацій із соціальної та політичної психології, створена за наказом ВАК України за № 269 від 06.05.2009 р. Налагоджувалися контакти із зарубіжними партнерами, використовувалися наявні можливості для презентації досягнень української психологічної науки на міжнародній арені, проводилися масові заходи, здійснювалася видавнича діяльність. Реалізовувалися заходи з подальшої інформатизації діяльності установи, розбудови її матеріальної бази, поліпшення умов праці співробітників.

У звіті докладно висвітлено роботу Інституту з усіх означених вище напрямів, подано змістові і фактичні характеристики виконання планових тем, наведено відповідні статистичні дані.

## **II. ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ**

## 1. ЗАВЕРШЕНІ ТЕМИ НДР

### ***Напрямок 11. ТЕОРЕТИЧНІ І ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ ОСОБИСТОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ***

#### **Тема: ЖИТТЄВІ ЗАВДАННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ОСОБИСТІСНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ В СОЦІУМІ**

Термін виконання: 2007 – 2010 рр.

Номер держреєстрації: 0107U000548

Науковий керівник – чл.-кор. НАПН України,

д-р психол. наук, проф. Титаренко Т. М.

Виконавці – 12 осіб (у т.ч. штатних – 11, сумісників – 1)

*Запропоновано нове розуміння природи особистості як нарації; розроблено концепцію самоконституювання особистості в постнекласичній парадигмі; визначено соціально-психологічну природу життєвих завдань як синтезу часової і смислової особистісної перспективи; розроблено діалогічну модель життєвого завдання як екстеріоризаційного механізму життєструктурування особистості; визначено показники соціального самопочуття як джерела самопозиціонування в соціальному просторі, що трансформується в конфігурацію життєвих планів та стратегій самоздійснення; створено і стандартизовано діагностичну методичку “Життєві завдання особистості” (ЖЗО); виокремлено стратегії оптимізації особистісного самоздійснення в професійній, сімейній та інших сферах; розроблено соціально-психологічний тренінг “Моє життя і Я”.*

Обґрунтовано розуміння *феномена життєвого завдання як сучасного способу самопобудови особистості* через конструювання нових життєвих сенсів, моделювання бажаних трансформацій життєвої траєкторії, реалізацію найважливіших форм самоконструювання. Визначено соціально-психологічні чинники, що обумовлюють постановку життєвих завдань: соціокультурної контекстуальності, діалогічної комунікації, множинної ідентифікації, аксіологічної своєрідності та соціальної семантики. Виділено основні властивості життєвих завдань: процесуальність, несукцесивність, відкритість, наратизованість.

Запропоновано *ідею своєрідної ризому проєктів-перспектив, із якої особистість під час самозадачування обирає одну, найбільш наповнену потенційним смислом, надаючи їй напруженої векторності життєвого завдання*. Підтверджено гіпотезу про необхідність певного рівня наративної компетентності особистості для забезпечення адекватної постановки життєвих завдань.

Виявлено особливості життєвого шляху, що будується за допомогою постановки життєвих завдань: нелінійність; нефінальність; відносність незворотності часового руху; рухливість зв'язків між подіями минулого, теперішнього і майбутнього; контекстуальність історій, з яких складається життєвий шлях; ситуативність цілісності; умовність детермінації віком особистості; інтерпретація вікових кордонів як зон смислопородження.

Розроблено *концепцію самоконституювання особистості в постнекласичній парадигмі*, у межах якої визначено провідні способи оптимізації особистісного самоконституювання:

- активізація здатності до світопородження;
- підвищення адаптивності до різноманітних соціокультурних контекстів;
- конструювання цілісності та автентичності, надання їм більшої динамічності;

- посилення схильності до множинного ідентифікування;
- зростання толерантності до індивідуальної своєрідності;
- розвиток психосемантичної обдарованості, схильності до наративізації свого життя.

Запропоновано *модель оптимізації особистісного самоконституювання*, що складається з чотирьох неієрархічно взаємопов'язаних компонентів, кожен з яких також має відповідну структуру. Перший компонент визначає залежність моделювання майбутнього від способів взаємодії постмодерної особистості зі світом. Другий відтворює залежність ефективності самотворення від властивостей постмодерної особистості. Третій демонструє залежність особистісного самоконституювання від структурно-змістових характеристик життєвого завдання як наративного способу моделювання майбутнього. Четвертий компонент фіксує залежність особистісного самоконституювання від специфіки побудови життєвого шляху.

Концептуалізовано взаємодію життєвих шансів та життєвого вибору через поняття стилю життя. Життєві шанси представлено через сукупність ресурсів, життєвий вибір – як поєднання поведінки та життєвих орієнтацій. Емпірично перевірено *модель дослідження життєвих шансів як механізму самоздійснення особистості*. На основі вторинного аналізу результатів соціологічного опитування студентської молоді виявлено взаємозв'язок життєвих шансів, життєвого вибору та життєвих орієнтацій. Запропоновано операціоналізацію механізмів самоздійснення особистості на основі комплексу показників соціального самопочуття як джерела самопозиціонування в соціальному просторі, яке трансформується в специфічну конфігурацію життєвих планів та стратегій самоздійснення. Самооцінку соціального самопочуття запропоновано вивчати за сукупністю таких показників: оцінка зовнішніх умов (сприйняття ситуації в країні і часі, у якому людині доводиться жити); оцінка внутрішніх станів (здоров'я,

настрій, почуття щастя, оптимізму); сприйняття власного становища в існуючих соціальних умовах (оцінка позиції в соціальному просторі).

Проаналізовано способи постановки життєвих завдань у контексті конструювання автентичності особистості як узгодженого функціонування диспартних (невідповідних) і конфліктних активностей. Висвітлено роль соціальних практик у процесі конструювання автентичності, зокрема, показано їхню властивість не тільки відтворювати (без змін, тотожно), а й створювати (продукувати) новий зміст самооповідання. Запропоновано нову інтерпретацію феномена життєвого завдання як соціальної практики, що застосовується для реалізації найважливіших форм самопрогнозування. Виокремлено два виміри, які задають способи постановки життєвих завдань (перший – дихотомія описового/продуктового способів постановки завдання, другий – розрізнення в континуумі “рефлексивний – інтуїтивний – імпульсивний”). Запропоновано *типологію життєвих ситуацій конструювання автентичності*, показано їхні особливості, опосередковані постановкою життєвих завдань як певних операторів планування власного майбутнього і самоздійснення особистості.

Розроблено *діалогічну модель життєвого завдання як складової цілісної системи життєструктурування особистості*, що включає готовність до життєвої невизначеності та реалізується як множинність автонаративів, завдяки діалогічній природі яких людина актуалізує життєві смисли. Систему життєструктурування розкрито як єдність екстеріоризаційних та інтеріоризаційних процесів, послідовність контекстуального застосування та переосмислення ціннісно-смилових меж життя особистості. Запропоновано концепт діалогічності Я-тексту (автонаративу), який забезпечує інтегральну характеристику структурування майбутнього через розв’язання опозиції завдань “фіксації – пошуку” самоконфігурування текстуальної конструкції особистості. Виявлено окремі виміри аналізу діалогічності конкретних фрагментів Я-

тексту: багатство інтерпретативного коду, ступінь актуальної звільненості елементів досвіду від жорстких зв'язків у межах готової семантичної структури, розгорнутість в Я-тексті іронії та гри як прийомів деабсолютизації оповідних ліній тексту, презентованість у Я-тексті різних типів інтертекстуальності.

Побудовано проєкцію відкритих і закритих життєвих завдань на площину професійного контексту життя, запропоновано диференціацію професійного самоздійснення за критерієм діалогічності професійного самоозадачування з урахуванням змістової та формальної сторони професійної діяльності молоді людини.

*Апробовано та стандартизовано методуку “Життєві завдання особистості” (ЖЗО).* На основі інтегральних факторів, що визначають способи постановки життєвих завдань (суб'єктність, сенсовість, організованість), діагностується ідеалістична, зріла або лінійна моделі життєвого самоозадачування. Виявлено, що ідеалістична модель життєвого самоозадачування менш типова для сучасної молоді, ніж зріла чи лінійна моделі. Показано, що для молоді пріоритетною сферою локалізації життєвих завдань є сім'я, друга за популярністю – сфера дружніх стосунків, далі йде навчання і робота.

*Виділено моделі адекватної та неадекватної побудови сімейних життєвих завдань* за параметрами структурованості образу майбутнього, суб'єктної активності, наявності стратегії розв'язання та цілісності бачення життя. Окреслено два напрями оптимізації самоздійснення особистості в сімейній сфері: по-перше, розвиток здатності особистості до постановки життєвих завдань за трьома векторами (умови, в яких виникло життєве завдання; мета його вирішення як модель потрібного майбутнього; дії, стратегії, спрямовані на його розв'язання); по-друге, розвиток особистісних властивостей (рефлексивності, відповідальності, автономності, впевненості,

терпіння, гнучкості, саморегулятивних здібностей тощо), що впливають на ефективність побудови життєвих завдань.

Виявлено особливості життєвих завдань проблемної молоді: порівняно більш значущими завданнями є турбота про здоров'я, особистісний і професійний саморозвиток, здобуття освіти, а менш значущими – реалізація життєтворчості і пошук друзів. Визначено, що у ВІЛ-інфікованої молоді найвищий рейтинг належить завданню збереження і поліпшення здоров'я. Менш важливими для неї виявилися завдання, пов'язані з досягненням влади, пошуком друзів, реалізацією життєтворчості. З'ясовано що наркозалежна молодь ставить життєві завдання самовизначення та самоствердження у молодіжних субкультурних спільнотах, найбільш значущими завданнями є досягнення матеріальної забезпеченості, особистісний і професійний саморозвиток, здобуття освіти. У відповідності до виявлених підгруп проблемної молоді конкретизовано *модель оптимізації постановки нею життєвих завдань*. Молодь, яка стала на шлях реабілітації та ресоціалізації, формує життєві завдання звільнення від залежності, здобуття освіти, самостійності, збереження здоров'я, матеріального забезпечення. Встановлено, що засобами оптимізації постановки життєвих завдань проблемної молоді є копінг-стратегії та наставництво: для наркозалежної молоді – у напрямі сприяння її переорієнтації на формування життєвого завдання звільнення від залежності; для молоді, яка стала на шлях ресоціалізації, – наснаження їхньої суб'єктності на самоздійснення в духовно-особистісній, соціальній та сімейно-особистій сферах, реалізацію життєтворчості.

Створено *соціально-психологічні портрети груп адаптованої і дезадаптованої до реального соціуму учнівської молоді*, побудовано профіль домінуючих мотивацій старшокласників у постановці життєвих завдань (конструювання майбутнього на засадах актуалізації соціальної і суб'єктної активності, здоров'я, життєстійкості, життєвої цілісності).



Розроблено експериментальну модель дослідження індивідуальних відмінностей, що виявляються в соціально-психологічних рисах старшокласників при постановці життєвих завдань. Виділено комплекс провідних властивостей особистості, які суттєво впливають на соціально-психологічні відмінності постановки життєвих завдань, визначено детермінанти індивідуальних відмінностей, на яких формуються індивідуальні стилі саморегуляції (автономний, оперативний, гармонійний), що впливають на постановку життєвих завдань. Виявлено достовірні взаємозв'язки параметрів постановки життєвих завдань (“ставлення до майбутнього”, “цілісність життя”, “активність”) з такими критеріями адаптованості, як “активність”, “інтернальність”, “осмисленість”, “позитивна соціально-психологічна взаємодія”. Запропоновано способи соціально-психологічної оптимізації особистості для успішного життєздійснення через усвідомлене, цілеспрямоване самоконститування.

Розроблено *концепт провідної функції життєстійкості особистості*, яка полягає в оптимізації постановки життєвих завдань, що дає змогу передбачати значущі події та узгоджувати їх з особистісним змістом життя. Встановлено, що життєстійкість є регуляторним механізмом особистісного самоздійснення, який дозволяє підтримувати емоційно-комфортний стан у ситуації невизначеності власного майбутнього. Побудовано модель емпіричного дослідження ролі життєстійкості в процесі самопрогнозування. Визначено критерії життєстійкості, що впливають на самопрогнозування (рівень соціальної фрустрованості; соціальної активності, толерантність до невизначеності; мобільність, здатність використовувати опанувальні стратегії, гнучкість у їх застосуванні). Створено концептуальні засади оптимізації самоздійснення на основі підвищення життєстійкості особистості. Запропоновано *принцип створення завданневих технологій оптимізації особистісної самореалізації через життєстійкість як механізм екологічного*

**самоздійснення.** Запропоновано стратегії оптимізації екологічного самоздійснення: підсилення мотивації до пошуку індивідуально-своєрідних способів досягнення власної успішності та благополуччя; формування позитивного ставлення до життєвих змін. Розкрито екологічність такого прогностичного ресурсу структурування часу життя, як терпіння.

Установлено **алгоритм досягнення успіху через оптимізацію постановки життєвих завдань:** від отримання внутрішньої свободи для усвідомлення потреб, цілей, намірів – через встановлення ієрархії смислів – до переосмислення і коригування вже прийнятих рішень. Виявлено критерії неефективного життєздійснення: переживання психологічної залежності в стосунках та професійної нереалізованості, серед основних причин яких виділено утруднене самоприйняття. Встановлено, що життєвим завданням залежної особистості є збереження пристосувально-компенсаторної позиції, захист від життєвих реалій, що вимагають змін. Обґрунтовано технології оптимізації постановки життєвих завдань особистості, що прагне ефективного життєздійснення, з урахуванням когнітивно орієнтованого, соціально-орієнтованого та змішаного стилів прогнозування майбутнього.

Розроблено **модель суб'єктного напрямку самоздійснення**, що зумовлює якість життя людини, її психологічне благополуччя, у т. ч. й у найважливіших сферах – особистій, професійній, дружнього спілкування. Виділено етапи формування життєвого завдання суб'єктного напрямку та означено критерії їх сформованості: усвідомленість, ресурсифікованість, варіантність, структурованість. Окреслено основні сфери, в яких відбувається постановка життєвих завдань (дружба, навчання, кохання, сім'я, робота, гроші) та з'ясовано характеристики, що їх диференціюють. Визначено діагностичні ознаки сформованого завдання: самостійність його постановки, варіантність, ресурсність та процесуальність. Запропоновано стратегію оптимізації самонастановлення та розроблено **авторський соціально-психологічний тренінг “Моє життя і Я”**.

Результати науково-дослідної роботи відображено у 142 публікаціях загальним обсягом 200,5 друк. арк.; з них 131 планова, 11 позапланових. Серед опублікованих праць: 6 монографій, 6 навчальних посібників, 118 статей. Опубліковано навчальний посібник “Сучасна психологія особистості” (34,7 друк. арк.), підготовлено рукопис монографії “Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості” (27,5 друк. арк.).

**Тема: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ІНТЕГРАЦІЇ  
РОСІЙСЬКОМОВНОЇ СПІЛЬНОТИ В СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ  
СУСПІЛЬСТВО**

Термін виконання: 2007 – 2010 рр.

Номер держреєстрації: 0107U000545

Науковий керівник – д-р психол. наук Васютинський В. О.

Виконавці – 8 осіб (у т.ч. штатних – 6, сумісників – 2)

*Обґрунтовано теоретико-методологічні засади вивчення психологічного змісту етнолінгвістичних та ідентифікаційних характеристик суспільного буття, розроблено інструментарій масових і групових досліджень процесів інтеграції російськомовної спільноти в українське суспільство. Побудовано соціально-психологічну модель колективного самовизначення спільноти. З'ясовано психологічну структуру та особливості етнолінгвістичної ідентичності представників російськомовної спільноти, розкрито психологічні складові інтеграції російськомовної спільноти в сучасне українське суспільство. Визначено соціально-психологічні чинники підвищення ролі освіти в забезпеченні інтеграційних процесів. Запропоновано засоби позитивного психологічного впливу на стан масової свідомості в російськомовному середовищі.*

Запропоновано нове визначення спільноти як відносно великої (численної) номінально-реальної соціальної групи, що виділяється за наявністю спільної ознаки, яка виявляється для багатьох або більшості її носіїв суб'єктивно значущою, а кількість таких носіїв досягає достатнього критичного рівня. Колективне самовизначення спільноти розглянуто як процес спільно-взаємних намагань її членів досягти оптимального рівня колективного саморозуміння, самоствавлення, саморегуляції на основі спільності інтересів, подібної ідентичності, протиставлення іншим групам.

Розроблено *соціально-психологічну модель колективного самовизначення спільноти*, яка містить об'єктивно-формальну і суб'єктивно-ціннісну сторони, що поширюються на чотири сфери буття спільноти – особову, міжособово-групову, внутрішньо- і зовнішньоспільнотну. Головною для колективного самовизначення внутрішньоспільнотну сферу описано шістьма дескрипторами, що взаємно детермінують один одного, а саме: підстави референтності спільноти; характеристики простору спільнотного самовизначення; механізми взаємодії в спільноті та гуртування в спільноту; соціально-психологічні властивості спільноти; розподіл повноважень у спільноті; оцінка перспектив розвитку спільноти.

Розроблено інструментарій масових і групових досліджень процесів інтеграції російськомовної спільноти в українське суспільство, проведено опитування в м. Києві та 9 переважно російськомовних регіонах України: АР Крим, Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Луганській, Миколаївській, Одеській, Харківській, Херсонській областях. Загалом в опитуваннях взяло участь понад 2000 респондентів. За результатами емпіричних досліджень виявлено низку соціально-психологічних феноменів та закономірностей.

Побудовано *п'ятимірний простір, що описує уявлення громадян про сенс їхнього об'єднання в спільноті*. Соціально-психологічна

структура цього простору складається з таких факторів: співвідношення цілісного та окремих змістів утворення спільноти; переважні орієнтації членів спільноти на життєві інтереси і найважливіші цінності; пізнання і боротьба як провідні механізми функціонування спільноти; колективне усвідомлювання і діяння; спільні уявлення про світ і надання повноважень.

З'ясовано, що сутність і психологічний зміст “українськості” російськомовних громадян насамперед розкривається в почутті української громадянської належності з яскраво вираженою мовною ідентичністю. Виявлено, що “українськість” як характеристика ідентичності мовної спільноти проявляється на атрибутивному і культурно-традиційному рівнях. Установлено, що “українськість” представників російськомовної спільноти окреслюється в площині бікультуральної українсько-російської ідентичності. У семантичному просторі ідентичність російськомовних громадян розташовується насамперед між векторами “громадянин України – російськомовний українець”.

Визначено ***соціально-психологічні чинники інтеграції російськомовної спільноти в сучасне українське суспільство***: поєднання орієнтацій на українські і російські культурно-ментальні цінності; уникання прямого протиставлення української і російської ідентичностей; відмова від адаптивно-захисної позиції в етнополітичному самовизначенні; корекція переживання загроз наявній ідентичності; деміфологізація суспільно значущої інформації; асертивна реакція на деструктивні впливи; актуалізація ідентичності у відповідь на соціальний запит; ставлення до освіти як інструментальної і термінальної цінності; визнання пріоритету громадянських цінностей над етнічними.

Виявлено ***три основні перспективи колективного самовизначення російськомовної спільноти в Україні***: самовизначення в межах її самої; зближення з російськомовною спільнотою поза Україною; інтеграція в сучасне українське суспільство. На прикладі самовизначення сучасного

кримського соціуму зафіксовано три провідні тенденції, що діють у процесах самовизначення спільноти: усвідомлення відношення спільноти і ширшого соціуму; визначення специфіки спільноти порівняно з іншими колективними суб'єктами; констатація і розв'язання внутрішньоспільнотних суперечностей.

Виділено механізми, які лежать в основі колективного самовизначення представників російськомовної спільноти: сакралізація ідентичності; ригідизація ідентичності; ренти́зація настановлень; акцентування скривдженості; моральна апеляція; плекання звичайності; діяльне позиціонування. Описано *п'ять типів ставлення російськомовних громадян до інтеграції в українське суспільство*: активна інтеграція; пасивна інтеграція; субінтеграція; пасивна контрінтеграція (ізоляція); контрінтеграція. Виявлено, що серед російськомовного населення України домінують носії субінтеграційних настановлень (50,3%), далі йдуть прихильники пасивної інтеграції (23,2%), пасивної контрінтеграції (12,4%), активної контрінтеграції (7,6%), активної інтеграції (6,5%). Установлено, що психологічно найбільш благополучними є прихильники активної інтеграції, а найменш – поборники контрінтеграції. Найактивнішими суб'єктами організації власної життєдіяльності стають російськомовні особи, які свідомо приймають і творять україномовний дискурс.

Обґрунтовано *ідею каузально-ідентифікаційної основи мовних непорозумінь*, які виникають унаслідок намагань розвинути придушену (україномовну) або зберегти набуту (російськомовну) ідентичність громадян. Показано, що трансформація ідентичності становить глибинну сутність мовних протистоянь, оскільки мова членів етнолінгвістичної спільноти трактується як зовнішній показник їхньої ідентичності.

Установлено, що переважне усвідомлення себе українцем підштовхує до більш “проукраїнської” позиції. Тяжіння до російської ідентичності

зумовлює вибір нейтральних оцінок між українськими і російськими цінностями. Така позиція втілює унікально-захисний спосіб адаптації до умов етнополітичного самовизначення.

Виявлено *основні суперечності самосвідомості російськомовних громадян*. Показано, що нинішні умови видаються складними для членів російськомовної спільноти, які переживають острах перед утратою наявної ідентичності. Російськомовним громадянам українського етнічного походження властива певна суперечність між, як правило, позитивним образом української мови і негативним – російської, тобто ці особи є носіями прихованого внутрішнього конфлікту між своєю російськомовністю і національно забарвленим (українським) образом Я. Російськомовні громадяни російського етнічного походження мають здебільшого позитивний образ російської мови і негативний – української. Вони є психологічно благополучнішими, оскільки їхній етнічний образ Я збігається з культурно-мовними орієнтаціями.

Підтверджено *психологічну напруженість вибору мови спілкування представниками російськомовної спільноти*. Українська і російська мови виконують відмінні психологічні функції: російська більше пов'язується із захистом особистісної та соціальної ідентичності і виконанням інструментально-комунікативних функцій у безпосередньому оточенні, а ставлення до української символізує більш загальні етнополітичні настановлення та відображає тенденції психологічного захисту у сфері самовизначення. Виявлено, що на рівні ментально-світоглядного самовизначення російськомовні жителі України переважно орієнтуються на збереження зв'язків з усім російським – мовою, культурою, державою (в ієрархії незадоволених потреб російськомовних громадян єднання з Росією як вияв проросійських устремлінь займає помірно значуще місце), а на соціально-комунікативному рівні їхні уподобання зсуваються в бік українських атрибутів.

Виокремлено *тенденції психологічного захисту*, які найвиразніше актуалізуються в ситуаціях переживання загроз наявній ідентичності з боку українського націоналізму. Протидія таким реальним чи уявним загрозам перетворюється на рушійну силу самовизначення російськомовної спільноти, а стрижневим питанням стає острах перед мовною українізацією. Зафіксовано позитивний зв'язок між схильністю російськомовних респондентів до високої оцінки свого соціального статусу і прихильністю до процесів українізації. З'ясовано, що більшість представників російськомовної спільноти суб'єктивно оцінює свій соціальний статус як середній, відносно менша частина – як низький, незначна кількість їх характеризує його як високий. Такі суб'єктивні оцінки почасти збігаються з об'єктивними співвідношеннями, а почасти відрізняються від них у бік завищення (психологічний захист) або заниження (відмова від відповідальності).

Виокремлено *психологічні бар'єри мовної українізації*: у когнітивно-семантичній сфері це семантична ригідність і семантична інертність; у мотиваційно-особистісній – ідеологічні настановлення і культурницький конформізм; у комунікативно-інтеракційній – негативна реакція оточення та комунікативний конформізм.

З'ясовано *основні перешкоди на шляху соціально-психологічної адаптації членів російськомовної спільноти в сучасних умовах*: конфлікт інтересів російсько- та україномовного населення; сприймання наслідків російськомовної асиміляції як виправданих і прийнятних; недостатня мотивація етнічних неукраїнців до творення сучасного україномовного дискурсу; брак чітких і привабливих цілей мовно-культурної українізації.

Побудовано *модель інтеграції російськомовної спільноти в сучасне українське суспільство*, в основу якої покладено три вектори: інтеграція – сепарація; трансформація ідентичності – стагнація ідентичності; інструменталізація цінностей – терміналізація цінностей. Розвиток за



вектором “інтеграція – сепарація” розглянуто як результат постійної конкуренції двох провідних тенденцій: зближення з україно- і двомовною частинами суспільства або протиставлення їм. Перше може відбуватися через мовно-ментальну українізацію російськомовного населення або русифікацію неросійськомовного. Зафіксовано, що в структурі соціальної ідентичності російськомовних жителів України домінують категорії, пов’язані з належністю до українського соціуму як політичної нації, тому істотним є намагання уникнути протиставлення української і російської ідентичностей.

Окреслено *стратегії психологічної підтримки російськомовної спільноти* в Україні через підвищення мотивації реального білінгвізму, гармонізацію внутрішніх конфліктів ідентичності, подолання або знецінення мовних конфліктів, творення привабливого україномовного дискурсу, визначення чітких цілей та меж ментальної українізації суспільства.

Запропоновано ефективні *стратегії соціально-психологічної адаптації представників російськомовної спільноти*: активна зміна середовища; активна зміна себе; вихід із середовища і пошук нового; уникання контакту із середовищем і занурення у внутрішній світ; пасивна репрезентація себе; пасивне підпорядкування умовам середовища; пасивне вичікування на зовнішні зміни; пасивне вичікування на внутрішні зміни. Установлено, що найбільший адаптивний ефект дає поєднання стратегій, спрямованих на активну й одночасну зміну себе і середовища, на соціальну творчість і соціальне моделювання. До помірного результату приводять зовнішнє пристосування до середовища, часткові внутрішні особистісні зміни, вихід із середовища або вичікування на зовнішні і внутрішні зміни. Виражений негативний ефект спричиняється відмовою суб’єкта від взаємодії з оточенням та зануренням у свій внутрішній світ.

Визначено *вікові особливості інтеграційних процесів у російськомовній спільноті*. Зафіксовано більш виразне усвідомлення і прийняття російськомовною молоддю, порівняно із старшими віковими групами, власної “українськості”, що не заходить у внутрішній конфлікт із російськомовними преференціями.

Показано *роль освіти в забезпеченні інтеграції російськомовної молоді в українське суспільство*. Виявлено основні складові мотивації вибору освіти представниками російськомовної спільноти: престижна професія; соціальний статус і схвалення; матеріальне забезпечення; відповідність до цінностей сім’ї та значущого оточення; урахування власних здібностей і нахилів; перспективи працевлаштування; кар’єрне зростання.

Описано структуру освітньо-адаптаційних стратегій російськомовних громадян, до якої входять: матеріально-професійні домагання; соціальна мобільність і статусні домагання; нівелювання цінностей освіти; конкурентні домагання. Установлено, що в уявленнях більшості російськомовних громадян освіта є радше інструментальною, а не термінальною цінністю і мало впливає на їхній саморозвиток та самоактуалізацію. Пов’язані з освітою сфери самореалізації не сприймаються як керовані самою особою. Натомість доведено, що вибір мови у сфері освіти набуває для російськомовних громадян виразно термінального змісту і виявляється суб’єктивно більш проблемним, ніж у сферах масової комунікації та громадського життя.

Розкрито *особливості впливу інформаційного простору в контексті забезпечення інтеграції російськомовної спільноти в українське суспільство*. Показано, що значній частині російськомовних респондентів притаманне некритичне та істотно міфологізоване сприймання громадсько-політичної інформації. Особливо це стосується тих, хто має сильніше виражені проросійські орієнтації в ситуаціях оцінювання

суспільних ідеологічно насичених конструктів. З'ясовано, що суб'єктивне переживання послаблення зв'язків із Росією і зниження статусу російської мови зумовлюють негативну та виразно упереджену оцінку теперішнього історичного періоду загалом і конкретних політичних подій. Актуалізуються такі емоції, як сором, відраза, гнів, презирство і страх.

Виявлено **низку засобів деструктивного впливу на етнолінгвістичну спільноту**: нагнітання тривоги й страху, поширення хибної інформації, нав'язування мовної неграмотності, зміна смислового навантаження слів, розмивання моральних критеріїв. Установлено, що психологічними передумовами потенційної вразливості етнолінгвістичної спільноти на деструктивні впливи в інформаційному просторі є: стихійна орієнтація на видовищні ефекти, розраховані на примітивні інстинкти й слабкості людської психіки, та абсолютизація неминучості конкурентної боротьби і природного відбору шляхом виживання сильнішого у всіх сферах життя. Сформульовано вимоги до форми подання засобами масової комунікації стресогенної інформації, яка має забезпечувати принаймні мінімальний рівень психологічного захисту населення: конструктивне висвітлення проблем, аналіз способів подолання труднощів, інформування про розв'язання проблем аж до остаточного завершення ситуації, надання психологічної підтримки потерпілим.

За період виконання теми опубліковано 145 наукових праць загальним обсягом 139,7 друк. арк., у т.ч. планових – 80 обсягом 47,5 друк. арк. Серед них індивідуальна монографія “Психологічні виміри спільноти” (5,2 друк. арк.). Підготовлено рукопис колективної монографії “Російськомовна спільнота в Україні: соціально-психологічний аналіз” (15 друк. арк.).

**Напрямок 12. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ  
ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СУСПІЛЬСТВІ  
ТА ОСВІТІ**

**Тема: НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МОНІТОРИНГУ  
СОЦІАЛЬНОЇ СИТУАЦІЇ ОСОБИСТІСНОГО ТА СУСПІЛЬНОГО  
РОЗВИТКУ**

Термін виконання: 2007 – 2010 рр.

Номер держреєстрації: 0107U000546

Науковий керівник – канд. пед. наук Григоровська Л. В.

Виконавці – 16 осіб (у т.ч. штатних – 11, сумісників – 5)

*Розроблено концепцію комплексного інтегративного аналізу соціальних ситуацій особистісного і суспільного розвитку в період демократичних змін та реалізації інноваційних перетворень в освітньому просторі. Уведено концепти масштабу ситуації (глобальний, макро- і мікромасштаб) та її динамічних вимірів (об'єктивного і суб'єктивного). Запропоновано типологію моніторингових досліджень за соціально-просторовим параметром: загальнонаціональні, регіональні, локальні. Обґрунтовано дискурсивний підхід до вивчення суб'єктних (смыслових і ресурсних) складових ситуації. Здійснено моніторинг громадської думки з актуальних питань реформування суспільства та освіти. Зафіксовано та проаналізовано парадокси посттоталітарної суб'єктності, зумовлені суб'єктивними інтерпретаціями соціальної ситуації. З'ясовано провідні чинники, що справляють сьогодні в Україні вплив на процес формування та прояву суб'єктного потенціалу особистості: загальноновизнані національні цінності, що консолідують націю, слугуючи взірцями для громадян; зрушення в матеріальному становищі родини; абсолютна і відносна оцінка*

*громадянами загальної ситуації їхнього життя та окремих значущих її елементів; віра в можливість вплинути на ситуацію; очікування позитивних змін; рівень довіри до основних суспільних інститутів. Доведено, що визначальним чинником розвивальної здатності ситуації є відповідність суб'єктного потенціалу спільноти та/або особистості наявним викликам середовища. Показано перспективи зміни зафіксованої соціальної ситуації, зокрема через соціальний інститут освіти.*

Окреслено специфіку двох поняттєвих конструктів соціальної ситуації – як сукупності зовнішніх умов та як сукупності ставлень людини до світу, перший з яких є основою для впорядкування уявлень про зміст, взаємозв'язки та ієрархію чинників, що впливають на особистісне зростання людини, її розвиток як суб'єкта власного життя і соціальної творчості; другий є пріоритетним для вивчення закономірностей та прогнозування динаміки психічних станів суб'єкта, його поведінки. Ситуацію розглянуто як продукт зусиль суб'єкта, а її масштаб, сутнісні та структурні характеристики як такі, що завжди так чи інакше співвідносяться з масштабом суб'єкта та його особливостями.

Побудовано *схему класифікації соціальних ситуацій за їх масштабом*. Виділено види соціальних ситуацій: мікросередовищні, макросередовищні та глобальні – за соціально-просторовим параметром; епізодичні, масштабу відрізка (етапу) життя та масштабу життя в цілому – за особистісно-часовим. Виділено глобальні, макро- та мікрорівневі ситуаційні чинники, що справляють сьогодні в Україні вплив на процес формування та прояву суб'єктного потенціалу особистості. Визначено, що найголовнішими *глобальними* чинниками є інформаційна та сексуальна революції, *макрорівневими* – морально-ціннісна дезінтегрованість сучасного українського суспільства, низький рівень економічних свобод, значна корумпованість суспільного життя і нерозвиненість громадського

сектору, *мікрорівневими* – послаблення інститутів соціалізації підростаючого покоління, таких як сім'я, школа, дитячий колектив.

Запропоновано *напрями аналізу репрезентації соціальної ситуації*, а саме: зміст репрезентацій, очікування суб'єкта, межі соціальної ситуації у сприйнятті її індивідом (сім'я, робота, суспільно-політичне життя, мистецтво тощо), центральні і периферійні, структуровані і неструктуровані елементи образу ситуації. Виділено типи суб'єктивної репрезентації ситуації: конкретно-практичний (феноменологічний) та об'єктивно-логічний (онтологічний), пов'язані з типами суб'єктивної локалізації чинників впливу на неї – екстернальним та інтернальним.

Зафіксовано і проаналізовано *парадокси посттоталітарної суб'єктності, зумовлені суб'єктивними інтерпретаціями соціальної ситуації*. З'ясовано, що готовність до суб'єктної реалізації в соціальній творчості співіснує з очікуваннями щодо зовнішнього чинника її “запуску”. Доведено, що цей парадокс не має вікової специфікації. З'ясовано соціально-психологічні причини такого “паралічу” особистої ініціативи: соціальна ситуація представлена в перцепції здебільшого своїм макрорівневим виміром (як загальнонаціональна, загальнодержавна), через що упоратися з нею самотужки людина неспроможна. Обґрунтовано необхідність застосування соціально-психологічних технологій коригування суб'єктивного масштабу сприйманої людьми соціальної ситуації, зменшення його до розмірів, посильних для розкриття особистістю власної суб'єктності.

Виокремлено *низку особливостей сучасної соціальної ситуації*, що можуть становити певні загрози особистісному та суспільному розвитку. До них віднесено: поліваріантність, множинність можливостей, невизначеність, послаблення соціального контролю і жорсткості традиційних норм, що за відсутності ефективних технологій формування суб'єктності можуть породжувати серйозні проблеми для соціальної, громадянської, етнічної ідентичності особистості, спричинюватися до

поширення особистісного стилю, суть життєвої програми якого становить уникнення будь-якої фіксації соціального місця, позиції, стійких взаємних зобов'язань. Особливостями сучасної соціальної ситуації є також її *медіатизація* та *віртуалізація*, що на особистісному рівні проявляється, зокрема, у зменшенні тривалості контактів людини, яка дорослішає, з найближчим соціальним оточенням і збільшенні часу її перебування у віртуальному просторі, що спотворює моделі людської поведінки, стосунків, пріоритетність суспільних проблем; на суспільному – в розмиванні моральних норм, деформації інформаційного простору, поширенні соціально шкідливої інформації.

Структуру ситуації визначено як динамічне просторово-часове утворення, що не має чітко усталеного переліку елементів, оскільки задається, з одного боку, викликами середовища, в якому перебуває суб'єкт, з другого – особливостями самого суб'єкта, насамперед його суб'єктним потенціалом та особистісними ресурсами. Виокремлено ***визначальний чинник розвивального характеру ситуації – відповідність суб'єктного потенціалу спільноти та/або особистості наявним викликам середовища.*** У контексті визначення критеріїв особистісного розвитку запропоновано його модель, в основу якої покладено такі принципи: контекстуальна/культурна релевантність, універсальна валідність, практична використовуваність, зорієнтованість на оптимальний розвиток особистісних компетенцій та оптимальну адаптацію особистості до трансформаційних умов суспільства.

Запропоновано методичне забезпечення комплексного інтегративного аналізу соціальних ситуацій особистісного і суспільного розвитку в період демократичних змін та реалізації інноваційних перетворень в освітньому просторі. Визначено сфери системно-функціональних відношень, що конституують специфічне призначення і вимоги до організації моніторингового дослідження як події, включеної у процеси особистісного та суспільного розвитку: пізнавально-змістову, соціально-організаційну,

суб'єктно-суспільну. Сформульовано методологічні вимоги до конструювання об'єкта емпіричного дослідження з урахуванням його мінливо-динамічної структури. Запропоновано *типологію моніторингових досліджень соціальної ситуації за соціально-просторовим параметром*: загальнонаціональні, регіональні, локальні (в межах певної організаційної структури). Зроблено висновок про необхідність диференціації методичного інструментарію моніторингу залежно від виділених типів.

Обґрунтовано *дискурсивний підхід до вивчення ситуації* через виявлення смислових і ресурсних чинників її розвитку, пов'язаних із ситуаційною Я- та Ми-ідентичністю. У контексті дослідження соціальної ситуації введено поняття рефлексивного інтенціоналу дискурсу як фундаментальної властивості, що полягає в потенції створення різних смислів мовного елементу, похідних від різних суб'єктних світів та їхньої здатності виступати один для одного метарівнями. Сформульовано ідею різних масштабів смислоутворення в дискурсивних практиках, що надає можливість створення спеціальних рефлексивних процедур. Запропоновано методику врахування смислових і ресурсних складових громадської думки, виражених у характеристиках дискурсу, здійснено її апробацію в серії досліджень соціальної ситуації особистісного розвитку підлітків і студентів-першокурсників, пов'язаної з вибором професії. Розроблено та апробовано методику вимірювання часових діапазонів усамітнення та спілкування для задоволення потреб у розвитку. Головним смисловим наповненням уявлень підлітків про ресурсність середовища як середовища для розвитку є позитивне емоційне забарвлення, комфортність і можливість відчувати себе особистістю, активно впливаючи на ситуацію. Виявлено статеві відмінності в уявленнях про необхідність і часове співвідношення групового ресурсу та усамітнення для особистого розвитку. Модифіковано програмне забезпечення для обробки даних для середовища Windows АРМП-2009.



*Протягом 2007–2010 років здійснено моніторинг соціальної ситуації в Україні в різних її вимірах: політичному, соціально-економічному, етно-національному, освітньому.* Загалом проведено 17 всеукраїнських масових опитувань громадської думки з актуальних проблем розвитку суспільства, у яких взяли участь понад 36 тисяч респондентів. На підставі отриманих даних зроблено висновок про несприятливість тієї соціальної ситуації, яка складається в сьогоденній Україні, для оптимального вирішення проблем особистісного зростання, формування та прояву суб'єктних якостей особистості.

Показано, що *українському суспільству бракує загальновизнаних національних цінностей, які б консолідували націю і слугували взірцями для громадян як суб'єктів соціального творення.* Так, рейтинг досягнень України, що, на думку опитаних, найбільше заслуговують сьогодні бути предметом національної гордості, не перевищує сьогодні 52%.

Ситуацію, в якій протікає їхнє життя, наприкінці 2010 р. оцінили в цілому як більш або менш нормальну близько 38% респондентів; як погану і дуже погану – 46,5%. Майже половина опитаних (48,5%) вважають наявну ситуацію гіршою, ніж та, що була раніше.

Глибокою і поки неподоланою залишається *криза довіри громадян України до вищих органів державної влади*, що є однією з найхарактерніших ознак суспільно-політичної ситуації в країні протягом досліджуваного періоду. Станом на серпень 2010 р. тією чи іншою мірою Президентові України довіряли 34,5% опитаних, Кабінетові Міністрів – 28,4%, Верховній Раді України – 22,9%, а не довіряли, відповідно, 53,8%, 58,3%, 67,9%. Найбільшою довірою в українському суспільстві користуються, як і раніше, церква (62,8 %), система освіти (51,4 %), Збройні сили України (48,6%). Позитивним є також баланс довіри/недовіри до вітчизняних ЗМІ (44,9% проти 38,7%) і громадських організацій (39,8% проти 26,4%).

*Однією з найбільш негативних ознак соціальної ситуації, що склалася в Україні, є зневіра громадян щодо можливості вплинути на неї.* Лише 17% респондентів тією чи іншою мірою задоволені можливостями свого впливу на ситуацію, в якій протікає їхнє життя.

Протягом досліджуваного періоду спостерігалися зміни і в структурі мотивації ймовірної протестної поведінки громадян. Якщо в 2004 р. головним мотивом участі в акціях протесту було порушення прав людини, то нині в ній виразно домінують спонуки соціально-економічного плану, що підтвердив, зокрема, “податковий майдан”.

Особливу увагу було приділено моніторингові соціальної ситуації в її освітянському вимірі. З’ясовувалося ставлення громадян України, у т. ч. вчителів і старшокласників, до реформ в освітній галузі (див.: анотований звіт за 2010 р.). Окреслено *перспективи зміни зафіксованої соціальної ситуації, зокрема через соціальний інститут освіти*, що передбачає переосмислення місця та функцій школи в процесі переформатування соціальної ситуації особистісного розвитку. Показано, що школа має взяти під свою опіку процес соціалізації учнівської молоді в медіа-середовищі, здійснювати опосередковане управління інформаційною поведінкою учнів, перейти до соціально-педагогічного патронату сім’ї, активніше виконувати функцію підготовки молоді до шлюбу, докласти зусиль для підтримки такого інституту соціалізації особистості, як дитячий колектив. Визначено основний вектор пошуку соціально-психологічних технологій створення розвивальних ситуацій – коригування суб’єктивного масштабу сприйманої людьми соціальної ситуації з метою зменшення його до розмірів, посильних для розкриття особистістю власної суб’єктності.

Результати науково-дослідної роботи відображено в 58 публікаціях загальним обсягом 117,3 друк. арк.; з них 41 планова, 17 позапланових. Серед опублікованих праць 7 інформаційних бюлетенів. Підготовлено рукопис науково-методичного посібника “Моніторинг соціальної ситуації особистісного та суспільного розвитку: теорія і методи” (15,5 друк. арк.).

## ***Напрямок 16. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ І ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ***

**Тема: СОЦІАЛЬНЕ НАУЧІННЯ ЯК МЕХАНІЗМ ПОЛІТИЧНОЇ  
СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ**

Термін виконання: 2007 – 2010 рр.

Номер держреєстрації: 0107U000547

Науковий керівник – канд. психол. наук Жадан І. В.

Виконавці – 10 осіб (у т.ч. штатних – 10, сумісників – 0)

*Розроблено теоретичну системну модель впливу соціального навчання на політичні ставлення молоді, що пояснює процес засвоєння зразків політичної взаємодії демократичного типу. До складу системної моделі входять: модель потребового майбутнього, що описує цілі політичної соціалізації на двох рівнях (адаптація та розвиток), а також цінності, які вказують на ступінь соціалізованості суб'єкта; описова модель, яка дає відповідь на питання про витоки проблем політичної соціалізації у перехідному суспільстві; пояснювальна модель, за допомогою якої виявлено проблемні ситуації у забезпеченні процесу соціалізації, а також модель програмного типу, що передбачає актуалізацію ресурсів соціального навчання як механізму політичної соціалізації молоді. За результатами емпіричного дослідження виявлено особливості впливу соціального навчання на процес політичної соціалізації. Розроблено програму формування суспільно-політичних компетенцій молоді “Я і держава”, методичні рекомендації батькам щодо створення умов для політичної соціалізації молодшого школяра в сім'ї, технологію самооцінювання діяльності школи з питань громадянської освіти*

Визначено *моделі соціального наuczіння, що відповідають завданням розвитку політичних цінностей*: модель латентного наuczіння, модель збагачувального наuczіння, модель проблемної ситуації, модель наuczіння через спостереження, модель інтерсуб'єктності, модель культурних індикаторів. Встановлено, що перспективними технологічними напрямками розвитку політичних цінностей молоді є: раціоналізація уявлень про політичну взаємодію, визначення власних пріоритетів та ціннісних пріоритетів інших учасників політичної комунікації, засвоєння і подальша інтеріоризація цінностей політичної взаємодії у процесі оформлення стратегії життєвої поведінки.

Запропоновано *теоретичну модель чинників розвитку громадянських ставлень молоді*, що включає чинники макро- і мікрорівнів. До перших віднесено інституції, процеси та цінності в таких сферах, як політика, економіка, освіта та релігія; до других – сім'ю, школу, однолітків та інші громади, членом яких є молода людина, а також інтернет, телебачення та інші медіа.

Обґрунтовано положення про те, що *освітні впливи є провідним чинником політичної соціалізації в перехідному суспільстві*, а перенесення акцентів у політичній соціалізації на розвивальні стратегії можливе за умови застосування спеціальних технологій, орієнтованих на посилення когнітивних мотиваторів процесу соціалізації. Показано, що формування громадянських ставлень молоді в процесі освіти здійснюється як шляхом реалізації навчального плану, так і через досвід безпосередньої взаємодії учасників навчально-виховного процесу, який не підлягає формальній регламентації. Доведено, що формування громадянських ставлень має відбуватися в процесі політичної взаємодії, суб'єктами якої є самі громадяни, а базовими ставленнями – відповідальність, соціальна довіра, толерантність і прагнення до спільного блага.

У результаті проведених емпіричних досліджень окремих компонентів теоретичної моделі виявлено низку особливостей впливу соціального навчання на політичну соціалізацію молоді. Так, виділено *психологічні механізми, завдяки яким забезпечується розвивальний вплив на процес формування ціннісних пріоритетів молоді*: актуалізація механізмів проєкції, самокатегоризація, рефлексія, ототожнення, реконструкція, самоствердження, соціальне порівняння, переконування, переоцінка цінностей, уніфікація та конструювання реальності. Доведено, що смислова складова ціннісної компоненти політичної свідомості у студентській вибірці практично не відрізняється від вибірки дорослих: матеріалістичні цінності (цінності виживання) є пріоритетними майже для двох третин студентів. Водночас отримані дані щодо динамічної складової цінностей (ступінь напруженості матеріальних потреб та потреб у якостях, що забезпечують самореалізацію) дають підстави для висновку про наявність передумов для формування ціннісних пріоритетів студентства, які зумовлюють розвиток політичної культури демократичного типу.

Емпірично визначено функції стереотипів у процесі політичної соціалізації молоді: когнітивну (відбір інформації, схематизація, спрощення), ціннісно-захисну, ідентифікаційну (створення позитивного “Я-образу” і групового “Ми-образу”); ідеологічну (формування та підтримка групової ідеології), афективну. Доведено, що *стереотипізація є ефективним механізмом адаптації молоді, однак часто гальмує формування моделей політичної взаємодії, що забезпечують розвиток*. Встановлено, що афективно-оцінні, ірраціональні підходи та механізми конфігуративної атрибуції, які переважають в інтерпретаціях молоддю соціально-політичних подій та явищ, зумовлюють утвердження некритичного ставлення до влади; несприйняття інших політичних ідей, поглядів та “інакшості” загалом (нетолерантність, дискримінація); конструювання образів “чужих” та “ворогів”, категоричність в оцінюванні

тих, хто не належить до “своєї” групи (аутгрупова ворожість, ксенофобія); орієнтацію на культ “сили”, “боротьби”; розвиток патерналістських очікувань; посилення екстернальних тенденцій тощо.

Підтверджено гіпотезу про те, що **соціальне навчіння є універсальним механізмом розвитку суспільно-політичних компетенцій молоді**. Виявлено умови, за яких зростає ефективність цього механізму: 1) усвідомлення ступеня значущості відповідних потреб; 2) наявності підкріплення (зовнішнього або самопідкріплення), яке детермінує й регулює поведінку особистості; 3) наявності реальних прикладів (випадків) позитивного, успішного вирішення проблем (з власного досвіду чи з досвіду інших людей або груп, громадських організацій тощо); 4) можливості перенесення отриманих нових навичок, знань, умінь, моделей поведінки особистості у своє життя та 5) регулярності вправляння.

Запропоновано **технологічні підходи щодо забезпечення продуктивних інтерпретацій політичної реальності**, які забезпечують:

- розвиток відкритої пізнавальної стратегії особистості (варіативність способів осмислення подій);
- збагачення та ускладнення когнітивного досвіду особистості (формування когнітивної активності та гнучкості);
- нарощування суб’єктного потенціалу особистості (розвиток ресурсів самореалізації).

Розроблено **програму формування суспільно-політичних компетенцій молоді “Я і держава”**, якою передбачено застосування системи соціально-психологічних впливів з використанням засобів соціального навчіння. Програма реалізується у формі тренінгових занять, у яких поєднуються міні-лекції, групові дискусії, розгляд і “прогривання” змодельованих ситуацій з рольовими іграми, практичними і творчими вправами тощо. Показано, що навчіння на основі виявлених моделей є

продуктивним у груповій тренінговій роботі з юнацтвом, сприяє різнобічному розвитку особистості та системи її політичних ставлень.

Обґрунтовано висновок, що *політична соціалізація в системі освіти має бути спрямована насамперед на формування відповідальності людини не перед державою, а перед членами громади*, добробут якої і забезпечує можливість вибору та самовираження кожного з її членів. Така відповідальність ґрунтується на розумінні громадянином необхідності діяти політично коректно і в межах правового поля. Таким чином, визначено основу когнітивної складової соціально-правового навчіння – правову суб'єктність.

Визначено *чинники, що детермінують процес політичної соціалізації в молодшому шкільному віці*: повноцінність, самоконтроль, самостійність, упевненість у собі, відповідальність, толерантність. Описано індикатори та показники кожного з чинників політичної соціалізації. Розроблено методичний інструментарій (анкета для дітей молодшого шкільного віку та анкета для їхніх батьків) і проведено емпіричне дослідження особливостей політичної соціалізації молодших школярів. Виявлено “проблемні зони” сімейного навчіння, що потребують корекції, а саме: форми прояву батьківської любові до дітей і характер цієї любові; ставлення батьків до незадовільних оцінок дитини; уміння батьків контролювати свої емоції; брак інтересу батьків до дитини як особистості; пасивність проведення вільного часу дітьми; оцінювання самостійності дитини за дорослими критеріями; відповідальність батьків за виконання обіцянок, даних дітям; егоїзм дітей, низький рівень емпатії і толерантності. Визначено семантичний простір значень, що описують уявлення дітей та їхніх батьків про бажані риси політичної культури, які мають бути сформовані в молодшому шкільному віці. У факторній моделі дітей найбільш значущими виявилися фактори толерантності, самодисципліни та прагнення зрозуміти іншого, у моделі батьків – конструктивна взаємодія з іншими та діалогічна

модель взаємодії. Розроблено *методичні рекомендації батькам щодо створення умов для політичної соціалізації молодшого школяра в сім'ї*, спрямовані на оптимізацію соціального навчання дітей самоконтролю, самостійності, відповідальності, діалогічного спілкування і толерантності.

Розроблено та апробовано *технологію самооцінювання діяльності школи з питань громадянської освіти*, метою якої є підвищення громадянської компетентності учнівської молоді через демократизацію культури взаємодії учасників навчально-виховного процесу; визначено модель, процедуру, учасників, програму та методи самооцінювання, розроблено методичний інструментарій для запровадження технології в школі. За результатами апробації технології самооцінювання діяльності школи щодо громадянської освіти виявлено:

- проблемні сфери взаємодії учасників навчально-виховного процесу, пов'язані з впливом учнів на процес прийняття рішень у школі, практикою розв'язання конфліктів, роллю учнівського самоврядування, залученням батьків до управління школою та методами оцінювання досягнень учнів;
- різний рівень готовності учасників навчально-виховного процесу до рефлексії щодо самоефективності та оцінювання ефективності інших груп учасників самооцінювання;
- позитивні зміни у взаємодії учасників навчально-виховного процесу та практиці прийняття рішень у пілотних школах, що відбувалися безпосередньо в процесі самооцінювання та після його завершення;
- організаційні та методичні чинники ефективності запровадження самооцінювання в школах, що стосуються часу, ресурсів, експертної та методичної підтримки і тренування.

Доведено ефективність застосування стратегії самооцінювання в навчальному закладі як технології розвитку і трансформації громадянських ставлень школярів. Показано, що запровадження самооцінювання в школі



має значний потенціал для підвищення ефективності процесу формування громадянських ставлень учнівської молоді, рівня її соціальної довіри, відповідальності, готовності до співпраці та політичної ефективності, оскільки воно передбачає участь, взаємодію та досягнення договору між усіма учасниками та зацікавленими особами і не тільки вимагає від них відповідних компетенцій, а й сприяє їхньому розвитку через залучення до процесу оцінювання власної діяльності.

Усього за період роботи над темою опубліковано 90 статей і 11 тез загальним обсягом 56,8 друк. арк. Підготовлено рукопис науково-методичного посібника “Соціальне наuczіння: механізми розвитку політичних ставлень молоді” (11,0 друк. арк.).

## **2. ПЕРЕХІДНІ ТЕМИ НДР**

### ***Напрямок 10. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ***

#### **Тема: ІСТОРИОГЕНЕЗ І МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПРОСТІР ПОБУДОВИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ТЕОРІЙ**

Термін виконання: 2008 – 2012 рр.

Номер держреєстрації: 0108U001246

Науковий керівник – чл.-кор. НАПН України,

канд. психол. наук Слюсаревський М. М.

Виконавці – 15 осіб (у т.ч. штатних – 10, сумісників – 5)

*Основними здобутками виконавців теми у звітному році стали висунення ідеї картографування соціально-психологічних теорій, виокремлення засадничих системоутворювальних принципів зарубіжної соціальної психології ХХ ст., побудова кроскультурної моделі відтворення історичного розвитку світової соціально-психологічної думки, віднайдення в українській гуманітарній спадщині XVI – XVIII століть певних історичних коренів тих морально-ціннісних орієнтирів, якими характеризується сучасне вітчизняне соціально-психологічне знання. Проведено низку пошуково-теоретичних та порівняльно-історичних досліджень, за результатами яких розроблено теорію смислових трансформацій у символічно опосередкованих репрезентаціях соціальної дійсності, суттєво уточнено та доповнено запропоновану на попередніх етапах дослідження теорію архетипового менеджменту як нового напрямку соціальної психології управління, побудовано історико-культурну модель соціалізації*

*особистості у просторі освіти. Обґрунтовано теоретико- методологічні засади і визначено основні поняття концепції взаємодії суспільства та освіти. Запропоновано оригінальні підходи до вивчення інтимно- особистісної сфери людських стосунків, розроблено комплекс методик для її емпірично дослідження. Підготовлено рукопис монографії “Трансформації смислу в соціокультурному просторі” (10 друк. арк.).*

Проаналізовано внутрішньодисциплінарну історіографічну практику як практику критеріального оцінювання теоретико-методологічного потенціалу психологічних знань у межах певного наукового канону. На основі здійсненого аналізу виокремлено два можливих напрями оцінювання соціально-психологічних теорій – діахронічний (ретроспективний) і синхронічний (сучасний), що потребують різних комбінацій пізнавальних засобів. Показано певну епістемологічну обмеженість логіко- категоріального аналізу як домінуючого сьогодні способу оцінювання теоретичних надбань соціальної психології. Як альтернативу йому висунуто ***ідею картографування соціально-психологічних теорій за попередньо визначеними параметрами.***

Досліджено доступні англomовні джерела, що містять виклад історії соціальної психології. У процесі їх аналізу відстежено тенденцію пошуку сучасними вченими історичних коренів соціально-психологічного знання в європейському науковому дискурсі двох останніх століть, що виникла на протигагу загальноприйнятому поки що переконанню, згідно з яким соціальна психологія сформувалась винятково на американських теренах і веде відлік свого існування лише з 1908 р., коли з’явилися перші книжкові видання, у назвах котрих фігурувало словосполучення “соціальна психологія”. Запропоновано ***кроскультурну модель відтворення історичного розвитку соціально-психологічної науки,*** що концептуалізує ознаки взаємопроникнення вертикального (зарубіжного) та горизонтального (вітчизняного) векторів його дослідження. Як одне з

переконливих свідчень такого взаємопроникнення розглянуто той факт, що в проаналізованих англomовних джерелах виразно спостерігається не властивий раніше для зарубіжних авторів інтерес до суспільно-політичних чинників історії соціальної психології.

Проаналізовано *поняття системоутворювального принципу, теорії та концепції* як важливих понять загальної методології науки. Розглянуто специфіку *засадничих системоутворювальних принципів, на яких базуються зарубіжні соціально-психологічні теорії ХХ ст.* До таких принципів віднесено ідеї, спрямовані на пояснення соціальної поведінки людини та її психологічних механізмів, а саме ідеї атитюду, інтеракції, групової цілісності тощо. Досліджено будову інтерпретаційних систем, що склалися на ґрунті цих ідей.

Виокремлено базові концепти сучасної вітчизняної соціальної психології, спектральну широту яких пояснено двома основними чинниками: з одного боку, впливом західної психології останніх десятиліть, з другого – радянською психологічною спадщиною. Разом з тим показано, що морально-ціннісна компонента пострадянської соціально-психологічної науки, її виховний, антиманіпуляційний, громадянсько-просвітницький характер зумовлені не лише ідеологічними преференціями радянського часу, а й християнським, просвітницьким пафосом гуманітарних знань ХVІ – ХVІІІ століть. Проведено паралелі між онтологічною общинністю православного світогляду і уявленнями сучасних українських соціальних психологів про масові явища і колективну психіку; між суспільно-моральними підставами православної інтерпретації дій, що ведуть до спасіння, і суб'єктно-вчинковою парадигмою; між православною концепцією колективної відповідальності та любові до Бога через любов до ближнього і сучасними підходами українських авторів до проблеми соціалізації особистості тощо.

Запропоновано категоріальну сітку напрямів, крізь призму яких можуть бути віднайдені та вивчені перспективні соціально-психологічні ідеї, що були висунуті в Україні у першій половині ХХ ст. Ці ідеї, на виявлення яких спрямовано дослідницький пошук, гіпотетично поділено на такі умовні групи: а) ті, що набули поширення в соціально-психологічній науці; б) ті, актуальність яких усвідомлюється в контексті потреб її дальшого розвитку; в) ті, що залишаються поза увагою сучасних соціальних психологів. Під цим кутом зору розглянуто в першому наближенні соціально-психологічні ідеї М. О. Бердяєва, В. І. Вернадського, В. В. Зиньківського, В. К. Липинського та інших авторів зазначеного періоду.

Проведено пошуково-теоретичні та порівняльно-історичні дослідження, що дали змогу:

- завершити розроблення **теорії смислових трансформацій у символічно опосередкованих репрезентаціях соціальної дійсності**. У межах цієї теорії досліджено психологічні механізми, що лежать в основі таких індивідуально-психологічних та соціокультурних феноменів, як гра, метафора, міф і комічне. Виходячи з теорії смислових трансформацій, проаналізовано можливості маніпулятивного впливу сучасних комунікативних технологій, розкрито міфологічний спосіб репрезентації дійсності в рекламі та політичній пропаганді, виявлено смислові трансформації, що мають місце в міфологемах моди та масової культури;

- суттєво доповнити запропоновану на попередніх етапах дослідження **теорію архетипового менеджменту** як нового напрямку соціальної психології управління. Архетиповий менеджмент розглянуто як інструмент соціального втручання, що спирається на історичну та культурну єдність людства і має використовувати новітні досягнення нейропсихології, нейрофізіології, а також математики, квантової фізики, інших природничих наук. У світлі ідей К. Г. Юнга і сучасних наукових поглядів на природу психічного обґрунтовано основні принципи розбудови

архетипового менеджменту. Як його складову частину виокремлено фрактальний аналіз процесів, явищ і властивостей індивідуальної та соціетальної природи;

- побудувати *історико-культурну модель соціалізації особистості в просторі освіти*, що базується на постулаті тісного зв'язку історії освіти з історією суспільства та його культурою. Відповідно до цієї моделі освіту інтерпретовано як діяльність самотворення людини в культурі і водночас як спосіб трансляції культури в часі через соціалізацію особистості, що дає підстави постулювати фактичну збіжність історії соціалізації особистості в просторі освіти з траєкторією розвитку освіти в історичних типах культури. Показано, що освіта постає на історичній арені як безпосереднє дійство нескінченного перетворення за людським типом і розгалужується в процесі свого розгортання на діяльність опанування та діяльність спілкування (взаємодії, інтеракції), зберігаючи при цьому відносну стійкість набутих інституціональних рис.

Обґрунтовано *теоретико-методологічні засади концепції взаємодії суспільства та освіти*. Визначено її основні поняття – суб'єкт взаємодії (індивідуальний і колективний), предмет взаємодії, рівні взаємодії. Окреслено в першому наближенні компендіум соціально-психологічних чинників, що мають місце в процесі взаємодії суспільства та освіти, істотно зумовлюючи його зміст і характер. Розкрито особливу роль, яку покликана відігравати в цьому процесі освітянська наука як рефлексивна підсистема суспільства і освіти.

Розроблено *програму і сформовано комплекс методик емпіричного дослідження, що має на меті верифікацію напрацьованих теоретичних моделей інтимного життя людини як цілого та інтимно-особистісної сфери людських стосунків як його частини*. Інтимне при цьому розглянуто як індивідуально-неповторну ціннісно-сміслову основу буття особистості, доглибинну, принципово неозначувану реальність людського

Я, як внутрішнє осердя, епіцентр психічного життя людини, у визначенні психологічної сутності якого важливо не звужувати і не примітивізувати розуміння цього феномену, не зводити його до тілесних, плотських, еротичних, сексуальних моментів, лише до статевих чи гендерних стосунків між людьми. Відповідно в основу програми дослідження покладено такі теоретичні положення: 1) онтичними суб'єктами як носіями, творцями, власниками і співвласниками інтимного постають пов'язані між собою індивідуальне “Я” та міжіндивідуальне “Ми”; 2) психологічними осередками активності інтимного виступають (а) індивідуальний життєвий час і простір Мого-тілесного, Мого-душевного, Мого-духовного та (б) міжіндивідуальний життєвий час і простір Нашого-тілесного, Нашого-душевного і Нашого-духовного в їх суперечливій єдності й прагненні до гармонії; 3) автентичною в сутнісно-смисловому розумінні, а отже, вищою формою прояву й умовою розвитку інтимно-особистісної сфери людських стосунків є вчинок (“Мій” індивідуальний і “Наш” спільний); 4) інтимний світ людини еволюціонує протягом онтогенезу і характеризується інтенцією до розвитку, рушійними силами якого є різного роду суперечності (між інтимно-тілесним, інтимно-душевним та інтимно-духовним, інтимним та екстимним тощо); 5) інтимне в людському житті існує, виявляє і стверджує себе в особливих інтимних-особистісних стосунках людини зі світом, із собою та з іншою людиною. Сформований методичний комплекс дослідження включає 10 методик, серед яких методика, що поєднує в собі елементи напівстандартизованого групового інтерв'ю та психологічного твору, фокус-групова методика, спрямована на з'ясування якісної своєрідності інтимного життя, модифікована методика “Неіснуюча тварина”, методика “Незакінчені речення” (авторська розробка), методики психобіографічного дослідження і семантичного диференціала та ін.

Продовжено *моніторинг сучасного стану соціально-психологічної науки в Україні*. Поповнено картотеку дисертацій за спеціальністю 19.00.05

– соціальна психологія, психологія соціальної роботи, захищених в Україні протягом 1991 – 2010 років, а також книжкових видань, що репрезентують доробок українських соціальних психологів, його кількісні і жанрові характеристики.

Результати науково-дослідної роботи відображено в 57 публікаціях загальним обсягом 145,7 друк. арк.; з них 54 планових, 3 позапланових. Серед опублікованих праць 2 підручники, 1 навчальний посібник, 50 статей. Підготовлено рукопис монографії “Трансформації смислу в соціокультурному просторі” (обсягом 10,0 друк. арк.).

## **Тема: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ І ПРИКЛАДНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КОГНІТИВНОЇ ПСИХОЛОГІЇ СПІЛКУВАННЯ**

Термін виконання: 2008 – 2012 рр.

Номер держреєстрації: 0108U001248

Науковий керівник – д-р психол. наук, проф. Казміренко В. П.

Виконавці – 10 осіб (у т.ч. штатних – 7, сумісників – 3)

*Побудовано модель соціально-психологічної активізації когнітивних процесів спілкування, розроблено відповідні технології практичної психологічної роботи з активізації когнітивних процесів у структурі спільної діяльності. Обґрунтовано наукові основи розроблення технологій рефлексивного регулювання взаєморозуміння в спільній діяльності. Розроблено модель процедурних засад розвитку групової креативності в когнітивному спілкуванні. Підготовлено рукопис методичного посібника “Активізація когнітивних процесів у спілкуванні” (9 друк. арк.),*



який містить рекомендації для педагогічних працівників (практичних психологів, педагогів, керівників освіти) з питань оптимізації комунікативної взаємодії учасників освітнього процесу.

Створено **методику розроблення та застосування кейсів при підготовці спеціалістів, діяльність яких пов'язана з розв'язанням конфліктних ситуацій**. Розроблена методика дає можливість психологам-практикам формувати готовність учителя до вирішення професійних завдань за допомогою комунікативних інструментів. Узагальнено досвід практичної роботи з розроблення та проведення тренінгів. Обґрунтовано систему принципів, які мають бути покладені в основу розроблення соціально-психологічного тренінгу. Визначено принципи конструювання кейсу, запропоновано авторське бачення процедури його розроблення, сформульовано систему завдань психолога під час проведення інтерв'ю для розроблення кейсу. Представлено особливості застосування кейсів у когнітивно орієнтованих тренінгах спілкування.

Визначено особливості когнітивного опосередкування комунікативної діяльності, що призводять до збоїв у саморегуляції в проблемних ситуаціях спілкування вчителя, і розроблено психологічні технології активізації процесу верифікації когнітивних конструкцій шляхом їх зіставлення із суб'єктивним досвідом. Розроблено й апробовано серію діагностичних опитувальників для визначення рівня суб'єктивної стресогенності типових проблемних ситуацій професійного спілкування (для педагогів, операторів кол-центрів, менеджерів). Виявлено зв'язок когнітивних самообмежень особистості і типу суб'єктивних труднощів у спілкуванні. Розкрито роль умов професійної діяльності вчителів у блокуванні динаміки модифікації особистістю невдалих або застарілих когнітивних конструкцій себе та світу.

З метою активізації процесів внутрішньої мотивації та самодетермінації в педагогічній професійній комунікативній діяльності

розроблено *технологію активного психологічного навчання педагогів (рефлексивно-творчого тренінгу)*. Здійснено її попередню апробацію.

Розроблено *узагальнений психологічний портрет суб'єкта утрудненого спілкування*. Створено перелік основних патернів вербальної комунікації педагогів на основі контент-аналізу їхніх мовних висловлювань, який містить 15 типів пресуппозицій. Визначено характерні якісні і кількісні особливості структури пресуппозицій педагогів, які мають труднощі у спілкуванні, у порівнянні з комунікативно успішними вчителями. На основі цього здійснено відбір та апробацію практичних технологій соціально-психологічного навчання педагогів свідомо регульованого використання патернів вербальної комунікації в педагогічному спілкуванні.

Обґрунтовано *роль саморозкриття в моделі соціально-психологічної активізації когнітивних процесів соціального спілкування*. Показано зв'язок саморозкриття із психічним здоров'ям людини, із фоном її адекватного когнітивного, емотивного та поведінкового реагування для задоволення як власних потреб, так і для реалізації й трансляції робочих завдань. На основі розробленої концептуальної моделі зворотного зв'язку в когнітивному спілкуванні створено методики дослідження стратегій зворотного зв'язку та діагностики діалогічного простору, сформульовано принципи їх застосування. Запропоновано новий підхід до оптимізації зворотного зв'язку через проектування та організацію діалогічного простору. Розроблено відповідну методику оптимізації діалогічного простору для соціально орієнтованих практиків: психологів, управлінців, шкільних педагогів, викладачів вищої школи, політологів, соціологів, соціальних працівників тощо. Методика сприяє вирішенню низки практичних завдань задля досягнення нового рівня розвитку групи, формування світотворчої активності групи та її членів, трансформації їхньої поведінки. Розроблено методичні рекомендації щодо застосування

методики діалогічного простору в педагогічному спілкуванні, зокрема в роботі із студентськими групами.

Проаналізовано *моделі діалогічного простору як засоби організації продуктивного спілкування*. Виявлено, що суттєві риси індивідуального розуміння (насамперед його глибина), які забезпечують продуктивність розумової діяльності у процесі вирішення інтелектуальних завдань, формуються в навчанні в умовах діалогічного спілкування. Показано, що первісною формою існування повноцінного індивідуального розуміння є можливість прояву його як розуміння “для іншого”. Розглянуто феномен обґрунтування як доцільної розумової діяльності, спрямованої на досягнення певного ступеня поінформованості реального комунікативного партнера. Охарактеризовано комунікативну природу обґрунтування та його особистісний, персоніфікований характер. Запропоновано методику діалогічного формування обґрунтування для оптимізації когнітивного спілкування. Розроблено методичні рекомендації з розвитку продуктивного мислення учнів шляхом організації діалогу в процесі спільного розв’язання інтелектуальних задач.

Показано роль рефлексивного управління в оптимізації когнітивного спілкування. Запропоновано *робочу модель рефлексивного управління процесом спілкування*, яка забезпечує організацію та управління процесом спілкування, надає можливість ефективно обговорювати, розробляти проекти та розв’язувати конфліктні ситуації. Модель поєднує такі елементи: ситуація, що розв’язується у спілкуванні; знання про неї; здійснювані суб’єктами позиції; рефлексивні переходи в просторі проектного мислення; тексти спілкування (як знакова форма, так і зміст). Створено методику рефлексивного управління процесом спілкування, що забезпечує реалізацію таких завдань: а) розуміння наявності конфліктної ситуації і необхідності переходу до її розв’язання; б) усвідомлення того, якими когнітивними моделями керуються учасники ситуації при прийнятті рішень, а відповідно і

джерел відмінностей розуміння ними того, що відбувається; в) проектування ефективної моделі взаємодії, реалізація якої дала б змогу вирішити конфлікт; г) власне розв'язання конфліктної ситуації. Підготовлено методичні рекомендації з питань методики організації рефлексивно-когнітивного спілкування у процесі розроблення проектів вирішення конфліктних ситуацій.

Здійснено теоретичний аналіз особливостей моделей спілкування викладачів іноземної мови в навчальному процесі, зокрема психологічних передумов застосування комунікативних технік для активізації процесу засвоєння знань. Розроблено відповідну модель організації спілкування з активізацією когнітивних процесів, визначено основні соціально-психологічні та організаційно-діяльнісні механізми сприяння ефективній взаємодії суб'єктів під час вивчення іноземної мови.

Проведено 70 спеціальних психофізіологічних обстежень із використанням поліграфа з метою встановлення когнітивно-комунікативних корелятивів щирості персон, які беруть участь у поліграфічних пробах. На основі результатів зазначених обстежень визначено роль і місце когнітивного спілкування у фазах комунікації: передтестовій, посередтестовій і післятестовій бесідах. Доведено, що когнітивне спілкування найбільш ефективно у посередтестовій і післятестовій бесідах, тоді як у передтестовій бесіді значну роль відіграє емоційна, а не когнітивна складова. З урахуванням зазначеного внесено відповідну корекцію у змістову частину алгоритму поліграфної перевірки.

За результатами науково-дослідної роботи у звітному році видрукувано 16 публікацій загальним обсягом 7,7 друк. арк.; з них 14 планових, 2 позапланові. Підготовлено рукопис методичного посібника "Активізація когнітивних процесів у спілкуванні" (9,0 друк. арк.).

**Напрямок 11. ТЕОРЕТИЧНІ І ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ  
ПСИХОЛОГІЇ ОСОБИСТОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ  
ПСИХОЛОГІЇ**

**Тема: ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ГРУПОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ  
В ОСВІТНІХ ТА СОЦІАЛЬНИХ СЕРЕДОВИЩАХ**

Термін виконання: 2009 – 2013 рр.

Номер держреєстрації: 0109U000110

Науковий керівник – д-р психол. наук Горностай П. П.

Виконавці – 9 осіб (у т.ч. штатних – 8, сумісників – 1)

*Обґрунтовано концептуальні засади, сформульовано методичні принципи, розроблено та апробовано програми і методики емпіричного дослідження групової ідентичності в цілому та її часткових форм: рольової, гендерної тощо. Визначено психологічні особливості і принципові відмінності ідентичності в малих групах порівняно із середніми та великими. Запропоновано низку положень теорії групової ідентичності як інтрапсихічного компонента групового психологічного поля: розвиток ідентичності малої групи кореспондується з процесами групової динаміки і може служити індикатором розвиненості групи; рольова ідентичність відображає рольову структуру малої групи та рефлексивного процесу переосмислення власних ролей; довіра до групи є онтогенетичним утворенням, що може детермінувати особливості групових ідентифікаційних процесів. Емпірично підтверджено особливості когнітивних та емоційних складових групової ідентичності, зв'язок*

*гендерної ідентичності з рольовою позицією в студентській групі, гендерні стереотипи учасників залежно від статі тренера тренінгової групи.*

У дослідженні групової ідентичності в соціальних та освітніх середовищах як феномена групового свідомого і несвідомого групову ідентичність розглянуто як один із трьох (а саме – інтрапсихічний) компонентів “групового психологічного поля”. Показано зв’язок групової ідентичності з процесами згуртування, що втілюється у феномені ідентифікації і лежить в основі потреб людини належати до групи. Окреслено феномен групової ідентичності як психологічної властивості, яка свідчить про рівень розвитку малої групи та інтеграційних процесів у ній. Високий рівень групової ідентичності характеризується появою такої її нової властивості, як “ідентичність групи” як цілісного суб’єкта. Висунуто гіпотезу, що *проблеми функціонування малих груп в освітньому середовищі пов’язані з недостатньою розвиненістю групової ідентичності*, насамперед педагогічного колективу освітнього закладу як групового суб’єкта.

Проаналізовано різні види синергетичних груп, серед яких важливе місце в емпіричному дослідженні посідають психотерапевтичні і тренінгові групи, окреслено їхні характеристики. Розпочато аналіз досвіду 9-ти таких груп загальною чисельністю 131 особа (92 % жінок, 8 % чоловіків). Підтверджено, що *групова ідентичність у малих групах має істотні відмінності порівняно із середніми та великими групами, оскільки по-різному виявляються процеси групової динаміки*. Пояснено групові ефекти, що ілюструють протилежні тенденції групової динаміки: збільшення або зменшення ефективності функціонування групи як цілого.

Проаналізовано вітчизняні і зарубіжні підходи до дослідження довіри як соціально-психологічного феномена і механізму прийняття та відчуження в групі. Запропоновано положення про довіру як онтогенетичне утворення, що проявляється в групі та детермінує особливості групових

ідентифікаційних процесів. З'ясовано, що довірливі стосунки мають стадії і рівні становлення, передбачають розвиток у новій групі від максимальної роз'єднаності до найбільш повної інтегрованості, від індивідуалістичної замкнутості до концентрації на спільних завданнях для реалізації, у т. ч. і своїх власних потенціалів. Описано феноменологію проявів чинників, які сприяють “будівництву” довіри в групах.

Розроблено концептуальні засади емпіричного дослідження рольової ідентичності особистостей як *членів малої групи з різними рівнями креативності*. Пропонується схема дослідження єдності таких компонентів: ролей, які людина приписує власному Я; ролей, які приписуються їй іншими; ролей, які людина зазвичай проєкує на інших. За результатами апробації методики дослідження рольової ідентичності побудовано *багаторівневу класифікацію ідентифікацій учнів старших класів загальноосвітньої школи*. Виокремлено критерії наявності групової ідентичності особистості: незначущість відмінностей у розподілах вияву рольових ідентифікацій, які приписуються групі її членами (ідентифікація “Ми”) та власне собі (ідентифікація “Я”); відносно однаковий рівень вияву ідентифікацій “Я у групі” і “Я поза межами групи”; наявність певної межі “розриву” у рівнях вияву позитивних і негативних ідентифікацій “Ми” і “Я”. Зроблено висновки про можливість за допомогою методики оцінити наявність (або відсутність) групової ідентичності старшокласника. Емпірично виявлено зв'язки, що потребують подальшої верифікації: а) відсутність групової ідентифікації у відмінників; б) наявність групової ідентифікації в учнів, яких визнано креативними; в) низький рівень вияву всіх видів рольових ідентифікацій, а отже й групової, в учнів з низькою академічною успішністю.

Розглянуто когнітивні та емоційні складові групової ідентичності в контексті дослідження свідомих і несвідомих складових ідентичності. Виокремлено такі напрями дослідження індивідуальної і групової ідентичностей: стадії розвитку особистісної ідентичності; ідентичність

особистості як сума ідентифікацій; групова ідентичність як сума особистісних ідентичностей з нормативною групою. Проаналізовано розвиток теорій ідентичності та динаміку зміни пріоритетності наукових поглядів – від переважання мотиваційно-афективної сфери в класичному психоаналізі та неофройдизмі до визнання головної ролі когнітивних процесів (теорія само-категоризації) або комунікативних інтеракцій (символічний інтеракціонізм). Запропоновано інтегративне бачення ідентичності, що розглядається як єдине ціле, в якому складові існують у діалектичній єдності, а не суперечать одна одній, що дає конструктивне розв'язання ряду суперечностей сучасних досліджень феномена ідентичності. Обґрунтовано поняття випереджальної ідентифікації та професійного маргіналізму як антиподу професійної ідентичності щодо професії вчителя.

Проведено пілотажне вивчення гендерної ідентичності студентської молоді випускних курсів бакалаврату та магістратури університету (37 юнаків і 79 дівчат). Виявлено зв'язок гендерної ідентичності юнаків та дівчат з їхньою рольовою позицією в студентській групі. Виокремлено *чинники впливу безпосереднього соціального оточення на розвиток гендерної ідентичності лідера малої групи*. Підтверджено взаємозв'язок гендерної ідентичності дівчат з їхньою лідерською позицією, а гендерної ідентичності юнаків – з їхнім більш толерантним ставленням до лідерської позиції дівчат у даній групі в умовах зорієнтованості учасників дослідження переважно на маскулінний тип кар'єри. Визнано, що очікування від рольової поведінки представників протилежної статі є традиційними. Зроблено висновок, що гендерна ідентичність успішного сучасного лідера наближається до андрогінної моделі. Показано, що *існуючі розбіжності очікувань молоді щодо традиційної рольової поведінки жінки в сімейних стосунках і маскулінної поведінки в професійних ролях є підґрунтям для рольового конфлікту* і вимагають від представників обох статей усвідомлення нового змісту гендерної ідентичності.



Проведено емпіричне дослідження гендерних аспектів групової ідентичності в тренінгових групах як формі освітнього середовища. У дослідженні взяли участь 48 студентів 3–5 курсів (24 чоловіки і 24 жінки). Виявлено, що в гомогенних за статтю групах знижуються інтенсивність групової динаміки, затухають конструктивні конфлікти, необхідні для успішної роботи групи. Визначено стереотипні образи ідеального чоловіка і жінки в жіночих групах з тренером-чоловіком: перевага надається емоційності та емпатійності чоловіка, соціальному статусу та оцінці (загальної привабливості) жінки. Виявлено, що в жіночій моногрупі з тренером-жінкою більш вираженими в образі ідеалу жінки є якості залежності, емоційності та емпатійності. Чоловіча моногрупа вирізняється взаємодоповнюваністю суспільних ролей: чоловік надає жінці захист (як фізичний, так і матеріальний), а вона йому – емоційну підтримку й турботу. Зроблено висновок, що в ході тренінгу статевої моногрупи актуалізуються різні гендерні стереотипи залежно від статі тренера, тоді як у змішаних групах характер групового процесу, а також образи ідеальних чоловіка і жінки не залежать від статі тренера.

Розглянуто феномен лояльності як чинник становлення групової ідентичності членів малої групи, що описується складним, багатовимірним конструктом зі своєю структурою і спрямуванням, які мають витoki в групових процесах. Запропоновано робоче поняття лояльності як прийняття і дотримання учасником норм і правил певної групи та їх інтеграція в систему цінностей і досвіду особистості. Сформульовано гіпотезу, що процес формування лояльності до групи впливає на процеси групової динаміки, закладаючи нові підходи і зв'язки у стосунках членів групи.

За результатами науково-дослідної роботи у звітному році видруковано 21 публікацію загальним обсягом 6,8 друк. арк.; з них 13 планових, 8 позапланових.

**Напря́м 12. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ  
ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СУСПІЛЬСТВІ  
ТА ОСВІТІ**

**Тема: ПСИХОТЕХНОЛОГІЧНІ СКЛАДОВІ ФОРМУВАННЯ  
В ГРОМАДСЬКІЙ ДУМЦІ ПОЗИТИВНОГО ОБРАЗУ  
ОСВІТНІХ І СУСПІЛЬНИХ ІННОВАЦІЙ**

Термін виконання: 2008 – 2012 рр.

Номер держреєстрації: 0108U001247

Науковий керівник – канд. психол. наук Фролов П. Д.

Основні виконавці – 8 осіб (у т.ч. штатних – 8, сумісників – 0)

*Запропоновано типологію соціальних інновацій та відповідних їм образів, що складаються у масовій свідомості, обґрунтовано напрями зміни методологічних засад у конструюванні технологій творення образів суспільних та освітніх інновацій. На основі даних емпіричних досліджень показано, що попри загалом позитивні інноваційні очікування громадян України в їхній свідомості існують передумови для виникнення суперечливо-множинного образу інновацій. Розроблено систему технологій формування в громадській думці позитивного образу освітніх та суспільних інновацій, яка охоплює: технології формування інноваційної культури та поведінки; технології збагачення громадської думки щодо запроваджуваних інновацій; технології забезпечення позитивного досвіду взаємодії з інновацією основних груп, яких інновація стосується безпосередньо чи опосередковано; управлінські технології (технології рефлексивного управління, технології управління інноваційними конфліктами тощо).*

Запропоновано *типологію соціальних інновацій та відповідних їм образів*, які задаються двома критеріями: зовнішні чи внутрішні джерела

інновації та явні чи латентні інноваційні зміни. Обґрунтовано напрями зміни методологічних засад у конструюванні технологій творення образів суспільних та освітніх інновацій: враховувати образи не тільки тих інновацій, які ініційовані державою і цілеспрямовано впроваджуються у суспільство, а й тих, що є результатом внутрішніх спонтанних змін і, як правило, недостатньо рефлексуються самою соціальною системою; перейти до ідей кібернетики другого порядку, згідно з якими зовнішній імпульс тільки запускає процес внутрішніх перетворень, натомість кінцевий результат є наслідком внутрішніх рекурсивних процесів системи і не може бути однозначно визначений наперед.

На основі емпіричних досліджень показано, що попри загалом позитивні інноваційні очікування громадян України в масовій свідомості існують передумови для виникнення суперечливо-множинного образу інновацій.

Виявлено *істотні суперечності між усвідомлюваними і неусвідомлюваними компонентами образу інноваційного суспільства в уявленнях студентської молоді*. Показано, що позитивні характеристики в образі інноваційного суспільства усвідомлюються набагато краще, ніж негативні, і це зумовлює високий рівень підтримки молоддю тези про визнання інноваційної моделі розвитку одним із головних стратегічних пріоритетів України. З'ясовано інноваційні очікування молоді щодо основних сфер суспільного життя: кардинальних інновацій, на думку опитаних, потребують насамперед сфери економіки, екології та політики. Інновації в соціальній, духовній, приватній та побутовій сферах життя повинні мати переважно локальний характер і бути поміркованими та обережними.

З'ясовано, що переважна більшість опитаних переконана, що інновації в Україні гальмуються. Показано, що відповідальність за це молодь покладає насамперед на політиків та держслужбовців, а от

“локомотивами” впровадження інновацій вона вважає передусім учених, а також представників середнього та малого бізнесу. Важливу роль у сприянні інноваціям молодь відводить також працівникам освіти.

Розроблено *систему технологій формування в громадській думці позитивного образу освітніх та суспільних інновацій*, визначено її основні елементи: а) технологія збагачення громадської думки, що має на меті формування різнобічного, об’єктивного, неупередженого образу інновації; б) технології, спрямовані на розвиток інноваційної культури суспільства та особистості, формування інноваційної поведінки; в) технології, що мають забезпечити позитивний досвід безпосередньої взаємодії користувачів з інновацією, з одного боку, за рахунок розкриття предметно-сутнісних аспектів інновації (презентації, тестування, сенсорний маркетинг тощо), а з другого – за рахунок “озброєння” користувачів інновації відповідними компетентностями (технології активного соціального втручання – адвокація, надання повноважень, розвиток спроможності тощо); г) технології конструювання та управління соціальними мережами навколо запроваджуваних інновацій (технології рефлексивного управління, трендсетінгу, вірусного та багаторівневого мережевого маркетингу, управління інноваційними конфліктами).

На основі аналізу низки таких соціально-психологічних технологій активного соціального втручання виявлено їх істотну відмінність від традиційних медіа-технологій, яка полягає в залученні громадян до реалізації програм та заходів, пов’язаних з упровадженням інновації, що є способом зміни їхньої позиції з об’єктної на суб’єктну. Розроблено *програму дослідження образу освітньої інновації у викладачів та студентів ВНЗ на прикладі Болонського процесу з використанням елементів технологій активного соціального втручання*. Проведено пілотажне дослідження, результати якого дають підстави для висунення припущення щодо існування у свідомості досліджуваних двох

суперечливих образів Болонського процесу, один з яких розмито позитивний і стосується образу цієї інновації на рівні країни в цілому, а другий – фрагментарно негативний і відображає насамперед ті аспекти Болонського процесу, з якими досліджувані безпосередньо стикаються у своєму ВНЗ.

Запропоновано **класифікацію учасників процесу впровадження інновацій на основі двох базових критеріїв**: ставлення до інновації (позитивне чи негативне) та характер його вияву (активний чи пасивний), яка дає змогу розрізнити відповідно 4 категорії учасників: реформатори, антиреформатори, споглядальники і консерватори. Показано, що з управлінської точки зору залежно від сформованості образу інновації впровадження може відбуватися різними шляхами: а) еволюційний шлях доцільний при несформованому образі інновації, потребує належної інформаційної підтримки, грамотної сегментації учасників інноваційного процесу, відповідної системи заохочень, вибудовування системи контактів із стейхолдерами тощо; б) революційний шлях можливий у разі концентрації реальної влади в руках реформаторів, що мають чіткий образ інновації; він потребує створення належних для запровадження інновацій умов, які, зокрема, передбачають ізоляцію антиреформаторів, а також залучення на свій бік консерваторів.

Запропоновано **систему засобів і прийомів рефлексивного управління образом освітніх та суспільних інновацій**, яка складається з таких основних блоків: 1) інформування цільових груп про різноманітні аспекти інновації та обговорення з ними проблем, пов'язаних із її впровадженням; 2) діагностика образу впроваджуваної інновації; 3) аналіз умов, факторів і тенденцій, які визначають зміст та спрямованість динаміки образу інновації; 4) заходи, спрямовані на збільшення підтримки і подолання спротиву інновації; 5) оцінювання ефективності вжитих заходів та прямих і непрямих наслідків, пов'язаних із впровадженням інновації.

Розроблено робочий варіант опитувальника та семантичного диференціала, призначених для вивчення образу інновації у свідомості адресатів.

Проаналізовано існуючі типи презентацій, що використовуються у маркетинговому та PR-підходах для забезпечення впровадження інновацій. Показано, що вони мають переважно описовий характер, а самі презентації розглядаються майже виключно як спосіб одностороннього розповсюдження інформації про інновації. Зроблено висновок про необхідність переорієнтації функцій презентації з інформування на забезпечення колективної участі, особливо в таких формах презентацій, як круглі столи, тренінги, семінари, майстер-класи. Виокремлено ключові елементи таких презентацій (забезпечувати зворотний зв'язок, надавати підтримку, набувати особистого досвіду взаємодії з інновацією й обмінюватися ним) та основні параметри оцінювання презентації інновацій (обсяг залученої аудиторії, ступінь контрольованості, опосередкованості, залученості, інтерактивності тощо).

Розроблено особистісно зорієнтований метод управління процесом формування образу суспільних та освітніх інновацій, що спирається на типологію особистості К. Юнга. Висунуто припущення, що домінування в структурі конкретної особистості певних психологічних функцій формує у неї відповідний тип інноваційного мислення, інноваційної поведінки, реалізації свого творчого потенціалу в різних сферах соціальної діяльності. У результаті теоретичного аналізу виокремлено типи інноваційного мислення: дослідницьке, впроваджувальне, потребове (нужденне), гуманітарне. Ці типи пропонується вважати головними детермінантами формування в особистості того чи того типу інноваційного образу. Запропоновано відповідну типологію інноваційних образів, основу якої складають виробничо-технологічні, науково-дослідницькі, гуманітарні та сервісні образи. Розпочато розроблення психодіагностичного та селективного елементів технології формування образів інновацій.

Запропоновано розглядати політичні інновації як соціальні проекти, що розгортаються у фізичному, інформаційному та віртуальному аспектах реальності. Виокремлено ряд форм і способів прилучення громадян до політики, які виступають чинниками формування образу запроваджуваних інновацій: проблематизація, зацікавлення, переосмислення наявного досвіду, вправління, просвіта, підвищення компетентності.

Проаналізовано ряд прийомів формування образу освітніх і суспільних інновацій у ЗМІ, які впливають на співвідношення когнітивної та емоційної складових їхнього образу. Зокрема, розглянуто стиль опису інновації (документально-фактографічний, системно-аналітичний та метафорично-образний), а також прогнози щодо майбутнього як тла функціонування впроваджуваної інновації.

Виокремлено основні типи інноваційних конфліктів залежно від задіяних у ньому сторін, характеру цілей і засобів. Запропоновано розрізняти конфлікти внутрішньоособистісні, міжособистісні та міжгрупові; вертикальні, горизонтальні та змішані. Описано основні причини виникнення інноваційних конфліктів, які об'єднано в п'ять груп: особливості нововведення, наявність протилежних цінностей та соціальних орієнтацій, організаційно-управлінські, особистісні та ситуативні причини. Започатковано створення методики управління інноваційними конфліктами, яка ґрунтується на структурних і міжособистісних способах управління ними.

Результати науково-дослідної роботи відображено у 24 публікаціях загальним обсягом 30,5 друк. арк.; з них всі планові. Серед опублікованих праць 1 монографія (20,3 друк. арк.), 19 статей (9,2 друк. арк.).

## **Тема: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ТА ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРІВ УКРАЇНИ**

Термін виконання: 2009 – 2013 рр.

Номер держреєстрації: 0109U000109

Науковий керівник – канд. психол. наук Найдьонова Л. А.

Виконавці – 12 осіб (у т.ч. штатних – 9, сумісників – 3)

*Побудовано концептуальну модель взаємодії освітнього та інформаційного просторів у форматі медіа-освіти, визначено зони освітніх медіа-ризиків та медіа-ресурсів, здійснено аналіз особливостей медіа-культури різних освітніх середовищ. Розроблено концепцію впровадження медіа-освіти в Україні, яка інтегрує успішний світовий досвід, зокрема захисну, естетичну і творчу моделі медіа-освіти. Запропоновано основні принципи рефлексивної методології медіа-психологічного дослідження, розроблено концептуальну модель медіа-творчості як соціально-психологічного ресурсу особистості, модель упровадження сімейної медіа-освіти, визначено концепт комплексного медіа-культурного феномена як форми самоорганізації медіа-простору, обґрунтовано стратегію впровадження асинхронної медіа-освіти в сучасних українських спільнотах. Продовжено моніторинг медіа-культури різних верств населення, виявлено як позитивні, так негативні тенденції у її формуванні. Розпочато експеримент з упровадження сімейної медіа-освіти в системі позашкільної освіти. Розроблено й експериментально апробовано спеціалізований варіант навчальної програми курсу “Медіа-культура” для старшокласників ліцею та навчально-методичний комплекс варіативного спецкурсу “Медіа-освіта” для студентів магістратури із журналістики.*

*Запропоновано основні принципи рефлексивної методології медіа-психологічного дослідження взаємодії освітнього та інформаційного просторів. Уведено в концептуальний апарат вітчизняної соціальної*



психології поняття поділеної реальності як онтологічної основи рефлексивного капіталу спільноти, який покладено в основу методу дослідження в дії. Розроблено методику дослідження парасоціальних стосунків молоді з медіа-персонажами, емпірично підтверджено вплив таких стосунків на особливості медіа-творчості особистості.

Розроблено *концептуальну модель медіа-творчості як соціально-психологічного ресурсу особистості в умовах становлення інформаційного суспільства в Україні*, основними положеннями якої є: визначення за допомогою медіа-засобів продуктивної діяльності аматорів як творчої діяльності; виокремлення основних соціально-психологічних складових медіа-творчого ресурсу – комунікаційних, самореалізації та гедоністичних; зазначення важливої ролі медіа-освіти в актуалізації розвитку медіа-творчого потенціалу молоді. Введено нове поняття “медіа-перцептивної комунікації”, яка передбачає інтерпсихічну комунікацію реципієнта з медіа-текстом, створеним іншими. Механізмом здійснення медіа-перцептивної комунікації є медіа-сприймання, яке має різні типи прояву: “пасивний”, “активний”, “творчий”. Творчий тип медіа-сприймання (як активний, перетворювальний), обумовлює творчу медіа-перцептивну комунікацію, результатом якої є збагачення власного досвіду особистості новими образно-смісловими структурами.

Визначено *концепт комплексного медіа-культурного феномена як форми самоорганізації медіа-простору*, що забезпечує взаємопроникнення різних підсистем суспільства (освіти, економіки, індустрії розваг тощо). Проаналізовано його сутнісні ознаки, суб’єкти, функції, механізми функціонування, визначено основні труднощі вивчення. Проведено експериментальну роботу з аналізу та інтерпретації комплексних медіа-культурних феноменів сучасності (у дослідженні взяли участь 56 студентів спеціальності “Психологія” Київського національного університету імені Тараса Шевченка).

Запропоновано *стратегію впровадження асинхронної медіа-освіти в сучасних українських спільнотах*, основними принципами якої є асинхронність, творчість, неієрархічність та групова компетентність, цільова аудиторія (лідери думок, мотивовані на отримання цих знань та принципово активні). Визначено основні організаційні форми медіа-творчості: беркемп, студія, майстерня.

Побудовано *модель упровадження сімейної медіа-освіти в системі позашкільної освіти*, у межах якої сім'ю розглянуто як освітній простір формування медіа-культури особистості. Виокремлено три етапи впровадження: 1) просвітницькі лекційно-семінарські заняття з вчителями, педагогами-організаторами, заступниками директорів шкіл; 2) підвищення медіа-культури сімей, що виховують дитину молодшого шкільного віку, шляхом організації медіа-клубу для перегляду кінофільмів кількома сім'ями з дітьми та подальшого обговорення побаченого; 3) заключний підсумково-концептуальний етап. Розроблено методику зустрічного опитування сім'ї з погодженими варіантами анкет для батьків та дітей "Якість взаємодії з медіа в родині". В опитуванні взяли участь сім'ї, де є діти молодшого шкільного віку і підлітки (загалом близько 200 сімей). Розпочато апробацію моделі сімейної медіа-освіти на базі Будинку дитячої творчості Подільського району м. Києва в рамках благодійного проекту "Батьківська педагогіка".

Створено робочу *схему мотиваційно-темпоральної моделі дослідження особливостей формування медіа-залежності як неконструктивної форми взаємодії особистості з мультимедійними технологіями*. Висвітлено проблему онлайн-безпеки в Україні, з'ясовано напрями і способи захисту користувачів від небезпек кіберпростору, зокрема мережевої залежності. Проведено емпіричне дослідження особливостей уявлень кіберкористувачів з різним ступенем інтернет-активності про безпеку ІТ-опосередкованої діяльності.

Проведено пілотажний лабораторний експеримент з метою виявлення особливостей переживання часу кіберкористувачами під час їхнього перебування у віртуальному просторі соціальних мереж. Встановлено дезадаптивні модифікації уявлень про фізичну тривалість хвилини, пов'язані із специфічністю, дискретністю, зворотністю, необмеженістю, нерівномірністю плину віртуального часу. Виявлено феномен віртуального розтягнення суб'єктивного часу випробуваних.

*Проведено черговий зріз моніторингового дослідження медіа-культури населення України* (у масовому репрезентативному опитуванні взяли участь 2000 дорослих і 400 школярів). Уточнено індикатори виміру рівнів медіа-культури дорослого населення та молоді в моніторингових та інших дослідженнях на основі порівняння з чинними європейськими критеріями медіа-грамотності. Виділено *індикатори медіа-культури* в контексті взаємодії користувачів з інтернет-середовищем.

Окреслено ряд тенденцій у динаміці розвитку медіа-культури населення України. Так, *значно зменшився обсяг щоденної телеекспозиції серед молоді*: протягом 2008–2010 років на 10% менше студентів дивляться телевизор щоденно і на 15% – учнів. Зменшилася кількість молоді, яка не дивиться телевизор зовсім. Характеристики щоденного перегляду телепередач дорослими в будні дні не змінилися. Проте зростають витрати часу на перегляд телепередач у вихідні серед усіх категорій опитаних.

Виявлено *підвищення рівня аналітичності аудиторії українського телебачення* за показниками кількості використовуваних джерел інформації, що залежить переважно від досвіду соціального спілкування респондентів: дошуковуються істини, переглядаючи передачі на різних каналах, понад 40% дорослих та понад 45% студентів, третина учнівської молоді. При цьому виявлено *феномен зростання потреби в порівнянні інформації з різних джерел у міру комунікативного збагачення телеглядацького досвіду*: дорослих телеглядачів, які звертаються за

тлумаченням події до різних джерел, у десять разів більше серед тих, хто обговорює з кимось переглянуті телепередачі, ніж серед тих, хто не обговорює.

Показники критичності мислення як складової медіа-культури населення залишаються незмінними серед дорослих: половина респондентів (за їхніми власними оцінками) помічає логічну неузгодженість змісту суспільно-політичних передач і життєвих реалій, а фальш у коментарях тележурналістів – більш як третина опитаних. Спостережено **значні відмінності в застосуванні операцій критичного мислення дорослими і молоддю** за показниками зіставлення, аналізу, логіки викладення медіа-інформації, причому ці показники помітно зросли в учнів і студентів. Виявлено прямий зв'язок між схильністю до логічних операцій порівняння різних тлумачень, властивих критичному мисленню, і схильністю до свідомого сприймання візуальних ознак медіа-інформації.

Встановлено, що зануреність у телевізійну віртуальність приблизно однакова у всіх вікових категоріях і з роками не змінюється. Тим часом зміни у ставленні молоді до комп'ютерної віртуальності за два роки доволі помітні: **нині не користуються комп'ютером лише кожен десятий учень і кожен сотий студент**. Особливо помітним є зростання використання молоддю комп'ютера для навчання, виходу в інтернет, творчості (коментувати новини, вести свою сторінку тощо). Дорослі менше стали використовувати комп'ютер для навчання та роботи і помітно більше – для розваг. **Прогресують потреби у спілкуванні через мережу**. Вони задовольняються у 2–3 рази інтенсивніше, ніж два роки тому. Майже половина молоді вдається до міжособових інтернет-контактів; дорослих – небагато, але темпи зростання віртуального спілкування серед дорослих значно вищі, ніж у молоді.

Зафіксовано **тривожні тенденції зростання розриву між медіа-практиками дорослих і молоді**. За власними оцінками, батьки стали значно

менше дивитися телепередачі разом з дітьми, що підтверджується й оцінками молоді. Спостерігається поляризація позицій щодо оцінювання моральних орієнтирів, які задає телебачення: майже на 10% зросла частка студентів, згодних із судженням “Телебачення дає неправильні моральні орієнтири”, та значно помітніше збільшилася частка незгодних, особливо серед дорослого населення та учнів.

Виявлено тенденцію *парадоксального ефекту батьківських намагань навчити дітей селективності перегляду*: вимоги дивитися телевизор вибірково виявляються малорезультативними – діти самі доходять потреби планувати телечас. Головний ефект батьківського наuczіння досягається насамперед поведінкою біля телевизора чи за комп’ютером, що часто недооцінюється дорослими.

З’ясовано міру готовності педагогічної спільноти України до впровадження медіа-освіти за підсумками двох опитувань учителів, проведених у 2010 р. (взяли участь 250 учителів ЗОШ). Учителі виділяють основні групи завдань, які повинна вирішувати шкільна медіа-освіта: 1) виховання громадянина, що має власну життєву позицію, з розвиненими здібностями до сприймання й розуміння медіа-текстів та критичним мисленням, розвиненим естетичним сприйняттям медіа-творів та вмінням захищатися від шкідливого впливу мас-медіа, травмуючої, надлишкової чи непотрібної медіа-інформації; 2) розвиток комунікативних здібностей дітей, формування практичних умінь працювати з медіа-технікою, розширювати загальні знання завдяки використанню медіа-засобів; 3) розвиток прагнення до самовираження через медіа, формування вмінь та навичок створювати медіа-тексти. Понад 85% опитаних учителів (хто завжди, а хто інколи) обговорюють з учнями переглянуте ними по телебаченню. Предметом обговорення в першу чергу є зміст телепередач та окремі їхні фрагменти, моральні і художньо-естетичні аспекти, поведінка та взаємини героїв, тобто аналіз передач з позицій соціальних норм суспільства. Аналіз

інформації, отриманої під час опитування вчителів, дає підстави для таких узагальнень: 1) педагогічна спільнота середньої ланки освіти готова, принаймні психологічно, до впровадження в школі предмету “Медіа-культура” та потребує суттєвої методичної й управлінської підтримки; 2) зусилля вчителів по формуванню медіа-культури підростаючих поколінь можуть дістати потужну підтримку сім’ї: дослідження фіксують конструктивне ставлення батьків до проблеми медіа-освіти.

Розроблено спеціалізований варіант програми навчального курсу “Медіа-культура” для учнів 10-го класу ліцею, розрахований на високий рівень інформаційно-комунікаційної компетенції учнів; проведено експериментальну апробацію програми в Київському ліцеї бізнесу, що є регіональним центром упровадження технологій Apple в Україні. Здійснено аналіз мотиваційної динаміки і сприймання учнями окремих розділів програми, визначено принципи атестації учнів за підсумками курсу.

Розроблено навчально-методичний комплекс варіативного спецкурсу “Медіа-освіта” для магістрів 2 курсу навчання, який апробовано в Інституті журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Результати науково-дослідної роботи відображено в 44 публікаціях загальним обсягом 44,0 друк. арк.; з них 40 планових, 4 позапланових. Серед опублікованих праць 2 навчально-методичних посібники; 24 статті. Підготовлено рукопис медіа-освітньої навчальної програми та методичних рекомендацій для вищої школи (1 друк. арк.).

## ***Напрямок 16. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ І ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ***

### **Тема: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ У МОЛОДІ МОТИВАЦІЇ ТА НАВИЧОК ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ**

Термін виконання: 2009 – 2013 рр.

Номер держреєстрації: 0109U000111

Науковий керівник – канд. психол. наук Кияшко Л. О.

Виконавці – 10 осіб (у т.ч. штатних – 7, сумісників – 3)

*Основними здобутками виконавців теми у звітному році є побудова функціональної моделі розвитку соціальної зрілості молодої людини; структурно-функціональної моделі формування мотивації політичної участі; моделі формування громадянської відповідальності особистості; системної моделі впливів середовища на формування політичної активності на мікро-, мезо- та макрорівні. Розроблено психодіагностичну методiku оцінювання умінь та навичок, необхідних людині для ефективної участі в соціальному та політичному житті суспільства; методiku аутоідентифікації стилю політичної поведінки; методiku “Семантичний диференціал векторів формування політичної активності молоді”; анкету для вивчення семантики відповідальності студентської молоді; опитувальник “Спрямованість на спільну діяльність” для визначення індивідуальної спрямованості на спільні дії в громадському об’єднанні. Створено програми двох дводенних тренінгів з формування навичок політичної участі в підлітковому віці: “Стратегії мобілізації громад задля активізації політичної участі” та “Організаційний розвиток громадської організації”.*

Завершено розроблення психодіагностичної методики оцінювання умінь та навичок, необхідних людині для ефективної участі в соціальному та політичному житті суспільства. Проведено пілотажні дослідження з визначення валідності та надійності цієї методики на вибірці студентів Національного авіаційного університету, Донецького інституту ринку та соціальної політики (70 осіб) та школярів ЗОШ №94, 269, 306, 320, КВПТУ №34 м. Києва (72 особи). На цій же вибірці проведено апробацію психодіагностичної методики оцінювання впливу громадської організації на особистісний розвиток молодої людини.

Запропоновано індикатори для оцінювання ефективності психологічних механізмів розвитку соціальної зрілості молодої людини. Розроблено функціональну модель розвитку соціальної зрілості та здійснено експериментальну перевірку її ефективності на базі комунального позашкільного навчального закладу “Донецький обласний дитячо-молодіжний центр” (ДОДМЦ). У дослідженні взяли участь 60 лідерів та активістів молодіжних організацій віком від 15 до 17 років.

Відповідно до авторської типології стильових стратегій політичної поведінки створено методику аутоідентифікації стилю політичної поведінки. Проведено перевірку її валідності та надійності на вибірці студентів (90 осіб) ВНЗ м. Донецька та Маріуполя.

Досліджено роль часових процесів у технологіях впливу на прийняття молоддю рішення щодо політичної участі. Проведено три серії експериментальних досліджень із часового фреймінгу рішення виборця на основі проспективної концепції прийняття рішення (Д. Канеман та А. Тверський) із введеним часовим виміром. Використано модель топікального рахунку, за якою суб’єкт відводить окремий “ментальний рахунок” кожній пропозиції. При цьому в ролі пропозицій виступають політичні лідери як кандидати на певну посаду. Дослідження проводилося з участю студентів НТТУ “Київський політехнічний інститут”. За



результатами дослідження виокремлено новий феномен уявного старіння пропозиції як темпорального процесу, який впливає на прийняття рішення. Зроблено висновок, що застосування активізації часових процесів у репрезентації ситуації вибору при застосуванні широкої рекламної підтримки матиме сильніший вплив на прийняття рішення виборцем, ніж ефект від введення “дорогих” технічних кандидатів у виборчий список. Результати дослідження дають змогу створити інструментарій впливу на рішення виборців, який буде вирізнятися не тільки науковою обґрунтованістю, а й високою етичністю та правовою бездоганністю.

Розроблено опитувальник для визначення уявлень молоді про політичну систему, політичних лідерів та політичні процеси, що відбуваються в державі. Проведено пілотажні дослідження для оцінювання валідності та надійності розробленого опитувальника на вибірці (79 осіб) студентської молоді Київського національного торговельно-економічного університету та працюючої молоді віком до 32 років.

Згідно з моделлю формування мотивації політичної участі окреслено зовнішні стимули, специфічні фактори та внутрішні мотиваційні детермінанти політичної участі молоді. Проведено пілотажне дослідження (на вибірці 45 осіб) рівня соціальної довіри як специфічного фактора, що впливає на процес формування мотивації різних категорій молоді і є підґрунтям для формування мотивів активної політичної участі молоді.

Створено модель формування громадянської відповідальності особистості. Згідно з розробленою моделлю підготовлено та апробовано на вибірці 70 студентів Національного авіаційного університету анкету для вивчення семантики відповідальності студентської молоді. Підготовлено психодіагностичну матрицю для факторного аналізу вмінь та навичок, необхідних для політичної участі різних категорій молоді, як перший етап створення відповідної методики репертуарних ґраток.

Розроблено системну модель впливів середовища на формування політичної активності на мікро-, мезо- та макрорівні. Виокремлено критерії оцінювання системного впливу мікро- та макросередовища на формування політичної активності молоді. Запропоновано план та виділено етапи емпіричного дослідження впливу мікро- та макросередовища на формування політичної активності молоді, розроблено відповідну дослідницьку методичку “Семантичний диференціал векторів формування політичної активності молоді”.

Для визначення індивідуальної спрямованості молодої людини на спільні дії в громадському об’єднанні розроблено опитувальник “Спрямованість на спільну діяльність”, перевірено його валідність і надійність на вибірці представників політично активної молоді (членах молодіжної громадської організації “Велика Україна” та студентах Київського національного університету імені Тараса Шевченка у кількості 34 особи). За результатами діагностичних досліджень розроблено основні положення тренінгової програми, що спрямована на розвиток комунікативних і поведінкових навичок політичної участі, зокрема вміння розуміти іншого, узгоджувати свої дії з однодумцями та співпрацювати в команді.

Розроблено програми двох дводенних тренінгів з формування навичок політичної участі в підлітковому віці: “Стратегії мобілізації громад задля активізації політичної участі” та “Організаційний розвиток громадської організації”.

Результати науково-дослідної роботи відображено у 15 публікаціях загальним обсягом 9,4 друк. арк.; з них 10 планових, 5 позапланових.

**Напряом 24. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА  
ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ**

**Тема: НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВІДСТЕЖЕННЯ  
ДИНАМІКИ ПРЕСТИЖНОСТІ ПРОФЕСІЙ, ЩО КОРИСТУЮТЬСЯ  
ПОПИТОМ НА РИНКУ ПРАЦІ**

Термін виконання: 2010 – 2012 рр.

Номер держреєстрації: 0110U2242

Науковий керівник – д-р психол. наук Найдьонов М. І.

Виконавці – 2 особи (у т.ч. штатних – 0, сумісників – 2)

*Проаналізовано вітчизняний і зарубіжний досвід вивчення динаміки престижності професій, що користуються попитом на ринку праці. Доповнено новими індикаторами апробований під час виконання попередньої теми методичний інструментарій дослідження особливостей професійного вибору; розроблено вибірку для масового репрезентативного опитування старшокласників. Продовжено відстеження динаміки рівня та чинників престижності професій. Описано особливості вибору професії українськими школярами і дорослими; виявлено стереотипи масової свідомості, що впливають на зростаючий дефіцит робітничих професій на ринку праці.*

Здійснено аналіз досвіду вивчення престижності професій у зарубіжних дослідженнях за останні 90 років. Виокремлено дві хвилі популярності дослідження престижності професій: 1) з кінця 1960-х до 1980-х років – у межах соціології з позицій дослідження соціальних статусів та стратифікації суспільства; 2) з початку тисячоліття донині – як міждисциплінарний підхід з поглибленим вивченням психологічних механізмів. Виокремлено **тематичні зони, в яких найактивніше**

*розробляється міждисциплінарна проблема престижності професій у світі*: контекст формування економічних понять і регулювання ринку праці, роль мотивації та самоповаги при професійному виборі, кроскультурні і територіально-регіональні аспекти внутрішньої економічної політики та міграційних процесів, проблеми гендерних і вікових відмінностей, диференціація престижності професій у певних галузях. У результаті сформульовано низку гіпотез для подальшого дослідження індивідуальних, вікових та гендерних відмінностей в оцінювання престижності професій, а також практичного використання рейтингу престижності як інструменту дослідження широкого кола соціальних феноменів.

Удосконалено методичний інструментарій моніторингу престижності професій. Визначено *методичну стратегію оновлення списку професій для організації моніторингу динаміки та чинників престижності професій*, що користуються попитом на ринку праці в Україні. Запропоновано відповідну схему дій, яка включає чотири методичні складові: 1) моніторинг статистичних даних Державної служби зайнятості щодо наявних у країні вакансій і термінів їх заповнення для виділення списку найбільш дефіцитарних професій за кожним із класів чинного Класифікатора професій України; 2) аналіз даних попередніх опитувань для включення до оновленого списку десятки найбільш престижних професій і тих, які мають найвищу динаміку зростання престижності; 3) включення певних професій на замовлення (зокрема фахівців освітянського профілю, науковців); 4) включення певних професій, необхідних для корекції та оновлення Українського стандарту престижності професій. Проведено змістовий аналіз статистичних показників, наданих Державним центром зайнятості населення України, за 2009 – 2010 роки; визначено перелік дефіцитарних професій. Сформовано комплексний список професій, що охоплює 96 найменувань.

З метою забезпечення дослідницької стратегії поглиблення порівняльного аналізу дорослих та учнівської молоді розроблено **новий блок питань для масового опитування, за допомогою якого операціоналізовано індикатори вибору професій**, а саме: восьмикутник Є. Климова, який описує ситуацію першого професійного вибору (наявність інтересів; наявність здібностей, домагання, поради батьків, думка однолітків, особистий професійний план, знання про професію, суспільні потреби); складові професійного плану; характеристики інформованості про світ професій; окремі стереотипи масової свідомості у сфері професійного вибору; схильність до певного типу професій (для старшокласників). Уведення цих індикаторів зумовлено прямим запитом працівників системи профорієнтації та служб зайнятості за підсумками круглого столу “Індустріальна соціальна психологія – практики: від престижності професії до конкурентоспроможності продукції” як необхідної складової регулювання ринку праці, зокрема дисбалансу ринку освітніх послуг.

Розроблену вибірку для репрезентативного дослідження шкільної молоді старших класів з урахуванням регіону проживання, місця мешкання, віку, класу навчання.

У межах моніторингу проведено репрезентативні масові опитування, якими охоплено 13800 респондентів. Виявлено основні тенденції в динаміці рівня престижності професій упродовж 2009–2010 років. Серед високопрестижних професій, що користуються попитом на ринку праці, виявлено зростання престижності таких професій: директор великого підприємства, народний депутат України, нотаріус, державний службовець, головний бухгалтер, підприємець, науковий співробітник, фахівець з інформаційних технологій, актор, бухгалтер, фахівці з готельної та санаторно-курортної справи, інженер-технолог (у 2010 р. збільшилося середнє значення оцінок престижності цих професій дорослими порівняно з 2009 р.); зменшилась оцінка престижності низки професій: суддя, інженер-

програміст, лікар-терапевт; практично не змінилась оцінка престижності таких професій, як керуючий банком, лікар-стоматолог, інженер-конструктор. Прикметно, що внаслідок значного зростання престижності статусу директора великого підприємства ця професія випереджає за оцінками рівень престижності народного депутата України, що змінює минулорічне співвідношення цих професій не на користь останньої. Аналогічно керуючий банком отримує у 2010 р. вищі оцінки престижності, ніж суддя. *Оцінка престижності професії вчителя середнього навчально-виховного закладу залишилася практично незмінною і становить 5,07 бала із 9, тобто перебуває на середньому рівні.*

Проведено порівняльний аналіз оцінювання престижності професій нинішніми старшокласниками і дорослим населенням. Перша п'ятірка найпрестижніших професій із запропонованого списку не відрізняється: директор великого підприємства, народний депутат України, керуючий банком, суддя, нотаріус (у порядку від найпрестижнішої), хоча кількісна оцінка престижності цих професій у дорослих дещо вища, ніж у старшокласників. Дорослі вище, ніж діти, оцінюють престижність й інших професій першої десятки: лікар-стоматолог, головний бухгалтер, інженер-програміст (останній, за оцінками старшокласників, не належить до десятки найпрестижніших і займає лише 15-те місце). Натомість діти вище, ніж дорослі, оцінюють престижність таких професій, як економіст, актор, науковий співробітник, фахівець із готельної справи, агент страховий, оператор комп'ютерного набору, працівник захисних та/чи охоронних служб, експедитор, секретар, лаборант у науковому підрозділі, кур'єр, тваринник, підсобний робітник (подано в порядку зменшення оцінки престижності). Практично однаково оцінюється престижність фаху вчителя, і дещо нижче, ніж дорослі, оцінюють старшокласники престижність вихователя дитячого садка.

Виявлено, що *зростає вагомість престижності професій як аргументу професійного вибору* (з 36,8 % до 49 % – для старшокласників і з 27,5 % до 32 % – для дорослих відповідно у 2009 і 2010 роках). Зафіксовано тенденцію зменшення вагомості поради батьків як аргументу вибору професії старшокласниками (з 27,7 % у 2009 р. до 21,6 % у 2010). Знизилася вагомість для старшокласників такого аргументу вибору професії, як невеликий конкурс у навчальний заклад (у 2010 р. на 6 % менше учнів відмітили цей аргумент як найвагоміший порівняно із 2009 р.).

У ситуації першого професійного вибору нинішні старшокласники найчастіше враховують свій інтерес до професії (50,3 % опитаних зауважують, що враховували цей чинник найбільше), власні домагання і прагнення (34,8 %), свої здібності до професії (30,4 %), затребуваність фахівців на ринку праці (30,9 %). Далі йдуть такі складові, як зіставлення професійного вибору з іншими життєвими планами (29 %), знання про професію (22,2 %), поради старших (16,9 %), думки однолітків (5,7 %). Співвідношення компонентів було дещо іншим у ситуації професійного вибору, який здійснювали свого часу дорослі респонденти. Найвагомішим також був інтерес до професії, хоч і дещо меншою мірою (41,8 %), але більше орієнтувалися на здібності (34,7 %), ніж на прагнення (26,3 %), які також випереджав і компонент затребуваності професії (29,3 %).

Порівняльний аналіз показав, що за багатьма показниками *якість професійного плану старшокласників в актуальній ситуації вибору професії вища, ніж професійного плану, який мали у свій час дорослі* (на основі їхніх самозвітів та ретроспекції). Так, у старшокласників більше пророблені не тільки уявлення про початок професійного шляху, навчальні заклади, ідеал і уявлення про бажані досягнення в майбутньому (43,7 % старшокласників зазначили наявність цього компонента свого професійного плану проти 26,2 % дорослих), а й бажані посади по закінченні навчання (29,6 % проти 19,6 %), уявлення про подальше кар'єрне просування (38,1 %

проти 23,4 %), уявлення про найвищий рівень можливих досягнень у професії (23,8 % проти 13,6 %).

Виявлено динаміку чинників престижності професій протягом 2008–2010 років. Зміни в уявленнях про престижну професію серед дорослих полягають у тому, що: збільшується значення чинника пільг і привілеїв, які дає професія (з 33,4 % у 2008 р. до 40,5 % у 2010); вона вважається престижною не тільки в Україні, а й у будь-якій іншій державі (з 24,9 % до 31,5 %); належить до успішної галузі (з 15,7 % до 20,3 %).

Чинники престижності професій в уявленнях старшокласників також зазнали змін: зменшилася вага матеріальної винагороди (з 77,9 % до 72,1 %), забезпечення незалежності (з 48,5 % до 40,7 %), комфортних умов праці (з 38,7 % до 30,3 %), слави (з 36,7 % до 30,9%). Натомість збільшилося значення корисності для суспільства (з 36,4 % до 40,4 %), що ввело цей чинник до групи другого пріоритету після матеріального разом із незалежністю і стабільністю (розрив менш як 1 %). Змінилося місце таких чинників престижності, як можливість прийняття рішень (з 29,4 % до 34,7 %), вплив на думки багатьох (з 18,6 % до 23,8 %). Вимога високих моральних якостей як ознака престижності професій, яка у 2008 р. займала останнє місце (7,9 %), поступилася ризикованості (можливості відчувати себе переможцем), але на жаль, залишається слабо вираженою (9,1 %).

Проаналізовано стереотипи масової свідомості як суб'єктивно-об'єктивний компонент проблеми зростаючого дефіциту робітничих професій на ринку праці. Виявлено *найпоширеніші стереотипи у сфері престижності професій і здійснення професійного вибору*. Так, зовсім невелику підтримку дістало таке важливе для розв'язання проблем зростаючого дефіциту трудових ресурсів судження, як “робітнича професія – це те, що може годувати все життя” (цілком згодні 27,7 %). Натомість 43,9 % опитаних згодні з тезою “сьогодні обирають не професію, а рівень споживання, який вона може забезпечити”.



Результати дослідження впроваджуються в ДВНЗ УМО, Харківському національному університеті ім. В. Н. Каразіна, Одеському національному університеті ім. І. І. Мечникова.

За результатами дослідження підготовлено рукопис інформаційного бюлетеня (3 друк. арк.) та його розширену електронну версію (загальним обсягом 5 друк. арк.) для розміщення на сайті Інституту. Опубліковано 1 статтю (0,7 друк. арк.) і 2 тез, у т. ч. 1 англійською мовою.

### **3. ТЕМИ, ЩО РОЗРОБЛЯЛИСЬ У МЕЖАХ ТЕМАТИЧНОГО ПЛАНУ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ РОБІТ НА ВИКОНАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ, ДЕРЖАВНИХ І МІЖГАЛУЗЕВИХ ПРОГРАМ**

#### **Тема: ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПІДВИЩЕННЯ ПРЕСТИЖНОСТІ УКРАЇНОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ В СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

(Розроблялась у межах Державної програми розвитку і функціонування української мови на 2004 – 2010 роки)

Термін виконання: 01.04.2007 – 31.12.2010 р.

Номер держреєстрації: 0107U003534

Науковий керівник – д-р психол. наук Васютинський В. О.

Виконавці – 3 особи (у т.ч. штатних – 0, сумісників – 3)

*Здійснено соціально-психологічний моніторинг престижності україномовного спілкування в студентському середовищі. Виявлено зміст психологічних проблем, які зумовлюють недостатню престижність української мови серед студентської молоді. Визначено психологічні передумови розширення обсягу вживання студентами української мови. Розроблено, апробовано та впроваджено в педагогічну практику програму соціально-психологічного тренінгу, спрямованого на посилення готовності студентів до україномовного спілкування. Підготовлено соціально-психологічні рекомендації щодо підвищення престижності україномовного спілкування серед студентів у різних регіонах України.*

*Розроблено методологічні основи та методичний інструментарій моніторингового дослідження престижності україномовного*

*спілкування студентів*. Основу моніторингу склали щорічні опитування 1800 студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації у дев'яти містах України: Києві, Вінниці, Чернігові (Центр), Запоріжжі, Луганську, Одесі, Сімферополі (Схід), Луцьку та Львові (Захід) – по 200 осіб у кожному з міст. Питальники, які пропонувалися студентам, містили інваріантну частину – перелік із 20 типових ситуацій вибору мови сучасним українським студентом. Установлено, що узагальнені оцінки готовності до україномовного спілкування тяжіють до середнього рівня (3 за 5-бальною шкалою). Динаміка оцінок відображає невеликі коливання протягом 2006–2008 років та відносну стабілізацію показників у 2009–2010 роках.

Показано *стабільну структуру мовних уподобань студентів*, які зосереджуються в трьох сферах: офіційному спілкуванні, сприйманні інформації, особистому спілкуванні. Найбільш “україномовним” виявилось офіційне спілкування, тоді як у двох інших сферах переважає тяжіння до російської мови – виразніше в особистому спілкуванні. Зафіксовано “ефект 2009 р.” – істотне посилення прихильності до української мови у сфері сприймання інформації – порівняно з 2006–2008 і 2010 роками.

Підтверджено регіональні відмінності рівня готовності до україномовного спілкування: на Заході підтримка студентами української мови є найвищою, а на Сході – найнижчою. Студенти на Заході віддають майже цілковито перевагу українській мові в офіційному спілкуванні та, дещо менше, – в особистому. Натомість у сприйманні інформації допускається використання і російської мови. Студенти на Сході віддають перевагу російській мові, лише частково поступаючись на користь української. Показники студентів із Центру займають місце між оцінками західних і східних колег. Проте у сфері офіційного спілкування вони ближчі до ровесників із Заходу, тоді як у сфері сприймання інформації та особистому спілкуванні їхні позиції розташовуються посередині між двома іншими групами.

За результатами фокус-груп, проведених у Києві, Луганську, Сімферополі та Одесі, а також із студентами з різних міст Західної України, визначено, що основні проблеми, які хвилюють виразно російськомовних студентів, зосереджуються навколо офіційної і неофіційної двомовності, розвитку й збереження в Україні російської мови як соціально-лінгвістичного явища, дотримання демократичних норм у мовному питанні, професійного самовизначення у відповідній галузі.

Виявлено, що на рівні свідомих вербальних оцінок східноукраїнські російськомовні студенти висловлюють досить прихильне ставлення до української мови та україномовного спілкування, виявляють готовність визнавати більш чи менш виразну перевагу української мови в офіційній і громадській сферах та розширення її вживання в особистому спілкуванні. Відповідні процеси, на їхню думку, мають відбуватися шляхом поступової “негаласливої” українізації, через пошук компромісів, на основі високоякісного та професійного виконання україномовних текстів, в умовах позитивного розвитку українського суспільства.

Експертне опитування викладачів львівських ВНЗ показало, що більшість російськомовних студентів, які навчаються у Львові, досить вільно володіють українською мовою. До найпоширеніших труднощів належать недостатнє знання української термінології, брак мовної практики в емоційно або інтелектуально насичених ситуаціях, надмірне зосередження на культурно-ціннісних відмінностях. Основний акцент у розв’язанні мовних непорозумінь зроблено на формуванні толерантної атмосфери спілкування.

Проведено порівняльний факторний аналіз оцінок студентами України престижності різних мов спілкування. Показано, що *оцінки української та російської мов є досить цілісними і зосереджуються переважно навколо одного провідного фактору*. У ставленні до української мови на передній план виходять оцінки її привабливості,

близькості, зручності для спілкування. В оцінці російської мови домінують ознаки розвиненості, перспективності, спрямованості в майбутнє. Найскладнішою виявилася факторна структура оцінок англійської мови.

Обґрунтовано положення про істотне опосередкування ставлення російськомовної молоді до української мови діалогічністю або недіалогічністю моделей конструювання Ми-ідентичності. Побудовано модель контент-аналітичного дослідження Ми-текстів російськомовних студентів. За найбільш інформативні параметри Ми-ідентичності визнано: Ми-образ; Ми-роль; концептуальні метафори, у просторі яких сприймається й переживається власна ідентичність та ситуація соціальної комунікації загалом.

Показано, що конструювання недіалогічного Ми-тексту нерозривно пов'язане з комунікативною проблемністю Ми-ідентичності. Апробовано модель контент-аналітичного дослідження зв'язку Ми-ідентичності російськомовних студентів і їхньої готовності до діалогу з внутрішньою категорією “українськість”. Установлено, що механізми обмеження діалогічності Ми-текстів російськомовних студентів пов'язані з домінуванням ритуальної функції мови, на відміну від функції забезпечення консенсусу.

Виявлено особливості сприймання простору суспільної комунікації і конструювання Ми-ідентичності російськомовними студентами: співвіднесення з надсуб'єктом “народ” як основним виміром ідентифікації; самолегітимація за рахунок протиставлення “справжності” та “унікальності” російського “саморобності” та “пародійності” українського; співвіднесення себе із жертвою як комунікативною роллю; використання войовничих метафор як інструмента концептуалізації простору соціальної комунікації.

У результаті моніторингу виявлено *найпоширеніші переешкоди зростанню престижності україномовного спілкування студентів.*

З'ясовано, що з-поміж можливих причин уникання східноукраїнською молоддю активного користування українською мовою найбільшого значення студенти надають впливу оточення, далі йдуть знецінення проблеми, зверхнє ставлення до української мови, намагання зберегти психоідеологічну сталість. Західноукраїнські студенти дещо більшого значення надають впливу ідеологічних поглядів. Студенти зі Сходу намагаються не надавати своєму ставленню до української мови істотного значення.

Доведено, що принципово україно- або російськомовні особи оцінюються студентами за приблизно однаковими критеріями, головним із яких є рівень позитивної чи негативної налаштованості на комунікативну взаємодію. Принципова одномовність сприймається і як вияв зазіхань на домінуючу позицію в спілкуванні. Оцінка принципово одномовної особи, яка розмовляє однією з респондентом мовою, виявляється психологічно більш напруженою, ніж оцінка носія іншої мови. В оцінці принципово україномовної особи увиразнюється здатність підтримувати стосунки з іншими людьми, а російськомовної – готовність їх налагоджувати.

Виявлено *психологічну структуру негативних ставлень студентів до української мови*: переконаність у її непотрібності або недосконалості, знецінення проблеми, недостатня мовно-комунікативна компетентність респондентів. У прогностичних оцінках виразний позитивний зв'язок із вибором мови спілкування зафіксовано лише щодо таких характеристик особистого майбутнього, які стосуються власне надання переваги українській або російській мові. Студенти вище оцінюють імовірність тих тенденцій громадсько-політичного розвитку або особистого життя, які сильніше підтримуються представниками відповідної мовної спільноти.

Установлено, що *головна проблема опанування україномовного спілкування зосереджується навколо вільного активного говоріння*

**українською мовою.** Менш проблемним є оперативне використання готових текстів, а найменше клопоту завдає пасивне слухання.

Показано, що відповідальність за стан української мови в суспільстві покладається студентами насамперед на самих громадян, а в найближчому оточенні студентів – на самих респондентів. З'ясовано, що інтернали частіше, ніж екстернали віддають перевагу російській мові, але водночас позитивніше оцінюють українську мову. Високий рівень осмисленості життя також позитивно корелює з наданням переваги російській мові та позитивною оцінкою української. Респонденти з високим рівнем реалізації потреб саморозвитку оцінюють українську мову значуще позитивніше, ніж ті, кому властивий низький рівень. Зроблено висновок, що **в сучасних умовах високий рівень громадянського самоусвідомлення втілюється, зокрема, у переорієнтації на українську мову.**

Обґрунтовано можливості соціально-психологічного тренінгу як референтного методу заохочення молоді до вживання української мови, подолання негативних стереотипів щодо неї. Розроблено, апробовано та практично впроваджено **програму соціально-психологічного тренінгу, спрямованого на посилення готовності студентів до україномовного спілкування.** Запропоновано шість варіантів соціально-психологічного тренінгу, спрямованого на посилення готовності студентської молоді до україномовного спілкування. Проведено тренінги із студентами в Луцьку, Одесі, Севастополі, Харкові. У результаті занять зафіксовано послаблення негативних стереотипів та атиюдів щодо української мови, посилення прихильності до неї та готовності розмовляти по-українському. Така готовність пов'язана з удосконаленням мовно-комунікативних навичок та усвідомленням відповідних потреб. Показано, що важливою умовою подолання негативних ставлень є свобода вибору мови спілкування. Найбільшу ефективність мала робота з атиюдами у формі групової

дискусії та рольової гри, спрямована на формування асертивності в спілкуванні.

У результаті впровадження програми тренінгів *поглиблено уявлення про головні перешкоди для україномовного спілкування в російськомовному студентському середовищі, якими є упередження щодо української мови або її незнання.* Серед студентів, які вважають українську мову за рідну, головними причинами відмови від її використання стають, з одного боку, побоювання бути виключеними з референтної групи, зазнати приниження, порушити власну зону комфорту, а з другого – бажання підвищити свій соціальний статус завдяки вживанню російської мови.

Визначено умови ефективності використання запропонованих тренінгових технологій підвищення престижності україномовного спілкування. Доведено, що особистісна мотивація набуття тренерської компетентності зменшує перешкоди на шляху усвідомлення російськомовними студентами упереджень щодо української мови, становить передумову ефективної роботи групи з приводу підвищення престижності української мови та готовності до її використання в повсякденному житті.

За період виконання теми опубліковано: методичні рекомендації з проведення тренінгу, спрямованого на посилення готовності студентської молоді до україномовного спілкування (1,1 друк. арк.), методичні рекомендації “Особистісні і міжособові передумови підвищення престижності україномовного спілкування серед студентів” (1,1 друк. арк.), 2 інформаційні бюлетені загальним обсягом 3,5 друк. арк., збірник науково-методичних матеріалів “Підвищення престижності україномовного спілкування в студентському середовищі: досвід, проблеми” (3 друк. арк.), 8 статей.



**Тема: НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ  
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ СІМ'Ї**

(Розроблялась у межах Державної програми підтримки сім'ї  
на період до 2010 року)

Термін виконання: 01.04.2008 – 31.12.2010 р.

Номер держреєстрації: 0108U004529

Науковий керівник – канд. психол. наук Вознесенська О. Л.

Виконавці – 1,5 особи (у т.ч. штатних – 0, сумісників – 1,5)

*Виходячи з результатів проведених емпіричних досліджень, обґрунтовано науково-методичні засади підтримки сім'ї шляхом (а) забезпечення готовності молоді до ефективних шлюбно-сімейних взаємин, (б) оптимізації сімейної системи за допомогою спільної творчості батьків та дитини, (в) протидії психологічному насильству в родині. З'ясовано чинники забезпечення спрямованості молоді на здоровий спосіб життя у сфері родинних стосунків і запропоновано систему соціально-психологічних заходів з підвищення готовності молоді до подружнього життя. Розроблено методiku організації роботи сімейної арт-терапевтичної майстерні, виявлено закономірності групової динаміки, зумовлені спільною творчістю батьків і дітей. Визначено соціально-психологічні ресурси протидії психологічному насильству в родині та формуванню віктимної поведінки дитини, описано шляхи убезпечення дітей від медіа-насильства. Розроблено та видано комплекс методичних рекомендацій для шкільних психологів, учителів та батьків з питань творчої взаємодії з дитиною, оптимізації підготовки молоді до майбутнього подружнього життя, профілактики психологічного насильства в сім'ї та освітньому середовищі.*

Проведено масові опитування з проблем підготовки молоді до сімейного життя й відповідального батьківства, протидії психологічному насильству в родині та інформаційному просторі.

Обґрунтовано *науково-методичні засади психологічної допомоги сім'ї на етапі дошлюбної підготовки молоді*. Описано основні характеристики ефективних шлюбно-сімейних стосунків, визначено структуру готовності молодих людей до подружнього життя. Доведено, що чинниками ефективності функціонування сім'ї, які визначають напрями формування готовності, є: позитивні емоційні зв'язки в сім'ї; гармонійна рольова структура сім'ї; конструктивна міжособистісна комунікація; дієві способи вирішення конфліктів; конструювання подружньої сумісності та динаміка задоволеності шлюбом. Запропоновано типологію готовності молоді до шлюбу, яка включає соціальні; індивідуально-психологічні; соціально-психологічні чинники.

Розроблено змістову модель сприяння готовності молоді до сімейного життя, яка передбачає роботу з формування психологічної компетентності щодо особливостей взаємин у сім'ї, усвідомлення молоддю важливості здорового способу життя, підвищення відповідальності молоді у шлюбно-сімейних взаєминах, формування спрямованості на іншу людину. Визначено шляхи психологічної підтримки сім'ї, спрямовані на підвищення готовності молоді до подружнього життя, а саме: інформування, індивідуальне психологічне консультування, консультування майбутньої шлюбної пари та тренінг. Розроблено методичні рекомендації для шкільних психологів, вчителів та батьків з оптимізації підготовки молоді до майбутнього подружнього життя.

Розроблено *науково-методичні засади соціально-психологічної підтримки сім'ї на основі активізації творчого потенціалу її членів та організаційного сприяння спільній творчості дітей та батьків*. Сформульовано загальні принципи розвивальної взаємодії з дитиною під

час спільною творчості: прийняття і толерантне сприймання; позитивне ставлення; опора на унікальність; безпека творчості; спонтанність творчості; імпровізація.

Проведено емпіричне дослідження системно-динамічних характеристик сімей, що відвідують арт-терапевтичну студію, організовану на базі Будинку дитячої творчості Подільського району м. Києва. Виявлено динамічні процеси, що протікають відповідно чотирьом стадіям розвитку сімейної системи. Переглянуто існуючі уявлення щодо організації соціально-психологічної допомоги сім'ї, запропоновано модель майстерні-студії, яка передбачає використання сучасних психотерапевтичних практики, зокрема арт-терапії як методу розвитку взаємодії в системі "батьки-діти". Доведено, що спільні творчі заняття сприяють налагодженню емоційно теплих міжособистісних стосунків у родині, що посилює відчуття захищеності, підтримки, дає додаткові психологічні ресурси дитині. Розроблено та видано методичні рекомендації для батьків "Творча взаємодія із дитиною", які також можуть бути використані шкільними психологами і педагогами.

Визначено *індикатори психологічного насильства і фактори, які ведуть до віктимізації дитини*. При цьому насилля розглядається як дисфункція сімейної системи, а не наслідок індивідуальної психопатології одного з членів сім'ї. Показано, що насилля в сімейному вихованні зумовлює такі прояви віктимної поведінки дитини: імпульсивно-раціональний, пасивно-стриманий, самостверджувально-антисупільний. Обгрунтовано, що різновидом насилля, яке призводить до появи у дитини віктимних патернів, може стати наявність у сім'ї суворих, чітко регламентованих правил, якщо їх запровадження носить авторитарний примусовий характер. Доведено зв'язок між формуванням віктимних патернів та батьківським гіперконтролем, гіпервідповідальністю, тотальною опікою дитини. Виділено три умовних рівні, на яких сім'я впливає на

дитину: біовиживальний, соціально-протекціоністський, загальнолюдський (культурний). Сформульовано головний принцип ефективної допомоги: потенціал сім'ї має бути спрямований на соціальну адаптацію і творчу самореалізацію.

Запропоновано *концепт конфліктної педагогічної субкультури, яка є проявом психологічного насильства не тільки в родині, але й в освітньому середовищі*. Виокремлено характерні способи взаємодії дорослих з дітьми в межах такої субкультури: звичні перебільшення, негативні узагальнення, загрозливі звороти, іронічні вирази та інтонації, перекирвання слів, переривання розмов учнів, звинувачувальні підтексти, ведення діалогу в стилі сварки, комунікація як “надбудова зверху” тощо. Виявлено чинники, що сприяють шкільному насильству: анонімність, поганий мікроклімат у вчительському колективі, байдужість. Доведено, що професійна деформація особистості вчителя є передумовою схильності до психологічного насильства. Запропоновано форми профілактики схильності до насильства, які можуть впроваджуватися на рівні індивідуального розвитку особистості, на рівні значущого спілкування та на рівні взаємодії з соціокультурним полем. Показано, що в умовах наявного рівня медіанасильства для профілактики реального насильства необхідно інтегрувати відповідальні зусилля усіх суб'єктів суспільного життя: держави, мас-медіа, громадських організацій, традиційних інститутів соціалізації (передусім навчально-виховних закладів і сім'ї), наукової, педагогічно-виховної, батьківської громадськості і кожного громадянина, якому не байдужа доля дітей, що зростають у медіасуспільстві. Розроблено методичні рекомендації для практичних психологів, учителів та батьків щодо профілактики й подолання психологічного насильства у сім'ї та освітньому середовищі.

За результатами дослідження опубліковано 7 наукових праць загальним обсягом 11 друк. арк., серед них методичні рекомендації:

“Творча взаємодія з дитиною” (2,5 друк. арк.); “Підготовка молоді до подружнього життя” (4,0 друк. арк.); “Профілактика психологічного насильства у сім’ї та освітньому середовищі”(2,6 друк. арк.), 4 статті.

**Тема: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА  
ПОРУШЕНЬ АДАПТАЦІЇ МОЛОДІ ДО ПОВСЯКДЕННИХ СТРЕСІВ  
І КРИЗОВИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЙ**

(Розроблялась у межах Міжгалузевої комплексної програми  
“Здоров’я нації” на 2002–2011 роки)

Термін виконання: 01.04.2007 – 31.12.2011 р.

Номер держреєстрації: 0107U003533

Науковий керівник – чл.-кор. НАПН України,

д-р психол. наук, проф. Титаренко Т. М.

Виконавці – 2 особи (у т.ч. штатних – 0, сумісників – 2)

*На основі даних проведеного виконавцями теми масового опитування визначено соціально-психологічні чинники спрямованості молоді на здоровий спосіб життя. Розроблено відповідні тренінгові і консультативні стратегії підвищення відповідальності молоді за моделювання майбутнього у значущих сферах життєздійснення, гармонізації стосунків молоді людини зі значущим оточенням, подолання стресогенних комунікативних проблем. Запропоновано способи оптимізації копінг-стратегій молоді, індивідуальних особливостей метафоризації повсякденності, самоконструювання соціально-психологічної адаптованості.*

Проведено репрезентативне масове опитування, яким охоплено 2051 респондента.

Визначено *соціально-психологічні чинники спрямованості молоді на здоровий спосіб життя*: підвищення відповідальності молоді за моделювання власного майбутнього (професійного, сімейного, особистого); гармонізація стосунків молодої людини зі значущим оточенням, розроблення конструктивних стратегій подолання комунікативних проблем; формування активно-перетворювальних настановлень молоді на цінність власного здоров'я та здоров'я майбутніх дітей.

Запропоновано *тренінгові і консультативні стратегії підвищення відповідальності молоді за моделювання майбутнього* у значущих сферах життєздійснення, гармонізації стосунків молодої людини зі значущим оточенням, подолання стресогенних комунікативних проблем. Визначено можливості нових інтерпретацій молоддю цінності власного здоров'я та здоров'я майбутніх дітей, пов'язаних з усвідомленням взаємозалежності минулого, теперішнього і майбутнього для написання оновленої життєвої історії.

Показано вплив провідних метафор, у межах яких молода людина сприймає, переживає та описує щоденний досвід, на інтенсивність повсякденного стресу, від якого вона потерпає. Визначено найбільш продуктивні і конструктивні метафори повсякденного життя, що сприяють підвищенню стресостійкості. Охарактеризовано методи діагностики індивідуальних особливостей метафоризації сфери повсякденності та запропоновано шляхи її оптимізації. Особливу увагу приділено співвідношенню індивідуальних метафор повсякденності, типових для сучасної молоді, і метафор, що домінують у значущих для молоді соціальних контекстах.

Визначено ефективні когнітивні, емоційні та поведінкові копінг-стратегії серед тих, що використовуються молоддю для опанування повсякденних стресових станів. Запропоновано напрями оптимізації: когнітивних стратегій, що передбачають розвиток здатності розуміти

причини стресу, тверезо оцінювати проблему, знаходити раціональне рішення; емоційних стратегій, спрямованих на саморегуляцію станів, формування здатності опанувати себе, налаштуватися на позитив, перевести негативний настрій у позитивне річище; поведінкових стратегій, що полягають у спробах зайнятися конкретно корисною справою, змінити обстановку, тимчасово переключитися на іншу діяльність, обговорити свої проблеми з рідними, друзями.

Встановлено, що *основними соціально-психологічними чинниками спрямованості проблемної молоді на здоровий спосіб життя є настановлення*: на дотримання моральних засад інтимного спілкування, заняття спортом, проведення змістовного дозвілля, яке виключає вживання психоактивних речовин, на життя без вживання тютюну, алкоголю та наркотиків, безпечну сексуальну поведінку. На підґрунті визначених чинників забезпечення здорового способу життя молоді конкретизовано прийоми ефективного застосування когнітивних, емоційних і поведінкових копінг-стратегій, спрямованих на профілактику поширених у молодіжному середовищі стресових ситуацій.

Визначено *шляхи оптимізації самоконструювання соціально-психологічної адаптованості* з метою запобігання стресовим перевантаженням у юнацькому віці. Проаналізовано особливості адаптивних реакцій стресостійких і стресонестійких юнаків та дівчат, розглянуто можливості розвитку саморегулятивних навичок у кожній із цих груп шляхом виділення у повсякденному житті зон особливої уваги і контролю, оптимізації аутокомунікації, розвитку рефлексивного вміння бачити себе очима Іншого. Показано корисність антистресового самозагартування для життєвої безпеки особистості. Апробовано заходи з підвищення рівня стресостійкості та розвитку актуальних адаптаційних настановлень старшокласників (засвоєння навичок психоемоційної саморегуляції, самовиховання рис толерантності, особистої

відповідальності, соціальної активності, розвитку життєвої компетентності).

З'ясовано, що неодмінною умовою профілактики порушень адаптації молоді до сімейних стресів та криз є посилення зорієнтованості партнерів на збереження шлюбу, а також розвиток спрямованості на партнера, увага до нього, врахування його потреб та бажань у шлюбно-сімейній взаємодії. Серед чинників профілактики порушень адаптації молоді у сімейних взаєминах розглянуто підвищення усвідомлення молодими людьми значущості подружнього кохання, розвиток толерантності партнерів та збагачення вмінь і навичок конструктивного вирішення конфліктів.

Результати науково-дослідної роботи за звітний рік відображено у 7 наукових публікаціях, серед яких методичні рекомендації “Соціально-психологічна профілактика порушень адаптації молоді до повсякденного стресу” (2,5 друк. арк.), 4 статті.



### **III. ЕКСПЕРИМЕНТАЛНА РОБОТА**

У звітному році експериментальну роботу здійснювали науковці 7-ми лабораторій Інституту: методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень, психологічних проблем політичної соціалізації молоді, психології політичної участі, психології масової комунікації та медіа-освіти, психології малих груп та міжгрупових відносин, фундаментальних і прикладних проблем спілкування, соціально-психологічних технологій.

Експериментальна робота проводилася у 32-х навчальних закладах і 9-ти громадських та інших організаціях, затверджених Інститутом соціальної та політичної психології як підвідомчою установою НАПН України, та на базі Канівської гімназії ім. Івана Франка, затвердженої Міністерством освіти і науки України (наказ МОН № 472 від 11.06.2007 р.) як експериментальний майданчик усеукраїнського рівня. Крім того, у дослідженнях взяли участь 39 родин, у яких виховуються діти молодшого шкільного віку, відвідувачі інтернет-кафе, комп'ютерних клубів м. Києва.

Фінансування експериментальної роботи, ініціаторами і виконавцями якої були наукові підрозділи Інституту, здійснювалося в межах планової наукової тематики.

Лабораторією *методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень* у звітному році продовжено реалізацію *розвивально-формуального етапу* (2008–2010) експерименту всеукраїнського рівня з *організації навчально-виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу на засадах суб'єктно-вчинкового підходу* (автор концепції суб'єктно-вчинкового підходу і науковий керівник експерименту – головний наук. співробітник лабораторії, д.психол.н., професор, чл.-кор. НАПН України Татенко В. О.), що з 2007 р. проводиться на базі Канівської гімназії ім. Івана Франка (Черкаська обл.).

**Інновація** полягає в експериментальному розробленні та апробації у навчально-виховному процесі психолого-педагогічної технології виховання особистості учня як суб'єкта вчинкової активності.

Згідно з Програмою науково-дослідної експериментальної роботи в 2010 р. тривали реорганізація виховного процесу, модифікація змісту, форм, методів виховання в гімназії на засадах суб'єктно-вчинкового підходу. Здійснювалося подальше впровадження у виховний процес елементів експериментальної психолого-педагогічної технології. Проведено комплексний діагностичний зріз рівня морально-духовного розвитку і готовності учнів до активного суспільного життя. Продовжено моніторинг навченості педагогічного колективу нової технології виховання особистості та розширення меж прояву власної суб'єктності у вчинковому полі взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу. Розпочато узагальнення набутого досвіду організації навчально-виховного процесу загальноосвітнього закладу на вчинковій основі.

За звітний період отримано такі **результати**:

- розроблено та упроваджено в практику виховного процесу програму спільної вчинкової діяльності школи і територіальних установ, закладів освіти, громадських організацій;
- реорганізовано основи родинного виховання на вчинковій основі через залучення учнів та батьківської громади до спільних справ (загальногімназійних свят, проєктів, частково – до роботи навчально-розвивальних студій, проведення ток-шоу тощо);
- відпрацьовано упроваджені в практику в попередні роки складові технології виховання учнів на вчинковій основі: тренінг вчинкової активності (для учнів 8–9-х класів); тематичні виховні години на вчинковій основі (для учнів 5–11-х класів), навчальні пізнавально-розвивальні студії (для учнів 7–11-х класів), організацію позакласного виховного процесу на проєктній основі;

- розроблено авторські програми, методичні рекомендації щодо виховання особистості на засадах суб'єктно-вчинкового підходу.

У звітному році результати впровадження експериментальної психолого-педагогічної технології організації навчально-виховного процесу на вчинковій основі презентовано на розширеному засіданні вченої ради Черкаського ОПОПП за участю директорів експериментальних навчальних закладів всеукраїнського та регіонального рівнів. Матеріали експериментальної роботи подано на всеукраїнський конкурс “Модель Школи майбутнього”.

Результати дослідження узагальнено в підготовлених до друку науково-методичних матеріалах.

Отримані результати можуть бути **використані** для оптимізації діяльності педагогічних колективів, у роботі психологів освітніх закладів та установ управління системою освітою.

Лабораторією *психологічних проблем політичної соціалізації молоді* здійснювалося експериментальне дослідження особливостей соціального навчання у молодшому шкільному віці, яке мало на меті дослідити особливості батьківських впливів на процес політичної соціалізації молодших школярів

**Інновацією**, що відпрацьовувалася в ході експериментальної роботи, стала побудова типових моделей взаємодії дітей і батьків, що задають вектор політичної соціалізації в молодшому шкільному віці.

У дослідженні взяли участь 39 родин, у яких виховуються діти молодшого шкільного віку.

За звітний період отримано такі **результати**:

- емпірично визначено семантичний простір значень, що описують уявлення дітей та їхніх батьків про бажані риси політичної культури, які мають бути сформовані в молодшому шкільному віці;

- побудовано характерні для дітей молодшого шкільного віку та їхніх батьків факторні моделі взаємодії, що впливають на процес політичної соціалізації, та встановлено найбільш значущі фактори в кожній з них; такими факторами є толерантність, самодисципліна та прагнення зрозуміти іншого – для дітей, конструктивність і діалогічність – для батьків;

- виявлено “проблемні зони” сімейного наuczіння, що потребують корекції, а саме: форми прояву батьківської любові до дітей і характер цієї любові; ставлення батьків до незадовільних оцінок дитини; уміння батьків контролювати свої емоції; брак інтересу батьків до дитини як особистості; пасивний характер проведення дітьми вільного часу; оцінювання самостійності дитини за дорослими критеріями; відповідальність батьків за виконання даних дітям обіцянок; егоїзм дітей, низький рівень емпатії й толерантності;

- апробовано методику визначення особливостей батьківських впливів на процес політичної соціалізації молодших школярів.

За результатами дослідження опубліковано 2 праці (загальним обсягом 0,5 друк. арк.).

Отримані результати можуть бути **використані** для корекції батьківських впливів на процес політичної соціалізації в молодшому шкільному віці.

Науковий керівник експериментальної роботи – завідувач лабораторії психологічних проблем політичної соціалізації молоді к. психол. н. Жадан І. В.

Лабораторією *психології політичної участі* в ході експериментального дослідження з’ясувався вплив певних чинників (громадянської відповідальності, особистісних якостей та вмінь, готовності до спільної діяльності, темпоральних параметрів прийняття політичних рішень) на ефективність формування у молоді мотивації та навичок політичної участі.

**Метою** експериментального дослідження у звітному році була апробація психодіагностичного інструментарію, розробленого для оцінювання впливу зазначених суб'єктивних та об'єктивних чинників на формування у молоді мотивації та навичок політичної участі.

У ході експериментальної роботи відпрацьовувалися такі **методичні інновації**:

- методика оцінювання особистісних якостей та вмінь, що сприяють ефективній політичній участі;
- анкета для вивчення семантики відповідальності студентської молоді;
- опитувальник “Спрямованість на спільну діяльність”.

Дослідження проводилися **на базі**: Київського національного технічного університету “Київський політехнічний інститут”; Національного авіаційного університету (НАУ); Київського національного торговельно-економічного університету (КНТЕУ); Донецького національного університету; Донецького інституту ринку та соціальної політики; Донецького інституту психології та менеджменту; комунального позашкільного навчального закладу “Донецький обласний дитячо-молодіжний центр” (ДОДМЦ); КВПТУ № 34 (м. Київ); ЗОШ № 94, 269, 306, 320 (м. Київ); школи лідерів регіональних молодіжних політичних організацій, інших молодіжних громадських та політичних організацій. У дослідженні також брали участь студенти магістратури та аспіранти різних ВНЗ Донецької області, що складають кадровий резерв обласної Державної адміністрації на заміщення вакантних посад до органів місцевого самоврядування.

**Результати** експериментальної роботи у звітному році:

- розроблено та апробовано: методику оцінювання особистісних якостей та вмінь, що сприяють ефективній політичній участі, анкету для вивчення семантики відповідальності студентської молоді, опитувальник “Спрямованість на спільну діяльність”;

- визначено критерії оцінювання системного впливу мікро- і макросередовища на формування політичної активності молоді;
- виявлено специфіку впливу на ефективність формування у молоді мотивації та навичок політичної участі:
  - особливостей когнітивної обробки інформації;
  - стереотипних форм політичної поведінки;
  - суспільних настроїв;
  - потреби в спільних діях: виявлено високий рівень потреби молоді в спільній діяльності, тоді як рівень розвиненості навичок політичної участі є недостатнім; з'ясовано, що на розвиток особистісного потенціалу та навичок політичної участі впливає організація дорослими суб'єкт-суб'єктної взаємодії в команді у процесі виконання завдань, що наповнені соціально-позитивним змістом; встановлено, що важливим індикатором та механізмом соціального впливу на особистість молодої людини є відтворення інтерсуб'єктного простору та позитивної атмосфери в процесі організованої командної роботи;
- виокремлено новий феномен уявного старіння пропозиції як окремий темпоральний процес, що впливає на прийняття молоддю політичних рішень.

За результатами дослідження **опубліковано** 13 статей.

Отримані результати можуть бути **використані** в діяльності молодіжних організацій для здійснення діагностики та розроблення корекційно-формувань програм розвитку навичок політичної участі.

Науковий керівник експериментальної роботи – завідувач лабораторії психології політичної участі к. психол. н. Кияшко Л. О.

Лабораторією *психології масової комунікації та медіа-освіти* експериментальні дослідження здійснювалися за двома **тематичними напрямками:**

- особистісно-мотиваційні та часові особливості використання комп'ютерно-мережових технологій;

- педагогічні умови формування медіа-культури старшокласників у позашкільних формах роботи.

Дослідження, що проводилися за першим напрямом, мали за **мету** виявлення особливостей переживання часу кіберкористувачами, коли вони перебувають у віртуальному просторі соціальних мереж.

До **інновацій** даного напрямку експериментальної роботи належать:

- модель віртуальної залежності в аспекті мотиваційно-ціннісної структури особистості і темпоральних вимірів віртуальності;

- комплекс методик для вивчення особливостей переживання часу кіберкористувачами, коли вони перебувають у віртуальному просторі соціальних мереж.

Дослідження проводилися **на базі** ЗОШ, інтернет-кафе, комп'ютерних клубів м. Києва.

За звітний період отримано такі **результати**:

- створено робочу схему мотиваційно-темпоральної моделі дослідження особливостей формування медіа-залежності як неконструктивної форми взаємодії особистості з мультимедійними технологіями;

- запропоновано комплекс методик для вивчення особливостей переживання часу кіберкористувачами, коли вони перебувають у віртуальному просторі соціальних мереж;

- встановлено дезадаптивні модифікації уявлень про фізичну тривалість хвилини, пов'язані із специфічністю, дискретністю, зворотністю, необмеженістю, нерівномірністю плину віртуального часу;

- виявлено феномен віртуального розтягнення суб'єктивного часу випробуваних.



За результатами дослідження **опубліковано** статтю і тези (загальним обсягом 0,5 друк. арк.), ще одну статтю (загальним обсягом 0,5 друк. арк.) підготовлено до друку.

Отримані результати можуть бути **використані** для вдосконалення змісту і методів медіа-освіти, створення умов для формування медіа-культури молоді.

Дослідження, що проводилися за другим напрямом, мали **за мету** пошук ефективних форм роботи зі старшокласниками з формування їхньої медіа-культури в позаурочний час.

Статус **інновації** в цій експериментальній роботі мали:

- інструментарій оцінювання рівня медіа-культури старшокласників та їхніх батьків;
- експериментальна програма медіа-освітніх занять з формування медіа-культури старшокласників засобами кіномистецтва.

Дослідження проводилося **на базі** республіканської бібліотеки “Молода гвардія” та ЗОШ № 165 м. Києва.

За звітний період отримано такі **результати**:

- створено анкету для оцінювання рівня медіа-культури старшокласників;
- уточнено зміст показників медіа-культури в системі медіа-освіти;
- побудовано й обґрунтовано теоретичну модель формування медіа-культури старшокласників на матеріалі кіно, зокрема через запровадження клубної форми роботи; здійснено експериментальну перевірку її ефективності;
- розроблено методичку проведення медіа-освітніх занять на матеріалі кіно.

За результатами дослідження **опубліковано** 2 наукові праці (загальним обсягом 1,0 друк. арк.) і 3 статті в освітянській пресі (загальним обсягом 1,5 друк. арк.).

Матеріали дослідження можуть бути **використані** для розвитку медіа-культури старшокласників у позакласній роботі в загальноосвітніх школах, дозвільних центрах, дитячих будинках творчості.

Науковий керівник експериментальної роботи – завідувач лабораторії психології масової комунікації та медіа-освіти к. психол. н. **Найдьонова Л. А.**

Експериментальна робота, що проводилася у звітному році лабораторією *фундаментальних і прикладних проблем спілкування*, здійснювалися за такою **тематикою**: активізація когнітивних процесів соціального спілкування з урахуванням бар'єрів, що знижують ефективність соціальної комунікації.

**Метою** проведених експериментальних досліджень було розроблення структурної моделі соціально-психологічної активізації когнітивних процесів соціального спілкування.

До **інновацій**, що відпрацьовувалися в ході експериментальної роботи, належать:

- методичний інструментарій і технології активного психологічного навчання педагогів;
- методичний інструментарій і технологія соціально-психологічного супроводу діяльності організації.

Основний масив досліджень проведено **на базі** холдингової компанії “Київміськбуд”. Крім того, експериментальну базу дослідження складали: *освітні заклади* (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Бориспільська багатoproфільна гімназія “Перспектива”, ЗОШ №№ 11, 77, 103, 200, 301 м. Києва; Літній дитячий оздоровчий центр “Тарара”) та *комерційні структури* (DeNovo, ХК “Терра Фуд”, Оксфорд Клас, Контактний центр “Інтелектуальні комунікації”).

За звітний період отримано такі **результати**:

- розроблено узагальнену модель комунікативного процесу та зворотного зв'язку;
- запропоновано модель “Процедурні засади у роботі з груповою креативністю в когнітивному спілкуванні” та розроблено процедурні засади, які можуть бути покладені в основу як тренінгових процедур, так і різноманітних форм організації діяльності колективних суб'єктів;
- окреслено програму заходів з розроблення регламентного забезпечення та підготовки організаційного впровадження системи проектного управління; створено відповідну програму дослідження;
- розроблено методичний інструментарій для діагностики бізнес-процесів компанії та проведення первинного аналізу діяльності співробітників і підрозділів, включених у процеси: (а) анкету аналізу діяльності співробітника, б) анкету-опис діяльності підрозділу та в) анкету для збирання інформації при описі функціональних і бізнес-процесів; запропоновані інструменти створюють підґрунтя для розгортання складноорганізованого діалогу між психологом і суб'єктами організації з питань організаційних змін та вдосконалення діяльності;
- створено методику розроблення та застосування кейсів у підготовці спеціалістів, діяльність яких пов'язана з вирішенням конфліктних ситуацій, яка надає комунікативні інструменти формування готовності фахівця до вирішення професійних завдань;
- розроблено й апробовано серію діагностичних опитувальників для визначення рівня суб'єктивної стресогенності типових проблемних ситуацій професійного спілкування (для педагогів, операторів кол-центрів, менеджерів);
- створено технологію активного психологічного навчання педагогів (рефлексивно-творчий тренінг) з метою активізації в їхній професійній комунікативній діяльності процесів внутрішньої мотивації і самодетермінації та здійснено її попередню апробацію;

- розроблено методику дослідження стратегій зворотного зв'язку, запропоновано методику діагностики діалогічного простору та сформульовано принципи її застосування;

- розроблено методичні рекомендації з розвитку продуктивного мислення учнів шляхом організації діалогу в процесі спільного розв'язання інтелектуальних задач.

За результатами дослідження **опубліковано** 18 наукових праць (загальним обсягом 8,6 друк. арк.) і 1 статтю в освітянській пресі (обсягом 0,5 друк. арк.).

Отримані результати можуть бути **використані** як у практиці організаційного психологічного супроводу діяльності окремих персон та організаційних структур, так і в побудові тренінгових та ігротехнічних процедур управління груповим суб'єктом. Вони дають змогу створювати відповідні практичні розробки, спрямовані на вибудовування ефективного переговорного процесу, конструювання та розгортання діалогу, вирішення завдань конфліктологічної практики та організацію спільного розумово-творчого процесу групових суб'єктів.

Науковий керівник експериментальної роботи – завідувач лабораторії фундаментальних і прикладних проблем спілкування, д. психол. н., професор Казміренко В. П.

Лабораторією *психології малих груп та міжгрупових відносин* у звітному році розпочато експериментальне дослідження групової ідентичності в контексті життєдіяльності малої групи. Досліджувалися:

- групова ідентичність як феномен групового свідомого і несвідомого;
- особливості рольової ідентичності членів малої групи з різними рівнями креативності;
- гендерні аспекти вияву групової ідентичності в малих групах в освітньому середовищі;

- чинники впливу соціального оточення на розвиток гендерної ідентичності лідера малої групи.

**Мета** експерименту: вивчення особливостей групової ідентичності, закономірностей її становлення та пов'язаних з нею інтеграційних процесів у малих групах, що перебувають в освітньому середовищі.

**Інноваціями**, що відпрацьовувалися в ході експериментальної роботи, є методичний інструментарій дослідження групової ідентичності в малих групах освітнього середовища.

Дослідження проводилися **на базі** Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Житомирського державного університету імені Івана Франка, Мелітопольського інституту екології та соціальних технологій ВНЗ ВМУРоЛ “Україна” Святошинського району, загальноосвітніх шкіл Києво-Святошинського району Київської обл., гімназії № 71 м. Запоріжжя, низки загальноосвітніх шкіл Запорізької області.

За звітний період отримано такі **результати**:

- розроблено комплекс методик дослідження різних аспектів групової ідентичності, що поєднує загальновідомі й авторські методичні інструменти, та здійснено його апробацію;

- виявлено обумовлені процесами групової динаміки відмінності групової ідентичності в малих групах порівняно із середніми та великими;

- висунуто гіпотезу про зумовленість важливих проблем функціонування малих груп в освітньому середовищі недостатньою розвиненістю групової ідентичності педагогічного колективу;

- побудовано багаторівневу класифікацію ідентифікацій старшокласників;

- виявлено відмінності групової ідентифікації учнів старших класів, що мають різну успішність та рівень креативності;

- виявлено зв'язок гендерної ідентичності юнаків та дівчат з їхньою рольовою позицією в студентській групі: дівчат – з їхньою лідерською позицією, юнаків – з їхнім більш толерантним ставленням до лідерської позиції дівчат у групі;

- у дослідженні гендерних аспектів групової ідентичності в тренінгових групах з'ясовано, що гомогенні групи призводять до зниження інтенсивності групової динаміки.

За результатами дослідження **опубліковано** 21 наукову працю (загальним обсягом 6,8 друк. арк.).

Отримані результати можуть бути **використані** для покращення соціально-психологічного клімату в малих групах освітнього середовища; удосконалення методик роботи з колективами в системі освіти; розвитку ідентичності суб'єктів освітнього середовища як запоруки ефективності навчально-виховного процесу.

Науковий керівник експериментальної роботи – завідувач лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин д. психол. н. Горностаї П. П.

**Темою** експериментальних досліджень лабораторії *соціально-психологічних технологій* був соціально-психологічний супровід процесів модернізації освіти і суспільства.

Проведені дослідження ставили **за мету** розроблення структури технологій формування образу освітніх та суспільних інновацій.

**Інновацією**, що відпрацьовувалася в ході експериментальної роботи, є технологія формування в громадській думці позитивного образу освітніх та суспільних інновацій.

Дослідження проводилися **на базі** Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Ніжинського державного університету ім. М. В. Гоголя.

За звітний період отримано такі **результати**:

- розроблено та апробовано:
  - комплекс методик (анкети, репертуарні гратки) для вивчення образів суспільних та освітніх інновацій;
  - гайд інтерв'ю для експертного опитування викладачів ВНЗ;
- запропоновано систему технологій формування в громадській думці позитивного образу освітніх та суспільних інновацій.

За результатами дослідження **опубліковано** 18 наукових праць (загальним обсягом 26,76 друк. арк.) і 3 статті в освітянській пресі (обсягом 1,2 друк. арк.).

Отримані результати можуть бути **використані** у практиці роботи служб та відділів зв'язків з громадськістю органів державного управління, місцевого самоврядування для оптимізації технологій формування в громадській думці позитивного образу освітніх та суспільних інновацій.

Науковий керівник експериментальної роботи – завідувач лабораторії соціально-психологічних технологій к. психол. н. Фролов П. Д.

## **IV. УПРОВАДЖЕННЯ І ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ПРАКТИЦІ**



У 2010 р. в освітню галузь та інші сфери соціальної практики впроваджено або розпочато впровадження низки наукових розробок Інституту. Серед них:

#### ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ, КОНЦЕПЦІЇ

- **Концепція впровадження медіа-освіти в Україні.** Автори: директор Інституту чл.-кор. НАПН України, к. психол. н. Слюсаревський М. М., заступник директора, к. психол. н. Найдьонова Л.А. та ін. (“Освіта” № 32 від 7 липня 2010 р., “Педагогічна газета” № 7, липень 2010 р.). Упроваджується в ДВНЗ Університет менеджменту освіти НАПН України, Інституті журналістики Національного університету імені Тараса Шевченка, Київському славистичному університеті в курсах “Медіа-освіта” та “Медіа-психологія”, в Київському ліцеї бізнесу в курсі для старшокласників “Медіа-культура”, на медіа-освітньому Інтернет-ресурсі “Медіаграмотність”.

- **Монографія “Испытание кризисом. Одиссея преодоления”.** Автор – завідувач лабораторії соціальної психології особистості, д. психол. н., професор, чл.-кор. НАПН України Титаренко Т. М. Упроваджується в навчальних курсах підготовки психологів у Полтавському державному педагогічному університеті ім. В. Г. Короленка в курсі лекцій “Психологія екстремальних ситуацій”; у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника в курсах лекцій для магістрів-психологів “Екокультура особистості”, “Психологія девіантної поведінки”, “Вікова психологія”, “Психологія сім’ї”, “Психологія особистості”, “Сучасні напрямки психологічних досліджень”.

- **Монографія “Автентичність у життєвому просторі особистості: модули, процеси, статуси”.** Автор – старший наук. співробітник лабораторії соціальної психології особистості, к. психол. н. Кочубейник О. М. Упроваджується у Київському славистичному університеті в лекціях з навчальних дисциплін “Експериментальна психологія”,

“Теоретико-методологічні проблеми психології”, “Історія психології”; в Українському інституті консультативної психології та психотерапії в навчальних проектах.

- **Монографія “Концептуальні конструкти етносоціальних реалій: досвід трьохлітніх досліджень”**. Автор – головний науковий співробітник лабораторії моніторингу суспільно-політичних процесів д.соціол.н., професор Євтух В.Б. Упроваджується в Національному педагогічному університеті ім. М.П. Драгоманова в курсах лекцій із соціальної психології для студентів гуманітарних спеціальностей.

#### ПІДРУЧНИКИ, ПОСІБНИКИ

- **Навчальний посібник “Сучасна психологія особистості”**. Автор – завідувач лабораторії соціальної психології особистості, д. психол. н., професор, чл.-кор. НАПН України Титаренко Т.М. Упроваджується в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка в курсах лекцій “Психологія конфлікту”, “Психологія масової поведінки”, “Феноменологічна соціологія”, “Сучасні теорії конфліктів” для майбутніх психологів і соціологів; Київському національному університеті культури і мистецтв у курсах лекцій “Гендерні дослідження”, “Соціологія особистості”, “Психологія девіантної поведінки”; Чернігівському національному педагогічному університеті імені Т. Г. Шевченка в лекціях із курсу “Психологія влади”; Волинському національному університеті імені Лесі Українки (курс лекцій “Психологія влади”); Національному університеті “Києво-Могилянська академія” (курс лекцій “Психологія влади”); Полтавському державному педагогічному університеті ім. В. Г. Короленка (курс лекцій “Психологія екстремальних ситуацій”); Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника в курсах лекцій “Екокультура особистості”, “Психологія девіантної поведінки”, “Вікова психологія”, “Психологія сім’ї”, “Психологія

особистості”, “Сучасні напрямки психологічних досліджень” для магістрів-психологів.

- **Навчальний посібник “Життєстійкість особистості: соціальна необхідність та безпека”.** Автори – завідувач лабораторії соціальної психології особистості, д. психол. н., професор, чл.-кор. НАПН України Титаренко Т. М., старший наук. співробітник лабораторії соціальної психології особистості, к. психол. н. Ларіна Т. О. Упроваджується в навчальних курсах підготовки психологів та соціальних працівників в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка на кафедрі соціальної роботи в підготовці (курс лекцій “Інтерактивні технології в соціальній роботі”); Вінницькому державному педагогічному університеті ім. Михайла Коцюбинського (під час вивчення теми “Гуманістичні напрямки в психології”).

- **Навчально-методичний посібник “Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід”.** Автори – заступник директора Інституту з наукової роботи к. психол. н. Найдьонова Л. А. та колектив лабораторії психології масової комунікації та медіа-освіти у складі: провідний наук. співробітник к. іст. н. Баришполець О. Т., провідний наук. співробітник д. філол. н., професор Різун В. В., старший наук. співробітник, к. психол. н. Мироненко Г. В., старший наук. співробітник, к. психол. н. Череповська Н. І., наук. співробітники Стерденко С. М. і Климчук Н. В., молодші наук. співробітники Голубєва О. Є. та Сергійчук Г. В. (за ред. Л. А. Найдьонової, О. Т. Баришпольця). Упроваджується в Київському ліцеї бізнесу.

- **Підручник “Соціальна психологія”: У 2-х кн. Кн. 1: Соціальна психологія особистості і спілкування Кн. 2. Соціальна психологія груп. Прикладна соціальна психологія”.** Автор – д. психол. наук, професор Орбан-Лембрик Л. Е. Упроваджується у Прикарпатському національному

університеті імені Василя Стефаника в курсах лекцій “Соціальна психологія” для студентів гуманітарних спеціальностей.

- **Навчальний посібник “Психологія управління”**. Автор – д. психол. н., професор Орбан-Лембрик Л. Е. Упроваджено у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника в курсах лекцій із соціальної психології для студентів гуманітарних спеціальностей.

- **Навчальний посібник “Методологічні та теоретичні проблеми психології”**. Автори – старший наук. співробітник лабораторії соціально-психологічних технологій, д. психол. н. Стасюк В. В. та ін. Упроваджується у вищих військових навчальних закладах України.

- **Посібник “Стратегії ресоціалізації в постпенітенціарний період”**. Автор – старший наук. співробітник лабораторії психології мас та спільнот, к. психол. н. Белавіна Т. І. Упроваджено в роботі Павлоградської виховної колонії для неповнолітніх Держдепартаменту України з виконання покарань.

#### МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ, РОЗРОБКИ

- **Методичні рекомендації “Підготовка молоді до подружнього життя”**. Автори – старший наук. співробітник лабораторії соціальної психології особистості, к. психол. н. Ларіна Т. О. та старший наук. співробітник тієї ж лабораторії, к. психол. н. Кляпець О. Я. Упроваджується в консультаційній роботі з батьками та підлітками, що ведеться при Будинку дитячої творчості Подільського району м. Києва; у навчальних курсах підготовки в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка в підготовці соціальних працівників (курси лекцій “Теорія соціальної роботи”, “Соціальна робота з дітьми та підлітками”).

- **Методичні рекомендації з проведення тренінгу, спрямованого на посилення готовності студентської молоді до україномовного**

**спілкування.** Автори – завідувач лабораторії психології мас та спільнот, д. психол. н., професор Васютинський В. О.; молодший наук. співробітник Захаріяш Л. П.; старший наук. співробітник лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин, к. психол. н. Циганенко Г. В. Упроваджено в Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка, Одеському національному університеті ім. І. І. Мечникова, Таврійському національному університеті ім. В. І. Вернадського, Харківському національному університеті ім. В. Н. Каразіна, Севастопольському міському гуманітарному університеті.

- **Методичні рекомендації “Особистісні і міжособові передумови підвищення престижності україномовного спілкування серед студентів”.** Автори – завідувач лабораторії психології мас та спільнот, д. психол. н., професор Васютинський В. О.; старший наук. співробітник лабораторії методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень Калачнікова Л. М.; старший наук. співробітник лабораторії соціально-психологічних технологій, к. психол. н. Позняк Д. В.; старший наук. співробітник лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин, к. психол. н. Циганенко Г. В.; молодший наук. співробітник лабораторії психології мас та спільнот Чорний В. В. Упроваджено для підготовки психологів у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Дніпропетровському національному університеті ім. Олеся Гончара, Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, Чернігівському національному педагогічному університеті імені Т. Г. Шевченка.

- **Стандарт соціальних послуг з догляду і підтримки для людей, які живуть з ВІЛ/СНІД.** Автор – провідний наук. співробітник лабораторії соціальної психології особистості, к. філос. н., доцент Лазоренко Б. П. Упроваджується в діяльності Всеукраїнської благодійної організації “Коаліція ВІЛ-сервісних організацій”; у Міністерстві охорони здоров’я;

Міністерстві освіти, науки, молоді та спорту; Міністерстві соціальної політики і праці.

- **Методики вивчення повсякденного стресу і способів розв'язання кризових життєвих ситуацій.** Автори – колектив лабораторії соціальної психології особистості: старший наук. співробітник, к. психол. н. Кляпець О. Я.; провідний наук. співробітник, к. філос. н., доцент Лазоренко Б. П.; провідний наук. співробітник, к. психол. н. Лепіхова Л. А.; Савінов В. В. Упроваджується в Київському міському центрі соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, Всеукраїнській благодійній організації “Час життя плюс”.

- **Моніторинг рівня та чинників престижності професій : інформаційний бюлетень. Жовтень ' 2008.** Автори – співробітники лабораторії моніторингу суспільно-політичних процесів д. психол. н. Найдьонов М. І., к. пед. н. Григоровська Л. В. Упроваджується в Державному центрі зайнятості Міністерства праці та соціальної політики України, Харківському національному університеті ім. В. Н. Каразіна, ЦППО УМО НАПН України.

- **Український стандарт міжнародної шкали престижності професій : інформаційний бюлетень. Липень ' 2009.** Автори – співробітники лабораторії моніторингу суспільно-політичних процесів д. психол. н. Найдьонов М. І., к. пед. н. Григоровська Л. В. Упроваджується в Державному центрі зайнятості Міністерства праці та соціальної політики України, Харківському національному університеті ім. В. Н. Каразіна, ЦППО УМО НАПН України.

- **Моніторинг рівня та чинників престижності професій протягом 2008–2009 років : інформаційний бюлетень. Серпень ' 2009.** Автори – співробітники лабораторії моніторингу суспільно-політичних процесів д. психол. н. Найдьонов М. І., к. пед. н. Григоровська Л. В. Упроваджується в Державному центрі зайнятості Міністерства праці та

соціальної політики України, Харківському національному університеті ім. В. Н. Каразіна, ЦППО УМО НАПН України.

## НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ

- **Навчальна програма “Психологія влади”** (новий варіант). Автор – завідувач лабораторії психології мас та спільнот, д. психол. н., професор Васютинський В. О. Упроваджено в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.
- **Навчальна програма “Психологія масової поведінки”** (новий варіант). Автор – завідувач лабораторії психології мас та спільнот, д. психол. н., професор Васютинський В. О. Упроваджено в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.
- **Навчальна програма “Психологія конфлікту”** (новий варіант). Автор – завідувач лабораторії психології мас та спільнот, д. психол. н., професор Васютинський В. О. Упроваджено в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.
- **Навчальна програма “Технології соціально-психологічного тренінгу”** (новий варіант). Автор – завідувач лабораторії психології мас та спільнот, д. психол. н., професор Васютинський В. О. Упроваджено в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.
- **Навчальна програма із соціальної психології.** Автори – наук. співробітник лабораторії фундаментальних і прикладних проблем спілкування Гордієнко В. І. та ін. Упроваджується на факультеті соціальних наук та соціальних технологій Національного університету “Києво-Могилянська академія”.
- **Навчальна програма “Психологія ділового спілкування”.** Автори – наук. співробітник лабораторії фундаментальних і прикладних проблем спілкування Гордієнко В. І. та ін. Упроваджується в Університеті економіки і торгівлі (м. Полтава).

- **Навчальна програма “Теорія та практика психологічного консультування”.** Автор – завідувач лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин, д. психол. н. Горностай П. П. У звітному році впроваджується в Житомирському державному університеті імені Івана Франка.

- **Навчальна програма “Психоаналіз”.** Автор – старший наук. співробітник лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин, к. психол. н. Циганенко Г. В. У звітному році впроваджується на факультеті міжнародних відносин в Київському славістичному університеті.

- **Навчальна програма “Етика і психологія сімейного життя”.** Автор – наук. співробітник лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин Покладова В. В. У звітному році впроваджується в Інституті психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка.

- **Навчальна програма “Конфліктологія”.** Автор – наук. співробітник лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин Покладова В. В. У звітному році впроваджується в Інституті психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка.

- **Навчальна програма “Психологічне консультування та психокорекція”.** Автор – наук. співробітник лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин Покладова В. В. У звітному році впроваджується в Інституті психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка.

- **Навчальна програма “Теорія і практика арт-терапії”.** Автор – старший наук. співробітник лабораторії психології масової комунікації та медіа-освіти Вознесенська О. Л. Упроваджено в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.

- **Навчальна програма “Загальна психологія мистецтва”.** Автор – старший наук. співробітник лабораторії психології масової комунікації та



медіа-освіти Вознесенська О. Л. Упроваджено в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.

## МОДЕЛІ, ТЕХНОЛОГІЇ

- Структурно-функціональна *модель формування мотивації та навичок політичної участі*. Автор – завідувач лабораторії психології політичної участі, к. психол. н. Кияшко Л. О.

- Функціональна *модель розвитку соціальної зрілості молодшої людини*. Автор – завідувач лабораторії психології політичної участі, к. психол. н. Кияшко Л. О.

- Структурна *модель розвитку громадянської відповідальності*. Автор – старший наук. співробітник лабораторії психології політичної участі, к. психол. н. Бичко О. В.

- *Психодіагностична методика оцінювання умінь та навичок, необхідних для ефективної участі в соціальному та політичному житті суспільства*. Автор – завідувач лабораторії психології політичної участі, к. психол. н. Кияшко Л. О.

- Методики *оцінювання впливу громадської організації на особистісний розвиток молодшої людини*. Автор – завідувач лабораторії психології політичної участі, к. психол. н. Кияшко Л. О.

- Методика *аутоідентифікації стильових стратегій політичної поведінки*. Автор – завідувач лабораторії психології політичної участі, к. психол. н. Кияшко Л. О.

Вищезазначені моделі і методики впроваджуються в школі підготовки лідерів молодіжних політичних організацій (м. Київ); центрі підвищення кваліфікації і підготовки кадрового резерву та соціальному центрі по роботі з молоддю (м. Донецьк); НТУУ “Київський політехнічний інститут”; Національному авіаційному університеті (НАУ); Київському національному університеті імені Тараса Шевченка; Національному педагогічному

університеті імені М. П. Драгоманова; Київському національному торговельно-економічному університеті (КНТЕУ); Донецькому національному університеті; Донецькому інституті ринку і соціальної політики; Донецькому інституті психології та менеджменту; комунальному позашкільному навчальному закладі “Донецький обласний дитячо-молодіжний центр” (ДОДМЦ); КВПТУ № 34; ЗОШ № 94, 269, 306, 320 (м. Київ);

• **Програма тренінгу “Реінтеграція неповнолітніх осіб, що звільняються з місць позбавлення волі, у спільноти постійного перебування”.** Автор – старший наук. співробітник лабораторії психології мас та спільнот, к. психол. н. Белавіна Т. І. Упроваджено в Павлоградській виховній колонії (Дніпропетровська область).

• **Програма тренінгу “Тренінг мовної толерантності в міжособистісному спілкуванні”.** Автор – к. психол. н. Циганенко Г. В. Упроваджено у Волинському національному університеті імені Лесі Українки та Севастопольському міському гуманітарному університеті.

• **Програма тренінгу для тренерів “Тренінг кроскультурної взаємодії: мовний аспект”.** Автор – молодший наук. співробітник лабораторії психології мас та спільнот Захаріяш Л. П. Упроваджено в Харківському національному університеті ім. В. Н. Каразіна.

• **Програма тренінгу “Розвиток креативності”.** Автор – наук. співробітник лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин Покладова В. В. У звітному році впроваджується в Інституті психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка.

• **Програма тренінгу “Навички успішних професійних комунікацій практичного психолога”.** Автор – наук. співробітник лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин Покладова В. В. У звітному році впроваджується в Інституті психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка.

Результати досліджень Інституту у звітному році також ВИКОРИСТАНО:

- *на парламентських слуханнях* “Запровадження 12-річної загальної середньої освіти в Україні: проблеми та шляхи їх подолання” (9 червня 2010 р.) та про становище молоді в Україні “Молодь за здоровий спосіб життя” (3 листопада 2010 р.);

- *у курсах лекцій*: “Чинники деструктивного впливу” (Міністерство у справах сім’ї, молоді і спорту); “Теорія та практика психологічного консультування” (Житомирський державний університет імені Івана Франка); “Психоаналіз” (Київський славістичний університет); “Навички успішних професійних комунікацій практичного психолога” (Київський університет імені Бориса Грінченка); “Теорія та практика застосування арт-терапії в освіті та соціальній сфері”, “Застосування арт-терапії з дітьми та подружніми парами” (курси підвищення кваліфікації НМЦ практичної психології і соціальної роботи);

- *у спецкурсах*: “Психотехнології іміджмейкінгу”, “Технології моніторингу соціально-психологічних процесів”, “Психотехнології моделювання та моніторингу електоральної поведінки” (Київський національний університет імені Тараса Шевченка);

- *в окремих лекціях*: “Консолідація соціально-психологічного знання як перспектива його розвитку” (публічна лекція в межах Першого всеукраїнського конгресу із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи”); “Теоретичні та методологічні проблеми психології” (у межах курсу “Соціальна психологія”, Гуманітарний інститут НАУ); “Принципи толерантності як підґрунтя успішного спілкування в малих групах”, “Групова динаміка та групове несвідоме в процесі командоутворення”, “Сім’я як середовище для статеворольової ідентифікації та розвитку гендерних ролей особистості”;

“Менеджмент соціальних інституцій”; “Принципи толерантності як підґрунтя успішного спілкування в малих групах”, “Групова динаміка та групове несвідоме в процесі командоутворення”, “Сім’я як середовище для статеворольової ідентифікації та розвитку гендерних ролей особистості” (Київський національний університет імені Тараса Шевченка); “Що таке соціальні і громадсько-політичні компетенції” (Лекторій для психологів, Київський міський будинок учителя);

• *у розробленні програм і проведенні навчальних семінарів:* “Використання казкотерапії у роботі з дітьми”; “Доля... недоля... Дороги та доріжки нашого життя”; “Арт-терапія у соціальній сфері”; “Внутрішній світ казки: використання казкотерапії в роботі шкільного психолога” (Київський міський будинок учителя); семінарських та практичних занять до курсу “Практична психологія в соціальній роботі”, “Безперервна освіта та професійна кар’єра” (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет психології) *та тренінгових занять:* “Мобілізація громад для активізації політичної участі”; “Стреси в житті державного службовця. Методи саморегуляції та подолання стресової напруги”, “Психологія прийняття управлінських рішень”, “Стреси та профілактика стресової напруги”, “Психологічні особливості роботи в команді” (короткотермінові курси для державних службовців, Центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників державної влади, органів місцевого самоврядування, керівників державних підприємств, установ та організацій); “Оптимізація індивідуальних стратегій саморегуляції діяльності у напружених ситуаціях професійного спілкування” (групові заняття з педагогічними працівниками); “Застосування стандарту якості соціальних послуг з догляду і підтримки людей, які живуть з ВІЛ/СНІД” (у межах проекту з підвищення кваліфікації співробітників Міжнародного жіночого правозахисного центру “Ла Страда-Україна” Коаліції ВІЛ-сервісних організацій “Профілактика професійного вигорання

консультантів центру”); “Гей-ком’юніті у контексті профілактики і життя з ВІЛ”, “Профілактика ВІЛ, ІПСШ, здоровий спосіб життя для ВІЛ-позитивних і ВІЛ-негативних ЧСЧ” (у межах циклу навчальних тренінгів для ЧСЧ (чоловіків, що мають секс із чоловіками); “Профілактика ВІЛ/СНІДу на робочих місцях: адекватні методи захисту медичних працівників” (для медичних працівників Миколаївської, Черкаської, Одеської областей); інтелектуально-артистичний конкурс на тему “Соціально-психологічний профіль вожатого” (в межах “Школи вожатих” дитячого оздоровчого табору “Каштан” Київського інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України); **організаційно-діяльнісної гри** “Оптимізація процесів проектного мислення і комунікації працівників компанії” (управлінський склад компанії “Advanter Group”);

- **у проведенні майстер-класів:** “Творчі технології в медіа-освіті”; “Збагачена громадська думка: технології вивчення та формування” (Перший всеукраїнський конгрес із соціальної психології); “Children’s animation – media and educational resource. Ukrainian experience” (Дитяча анімація – медіа-освітній ресурс. Український досвід) (Міжнародний фестиваль дитячої анімації WAFI, Хорватія, Вараждин); “Сімейна арт-терапевтична студія”, “Анімаційна студія як позашкільна форма медіа-освіти” (методика та практика) (День газети “Позашкілля”); “Спільна художня творчість дітей та батьків як шлях до гармонізації сімейних стосунків”: “Сімейна арт-терапевтична студія”, “Таємниці взуттєвої шафи, або В пошуках нових можливостей”, “Плейбек-конструювання нефінальності стосунків”, “Красуня в полоні у чудовиська: можливості драматерапії” (VII Міжнародна міждисциплінарна науково-практична конференція “Простір арт-терапії: горизонти стосунків”, Міжнародний навчально-практичний проект Арт-калейдоскоп “Лабіринти стосунків”, м. Щолкіно); “Гештальт-терапія і творчість”, “Арт-терапія в роботі з темою “Чоловік і Жінка” (III Усеукраїнський фестиваль практичної психології та

тренінгових програм “Альфа-фест”); “Сутність і особистість. Як досягти своїх батків?” (Міжнародна конференція із системних розстановок та системного моделювання); “Рефлексивне спілкування та конструктивне мислення як засоби розвитку форм організації життєвого простору особистості” (зимова психологічна школа “Організація життєвого простору особистості”); “Психологічні особливості комунікації в маркетингу”; “Комунікативні технології розвитку психосоматики”; “Мрія у структурі психологічного консультування” (Літня психологічна школа “Мрія і фантазія у психологічному просторі життя особистості”); “Спілкування, комунікація, діалог”; “Когнітивне спілкування в роботі спеціаліста-поліграфолога” (курси підвищення кваліфікації спеціалістів-поліграфологів при Кубанському державному технологічному університеті (м. Краснодар, Російська Федерація); “Психодрама професії “студент” (V Міжнародна науково-практична конференція “Вища освіта України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору”); “Ініціація казки, або Подвійне дно смислу” (Другий міжнародний фестиваль з казкотерапії); “Використання міфів та казок у сімейному консультуванні” (V Міжнародний форум “Перинатальна культура: новаторство та традиції”); “Техніка колажування: можливості застосування” (конференція “Калейдоскоп методів і напрямків психотерапії та психології в Україні”); Колаж “Я і держава” (лекторій для психологів); “Чоловік і жінка: драма і терапія”, “Сімейна арт-терапія. Батьки і діти” (Всеукраїнська науково-практична конференція “Перспективи інтеграції соціально-психологічних досліджень сім’ї та практики системної сімейної психотерапії в Україні”); “Стосунки любові (арт-терапія)” (Міжнародний навчально-практичний проект Арт-калейдоскоп “Лабіринти стосунків”, м. Щолкіно);

- *у виступах перед працівниками освіти:* інтерактивній лекції “Мета, завдання і форми роботи психолога у дитячому таборі: психологічні особливості роботи вожатого” (у межах “Школи вожатих” дитячого

оздоровчого табору “Каштан” Київського інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України); лекції “Стратегії поведінки у конфліктних міжособистісних ситуаціях” (у межах програми співпраці школи з батьками “Тиждень родини”, Державна спеціалізована школа з поглибленим вивченням англійської мови № 57); консультаційній роботі за напрямом “Розвиток когнітивних процесів у навчанні” (ЗОШ № 2, м. Васильків); доповіді на семінарі-наradі директорів середніх навчальних закладів Святошинського РайВНО;

- **у роботі із школярами:** консультуванні школярів 7-8-х класів ліцею “Ерудит” (м. Київ) за тематикою “Навчальна профілізація та профорієнтація”;

- **у психологічній підготовці керівних і методичних кадрів системи освіти** у процесі підвищення їх кваліфікації в Центральному інституті післядипломної педагогічної освіти ДВНЗ “Університет менеджменту освіти” (дані щодо рівня та чинників престижності професій в Україні);

- **в інформаційно-аналітичних матеріалах** до державних доповідей Президентові України, Верховній Radі України, Кабінету Міністрів України:

- про стан і розвиток освіти в Україні;

- про становище сімей і стан реалізації державної сімейної політики в Україні;

- **в інформаційних бюлетенях** для науковців, працівників ЗМК, представників громадськості “Україна передвиборна: рейтинги кандидатів у президенти, рівень довіри громадян до органів державної влади та інших суспільних інституцій, соціальні настрої”, “Актуальні проблеми українського суспільства на старті нового політичного сезону. Вересень’2010”;

- **в обговоренні проекту Закону України** “Про внесення змін до

Закону України “Про захист суспільної моралі” (Засідання Ради із соціально-психологічних питань Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі);

- у *проведенні практики студентів* столичних вищих навчальних закладів, а саме: Національного авіаційного університету, Київського національного торговельно-економічного університету.

Загальна кількість упроваджених розробок – 43. Серед них: теоретичних основ, концепцій – 4; посібників – 7; методичних рекомендацій, розробок – 8; навчальних програм – 13; моделей, технологій – 11.

Інститут має 14 наукових розробок, готових до впровадження і використання. Серед них: теоретичних основ, концепцій – 5; посібників – 5; методичних рекомендацій, розробок – 3; навчальних програм – 1 (див. Додаток 1).

Можливі сфери їх застосування:

- у науковій діяльності (науковцями, аспірантами – фахівцями в галузях психології, соціології, філософії);
- в освітній галузі:
  - у системі підготовки фахівців у вищих навчальних закладах (викладачами соціальних і гуманітарних дисциплін – психології, соціології, політології – та студентами, які вивчають психологію);
  - у роботі шкільної психологічної служби;
- у діяльності державних і громадських організацій, що опікуються проблемами профілактики та допомоги ВІЛ-інфікованим дітям та їхнім сім’ям, питаннями сімейного, громадянського виховання.

У звітному році продовжено роботу з розширення бази для впровадження наукових розробок Інституту. Укладено угоди про співробітництво з кафедрою психології Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Тернопільським національним економічним університетом, Академією муніципального управління.



## **V. РОБОТА ВЧЕНОЇ РАДИ**

У звітному році до складу вченої ради Інституту входило 16 осіб. Її персональний склад затверджено постановою Президії АПН України (протокол № 1-7/2-50 від 22.02.2007 р.). У складі вченої ради 8 докторів і 8 кандидатів наук (у 2009 р. відповідно 7 і 9). Мають учені звання: професора – 6, старшого наукового співробітника чи доцента – 9 осіб. Чотири члени ради є членами-кореспондентами НАПН України. Усі члени ради працюють в Інституті соціальної та політичної психології як штатні співробітники або за сумісництвом.

Очолює вчену раду директор Інституту, чл.-кор. НАПН України Слюсаревський М. М. Заступник голови ради – заступник директора Інституту з наукової роботи, к. психол. н., старший наук. співробітник Найдьонова Л. А., учений секретар – в. о. ученого секретаря Інституту, к. пед. н., доцент Григоровська Л. В.

Згідно з планом роботи у 2010 р. передбачалося провести 12 засідань вченої ради, на яких розглянути близько 70 питань. Проведено 13 засідань, розглянуто майже 100 питань, найважливішими серед яких були:

1) *питання планування наукової діяльності*, під час розгляду яких затверджено:

- перспективний тематичний план наукових досліджень на 2011–2014 роки;
- проект тематичного плану науково-дослідної роботи на 2011 р.;
- перспективний план випуску друкованої продукції на 2011–2013 роки;
- план виступів науковців Інституту в освітянській пресі на 2011 р.;
- план роботи вченої ради на 2011 р.;
- план проведення масових заходів на 2011 р.;
- запити на відкриття тем наукових досліджень, що розпочинаються в 2011 р.;

- зміни до:
  - перспективного плану масових заходів на 2012–2015 роки;
  - тематичного плану наукових досліджень Інституту на 2011 р.;
  - комплексного перспективного плану експериментальної роботи Інституту та його підрозділів на 2010–2013 роки;
  - технічних завдань НДР;
- 2) *питання підбиття підсумків науково-дослідної діяльності:*
  - підсумки науково-дослідної роботи Інституту за 2009 р. та завдання на 2010 р.;
  - звіти керівників галузевих НДР (11) та НДР, що розробляються на виконання державних цільових програм (3), про виконання науково-дослідних робіт у 2010 р.;
- 3) *питання поточного контролю за станом виконання:*
  - планів науково-дослідної роботи:
    - про підсумки виконання планів науково-дослідної роботи в структурних підрозділах Інституту за перше півріччя 2010 р.;
    - про хід виконання планових тем НДР (заслухано доповіді за двома темами);
    - про стан виконання завдань державних цільових програм, у реалізації яких бере участь Інститут;
    - про стан експериментально-дослідної роботи в Інституті;
    - про стан розробленості дослідницьких методик та їх апробації в наукових підрозділах, що розпочали розроблення НДР у 2009 році;
    - про стан упровадження наукових розробок Інституту;
    - затвердження планів-проспектів монографій і посібників за результатами виконання НДР, що завершувалися у 2010 році;
  - рішень вченої ради:
    - про стан реалізації плану масових заходів Інституту на 2010 р., зв'язки з громадськістю та виконання заходів до Дня науки;

- про розвиток міжнародних наукових зв'язків Інституту;
- про підвищення ефективності роботи аспірантури і докторантури Інституту;
- про виконання плану виступів науковців в освітянській пресі;
- про виконання рішень вченої ради і питань, що перебувають на контролі (щоквартально);

- постанов НАПН України та програм, у реалізації яких НАПН України бере участь:

- обговорення концепції впровадження медіа-освіти у вітчизняну педагогічну практику (протокол № 1-7/10-317 від 15.10.2009 р.);
- про виконання постанови Президії НАПН України "Про висвітлення діяльності НАПН у "Педагогічній газеті" (протокол № 1-7/5-152 від 21.05.2009 р.);
- про хід виконання Програми спільної діяльності МОН і АПН України на 2008–2010 роки;
- про реалізацію плану заходів НАПН України з підтримки молодих учених на 2009–2010 роки;
- про здійснення заходів на виконання Державної програми роботи з обдарованою молоддю;

#### 4) *питання діяльності докторантури та аспірантури:*

- затвердження:
  - тем дисертаційних досліджень (затверджено 17 тем кандидатських і 3 теми докторських дисертацій);
  - результатів атестації докторантів, аспірантів та здобувачів за 2009/2010 навчальний рік;
  - індивідуальних програм аспірантів та здобувачів до складання кандидатських іспитів із спеціальності 19.00.05 – соціальна психологія, психологія соціальної роботи та 19.00.11 – політична психологія;

– плану-графіка заслуховування наукових керівників аспірантів 1-го та останнього року навчання на засіданнях вченої ради на 2010 рік;

– оновленого переліку основних наукових напрямів і найважливіших проблем у галузях соціальної та політичної психології для аспірантів, докторантів та здобувачів Інституту;

- про зарахування до аспірантури та докторантури Інституту;
- про результати перевірки виконання аспірантами 1-го і 2-го року навчання індивідуальних планів та дотримання навчальної дисципліни;
- про хід виконання індивідуальних планів докторантами та аспірантами в першому півріччі 2009/2010 навчального року;
- про стан дисертаційних робіт аспірантів, які завершують навчання в аспірантурі (заслухано трьох наукових керівників);
- про стан виконання індивідуальних планів аспірантами 1-го року навчання (заслухано шість наукових керівників);
- наукові доповіді докторантів (Никоненко Л. В.) та вступників до докторантури Інституту (Семиліт М. В.);

*5) питання атестації наукових кадрів, інші кадрові питання:*

- затвердження результатів планової атестації наукових співробітників Інституту (атестовано 7 осіб);
- підбиття підсумків конкурсу на заміщення вакантних посад (проведено за конкурсом 5 осіб);
- про представлення на вчене звання старшого наукового співробітника (3 особи);
- затвердження результатів наукової роботи стипендіата Кабінету Міністрів України Мироненко Г. В.;
- про зарубіжний досвід вимог до науково-видавничої діяльності та кваліфікації наукових співробітників.

На засіданні вченої ради було обговорено й інші питання, зокрема:

- висунення наукових праць співробітників Інституту на здобуття премії НАПН України за 2009 р. (навчальний посібник д. психол. н., професора Татенка В. О. “Сучасна психологія: теоретично-методологічні проблеми”);
- висунення кандидатури на здобуття щорічної премії Президента України для молодих учених;
- рекомендація до друку збірників наукових праць, які видає Інститут, та інших рукописів (протягом 2010 р. на засіданнях вченої ради розглянуто й рекомендовано до друку 1 монографію, 1 науково-методичний посібник, 3 методичних рекомендацій, 2 збірники наукових праць, 1 спецвипуск журналу);
- надання підтримки щодо обрання у дійсні члени та члени-кореспонденти НАПН України (шість осіб).

Як і в попередні роки, головну увагу у звітному році вчена рада приділяла плануванню науково-дослідної роботи Інституту; забезпеченню виконання науковими підрозділами планів науково-дослідної роботи та її відповідності технічним завданням на поточний рік, розширенню експериментальної бази та підвищенню ефективності наукових досліджень; інтенсифікації впровадження та практичного використання наукових розробок; зростанню фахового рівня наукових співробітників.

У порядку поточного контролю за виконанням науковими підрозділами планових НДР на засіданнях вченої ради було заслухано питання про хід виконання двох планових науково-дослідних тем, що розпочались у 2009 р., а саме: “Соціально-психологічні умови формування у молоді мотивації та навичок політичної участі” (науковий керівник старший наук. співробітник, к. психол. н. Кияшко Л. О.) та “Особливості становлення групової ідентичності в освітніх та соціальних середовищах” (науковий керівник старший наук. співробітник, д. психол. н. Горностаї П. П.). Заслухано також наукову доповідь старшого наук.

співробітника лабораторії методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень, к. психол. н. Жовтянської В. В. за темою “Смислові трансформації у символічно-опосередкованих формах відображення соціальної дійсності”, за результатами якої підготовлено рукопис одноосібної монографії.

На постійному контролі вченої ради перебували питання поліпшення роботи аспірантури і докторантури, підвищення якості дисертаційних робіт, дотримання аспірантами навчальної дисципліни. За звітний період на 3-х засіданнях ради було обговорено і затверджено 20 тем дисертаційних досліджень, із них на здобуття вченого ступеня доктора психологічних наук – 3, кандидата психологічних наук – 17 (у тому числі п’ять за спеціальністю 19.00.11 – політична психологія, що уп’ятеро більше порівняно з 2009 р.). Продовжено практику проміжного звітування докторантів у вигляді наукових доповідей на засіданнях вченої ради. Виправдала себе атестація докторантів Інституту спеціально створеною комісією у складі докторів наук, унаслідок чого збільшилася кількість захистів докторських дисертацій.

З метою підвищення ефективності роботи аспірантури практикується заслуховування на засіданнях вченої ради наукових керівників аспірантів першого та останнього року навчання згідно із затвердженим планом. У звітному році заслухано дев’ять наукових керівників.

Серйозно обговорювалися на засіданнях вченої ради питання підвищення вимог до науково-видавничої діяльності, кваліфікації наукових співробітників, складання та виконання індивідуальних планів.

До порядку денного вченої ради у звітному році регулярно включалися питання про виконання рішень Загальних зборів, постанов Президії НАПН України.

## **VI. КАДРИ. ПІДГОТОВКА НАУКОВИХ І НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ**



На кінець грудня 2010 р. в Інституті працювало загалом 142 особи (з них 115 – штатні працівники) , у т. ч. науковими співробітниками – 108 осіб (з них 91 – штатний працівник). Серед штатних наукових працівників членів-кореспондентів НАПН України – 3, докторів наук – 9, кандидатів наук – 40. Науковий ступінь мають 54 % науковців, з них вчене звання професора – 5 осіб, старшого наукового співробітника або доцента – 21.

Член-кореспондент НАПН України *Слюсаревський М. М.* на громадських засадах керує лабораторією методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень. Під його керівництвом триває розроблення планової теми “Історіогенез і методологічний простір побудови соціально-психологічних теорій”. У звітному році обгрунтував теоретико-методологічні засади оригінальної концепції взаємодії суспільства та освіти, опублікував низку статей з актуальних питань політичної та соціальної психології. Як науковий редактор і співавтор випустив 2 інформаційні бюлетені за результатами всеукраїнських масових опитувань “Україна передвиборна. Січень’2010” та “Актуальні проблеми українського суспільства на старті нового політичного сезону. Вересень’2010”. Згідно з Розпорядженням Президента України № 1104/2010-рп від 1 листопада 2010 року входить до складу робочої групи з підготовки щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України. Виступив з науковими доповідями на II Всеукраїнському психологічному конгресі, присвяченому 110-й річниці від дня народження Г. С. Костюка, методологічному семінарі НАПН України “Соціально-психологічні чинники взаємодії суспільства та освіти”, науковому семінарі “Суб’єктна парадигма в сучасній психології: проблеми і перспективи”, з публічною лекцією “Консолідація соціально-психологічного знання як перспектива його розвитку” на Першому Всеукраїнському конгресі із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття:

досвід, виклики, перспективи”. Взяв участь у Міжнародному круглому столі “Інформаційно-психологічна безпека людини, суспільства, держави: стан, проблеми та шляхи їх розв’язання”, низці інших масових заходів, серед яких: відкрита дискусія щодо проекту Державної програми підтримки сім’ї на період до 2015 року (у рамках Всеукраїнської науково-практичної конференції “Актуальні проблеми державної сімейної політики”), публічне обговорення проекту Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про захист суспільної моралі”, круглі столи: “Україна після виборів: чи є підстави для оптимізму?”, “Модернізація державного управління та державної служби: крок до демократичного управління”, “Сто днів нового Президента і Уряду України: експертна оцінка діяльності” тощо. На II Всеукраїнському психологічному конгресі М. М. Слюсаревського знову обрано віце-президентом Асоціації психологів України. Він є також президентом Асоціації політичних психологів України, головою редакційних рад журналу “Психологічні перспективи”, фахових збірників “Наукові студії із соціальної та політичної психології”, “Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави”, заступником голови редакційної ради журналу “Психологія і суспільство”, входить до складу редколегій і редакційних рад інших наукових видань. Керує науково-дослідною роботою 3-х аспірантів.

Член-кореспондент НАПН України **Татенко В. О.** обіймає посаду головного наукового співробітника лабораторії методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень. У межах планової тематики лабораторії виконує індивідуальну тему “Соціально-психологічна модель інтимно-особистісної сфери людських стосунків”. Відповідно до визначених на звітний рік завдань розробив та апробував програму і методики емпіричного дослідження, що має на меті верифікацію

напрацьованих теоретичних моделей інтимного життя людини як цілого та інтимно-особистісної сфери людських стосунків як його частини. Розроблений комплекс методик включає 10 найменувань, серед яких методика, що поєднує в собі елементи напівстандартизованого групового інтерв'ю та психологічного твору, фокус-групова методика, спрямована на з'ясування якісної своєрідності інтимного життя, модифікована методика “Неіснуюча тварина”, методика “Незакінчені речення” (авторська розробка), методики психобіографічного дослідження і семантичного диференціала та ін.

У звітному році В. О. Татенко опублікував низку наукових статей за темою дослідження, а виданий ним у попередньому році навчальний посібник “Сучасна психологія” відзначено Першою премією за результатами конкурсу НАПН України на кращі наукові роботи в номінації “За кращий підручник або дидактичний комплект для учнів, студентів”. Значну роботу виконує як науковий керівник експерименту всеукраїнського рівня з організації навчально-виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу на засадах суб'єктно-вчинкового підходу, що здійснюється на базі Канівської гімназії ім. Івана Франка (Черкаська обл.). Організував науковий семінар “Суб'єктна парадигма в сучасній психології: проблеми і перспективи”. Керував секцією та виступив з доповіддю на методологічному семінарі НАПН України “Соціально-психологічні чинники взаємодії суспільства та освіти”. Викладав курси “Теоретичні та методологічні проблеми психології”, “Соціальна психологія”, “Політична психологія” на психологічних факультетах ряду вищих навчальних закладів України. Виконував функції консультанта докторанта. Керував науково-дослідною роботою аспірантів та здобувачів. Є членом експертної ради із психології ВАК України, заступником голови спеціалізованої вченої ради Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, головою редакційних колегій фахових збірників “Психологічні науки: проблеми і

здобутки” та “Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави”. Входить до складу редколегій низки інших фахових видань.

Чл.-кор. НАПН України *Титаренко Т. М.* працює на посаді завідувача лабораторії соціальної психології особистості. Здійснює наукове керівництво плановою темою “Життєві завдання як передумова особистісного самоздійснення в соціумі”. У звітному році опублікувала монографію “Испытание кризисом. Одиссея преодоления” (2-ге вид. – М. : Когито-Центр, 16 д. а.), низку статей, присвячених моделюванню майбутнього та особистісній самопобудові у постнекласичній парадигмі. Як автор і науковий редактор взяла участь у написанні планової колективної монографії “Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості” та методичних рекомендацій “Соціально-психологічна профілактика порушень адаптації молоді до повсякденного стресу”. Спільно з відділом соціальної психології Інституту соціології НАН України організувала науковий семінар, присвячений 15-річчю лабораторії соціальної психології особистості, на тему “Соціологічні та соціально-психологічні виміри життєздійснення особистості” та зробила на ньому доповідь. Організувала разом із лабораторією когнітивної психології Інституту психології ім. Г. С. Костюка восьмий науковий семінар “Життєвий досвід та завдання особистості”. Провела симпозіум з проблем психології особистості в сучасному науковому просторі на Першому всеукраїнському конгресі із соціальної психології. Керувала секціями та виступала з доповідями на II Всеукраїнському психологічному конгресі, присвяченому 110-й річниці від дня народження Г. С. Костюка, методологічному семінарі НАПН України “Соціально-психологічні чинники взаємодії суспільства та освіти”. У рамках міжнародного співробітництва виступила на круглому столі в Інституті психології ім. Д. М. Узнадзе з доповіддю “Сучасні українські

дослідження самоздійснення особистості” (м. Тбілісі), була обрана до складу редколегії Грузинського психологічного журналу. Титаренко Т. М. – голова спеціалізованої вченої ради Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, член спеціалізованої вченої ради Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Керувала науково-дослідною роботою аспірантів, докторантів і здобувачів. Вона голова редколегії фахового збірника “Наукові студії із соціальної та політичної психології”, редакційної ради журналу “Психодрама и современная психотерапия”, входить до складу редколегій та редакційних рад інших фахових видань.

За звітний період з Інституту звільнилося 8 осіб, у т. ч. 5 – з посад наукових працівників. Причини звільнення науковців: за власним бажанням – 5. Прийнято на роботу 16 осіб, з них на посади наукових співробітників – 13. Серед прийнятих на роботу 3 доктори наук, 3 кандидати наук.

Згідно з рішеннями ВАК України на підставі рішень вченої ради Інституту було присвоєно вчене звання старшого наукового співробітника із спеціальності 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи: Іванченко С. М. – к. психол. н., старшому наук. співробітникові лабораторії соціально-психологічних технологій; Ларіній Т. О. – к. психол. н., старшому наук. співробітникові лабораторії соціальної психології особистості; Череповській Н. І. – к. психол. н., старшому наук. співробітникові лабораторії психології масової комунікації та медіа-освіти.

Науковий ступінь доктора психологічних наук із спеціальності 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи здобули: завідувач лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин к. психол. н. Горностій П. П.,; провідний наук. співробітник лабораторії моніторингу суспільно-політичних процесів к. психол. н. Найдьонов М. І.; старший наук. співробітник лабораторії психології мас та спільнот к. психол. н. Ліщинська О. А. У грудні звітнього року захистила докторську

дисертацію старший науковий співробітник лабораторії соціально-психологічних технологій к. психол. н. Петрунько О. В.

Науковий ступінь кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.01 – загальна психологія, історія психології присуджено: Мельник О. А., молодшому наук. співробітникові лабораторії психології політичної участі; Чорній Л. Г., старшому наук. співробітникові лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин.

За результатами конкурсу на здобуття премій НАПН України за кращі наукові роботи, виконані у 2009 р., в номінації “За кращий підручник або дидактичний комплект для учнів, студентів” Першу премію з врученням диплома I ступеня одержав Татенко Віталій Олександрович, чл.-кор. НАПН України, д. психол. н., професор, головний наук. співробітник лабораторії методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень, за навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів “Сучасна психологія”.

Премію Президента України для молодих учених присуджено к. психол. н., старшому наук. співробітникові лабораторії соціальної психології особистості Кляпець О. Я. за наукову роботу “Соціально-психологічні засади самоздійснення особистості в сімейній сфері”.

Почесними грамотами НАПН України нагороджено заступника директора Інституту із загальних питань к. психол. н. Корнієнка А. А., завідувача лабораторії соціально-психологічних технологій к. психол. н. Фролова П. Д.; грамотами НАПН України – старшого наук. співробітника лабораторії психології масової комунікації та медіа-освіти к. психол. н. Мироненко Г. В., старшого наук. співробітника лабораторії соціальної психології особистості к. психол. н. Кочубейник О. М., старшого наук. співробітника лабораторії психології масової комунікації та медіа-освіти Кузьменко Т. А., наук. співробітника лабораторії психології масової

комунікації та медіа-освіти Стерденко С. М. Подякою НАПН України відзначено головного бухгалтера Костюченко Л. Д.

В аспірантурі Інституту станом на 01.01.2011 р. навчається 58 аспірантів, із них за рахунок внутрішньовідомчого бюджету – 24, фізичних та юридичних осіб – 34. За спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи в стаціонарній аспірантурі навчається 23 аспіранти, у заочній – 24; за спеціальністю 19.00.11 – політична психологія – 9 осіб (5 – у стаціонарній, 4 – в заочній); за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології в стаціонарній аспірантурі навчається 2 особи. Наукове керівництво роботою аспірантів здійснюють 7 докторів психологічних наук (із них 4 – професори), 1 доктор соціологічних наук (професор), 13 кандидатів психологічних наук, 1 кандидат філософських та 1 кандидат юридичних наук.

У 2010 р. план випуску з аспірантури становив 13 осіб, з них із бюджетної аспірантури – 6 осіб, з госпрозрахункової – 7. Фактично завершили навчання 6 аспірантів (по 3 з кожної). Випуск із бюджетної аспірантури зменшено на 3 особи у зв'язку з наданням академвідпусток: через погіршення стану здоров'я, за сімейними обставинами та у зв'язку з народженням дитини. Два випускники бюджетної аспірантури працевлаштовані в Інституті соціальної та політичної психології НАПН України на посади: науковий співробітник лабораторії моніторингу суспільно-політичних процесів – Оцалюк А. М.; молодший наук. співробітник лабораторії психологічних проблем політичної соціалізації молоді Сидоркіна М. Ю. Не працевлаштовано Гавриленко Я. А., яка перебуває у відпустці у зв'язку з народженням дитини. Дисертація Сидоркіної М. Ю. “Спільна художня творчість як чинник гармонізації сімейних стосунків” зі спеціальності 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи прийнята до захисту (науковий керівник – к. психол. н., старший наук.

співробітник Вознесенська О. Л.; робота виконувалася в лабораторії психології масової комунікації та медіа-освіти). Дисертація Гавриленко Я. А. “Соціально-психологічні чинники міжособистісної залежності в ранньому юнацькому віці” зі спеціальності 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи рекомендована до захисту (науковий керівник – чл.-кор. НАПН України, д. психол. н., професор Титаренко Т. М.; робота виконувалася в лабораторії соціальної психології особистості). Рекомендовано до захисту дисертацію “Механізми ціннісно-смыслові детермінації політичних уподобань студентської молоді” зі спеціальності 19.00.11 – політична психологія випускника госпрозрахункової аспірантури Котляра О. О. (науковий керівник – д. психол. н., професор Васютинський В. О.; робота виконувалася в лабораторії психології мас та спільнот).

У звітному році захистила дисертацію “Соціально-психологічні чинники життєвого цілепокладання студентської молоді” зі спеціальності 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи випускниця аспірантури 2008 р. Копотун М. М. (науковий керівник – чл.-кор. НАПН України, д. психол. н., професор Титаренко Т. М.; робота виконувалася в лабораторії соціальної психології особистості; аспірантка навчалася за рахунок внутрішньовідомчого бюджету).

У 2010 р. до завершення терміну навчання з бюджетної аспірантури Інституту відраховано 2 особи: за власним бажанням – аспірантку 3-го року навчання заочного відділення Самсонову Н. М.; у зв'язку із погіршенням стану здоров'я з правом поновлення – аспірантку 2-го року навчання стаціонарного відділення Петрук І. А. (наказ № 15 асп./к від 01.10.2010 р.). З госпрозрахункової аспірантури відраховано 13 осіб: за власним бажанням – аспіранти 1-го року навчання заочного відділення Кіяновська-Вахняк Н. І. і М'якота М. С. (накази №7 асп./к від 06.09.10 р., №1 асп./к від 22.01.10 р.); з правом поновлення: через неможливість подальшої оплати за навчання –



аспіранти 1-го року навчання заочного відділення Камишева Є. І., Мартиненко А. О., Орехова Л. М. (накази №3 асп./к від 29.03.10 р., №15 асп./к від 01.10.10 р., №1 асп./к від 22.01.10 р.); аспіранти 2-го року навчання заочного відділення Скоромна А. Ю., Старикова В. В., Чернова М. Б. (накази №1 асп./к від 22.01.10 р., №15 асп./к від 01.10.10 р., №7 асп./к від 06.09.10 р.); аспірант 3-го року навчання стаціонарного відділення Носач І. В. (наказ № 21 асп./к від 01.12.10 р.); аспірантка 4-го року навчання заочного відділення Луніна П. В. (наказ № 4 асп./к від 30.04.10 р.); за сімейними обставинами аспіранти 3-го року навчання заочного відділення Мойсеєнко А. О., Трохимець І. В. та аспірант стаціонарного відділення Кравченко О. П. (накази № 18 асп./к від 08.11.10 р., № 15 асп./к від 01.10.10 р., № 7 асп./к від 06.09.10 р.).

У вересні звітного року проведено набір до аспірантури Інституту на 2010/2011 навчальний рік. За результатами складання вступних іспитів до бюджетної аспірантури зараховано 5-х осіб, до госпрозрахункової – 9. За спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи розпочали навчання 9 аспірантів: 5 осіб на стаціонарному та 4 – на заочному відділеннях; за спеціальністю 19.00.11 – політична психологія – 3 особи: 2 особи на стаціонарному та 1 – на заочному відділеннях; за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології 2 особи на стаціонарному відділенні. На час навчання в аспірантурі гуртожитком забезпечено 4-х аспірантів, зарахованих до бюджетної аспірантури.

У жовтні поточного року для аспірантів 1-го року навчання було організовано лекції і практичні заняття з курсів “Теоретичні та методологічні проблеми психології”, “Політична психологія як наука”, “Психологія особистості”, “Соціально-психологічні особливості формування політичної культури особистості”, “Основи математичної статистики та комп’ютерні програми обробки даних”, “Методологічні проблеми соціально-психологічних досліджень”, “Методологія дисертаційного дослідження” тощо (близько 200 год.). Для аспірантів 2-го

року навчання частково вирішувалася проблема надання відряджень до провідних бібліотек Російської Федерації. У звітному році таку можливість отримали три другокурсники, які навчаються за кошти внутрішньовідомчого бюджету, та один, який навчається за кошти юридичних та фізичних осіб.

Згідно з “Положенням про матеріальне стимулювання аспірантів та докторантів Інституту соціальної та політичної психології НАПН України” за активну громадську роботу у 2009/2010 навчальному році 10 аспірантів установи отримали премії (накази № 19-асп. від 23.09.2010 р., № 31-асп. від 10.12.2010 р), 12 – матеріальну допомогу (накази № 20-асп. від 23.09.2010 р., № 22-асп./к від 10.12.2010 р).

У 2010 р. план випуску з докторантури становив 1 особу. У зв'язку з погіршенням стану здоров'я докторанту Никоненко Л. В. надано академвідпустку терміном на один рік. Випуск не відбувся. У вересні 2010 р. здійснено набір до докторантури на 2010/2011 навчальний рік. На спеціальність 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи зараховано завідувача кафедри ріелторських технологій і психології менеджменту Київського національного університету технологій і дизайну, к. психол. н., доцента Семиліта М. В. Станом на 01.01.2011 р. в докторантурі Інституту перебуває чотири докторанти.

У звітному році для складання кандидатських іспитів, написання та захисту дисертацій до наукових підрозділів установи прикріплено 8 здобувачів, відраховано – 13 (6 – у зв'язку із завершенням терміну перебування; 6 – через відсутність наукових контактів з керівниками та невиконання індивідуальних планів роботи, 1 – у зв'язку зі вступом до докторантури). Станом на 01.01.2011 р. в Інституті соціальної та політичної психології в статусі здобувача перебуває 12 осіб, наукове керівництво якими здійснюють 7 провідних учених установи.

У 2010 р., як і в попередні роки, на засіданнях вченої ради систематично розглядаються питання щодо підвищення ефективності діяльності аспірантури та докторантури Інституту. Дотримується практика

заслуховування звітів та наукових доповідей докторантів, а також звітів наукових керівників тих аспірантів, які завершують навчання в аспірантурі в поточному році. Успішній роботі докторантів сприяє постійно діюча комісія з питань проведення атестації докторантів; аспірантів – планові обговорення результатів їхньої роботи на засіданнях лабораторій з призначенням внутрішніх рецензентів тих частин тексту дисертацій, які виносяться на обговорення. Забезпечується відповідний рівень кваліфікації учасників обговорення (у т. ч. проводяться спільні засідання кількох підрозділів чи залучаються до обговорень доктори наук з інших підрозділів). Здійснюється постійний контроль за поточною роботою аспірантів, зокрема за чітким дотримання ними термінів виконання робіт, затверджених індивідуальними планами. Аспіранти, докторанти, здобувачі активно залучалися до участі в наукових заходах Інституту: наукових та науково-практичних конференціях, методологічних семінарах, звітній науковій сесії тощо.

У підготовці науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації через аспірантуру та докторантуру існують певні проблеми. Не знято з порядку денного питання забезпечення пошукачів наукового ступеня комп'ютерною та іншою оргтехнікою, їх доступу до інтернет-мережі. Актуальним залишається питання надання аспірантам заочної форми навчання місць у гуртожитку для тимчасового проживання (на період атестації, роботи в наукових бібліотеках м. Києва тощо).

## **VII. РОБОТА СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ**

Наказом ВАК України від 06.05.2009 р. № 269 спеціалізованій вченій раді Д26.457.01 в Інституті соціальної та політичної психології НАПН України на період до 28.04.2011 р. надано право приймати до розгляду і проводити захисти дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальностями: 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи та 19.00.11 – політична психологія.

За звітний період вчена рада провела 8 засідань, на яких проведено захист 2 докторських (за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи) та 5 кандидатських дисертацій (2 – за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи і 3 – за спеціальністю 19.00.11 – політична психологія). Усі захищені роботи написані українською мовою. Прийнято до захисту 1 докторську (за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи) та 1 кандидатську (за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи) дисертації. Ще 7 кандидатських дисертацій прийнято до попереднього розгляду (2 – за спеціальністю 19.00.11 – політична психологія і 5 – за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи).

Випадків відхилення дисертацій не було.

Менше половини засідань відвідала доктор психологічних наук Третяченко Вікторія Віталіївна.

### **Аналіз тематики захищених дисертацій**

Теми обох докторських дисертацій входять до тематичного плану науково-дослідної роботи Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, а здобувачі докторського ступеня Ліщинська О. А. і Петрунько О. В. були докторантами Інституту. Теми захищених кандидатських дисертацій пов'язані з тематикою досліджень наукових

установ, де виконувалися ці дисертації, а саме: кафедри психології філософського факультету Львівського національного університету імені Івана Франка (Семків І. І.), кафедри психології Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка (Лісневська А. О., Дроздова М. А.), кафедри соціальної психології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Сохан І. О.), лабораторії соціальної психології особистості Інституту соціальної та політичної психології НАПН України (Копотун М. М.).

Дисертація *Ліщинської О. А. “Соціально-психологічні механізми культової психічної залежності особистості в деструктивних тоталітарних організаціях”* присвячена розробленню психологічної концепції механізмів адикцій узагалі та культової психічної залежності зокрема. Автором розроблено соціально-психологічні засади допомоги людям, що потерпають від такого типу залежностей.

У роботі *Петрунько О. В.* на тему *“Соціалізація дитини в агресивному медіа-середовищі”* представлено концепцію соціалізації дитини в агресивному медіа-середовищі; запропоновано концептуальну модель медіа-середовища як атрактивної соціальної метасистеми, що має не лише належний ресурсно-захисний потенціал і механізми оптимального функціонування, відбору належних та відхилення неналежних знань і досвіду, самовідновлення тощо, а й містить у собі численні апріорні ризики.

Дисертація *Копотун М. М. “Соціально-психологічні чинники життєвого цілепокладання студентської молоді”* присвячена вивченню особливостей цілепокладання як найбільш суб’єктної, усвідомленої та відрефлексованої форми моделювання майбутнього. Автором обґрунтовано параметри дослідження життєвого цілепокладання, серед яких рівень усвідомлення, узгодженість, ієрархічність цілей; визначено соціально-психологічні чинники життєвого цілепокладання (чинник гармонізації ставлення до світу, чинник рефлексивності розгляду себе і свого життя як

рефлексивного проекту; чинник розвитку, самоактуалізації; чинник саморегуляції, гендерний чинник).

**Сохан І. О.** у дослідженні на тему **“Психологічні особливості морально-правової соціалізації студентів”** вивчила вплив ціннісно-нормативних особливостей студентів на морально-правову соціалізацію (залежно від вікового, гендерного чинників). На основі аналізу індивідуальних та ціннісно-нормативних особливостей студентів підготувала практичну розробку програми психологічного супроводу морально-правової соціалізації студентської молоді, яка містить етапи: моделювання морально-правової соціалізації, соціально-психологічне навчання студентів, накреслення шляхів оптимізації морально-правової соціалізації студентів.

У дослідженні **Семків І. І.** **“Соціальний капітал як чинник громадянської активності студентської молоді: психологічна модель”** обґрунтовано та емпірично підтверджено психологічну модель соціального капіталу, в структуру якого включено індивідуальні цінності, довіру та доступність до ресурсів соціальної мережі, встановлено взаємозв'язки між виділеними компонентами; доведено детермінацію компонентами соціального капіталу виділених чотирьох форм громадянської активності студентської молоді; емпірично підтверджено, що соціальний капітал визначає формування шести стилів громадянської активності студентської молоді: новаторського, індивідуалістичного, консервативного, просоціального, традиційного, гедоністичного; на основі результатів дослідження побудовано та апробовано психологічну модель соціального капіталу як чинника громадянської активності студентської молоді

Робота **Дроздової М. А.** на тему **“Механізми відтворення батьківських образів в уявленнях молоді про політичних лідерів”** присвячена дослідженню соціально-психологічного змісту механізмів відтворення образів батьків в уявленнях молодих громадян про політичних

лідерів. Виділено складові образів батьків і політиків, між якими є найістотніші зв'язки: це насамперед інтелектуально-ділові та комунікативні властивості. Уперше виявлено механізми таких зв'язків, серед яких основними є проєктивно-атракативний, проєктивний та атракативний переноси, описано діапазон їхньої дії. Побудовано моделі, які відображають зв'язки між образами батьків і політичних лідерів та механізми їх утворення.

У дисертації *Лісневської А. О. “Психологічні чинники політичної активності молоді”* розкрито особливості впливу індивідуально-психологічних чинників політичної активності молоді (цінності, смисложиттєві орієнтації, мотиви політичної поведінки) на її залученість до політичного життя: показано, що зміст категоріальної структури цінностей та характер осмисленості життя молоді визначають комплекс мотивів її політичної поведінки.

### **Аналіз рівня використання наукових результатів розглянутих робіт**

Результати наукових досліджень здобувачів представлено у 124 друкованих працях, з яких 2 монографії, 119 – статті (у т. ч. 77 – у фахових виданнях, визначених переліком ВАК), решта 3 – тези.

Актуальність досліджень, здійснених здобувачами, підтверджено довідками й актами про впровадження в практику консультаційної роботи та педагогічну практику вищих навчальних закладів, міністерств та відомств, громадських організацій.

Зокрема, результати наукового дослідження *Петрунько О. В.* було використано у роботі Київської філії Всесвітніх центрів відносин; при викладанні дисципліни “Психологія соціальної адаптації у сфері медіа-впливу” у Київському славістичному університеті; у роботі НЕК України з питань захисту соціальної моралі.

Результати дослідження *Ліщинської О. А.* упроваджено у розробках навчальних модулів Державного інституту розвитку сім'ї та молоді;



використовувались в експертній діяльності Львівської громадської організації “Інститут дослідження тоталітарних релігій та релігієзнавства”, під час проведення міжнародних заходів та в експертній діяльності громадської організації “Культури та суспільство”, у практиці громадської організації “Спілка захисту сім’ї та особистості”.

Матеріали дослідження *Сохан І. О.* використовувались у підготовці студентів-психологів у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника.

Результати дослідження *Семків І. І.* знайшли застосування у викладанні курсів “Психологія здоров’я”, “Соціальна психологія”, “Політична психологія” у Львівському національному університеті імені Івана Франка, Львівському державному університеті внутрішніх справ, у роботі “Центру розвитку людини”.

Результати дослідження *Копотун М. М.* поповнили і збагатили науково-прикладний інструментарій викладачів Полтавського державного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка.

Матеріали дослідження *Дроздової М. А.* та *Лісневської А. О.* упроваджено в практику підготовки студентів-психологів у Чернігівському державному педагогічному університеті імені Т. Г. Шевченка.

## **VIII. ПРОВЕДЕННЯ МАСОВИХ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИХ ЗАХОДІВ**

Відповідно до плану масових заходів НАПН України та плану масових заходів Інституту соціальної та політичної психології НАПН України у 2010 р. організовано і проведено:

***VII міждисциплінарну науково-практичну конференцію з міжнародною участю “Простір арт-терапії: горизонти стосунків”*** (12–14 березня, м. Київ). Співорганізаторами виступили ГО “Арт-терапевтична асоціація”, Київський міський будинок учителя, Національна медична академія післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика, ГО “Центр психології руху та творчого самовираження”, медико-психологічний факультет Національного медичного університету ім. О. О. Богомольця, Інститут мистецтв та Інститут соціології, психології та управління Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова.

У конференції взяли участь близько 140 психологів, соціальних працівників, психотерапевтів, психіатрів, педагогів, науковців та практиків арт-терапії з Києва, Одеси, Вінниці, Мелітополя, Луцька, Шостки, Переяслава-Хмельницького, а також Російської Федерації (Центр практичної психології освіти, м. Москва; Пензенський державний педагогічний університет ім. В. Г. Белінського) та Швейцарії (практичні фахівці з евритмії, скульптури, вальдорфської педагогіки). Окрім того, у межах конференції було проведено 12 майстер-класів і 7 творчих лабораторій;

***міжнародний круглий стіл “Інформаційно-психологічна безпека людини, суспільства, держави: стан, проблеми та шляхи їх розв’язання”*** (27–28 вересня, м. Київ), організований спільно з Усеукраїнською громадською організацією “Культури і суспільство”. У роботі круглого столу, що відбувся в Клубі Кабінету Міністрів України за підтримки відповідних департаментів Кабінету Міністрів України та комітетів Верховної Ради, взяли участь фахівці України, Німеччини, Китаю, Російської Федерації, Республіки Білорусі.

Обговорювалися актуальні для українського суспільства питання: досвід різних країн у сфері забезпечення інформаційно-психологічної безпеки; діяльність неурядових організацій та підпорядкованих їм засобів масової комунікації (ЗМК) у забезпеченні інформаційно-психологічної безпеки; роль ЗМК релігійних організацій у захисті національних духовних цінностей; використання методів інформаційно-психологічного впливу з метою маніпулювання свідомістю людей через поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації. Також у програмі заходу відбулися презентації нових українських книг, зокрема підручника “Інформаційна безпека”, виданого Національною академією Служби безпеки України; навчально-методичного посібника “Медіа-культура особистості: соціально-психологічний підхід”, виданого Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України.

За підсумками круглого столу прийнято резолюцію, яку було представлено на прес-конференції в інформаційній агенції УНІАН, що сприяло поширенню інформації про позицію учасників круглого столу в інформаційному просторі;

***Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики перспективи”*** (18–20 жовтня, м. Київ). У роботі конгресу взяли участь соціальні психологи практично всіх регіонів України, а також науковці з країн близького зарубіжжя, зокрема Грузії, Латвії, Молдови та Російської Федерації. Працювало 9 секцій і 9 симпозіумів, у т.ч. ***міжнародні симпозіуми: “Соціально-психологічні аспекти суспільного розвитку пострадянського простору”***, за участю старшого наук. співробітника Центру етнології Інституту культурної спадщини АН Молдови Кауненко І. І. та доктора психології Латвійського сільськогосподарського ун-ту Л. Брокане і ***“Рефлексія як ресурс в освітніх системах”*** за участю

д. психол. н., професора Російської академії державної служби при Президентові РФ Семенова І. І.

У межах заходу з публічними лекціями виступили провідні вітчизняні науковці в галузі соціальної психології: директор Інституту, чл.-кор. НАПН України Слюсаревський М. М.; завідувач лабораторії психології мас та спільнот, д. психол. н., професор Васютинський В. О.; завідувач лабораторії психології малих груп і міжгрупових відносин, д. психол. н. Горностай П. П.; а також заступник директора Інституту соціології НАН України, д. філос. н., професор Головаха Є. І.; заступник директора Інституту психології ім. Д. Узнадзе, д. психол. н., професор, дійсний член АПН Грузії Зураб Ваханія; завідувач кафедри Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, д. психол. н., професор Карпенко З. С.

Матеріали конгресу опубліковано на сайті Інституту (тези), готується до друку збірник статей;

***II всеукраїнську семінар-нараду завідувачів кафедр соціально-психологічного профілю вищих навчальних закладів “Соціальна психологія: зустріч поколінь”*** відповідно до плану заходів з підтримки молодих учених (21 квітня, м. Київ). У нараді взяли участь завідувачі кафедр та викладачі з Вінницької, Дніпропетровської, Донецької, Житомирської, Запорізької (м. Мелітополь), Київської (міста Київ, Ірпінь), Луганської, Львівської, Миколаївської, Полтавської, Рівненської (м. Острог), Тернопільської, Харківської, Херсонської, Хмельницької, Чернігівської областей України.

Семінар-нараду було присвячено визначенню перспектив розвитку соціально-психологічного знання та стратегіям підтримки молодих науковців. Обговорення проблем відбувалося за напрямками: суспільні очікування щодо соціальної психології; проблеми розвитку фундаментального і прикладного соціально-психологічного знання; досвід

викладання соціальної психології у вищій школі: здобутки і “вузькі місця”; шляхи вдосконалення фахової підготовки молоді із соціальної психології; створення об’єднаної міжрегіональної школи молодого науковця із соціальної психології; обговорення проекту всеукраїнського конкурсу магістерських робіт із соціальної психології. Робота семінару-наради висвітлювалася в педагогічній пресі;

**науково-практичну конференцію “Перспективи інтеграції соціально-психологічних досліджень сім’ї та практики системної сімейної психотерапії в Україні”** (29–31 січня, м. Полтава). Цей форум об’єднав міжнародну науково-практичну конференцію “Соціально-психологічний вимір розвитку сім’ї”, яку вже кілька років поспіль ініціюють Інститут і громадська організація “Центр екології сім’ї” в рамках соціального проекту “Батьківська педагогіка”, і Десяту ювілейну всеукраїнську науково-практичну конференцію із системної та сімейної психотерапії “Підсумки та майбутні кроки”, яку щорічно проводить Українська спілка психотерапевтів, до якої долучилося нещодавно створене громадське об’єднання “Український інститут системної та сімейної психотерапії”.

У межах конференції відбулася дискусія “Наука і практика психотерапії. Розбудова мостів між академічною психологією і психіатрією та психотерапевтичною практикою”, проведено низку майстер-класів. Статті учасників конференції опубліковано у спецвипуску журналу “Психологічні перспективи”;

**науковий семінар “Соціологічні та соціально-психологічні виміри життєздійснення особистості”**, присвячений 15-річчю лабораторії соціальної психології особистості Інституту (16 лютого, м. Київ). Співорганізатором семінару став відділ соціальної психології Інституту соціології НАН України. Представлено 8 доповідей: “Особистісні способи прогнозування майбутнього” (Титаренко Т. М.), “Спільне тепеперішнє –

різне майбутнє: життєздійснення в умовах суспільної кризи” (Злобіна О. Г.), “Ресурси досягнення життєвого успіху – сучасні українські реалії” (Бевзенко Л. Д.), “Постмодерна соціальність і особливості конструювання автентичності особистості” (Кочубейник О. М.), “Проблемна молодь: шляхи самоздійснення” (Лазоренко Б. П.), “Категорія життєстійкості у вимірі само здійснення особистості” (Ларіна Т. О.), “Життєві стратегії особистості в трансформаційному суспільстві” (Соболева Н. І.), “Особистість як суб’єкт передачі соціального досвіду: сучасний контекст” (Інклюд В.). Відбувся обмін досвідом, намічено перспективи подальшої співпраці;

*міжінститутський дискусійний семінар “Молодіжні та дитячі об’єднання як фактор впливу на соціальну активність молоді”* (15 квітня, м. Київ), організований лабораторією психології політичної участі Інституту, лабораторією дитячих та молодіжних об’єднань Інституту виховання НАПН України та Державним інститутом розвитку сім’ї та молоді Міністерства України у справах сім’ї, молоді та спорту. Крім науковців, у семінарі активну участь взяли керівники дитячих і молодіжних об’єднань: Федерації айкідо України – Айкі Те Гатана Рю, Асоціації гайдів України, Громадської організації “Велика Україна”, Федерації дитячих об’єднань України. Науковці лабораторії (завідувач лабораторії к. психол. н. Кияшко Л. О.) представили результати дослідження уявлень сучасної української молоді про демократію та громадянське суспільство, мотивації політичної участі. Обговорювалися проблеми та перспективи діяльності дитячих та молодіжних об’єднань в Україні, загальну картину яких представив у своєму виступі директор Державного інституту розвитку сім’ї та молоді Міністерства України у справах сім’ї, молоді та спорту А. Мішин. Налагоджено нові зв’язки між науковцями і представниками ряду громадських об’єднань, запропоновано можливі шляхи стимулювання участі молоді в діяльності дитячих та молодіжних організацій;

*X міжінститутський семінар з медіа-психології та медіа-освіти “Психологічний аналіз комплексних медіа-феноменів”* (13 травня, м. Київ). Учасники семінару: наукові співробітники лабораторії психології масової комунікації та медіа-освіти, викладачі Київського міського педагогічного університету ім. Б. Д. Грінченка, керівники громадських організацій (Київська обласна асоціація батьків школярів, “Діти і світ”), викладачі та випускники магістратури факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Учасники семінару провели психологічний аналіз комплексних медіа-феноменів низки найпопулярніших кінофільмів та їхніх героїв, зокрема Гаррі Поттера і Едварда Калліна; обговорено особливості психологічного впливу кінофільмів на глядацьку аудиторію. Під час дискусії науковці ставили за мету знайти відповіді на запитання: Чому наші діти грають у Гаррі Поттера? Чому дівчата-підлітки закохуються в Едварда Калліна? До чого приводять ці пара-стосунки з медіа-персонажами? Які механізми можуть задіяти представники медіа для залучення дітей та підлітків до медіа-життя? На завершення учасники семінару висловили ряд методичних рекомендацій щодо формування медіа-культури підлітків;

*семінар і подіумну дискусію “Якість політичної участі української молоді як чинник євроінтеграційних прагнень”* (до Всеукраїнського фестивалю науки) (27 квітня, м. Донецьк) у межах 9-ї всеукраїнської студентської науково-практичної конференції “Молодь, соціальна політика і проблеми національного відродження України”, що проходила в Донецькому інституті ринку та соціальної політики. Співорганізатори дискусії – лабораторія психології політичної участі Інституту, Донецька обласна держадміністрація. У дискусії взяли участь студенти та викладачі ВНЗ Донецької області, представники департаменту по роботі з молоддю Донецької облдержадміністрації. У ході дискусії обговорювалися питання: молодіжні та громадські об’єднання і їхня роль у діяльності регіонів;



формування інтерактивної спрямованості та толерантності молоді; перспективи розвитку системи підготовки кадрового резерву; проблеми управління персоналом в умовах економічної кризи; психологічні детермінанти формування особистості молодої людини в умовах постмодерну.

Матеріали дискусії опубліковано в збірнику “Молодь, соціальна політика і проблеми національного відродження України”;

*науково-практичний семінар “Проблеми та шляхи забезпечення медіа-освітньої підготовки майбутніх педагогів”* у межах Усеукраїнського фестивалю науки (18 травня, м. Київ) за ініціативою лабораторії психології масової комунікації та медіа-освіти спільно з Інститутом психології та соціальної педагогіки Київського міського педагогічного університету ім. Б. Д. Грінченка. У роботі взяли участь: Чміль Г. П., голова Департаменту кінематографії Міністерства культури і туризму України, чл.-кор. Академії мистецтв України; Тримач С. В., голова Національної спілки кінематографістів України, керівник відділу кіномистецтва і телебачення Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України; Мусієнко О. С., завідувач кафедри кінознавства, кандидат мистецтвознавства, професор, чл.-кор. Академії мистецтв України, заслужений діяч мистецтв України; Кадулін С. І., директор департаменту дистрибуції Apple, ERC, та ін. На семінарі заступник директора Інституту з наукової роботи, к. психол. н. Л. А. Найдьонова презентувала розроблену науковцями Інституту Концепцію впровадження медіа-освіти в Україні. Обговорення здійснювалося за напрямками: стан медіа-культури та готовність до впровадження медіа-освіти в школі, підготовка медіа-педагогів на основі сучасних медіа-комунікаційних технологій; вимоги до медіа-педагогів згідно з експериментальною програмою медіа-освіти, кіноосвіта як складова

сучасної медіа-освіти в Україні; новітні комунікаційні технології в сучасному освітньому процесі;

***VIII науковий семінар “Множинність особистості у просторі життєвого досвіду”*** (10 червня, м. Київ), проведений лабораторією психології особистості Інституту спільно з лабораторією когнітивної психології Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. За тематикою семінару було представлено 11 доповідей; підготовлені статті буде надруковано в збірнику наукових праць Інституту;

***науково-практичний семінар “Образ Івана Франка як педагога і психолога”*** в межах Всеукраїнського фестивалю науки (15 квітня, м. Канів) на базі Канівської гімназії ім. Івана Франка. Подія мала форму ток-шоу, але за змістом являла собою дослідницьку літературно-психологічну студію на тему “Істини життя за Іваном Франком” (на прикладі аналізу повісті-новели “Як Юра Шикманюк брів Черемош”. У ході проведення заходу розглядалися питання різносторонності прояву суб’єктності та вчинковості людини в повсякденному житті і в критичних життєвих ситуаціях. Студію проведено за участю онука І. Я. Франка Роланда Тарасовича Франка. У роботі семінару взяли участь перекладач творів І. Я. Франка доцент кафедри іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка Теплий І. В.; д. філ. н. Дрогобицького педагогічного університету імені Івана Франка Сабат Г. П.;

***круглий стіл із циклу “Соціально-психологічні чинники інтеграції російськомовної спільноти в сучасне українське суспільство”*** (11 червня, м. Севастополь) проведено на базі Севастопольського міського гуманітарного університету за участю наукових співробітників лабораторії психології мас та спільнот: завідувача лабораторії д. психол. н. Васютинського В. О., к. психол. н. Белавіної Т. І., молодшого наук. співробітника Маматової А. С. та старшого наук. співробітника лабораторії соціальної психології особистості к. психол. н. Черемних К. О. Було

представлено результати досліджень соціально-психологічного змісту за напрямками: ставлення російськомовних громадян до інтеграції в сучасне українське суспільство, соціально-психологічні характеристики російськомовної спільноти та проблемне поле її життєдіяльності;

*круглий стіл із циклу “Соціально-психологічні чинники інтеграції російськомовної спільноти в сучасне українське суспільство”* (21 грудня, м. Дніпропетровськ) на базі Дніпропетровського державного університету імені Олеся Гончара проведено також за ініціативи лабораторії психології мас та спільнот. У роботі круглого столу брали участь завідувач лабораторії д. психол. н. Васютинський В. О., молодші наук. співробітники Вінков В. Ю., Маматова А. С. Було представлено результати досліджень соціально-психологічних чинників інтеграції російськомовних громадян у сучасне українське суспільство, особливостей та проявів “українськості” російськомовними громадянами України;

*II інтернет-конференцію “Актуальні проблеми когнітивної психології спілкування”* у зв’язку із збігом у часі з проведенням Першого всеукраїнського конгресу із соціальної психології було замінено аналогічною за тематикою секцією конгресу – *“Когнітивна соціальна психологія”* (керівник секції – завідувач лабораторії фундаментальних і прикладних проблем спілкування д. психол. н., професор Казміренко В. П.). На секції виголошено 12 доповідей, якими розкрито тематичне поле в широкому діапазоні: від дослідження фізіологічних основ когнітивного спілкування під час поліграфних перевірок (Морозова Т. Р., д. психол. н., провідний наук. співробітник Інституту) до вивчення когнітивних аспектів креативності в їх соціально-психологічному вимірі (Гусакова М. П., к. психол. н., доцент Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова). Освітнянський зріз представлено виступами співробітників Інституту к. юрид. н. Сіверс З. Ф. (“Особливості когнітивних бар’єрів у професійному спілкуванні вчителів”), та к. психол. н.

Осадько О. Ю. (“Когнітивні основи формування психологічної захищеності вчителя у напружених ситуаціях професійного спілкування”);

*науковий семінар “Медіа-освіта в середній школі: психолого-педагогічні аспекти”* відбувся також у межах Першого всеукраїнського конгресу із соціальної психології у форматі симпозіуму *“Психолого-педагогічні аспекти медіа-освіти в школі: аналіз європейських критеріїв медіа-грамотності”* (керівник симпозіуму – заступник директора Інституту, завідувач лабораторії психології масових комунікації та медіа-освіти, к. психол. н. Найдьонова Л. А.). На симпозіумі представлено доповіді науковців лабораторії, якими охоплено питання: структури європейських критеріїв медіа-грамотності, індикаторів медіа-культури різних верств населення України, особливостей медіа-культури майбутнього вчителя;

*круглий стіл “Індустріальна соціальна психологія – практики: від престижності професії до конкурентоспроможності продукції”* (відповідно до плану заходів з підтримки молодих учених) проведено в межах Першого всеукраїнського конгресу із соціальної психології. У роботі круглого столу взяли участь Луцька А. В. – головний спеціаліст департаменту професійно-технічної освіти МОН України, Бондіні І. А. – заступник начальника відділу організації профорієнтації Державного центру зайнятості України, науковці Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, Національного авіаційного університету, співробітники Навчально-наукового центру професійно-технічної освіти НАПН України. Ведучим круглого столу провідним наук. співробітником д. психол. н. Найдьоновим М. І. було презентовано дані проведених протягом 2008–2009 років усеукраїнських масових опитувань із зазначеної проблематики, інформаційні бюлетені за означений період та навчальну програму

спецкурсу “Соціально-психологічні чинники престижності масових професій та їх урахування в профорієнтаційній роботі з молоддю”;

**круглий стіл “Психологічний супровід навичок соціально-політичної участі”** відбувся у межах Першого всеукраїнського конгресу із соціальної психології у форматі симпозіуму **“Проблеми формування у молоді навичок соціально-політичної взаємодії”**. Симпозіум складався з двох блоків питань: 1) ключові навички соціально-політичної участі і 2) умови та механізми формування навичок соціально-політичної взаємодії. У роботі симпозіуму взяли участь науковці Інституту й Донецького інституту ринку та соціальної політики.

Крім того, проведено:

**науковий семінар “Суб’єктна парадигма в сучасній психології: проблеми і перспективи”** (23 лютого, м. Київ) за ініціативи лабораторії методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень. Відкрив роботу семінару та виступив із доповіддю директор Інституту, чл.-кор. НАПН України Слюсаревський М. М. Наукові доповіді представили: доктори психол. н. Васютинський В. О., Казміренко В. П., Татенко В. О., Хазратова Н. В., кандидати психол. н. Фролов П. Д., Лушин П. В. Відбулася дискусія на тему “Можливості застосування суб’єктної парадигми у психологічній науці і практиці”;

**науковий семінар “Історіографія соціальної психології: виклики та перспективи”** (10 червня, м. Київ) за ініціативи лабораторії методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень. У роботі семінару взяли участь Колесник І. І. – провідний наук. співробітник Інституту історії НАНУ, д. іст. н., професор, та Єрмоленко А. М. – завідувач відділу соціальної філософії Інституту філософії ім. Григорія Сковороди НАН України, д. філос. н., професор. Семінар проведено з метою залучення міждисциплінарного ресурсу для розроблення тематики, яку виконує лабораторія;

*науковий семінар “Дослідження масової свідомості та поведінки: сучасний досвід та методологічні орієнтири”* (18 травня, м. Київ), зініційований лабораторією психології мас та спільнот спільно з кафедрою соціальної психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка в межах фестивалю науки. У виступах було обговорено методологію соціально-психологічних досліджень деструктивних впливів на спільноту, проблеми міфологізації колективного сприймання громадсько-політичної інформації, національної ідентичності білінгвів, висвітлено результати науково-дослідної роботи лабораторії в нормативних дисциплінах для студентів-психологів;

*круглий стіл “Соціально-психологічні технології формування громадської думки: проблеми ефективності”* (30 березня, м. Київ), організований лабораторією соціально-психологічних технологій. У роботі круглого столу взяли участь Кочубей Л. О. – д. політ. н., професор, провідний наук. співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України; Левцун О. Г. – к. соціол. н., експерт Центру соціальних досліджень “Софія”; Ходорівська Н. В. – к. соціол. н., співробітник відділу соціальної експертизи Інституту соціології НАН України; Аулін О. А. – експерт інтернет-ресурсу “Нова політика”; співробітники Інституту Фролов П. Д. – к. психол. н., завідувач лабораторії соціально-психологічних технологій, Баришполец О. Т. – к. іст. н., провідний наук. співробітник лабораторії психології масової комунікації та медіа-освіти, та ін.

Обговорювалися питання змістового наповнення поняття “громадська думка”, можливості та доцільності її формування. Учасники круглого столу дійшли згоди щодо необхідності продовження започаткованої розмови, зокрема висвітлення проблеми методів оцінювання ефективності технологій формування громадської думки;

*круглий стіл “Якість життя: співдружність науки, влади, бізнесу та суспільства”* (26 листопада, м. Маріуполь) на базі Маріупольського державного університету спільно з Інститутом психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. На дискусійних сесіях обговорено проблеми громадської активності населення та волонтерського руху як провідного чинника поліпшення якості життя. Запропоновано створити лабораторію якості життя у м. Маріуполь; визначено цілі, завдання, організаційну структуру та напрями діяльності цієї лабораторії;

звітна наукова конференція Інституту *“Соціальна і політична психологія сьогодні: здобутки, проблеми, нові рубежі”* відбулася 23–24 березня. До програми було включено 25 доповідей, у яких представлено результати виконання науковими підрозділами Інституту у 2009 р. науково-дослідних робіт. За підсумками конференції підготовлено до друку черговий збірник наукових праць *“Наукові студії із соціальної та політичної психології”*.

Учені Інституту брали участь у *методологічному семінарі НАПН України “Соціально-психологічні чинники взаємодії суспільства та освіти”* (17 листопада, м. Київ). На пленарному засіданні з доповіддю *“Теоретико-методологічні та праксеологічні аспекти проблеми взаємодії суспільства і освіти”* виступив директор Інституту чл.-кор. НАПН України Слюсаревський М. М., у роботі секційних засідань взяли участь члени-кореспонденти НАПН України, доктори психол. н. Титаренко Т. М., Татенко В. О., доктори психол. н. Васютинський В. О., Найдьонов М. І., д. соціол. н. Донченко О. А. та ін. Загалом на секційних засіданнях співробітниками Інституту було виголошено понад 20 доповідей.

Співробітники, докторанти та аспіранти Інституту брали участь у *масових заходах, що проводились іншими організаціями та установами.*

Серед них:

**усеукраїнські наукові і науково-практичні конференції:**

“Вектори психології – 2010” (квітень, м. Харків); “Глобалізація та ідентичність” (квітень, м. Київ); “Детермінанти поведінки і діяльності людини: психологічний аспект” (квітень, м. Донецьк); “Молодь, соціальна політика і проблеми національного відродження України” (квітень, м. Донецьк); “Психологічні проблеми сприймання” (червень, м. Київ); “Психологічна допомога та психотерапія з дітьми та молоддю” (червень, м. Ужгород); “Стратегії європейської інтеграції очима молодіжних лідерів” (травень, м. Київ); “Інноваційні моделі соціальної роботи” (березень, м. Київ); “Актуальні проблеми державної сімейної політики” (травень, м. Київ); “Ціннісний вимір політичної діяльності: теорія і практика розвитку сучасного українського суспільства” (травень, м. Херсон); “Актуальні проблеми державної сімейної політики” (травень, м. Київ); “Соціально-психологічні проблеми реформування вищої освіти в контексті європейського досвіду” (травень, м. Луцьк); “Психологічні проблеми сприймання” (червень, м. Київ); “Становлення цінностей у психологічному вимірі соціального буття особистості. Соціальна мужність як цінність” (червень, м. Львів); “Гуманізм та освіта” (вересень, м. Вінниця); “Творчий потенціал як умова та засіб реалізації особистості в трансформаційному суспільстві” (жовтень, м. Суми); “Інновації в освіті 2010” (жовтень, м. Київ); “Перші Сіверянські соціально-психологічні читання” (листопад, м. Чернігів);

**наукові семінари:** “Психологічний сенс успіху і перемоги” (травень, м. Київ); “Теоретичні та методичні основи практичної психології: вербальні та невербальні методи глибинної психокорекції” (жовтень, м. Ялта); “Перенос та інтерпретація переносу” (жовтень, м. Львів);

**круглі столи:** “Формування національної ідеї України як філософська та ідеологічна проблема українського суспільства” (січень, м. Київ); “Дискурсивні особливості комунікації” (січень, м. Київ); “Впровадження



гендерних підходів в систему освіти” (січень, м. Київ); “10 невідомих фактів про насильство в сім’ї” (січень, м. Київ); “Актуальні проблеми психології та педагогіки професійної освіти” (лютий, м. Київ); “Україна після виборів: чи є підстави для оптимізму?” (березень, м. Київ); “Теоретичні та прикладні проблеми оптимізації когнітивних процесів соціального спілкування” (квітень, м. Київ); “Безпека дітей в сучасному інформаційному суспільстві” (квітень, м. Київ); “Теоретичні та методичні проблеми конструювання та проведення комунікативних тренінгів” (травень, м. Київ); “Групова психіка та проблема ідентичності” (травень, м. Київ); “Модернізація державного управління та державної служби: крок до демократичного управління” (травень, м. Київ); “П’ять років Болонському процесу в Україні. Проблеми і перспективи” (травень, м. Київ); “100 днів нового Президента і Уряду України: експертна оцінка діяльності” (червень, м. Київ); “Сучасний інформаційний простір і діти: як протистояти небезпекам?” (червень, м. Київ); “Інноваційний прорив – 2010” (вересень, м. Київ); “Тенденції розвитку сучасної дитячої анімації” (вересень, м. Київ); “Формування паритетної коаліції в Україні” (жовтень, м. Київ).

Загалом протягом звітного року науковцями Інституту в межах 206 масових заходів було виголошено 473 наукові доповіді, виступи і повідомлення.

Інститут брав участь у виставках і презентаціях:

**30-й міжнародній виставці навчальних закладів “Сучасні навчальні заклади – 2010”** (24–26 лютого, м. Київ), де було представлено науковий доробок співробітників Інституту з проблем освіти: зокрема монографії, підручники, посібники, навчальні програми. За результатами виставки Інститут нагороджено Дипломом Міністерства освіти і науки України та НАПН України за вагомий внесок у модернізацію національної системи освіти; директора Інституту чл.-кор. НАПН України Слюсаревського М. М. – Почесним дипломом Міністерства освіти і науки України та НАПН

України за активне впровадження здобутків педагогічної науки в освітню практику та Подякою Міністерства освіти і науки України та НАПН України за плідну організаторську і творчу роботу з інноваційного розвитку освіти України;

*освітнянській виставці-презентації “Інноватика в освіті України”* (2–4 грудня, м. Київ), де проведено: *круглий стіл: “Сімейна медіа-освіта: перспективи впровадження інновацій”* під керівництвом заступника директора Інституту к. психол. н. Найдьонової Л. А. та старшого наук. співробітника лабораторії масових комунікацій та медіа-освіти к. психол. н. Вознесенської О. Л. Обговорювалися проблеми впливу медіа-простору на розвиток дитини; медіа-освітні інновації, концепція впровадження медіа-освіти в Україні; програма медіа-освіти сім’ї; ресурс позашкільної освіти для впровадження медіа-психології; *круглий стіл “Престижність професій в Україні: від стандарту до нових підходів”* під керівництвом провідного наук. співробітника д. психол. н. Найдьонова М. І. за участю вченого секретаря Інституту к. пед. н. Григоровської Л. В., молодшого наук. співробітника лабораторії моніторингу суспільно-політичних процесів Хоріної О. І. Обговорено питання престижності як аргументу вибору професії; уявлення громадян про те, що таке престижність професії; складових престижності професій.

За результатами виставки Інститут нагороджено Дипломом Міністерства освіти і науки України та НАПН України за активну участь в освітній інноваційній діяльності. Учасники виставки, представники Інституту, отримали Почесні дипломи Міністерства освіти України та НАПН України за вагомий творчий внесок у розвиток освітніх інновацій.

Науковці Інституту постійно консультують населення з найрізноманітніших проблем, виступають з лекціями, проводять тренінги і семінари. Так, провідний наук. співробітник к. психол. н. Лепіхова Л. А. на базі Центру позашкільної роботи Святошинського району м. Києва

здійснювала психологічне консультування методистів з проблем професійного визначення учнівської молоді.

Провідний наук. співробітник к.філос. н. Лазоренко Б. П. брав участь у розробленні Стандарту соціальних послуг з догляду і підтримки для людей, які живуть з ВІЛ/СНІД. (Спільний наказ №3123/275/770 від 12.09.10 Міністерства України у справах сім'ї, молоді і спорту, Міністерства праці і соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 08 жовтня 2010 р. за № 903/18198), а також здійснював соціально-психологічний супровід користувачів та персоналу Всеукраїнської благодійної організації “Час життя плюс”. Проводив індивідуальне і групове психологічне консультування з проблем психокорекції депресивних та агресивних станів, налагодження стосунків з партнерами, вирішення конфліктів з батьками та близькими, колегами по роботі, профілактики психологічних особливостей життя з ВІЛ.

Завідувач лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин к. психол. н. Горностай П. П. вів програму навчання основ теорії та практики психологічного консультування за методом “Психодрама” в містах Києві та Житомирі.

Старший наук. співробітник к. психол. н. Циганенко Г. В. провела низку тренінгів “Стреси в житті державного службовця. Методи регуляції та подолання стресової напруги” для слухачів Центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників державної влади, органів місцевого самоврядування, керівників державних підприємств, установ та організацій при Київській обласній адміністрації

Лекційний курс (40 акад. год.) для слухачів школи політичних лідерів прочитала наук. співробітник лабораторії психології політичної участі Краснякова А. О. Для медичних працівників Миколаївської, Одеської та Черкаської областей організувала й провела низку тренінгів за тематикою

“Профілактика ВІЛ/СНІДу на робочих місцях: адекватні методи захисту”  
молодший наук. співробітник тієї ж лабораторії Никоненко Л. В.

Тривала співпраця із загальноосвітніми навчальними закладами. Так, круглий стіл “Учитель як організатор навчального середовища” та семінар “Комунікативні особливості поведінки підлітків у конфліктній ситуації” (для вчителів і батьків учнів гімназії “Перспектива”, м. Бориспіль) провела к. юрид. н. Сіверс З. Ф. Кандидати психол. н. Вознесенська О. Л., Скнар О. М., молодший наук. співробітник Сидоркіна М. Ю. вели у міському Будинку вчителя лекторій для шкільних психологів та сімейну арт-терапевтичну майстерню на базі Будинку дитячої творчості Подільського району м. Києва. На базі “Школи вожатих” дитячого оздоровчого табору “Каштан” Київського інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України співробітник Інституту Савінов В. В. провів низку соціально-психологічних тренінгів; під його керівництвом відбулися вистави Київського психологічного театру імпровізації Playback-театру “Déjà vu plus”.

**ІХ. ЗВ'ЯЗКИ УСТАНОВИ ІЗ ЗАСОБАМИ  
МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ  
ТА ГРОМАДСЬКІСТЮ**

Результати досліджень Інституту широко висвітлювались у засобах масової інформації.

У звітному році з оцінками політичної ситуації неодноразово виступали в програмах новин на провідних вітчизняних *телеканалах* та надали низку інтерв'ю з політичної тематики на *телеканалах* “Перший національний”, “УТ-1”, “1+1”, “НТН”, “TVI”, “СТБ”, “ICTV”, “Тоніс” “UBR”, “К-1”, “Перший діловий”, “5-й канал”, “Новий канал” (у передачах “Президентський виборчий марафон”, “Служба новин”, “Факти”, “Лідер”, “ТСН”, “Подробиці тижня”, “Місце зустрічі – Хрещатик 26”, “На межі”, “Близькі контакти людського роду” та ін.) завідувачі лабораторій психології мас та спільнот д. психол. н. Васютинський В. О та соціально-психологічних технологій к. психол. н. Фролов П. Д., а також провідний наук. співробітник д. психол. н. Найдьонов М. І., старший наук. співробітник, к. психол. н. Ліщинська О. А.

Інтерв'ю і коментарі, що торкалися найрізноманітніших проблем суспільного життя, переліченим та іншим телеканалам, у т.ч. і регіональним міст Львова та Одеси, були надані наук. співробітниками д. психол. н. Найдьоновим М. І., кандидатами психол. н. Белавіною Т. І., Вознесенською О. Л., Лазоренком Б. П., Ліщинською О. А., Скнар О. М., Циганенко Г. В., наук. співробітниками Бубликом П. І., Климчук Н. В., молодшими наук. співробітниками Гундертайло Ю. Д., Плеткою О. Т.

Низка виступів співробітників Інституту, зокрема Васютинського В. О., Фролова П. Д., Вознесенської О. Л., Лазоренка Б. П., Ліщинської О. А., Плюща О. І., Полуніна О. В., Скнар О. М., Гундертайло Ю. Д., відбулася на *радіо* “Свобода”, “Ера”, “Ера-FM”, “Майдан”, “Культура”, “Промінь”, “BBC Ukraine”.

Усього впродовж 2010 р. відбулося більш як 60 *виступів* співробітників Інституту на телебаченні та радіо.

В *інтернет-виданнях* опубліковано статті і коментарі докторів психол. н. Васютинського В. О., Найдьонова М. І., кандидатів психол. н. Найдьонової Л. А., Фролова П. Д., Духневича В. М., Мироненко Г. В., Череповської Н. І., наук. співробітника Бородчак М. В., молодших наук. співробітників Сергійчука Г. І., Хлаповської Т. Г.

Результати досліджень Інституту активно популяризуються в інших *засобах масової інформації*. Публікації наукових співробітників Інституту Васютинського В. О., Фролова П. Д., Кияшко Л. О., Баришпольця О. Т., Ліщинської О. А., Вознесенської О. Л., Скнар О. М., Череповської Н. І., Хоріної О. І., Плетки О. Т., Хлаповської Т. Г. розміщено в журналах “Контракти”, “Форум”, “Статус”, “Експерт”, “Фокус”, “Мир семьи”, “Домашний очаг”, жіночому журналі “Здоровье”, “DIVA”, “Купеческий журнал”, у газетах “Аргументы и факты”, “Точка”, “Нова газета”, “День”, “Укринформ”, “Сегодня”, “Експрес” (м. Львів) та ін.

Співробітники Інституту активно презентують свої наукові здобутки в *освітрянській пресі*. Статтю директора Інституту чл.-кор. НАПН України Слюсаревського М. М. та заступника директора з наукової роботи, завідувача лабораторії масової комунікації та медіа-освіти к. психол. н. Найдьонової Л. А. “Медіа-освіта: українська перспектива” надруковано в журналі “Рідна школа” та газеті “Управління освітою”. Спектр освітрянських періодичних видань, на сторінках яких публікувалися матеріали науковців Інституту, представлено журналами “Педагогічна освіта”, “Соціальний педагог”, “Рідна школа”, “Початкова школа”, газетами “Освіта”, “Освіта України”, “Вища освіта України”, “Управління освітою”, “Педагогічна газета”, “Дошкільний психолог” – усього 18 публікацій. За тематикою виступи науковців були спрямовані на:

а) популяризацію серед педагогічної громадськості результатів наукових досліджень, що ведуться в Інституті, зокрема надруковано низку

статей з медіа-психології та медіа-освіти (статті Барішпольця О. Т., Вознесенської О. Л., Петрунько О. В., Череповської Н. І., Стерденко С. М.);

б) надання практично корисної інформації працівникам освітньої галузі, учням та їхнім батькам (статті Лазоренка Б. П., Осадько О. Ю., Овчарова А. О.);

в) інформування наукової громадськості про організовані Інститутом масові заходи та події в житті професійної спільноти, участь у них співробітників Інституту (статті, інформаційні повідомлення, авторами яких є Кияшко Л. О., Барішполець О. Т., Вознесенська О. Л., Скнар О. М.).

Під постійною рубрикою “Вивчаємо самих себе” у дитячій газеті “Мішутка”, як і минулого року, друкувалися статті чл.-кор. НАПН України, д. психол. н. Титаренко Т. М.

Як повноправний суб’єкт громадського життя країни, Інститут є співзасновником Асоціації політичних психологів України, колективним членом Асоціації психологів України, Соціологічної асоціації України.

Співробітники Інституту очолюють громадські організації, є їхніми співзасновниками. Директор Інституту чл.-кор. НАПН України Слюсаревський М. М. – президент *Асоціації політичних психологів України*, віце-президент *Асоціації психологів України*; завідувач лабораторії фундаментальних і прикладних проблем спілкування, д.психол.н., професор Казміренко В. П. – президент *Київської асоціації практичних психологів і психотерапевтів*; завідувач лабораторії соціально-психологічних технологій, к.психол.н. Фролов П. Д. – віце-президент Асоціації політичних психологів України, віце-президент *Міжнародної спілки іміджмейкерів*; завідувач лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин, к.психол.н. Горностай П. П. – співзасновник громадського об’єднання *“Асоціація психодрами”*; старший наук. співробітник лабораторії методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень к.філос.н. Скорик М. М. – виконавчий директор



громадського об'єднання **“Київський інститут гендерних досліджень”**; старший наук. співробітник лабораторії психології масової комунікації та медіа-освіти, к.психол.н. Вознесенська О. Л. – виконавчий директор громадської організації **“Центр екології сім'ї”**, президент громадської організації **“Арт-терапевтична асоціація”**; провідний наук. співробітник лабораторії соціальної психології особистості, к.філос.н. Лазоренко Б. П. – співзасновник і заступник голови правління громадської організації **“Молодь – Резерв XXI”**; наук. співробітник лабораторії психологічних проблем політичної соціалізації молоді Позняк С. І. – співзасновник **Всеукраїнської спілки викладачів суспільних дисциплін і громадянської освіти**.

Співробітники Інституту як члени або партнери беруть активну участь у роботі інших громадських організацій. Серед них:

- **Українська спілка психотерапевтів** (Титаренко Т. М., Васютинський В. О., Татенко Н. О., Горностай П. П., Кляпець О. Я., Крайчинська В. А., Осадько О. Ю., Посохова В. В., Циганенко Г. В., Чорна Л. Г., Мяленко В. В., Бублик П. І., Савінов В. В., Баранова С. В. та ін. – участь у проведенні масових заходів);

- **Вища соціально-психологічна школа** (Титаренко Т. М., Лазоренко Б. П. – участь у проведенні тренінгів з профілактики психоемоційного вигорання для практичних психологів, соціальних працівників та співробітників державних центрів соціальних служб для молоді);

- **Українська спілка організаційної психології і психології праці** (Васютинський В. О. – членство, участь у проведенні масових заходів);

- **Арт-терапевтична асоціація України** (Кляпець О. Я., Ларіна Т. О., Скнар О. М., Грибенко І. В., Плетка О. Т., Ніколіца Ю. О., Савінов В. В. – участь у проведенні масових заходів);

- *Громадська рада Головдержслужби України* (Слюсаревський М. М. – заступник голови);
- *Східно-Європейський Гештальт Інститут*, м. Санкт-Петербург, Російська Федерація (Титаренко Т. М., Савінов В. В. – участь у проведенні масових заходів);
- *Всеукраїнська громадська організація “Культури і суспільство”* (Ліщинська О. А. – участь у проведенні масових заходів, психологічне консультування);
- *Всеукраїнська благодійна організація “Час життя плюс”* (Лазоренко Б. П. – психосоціальний супровід проєктів, психологічне консультування);
- *громадська організація “Інститут проблем наркоманії та наркозлочинності”* (Лазоренко Б. П. – проведення навчальних семінарів, психологічне консультування);
- *Український фонд активізації масової творчості* (Крайчинська В. А. – психологічні консультації, участь у засіданнях ради);
- *Київська асоціація практикуючих психологів та психотерапевтів* (Казміренко В. П., Духневич В. М., Дідковський С. В. – підготовка та проведення семінарів, лекцій, тренінгів, Савінов В. В. – участь у проведенні соціально-психологічних тренінгів);
- *Товариство незалежних експертів* (Дідковський С. В. – проведення тренінгів, семінарів);
- *Українська асоціація транзакційного аналізу (УАТА)* (Горностай П. П. – член правління, Никоненко Л. В., Плетка О. Т. – члени ради асоціації);
- *психологічний клуб факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка* (Савінов В. В. – участь в організації діяльності клубу, групових соціально-психологічних практичних занять);

- *Регіональна асоціація психологів Донбасу* (Кияшко Л. О. – член правління, участь в організації та проведенні регіональних науково-практичних конференцій);
- *Асоціація організаційної психології та психології управління* (Кияшко Л. О. – допомога в організації та проведенні конференцій);
- *Всеукраїнська молодіжна громадська організація “Європейська інтеграція”* (Бєлавіна Т. І. – науковий координатор проекту “Розробка та впровадження програм з реінтеграції та працевлаштування неповнолітніх та молоді, що перебувають у конфлікті із законом”, організація та проведення круглих столів, консультування, тренінги та семінари);
- *Благодійний фонд “Міжнародна ліга прав дітей та молоді”* (Бєлавіна Т. І. – участь у проведенні масових заходів);
- *Львівська громадська організація “Інститут дослідження тоталітарних релігій та релігієзнавства”* (Ліщинська О. А. – організація та проведення конференцій, підготовка експертних висновків);
- *громадська організація “Освіта для демократії”* (Жадан І. В. – виконання експертних функцій, допомога в проведенні досліджень);
- *Київська міська громадська організація “Інститут ліберального суспільства”* (Жадан І. В. – член правління, проведення спільних досліджень);
- *громадська організація “Радичі”* (Жадан І. В. – експерт);
- *благодійна організація “Вчителі за демократію та партнерство”* (Позняк С. І. – експертна підтримка громадянознавчих проектів, консультативна допомога);
- *Асоціація міст України та громад* (Циганенко Г. В. – організаційна та консультативна допомога);
- *Французький культурний центр при Посольстві Франції в Україні* (Стерденко С. М. – співорганізація круглих столів, лекцій, виставок);

- *Центр дитячої та юнацької творчості Святошинського району м. Києва* (Стерденко С. М. – співорганізатор виставок);
- *Громадська організація “Центр екології сім’ї”* (Вознесенська О. Л. – виконавчий директор, керівник проекту “Батьківська педагогіка” спільно з БДТ Подільського району м. Києва, Голубєва О. Є – організаційна робота);
- *Громадська організація “Арт-терапевтична асоціація”* (Плетка О. Т. – член правління);
- *Громадська організація “Велика Україна ”* (Бородчак М. В. – психологічна діагностика);
- *Громадська рада при МОН України з питань дошкільної і загальної середньої освіти* (Голубєва О. Є. – секретар);
- *Спілка кінематографістів України* (Голубєва О. Є. – участь в організації фестивалів);
- *Кінофондація України “Кінофорум”* (Голубєва О. Є. – співорганізатор майстер-класів з медіа-культури);
- *Дитяча студія мультиплікації “Червоний собака”* (Голубєва О. Є. – керівник);
- *Дитяча художня студія “Маленький принц”* (Стерденко С. М. – керівник);
- *Програма рівних можливостей ПРООН* (Скорик М. М. – виконання досліджень, експертна оцінка);
- *Фонд ім. Гайнріха Бюлля* (Кияшко Л. О., Череповська Н. І., Стерденко С. М. – участь в організації масових заходів);
- *Фонд Фрідріха Еберта* (Кияшко Л. О., Краснякова А. О. – участь в організації масових заходів);
- *Європейська асоціація психології праці та організаційної психології* (Григоровська Л. В., Найдьонов М. І. – участь у масових заходах);

- *Міжнародна асоціація прикладної психології* (Григоровська Л. В., Найдьонов М. І. – участь у масових заходах);

*Міжнародне товариство політичних психологів*  
(Григоровська Л. В., Найдьонов М. І. – участь у масових заходах);

- *Міжнародна асоціація психології рефлексії* (Григоровська Л. В. – організаційна участь);

- *Міжнародний благодійний фонд “Рівні можливості”*  
(Плетка О. Т., Покладова В. В.– регіональні представники);

- *Фундація регіональних ініціатив (ФРІ)* (Кияшко Л. О., Краснякова А. О. – участь у проведенні масових заходів);

- *Київське регіональне відділення Асоціації міст та громад*  
(Циганенко Г. В. – підготовка та проведення конференцій, фахових майстерень, семінарів);

- *Асоціація мерів малих та середніх міст України при Інституті демократії ім. Пилипа Орлика* (Плетка О. Т. – участь у круглих столах).

Активізації зв’язків з громадськістю сприяє *інтернет-сайт* Інституту (див. розділ XII “Інформатизація наукової діяльності”).

## **X. МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ**

У 2010 р. науковці Інституту брали участь у 17 міжнародних наукових заходах, що відбувалися за кордоном, серед яких:

- міжнародна конференція “Вивчення демократії і прав людини” (квітень, м. Страсбург, Франція) – наук. співробітник Позняк С. І.;

- міжнародний фестиваль дитячої анімації “WAFI: анімація та освіта” (квітень, м. Вараждин, Хорватія) – молодший наук. співробітник Голубева О. Є.;

- міжнародна конференція “Єдність в розмаїтті. Підґрунтя і умови розширення Європи” (червень, м. Варшава, Польща) – докторант Полунін О. В.;

- VII Міжнародний дитячий фестиваль анімаційних фільмів (ICWAF) майстер-клас SAF (серпень, м. Враньє, Сербія) – молодший наук. співробітник Голубева О. Є.;

- міжнародна зустріч координаторів проектів міжнародної громадської організації “Бергвальдпроект” (листопад, м. Трін, Швейцарія) – к. психол. н. Іванченко С. М.;

- міжнародна консультаційна зустріч з приводу прийняття Хартії РЄ з ОДГ/ОПЛ (жовтень, м. Страсбург, Франція) – наук. співробітник Позняк С. І.;

- міжнародний візуальний проект “Два береги”, проведення майстер-класу з методів творчої медіа-освіти (серпень, м. Казимеж Дальний, Польща) – молодший наук. співробітник Голубева О. Є.;

- міжнародна конференція Європейської асоціації освіти вчителів “Учитель ХХІ ст.: освіта для навчання” (травень, м. Рига, Латвія) – д. психол. н. Васютинський В. О.;

- науково-практична конференція “Сучасні тенденції в розвитку російської медіа-освіти 2010” (травень, м. Москва, Російська Федерація) – к. психол. н. Найдьонова Л. А., д. психол. н. Найдьонов М. І.;

- міжнародна конференція “Культура і когнітивні процеси” (травень, м. Смоленськ, Російська Федерація) – д. психол. н. Васютинський В. О.;
- Другий міжнародний фестиваль з казкотерапії (лютий, м. Москва, Російська Федерація) – молодший наук. співробітник Плетка О. Т.;
- міжнародна науково-методична конференція “Інтегративна психологія: теорія і практика” (квітень, м. Ярославль, Російська Федерація) – к. психол. н. Плющ О. М.;
- міжнародна науково-практична конференція “Духовно-моральне виховання на основі вітчизняних культурно-історичних і релігійних традицій і цінностей” (травень, смт. Жировичі, Республіка Білорусь) – наук. співробітник Стерденко С. М.;
- міжнародний симпозіум “Політична бюрократія і панівна меншість у сьогоднішній Росії” (вересень, м. Ростов-на-Дону, Російська Федерація) – д. істор. н. Ткаченко В. М.;
- міжнародна науково-практична конференція “Актуальні проблеми спеціальних психофізіологічних досліджень і перспективи їх використання в боротьбі із злочинністю та підборі кадрів” (жовтень, м. Сочі, Російська Федерація) – д. психол. н. Морозова Т. Р.;
- установчі збори міжнародного проекту “Збагачена мовами Європа” (грудень м. Вільнюс, Литва) – к. психол. н. Найдьонова Л. А.;
- круглий стіл “Розвиток дитячої анімації” у межах міжнародного фестивалю анімаційних фідьмів “Крок” (вересень, м. Нижній Новгород, Російська Федерація) – молодший наук. співробітник Голубева О. Є.

Крім того, доктори психол. н. Титаренко Т. М., Васютинський В. О. взяли участь у науковому семінарі Інституту психології ім. Д. Узнадзе АН Грузії (квітень, м. Тбілісі, Грузія). В. О. Васютинський також брав участь у роботі VII з'їзду Польської асоціації соціальних психологів (вересень, м. Нови Сонч, Польща).



Спільно з українськими та іноземними організаціями Інститут провів:

- *VII Міждисциплінарну науково-практичну конференцію з міжнародною участю “Простір арт-терапії: горизонти стосунків”* (12–14 березня, м. Київ);

- *міжнародний круглий стіл “Інформаційно-психологічна безпека людини, суспільства, держави: стан, проблеми та шляхи їх розв’язання”* (27–28 вересня, м. Київ).

Більш докладну інформацію про ці заходи вміщено в розділі VIII. “Проведення масових науково-практичних заходів”.

Крім того, співробітники Інституту брали участь у наукових заходах міжнародного рівня, що відбувалися в Україні, серед яких:

- V Міжнародна науково-практична конференція “Соціалізація особистості в умовах системних змін: теоретичні та прикладні проблеми” (березень, м. Київ) – д. психол. н. Васютинський В. О.;

- міжнародна науково-практична конференція “Успішність особистості: потенціал та обмеження” (березень, м. Київ) – к. психол. н. Дідковський С. В.;

- V Міжнародний форум “Перинатальна культура: новаторство та традиції” (березень, м. Одеса) – молодший наук. співробітник Плетка О. Т.;

- V Міжнародна науково-практична конференція “Актуальні проблеми психології діяльності в особливих умовах” (квітень, м. Київ) – д. психол. н. Татенко В. О.;

- II Міжнародна науково-практична конференція “Психолого-педагогічний супровід фахового зростання спеціалістів в системі неперервної освіти” (квітень, м. Київ) – д. психол. н. Татенко В. О.;

- VI Харківські міжнародні психологічні читання “Психологія у суспільстві, що трансформується”, присвячені пам’яті О. М. Лактіонова (квітень, м. Харків) – д. психол. н. Васютинський В. О.; к. психол. н. Плющ О. М.;

- 11-та Міжнародна науково-практична конференція “Науковий пошук у єдиному культурному просторі” (квітень, м. Севастополь) – д. пед. н. Жорнова О. І.;
- міжнародна науково-практична конференція “Актуальні питання соціально-педагогічної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах” (квітень, м. Київ) – к. іст. н. Баришполець О. Т.;
- міжнародна конференція “Візуальний диспозитив/соціальний диспозитив” (квітень, м. Київ) – к. психол. н. Іванченко С. М.;
- міжнародна науково-практична конференція “Мистецтво сучасності: трансфігурації форм і смислів ” (квітень, м. Київ) – старший наук. співробітник Овдієнко Л. Н.;
- XII Міжнародна конференція молодих науковців “Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи досліджень” (квітень, м. Київ) – молодші наук. співробітники Маматова А. С., Туник М. О.;
- II Міжнародна науково-практична конференція “Актуальні проблеми практичної психології” (квітень, м. Херсон) – аспірантка Белінська М. І.;
- міжнародна науково-практична конференція “Полікультуротворча діяльність 2010” (квітень, м. Київ) – молодший наук. співробітник Туник М. О.;
- міжнародна наукова конференція “Сучасні виклики для України у сфері політики та права” (травень, м. Ірпінь) – д. іст. н. Ткаченко В. М.;
- VI Міжнародна науково-практична конференція “Сучасні проблеми екологічної психології” (травень, м. Київ) – к. психол. н. Дідковський С. В., Белоножко Є. В.;
- міжнародна конференція “Ліві сили, профспілки, громадські рухи в Україні” (травень, м. Київ) – молодший наук. співробітник Бородчак М. В.;

- VI Міжнародна науково-практична конференція “Сучасні проблеми екологічної психології” (травень, м. Київ) – к. психол. н. Васильченко О. М.;
- IV Міжнародна науково-практична конференція “Духовність у становленні та розвитку особистості” (червень, м. Севастополь) – д. психол. н. Васютинський В. О.;
- міжнародна конференція “Соціальна реклама: обмін досвідом” (червень, м. Київ) – к. філос. н. Скорик М. М.; наук. співробітник Серденко С. М.
- X Міжнародна наукова конференція “Психологічні проблеми творчості” (липень, м. Київ) – к. психол. н. Череповська Н. І., Чорна Л. Г.;
- Друга міжнародна науково-практична конференція “Культурно-історичний потенціал особистості в умовах трансформаційних змін у суспільстві” (вересень, м. Одеса) – д. психол. н. Васютинський В. О., д. психол. н. Найдьонов М. І., к. пед. н. Григоровська Л. В., молодший наук. співробітник Лисенко О. М.;
- VII Міжнародна науково-практична конференція з організаційної та економічної психології “Психологічні основи управління та організаційного розвитку в системі державної служби” (вересень, м. Луцьк) – д. психол. н. Хазратова Н. В.;
- II Міжнародна науково-практична конференція “Мова і мовний потенціал особистості в поліетнічному середовищі” (вересень–жовтень, м. Мелітополь) – молодший наук. співробітник Маматова А. С.;
- VI Міжнародний форум “Життя до народження і після...” (вересень, м. Одеса) – молодший наук. співробітник Плетка О. Т.;
- міжнародна науково-практична конференція “Наукова еліта як соціально-економічний фактор розвитку держави в умовах глобалізації” (жовтень, м. Київ) – д. психол. н. Татенко В. О.;

- міжнародна науково-практична конференція “Наукова еліта як соціально-економічний фактор розвитку держави в умовах глобалізації” (жовтень, м. Київ) – д. психол. н. Татенко В. О.;

- II Міжнародна науково-практична конференція “Арт-терапія: інноваційний простір для підтримки фізичного, психічного та духовного здоров’я людини” (жовтень, м. Миколаїв) – молодший наук. співробітник Плетка О. Т.;

- міжнародна науково-практична конференція “Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору” (листопад, м. Київ) – кандидати психол. н. Жадан І. В., Вознесенська О. Л., наук. співробітники Позняк С. І., Вольфовська Т. О., Покладова В. В., молодший наук. співробітник Голубева О. Є.;

- міжнародна науково-практична конференція “Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства” (листопад, с. Пуща Лісова) – наук. співробітник Покладова В. В.;

- міжнародний науково-методичний семінар “Освіта дорослих: зміна парадигми на початку XXI століття” (листопад, м. Київ) – д. іст. н. Євтух В. Б.

Загалом у міжнародних наукових заходах взяли участь 56 науковців; було виголошено 111 доповідей, виступів, повідомлень.

## **XI. ПУБЛІКАЦІЇ ТА ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ**

Загалом науковцями Інституту у 2010 р. опубліковано 302 праці сумарним обсягом 360,9 друк. арк. У тому числі видано: монографій – 5, підручників і навчальних посібників – 5, методичних посібників та рекомендацій – 5, збірників наукових праць – 4, інформаційних бюлетенів – 2, статей – 196, тез – 67, публікацій у масовій періодиці – 16.

Кількість планових публікацій за темами досліджень – 271, позапланових – 32.

Інститут видає збірники і журнали, включені ВАК України до переліку фахових видань із психології, а саме:

- **збірник статей “Наукові студії із соціальної та політичної психології”**. Голова редакційної ради – чл.-кор. НАПН України Слюсаревський М. М., редакційної колегії – чл.-кор. НАПН України, д. психол. н., професор Титаренко Т. М. У звітному році видано 1 випуск збірника – 24(27), в якому представлено результати науково-дослідної роботи Інституту соціальної та політичної психології НАПН України за 2009 рік, що становлять інтерес для соціальних і політичних психологів, фахівців із суміжних наук, викладачів, аспірантів і студентів. Тираж збірника становить 300 примірників, обсяг – 17,6 друк. арк.

- **збірник наукових праць “Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави”**. Редакційну раду очолює чл.-кор. НАПН України Слюсаревський М. М., редакційну колегію – чл.-кор. НАПН України, д. психол. н., професор Татенко В. О. У звітному році видано 10-й випуск збірника обсягом 18,5 друк. арк. У збірнику розглядаються теоретико-методологічні проблеми політичної психології, аналізуються соціально-психологічні чинники розвитку українського суспільства, їх вплив на механізми політичного вибору, динаміку електоральної мотивації, досліджуються закономірності політичних комунікацій, політико-психологічні проблеми соціалізації молоді в умовах суспільних трансформацій і переходу до інформаційного суспільства. До

збірника включено наукові статті за результатами роботи круглого столу, проведеного за ініціативи Асоціації політичних психологів України, що був присвячений психотехнологіям президентської виборчої кампанії 2009–2010 років.

- *журнал “Психологічні перспективи”* (видається спільно з Волинським національним університетом імені Лесі Українки). Очолює редакційну раду чл.-кор. НАПН України Слюсаревський М. М., заступник головного редактора – д. психол. н., професор Васютинський В. О., члени редакційної колегії – співробітники Інституту: д. психол. н., професор Татенко В. О., д. психол. н., професор Титаренко Т. М., д. психол. н., професор Казміренко В. П., д. соціол. н., професор Донченко О. А., к. психол. н. Найдьонова Л. А. У журналі публікуються результати новітніх досягнень у галузі соціальної психології та суміжних наук. У 2010 р. видано 15-й і 16-й номери та спецвипуск журналу, у якому вміщено статті учасників науково-практичної конференції “Соціально-психологічний вимір розвитку сім’ї. Досягнення і перспективи сімейної психотерапії”. Загальний тираж видання – 900 примірників, обсяг – 43,7 друк. арк.;

- *журнал “Психологія і суспільство”* (видається спільно з Тернопільським національним економічним університетом МОН України, головний редактор – д. психол. н. Фурман А. В.). Журнал є фаховим виданням у галузі психології. До складу керівних органів журналу входять директор Інституту чл.-кор. НАПН України Слюсаревський М. М. (заступник голови редакційної ради), провідні науковці Інституту доктори психол. н. Казміренко В. П., Татенко В. О., Титаренко Т. М., д. соціол. н. Донченко О. А. (члени редакційної колегії). Журнал висвітлює теоретичні, методологічні та управлінські проблеми розвитку психології, соціології, економіки, а також презентує інноваційні проекти соціогуманітарного спрямування, фундаментальні і прикладні розробки у сфері суспільного виробництва. Виходить щоквартально накладом 350 примірників.

У звітному році зазначені вище збірник статей “Наукові студії із соціальної та політичної психології”, збірник наукових праць “Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави”, журнали “Психологічні перспективи” та “Психологія і суспільство” пройшли перереєстрацію у ВАК України і були внесені до переліку фахових наукових видань у галузі “психологічні науки”.

У 2010 р. Інститут разом з Київським міжнародним університетом став співзасновником *збірника наукових праць “Психологічні науки: проблеми і здобутки”*. Головний редактор – чл.-кор. НАПН України, д.психол.н., професор Татенко В. О. Періодичність видання – два рази на рік. У звітному році вийшов 1-й випуск збірника (обсяг – 18,6 друк. арк.), у якому представлено результати теоретико-методологічних і експериментально-пошукових досліджень у різних галузях психологічної науки і психологічної практики. Збірник зареєстрований у ВАК України як фахове видання в галузі психології.

Крім періодичних видань, включених ВАК України до переліку фахових, Інститут спільно з громадською організацією “Асоціація психодрами” видає науково-теоретичний та науково-практичний журнал *“Психодрама і сучасна психотерапія”* (голова редакційної ради – чл.-кор. НАПН України Титаренко Т. М., головний редактор – д. психол. н. Горностаї П. П.). З причин організаційно-економічного характеру в 2010 р. випуск номерів журналу не було здійснено.

Згідно з Планом випуску друкованої продукції НАПН України видано навчально-методичний посібник *“Медіа-культура особистості: соціально-психологічний підхід”* за ред. Л. А. Найдьонової, О. Т. Баришпольця (К. : Міленіум, 2010. – 18,7 друк. арк.). Повністю освоєно виділені на ці цілі кошти обсягом 67,6 тис. грн (контракт №11/2-10-КПД).



У межах фінансування, виділеного на розроблення тематики на виконання завдань державних цільових програм, у звітному році у видавництві “Міленіум” видано:

- збірник науково-методичних матеріалів **“Підвищення престижності україномовного спілкування в студентському середовищі: досвід, проблеми”** обсягом 3,0 друк. арк. (Державна програма розвитку і функціонування української мови на 2004–2010 роки);

- методичні рекомендації **“Профілактика психологічного насильства у сім’ї та освітньому середовищі”** обсягом 2,6 друк. арк. (Державна програма підтримки сім’ї на період до 2010 р.);

- методичні рекомендації **“Соціально-психологічна профілактика порушень адаптації молоді до повсякденного стресу”** обсягом 2,5 друк. арк. (Міжгалузева комплексна програма “Здоров’я нації” на 2002–2011 роки).

На видавничі послуги з випуску цих видань витрачено загалом 11700 грн.

Спільно з іншими установами та організаціями у 2010 р. опубліковано збірник **“Простір арт-терапії: горизонти стосунків”**, у якому вміщено статті, матеріали творчих майстерень і лабораторій учасників VII Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції (обсяг – 5,8 друк. арк., тираж – 300 примірників).

За даними масових опитувань, проведених Інститутом у звітному році, видано також **2 інформаційні бюлетені**:

- “Україна передвиборна: рейтинги кандидатів у президенти; рівень довіри громадян до органів державної влади та інших суспільних інститутів; соціальні настрої. Січень ’2010” (за редакцією члена-кореспондента НАПН України М. М. Слюсаревського);

- “Актуальні проблеми українського суспільства на старті нового політичного сезону. Вересень ’2010” (за редакцією члена-кореспондента НАПН України М. М. Слюсаревського).

Видрукувано 12 найменувань анкет загальним тиражем 15630 примірників для масових опитувань різних категорій населення.

## **XII. ІНФОРМАТИЗАЦІЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Парк комп'ютерної техніки Інституту налічує 31 одиницю ПЕОМ, що становить у середньому 1 комп'ютер на 3-х (із сумісниками – 4-х) наукових співробітників. При цьому в користуванні фахівців установи перебуває 6 ПЕОМ, ступінь зносу яких сягає 100%. Середній ступінь зносу ПЕОМ по Інституту становить 52,8%. Завдяки відповідному фінансуванню у звітному році придбано і зібрано власними силами 5 сучасних комп'ютерів. З огляду на необхідність належного супроводу науково-дослідної роботи фахівців Інституту, забезпечення їхніх запитів щодо отримання та обробки інформації, оформлення результатів наукової діяльності залишається актуальним питання **поповнення та оновлення парку комп'ютерної техніки**.

Залежно від технічного рівня ПЕОМ працюють на базі операційної системи Microsoft Windows (версії 95, 98, 2000, XP, Server 2003).

Функціонує **локальна обчислювальна мережа Інституту** (з розрахунку на 52 робочих місця). До мережі підключено 31 одиницю комп'ютерної техніки, що дає змогу забезпечити доступ широкого загалу науковців установи, аспірантів, докторантів та пошукачів до електронного банку результатів НДР, публікацій, авторських методик, текстів дисертаційних досліджень тощо, підвищити ефективність експлуатації оргтехніки (зокрема принтерів), а також належним чином використовувати інтернет-ресурси Інституту. На сьогоднішній день користування глобальною мережею забезпечено з 31 робочого місця.

Зареєстровано поштовий домен Інституту (ispp.org.ua), функціонує **поштовий сервер**. Це дає можливість кожному науковому й адміністративному підрозділу Інституту мати персональні електронні адреси.

Доступ фахівців Інституту до інтернету з грудня 2003 р. забезпечує ТОВ “Інтернет-центр “СКІФ” через канал безпосереднього зв'язку на швидкості 2 Мбіт/с.

*Інтернет-сайт* Інституту (<http://www.ispp.org.ua>) функціонує в робочому режимі. Здійснюється його систематичне оновлення та наповнення. Зокрема, під час організації та проведення Першого всеукраїнського конгресу із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” інтернет-сайт став основним інформаційним ресурсом, де розміщувалася оперативна інформація про роботу Конгресу, здійснювалася реєстрація учасників, публікувалися їхні тези.

Електронна адреса Інституту: [info@ispp.org.ua](mailto:info@ispp.org.ua).

Наукові співробітники Інституту досить добре володіють основами комп’ютерної техніки, навичками користування інтернетом. У звітному році 8 осіб – наукових співробітників та аспірантів Інституту – закінчили курси підвищення кваліфікації з інформаційно-комунікаційних технологій в освіті, організовані на базі ДВНЗ “Університет менеджменту освіти” НАПН України, та отримали свідоцтва відповідного зразка.

## **XIII. ФІНАНСУВАННЯ. МАТЕРІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Економічно обґрунтована планова сума бюджетних коштів, необхідна для забезпечення успішного виконання тематичного плану науково-дослідних робіт Інституту на 2010 р., була затверджена кошторисом бюджетних доходів та видатків у сумі 5 млн 476,4 тис. грн на рік. Ця сума на 667,1 тис. грн більша основного кошторису попереднього року.

Фактично у складному звітному році керівництву Інституту вартувало надзвичайних зусиль забезпечити (станом на 31.12.2010 р.) повне, у стовідсотковому обсязі, виконання затвердженого кошторису видатків.

Крім основного кошторису, Інститут освоїв ще 1 млн 577,4 тис. грн бюджетних коштів, виділених на розроблення тематики на виконання державних цільових програм, галузевої прикладної тематики та підготовку наукових кадрів. У т. ч.:

- виконання завдань за тематикою Державної програми розвитку і функціонування української мови на 2004 – 2010 роки, Міжгалузевої комплексної програми “Здоров’я нації” на 2002–2011 роки, Державної програми підтримки сім’ї на період до 2010 року – 489,2 тис. грн;

- виконання прикладної теми “Науково-методичні засади відстеження динаміки престижності професій, що користуються попитом на ринку праці” – 530,2 тис. грн.

- підготовка наукових кадрів – 558,0 тис. грн;

Додатково до бюджетних коштів на спецрахунки Інституту надійшло 276,7 тис. грн на виконання робіт згідно з функціональними повноваженнями наукової установи. У т. ч.:

- за послуги госпрозрахункової аспірантури – 157,1 тис. грн;

- за виконання договорів замовної (госпдоговірної) тематики – 32,3 тис. грн;

- добровільне пожертвування міжнародним фондом “Відродження” у сумі 87,3 тис. грн на проведення опитування “Вступна кампанія 2009 р. очима студентів”.

Загалом у 2010 р. установою освоєно 7 млн 330,5 тис. грн бюджетних коштів.

***У звітному році здійснено ряд організаційних заходів щодо поліпшення стану основних елементів і конструкцій адміністративної будівлі Інституту.***

Головні зусилля і заходи були направлені на виконання офіційних рекомендацій, викладених у технічному звіті Спеціалізованої організації ПП “Діагностика” в листопаді 2009 р. після обстеження нею технічного стану будівлі на предмет її відповідності вимогам безпечної експлуатації та нормативно-технічної документації. З метою подальшого збереження будівлі та окремих конструкцій, а також безпеки людей було рекомендовано протягом 2010–2012 років виконати низку ремонтно-відновлюваних заходів, які перелічено в 6-му розділі згаданого технічного звіту і попередньо оцінено в 350 тис. грн.

У звітному році виконано найбільш актуальні із цих заходів на загальну суму близько 146 тис. 317 грн, а саме: фахівцями Державного підприємства “Науково-дослідний та проектно-вишукувальний інститут транспортного будівництва “КИЇВДІПРОТРАНС” виконано інженерно-геологічні вишукування до робочого проекту “Ремонтні роботи по відновленню конструкцій приміщення тепlopункту з майстернею будівлі Інституту”. Результати досліджень стану стін, фундаментів та ґрунтів під ними в приміщеннях тепlopункту майстерні та в’їзної арки покладено в основу розроблення робочого проекту ремонтних робіт. Проект розроблено спеціалістами “Проектно-вишукувального інституту “Політехпроект”. Підрядною організацією з реалізації робочого проекту було обрано ТОВ “Акросбуд”, яка успішно здійснила всі умови технічних завдань щодо заміни та реставрації найбільш зношених чи деформованих вузлів та деталей зазначених вище об’єктів. Крім того, у рамках заходів з підготовки до нового опалювального сезону здійснено профілактику й поточний ремонт технічних вузлів тепlopункту та двох аварійних ділянок,



виявлених під час гідравлічних випробувань тепломережі в її підземній частині.

*На наступний 2011 рік проведення профілактичних і ремонтно-відновлювальних робіт залишається одним з найактуальніших завдань.* Плануючи фінансове забезпечення цих робіт, слід врахувати те, що їхня вартість за цінами 2010 р. становить близько 708 тис. грн, у т. ч.:

- поточний і косметичний ремонт службових приміщень 1-го поверху – 130 тис. грн;
- зміцнення аварійних ділянок фундаменту – 90 тис. грн;
- ремонт внутрішніх фасадів будівлі – 135 тис. грн;
- встановлення охоронної та пожежної сигналізації – 260 тис. грн;
- ремонт тепломережі та системи опалення приміщень 1-го поверху – 93 тис. грн.

Найбільш актуальними і невідкладними наразі є такі роботи:

- зміцнення аварійних ділянок фундаменту і ремонт внутрішніх фасадів будівлі – 225 тис. грн;
- обладнання системної пожежної сигналізації приміщень – 160 тис. грн;
- проведення вогнезахисної обробки дерев'яних конструкцій даху адмінбудівлі, горючих конструкцій гаража – 29 тис. грн;
- доукомплектування приміщень первинними засобами пожежогасіння згідно з нормами належності – 65 тис. грн;
- проведення реставрації застарілих електричних мереж службових приміщень 1-го поверху – 12 тис. грн.

Таким чином, невідкладні роботи вимагають фінансового забезпечення в сумі близько 491 тис. грн. Загалом завершення процесу реконструкції будівлі Інституту та покращення умов життєдіяльності наукового колективу потребують цільового фінансового забезпечення в обсязі близько 815 тис. грн.

Адміністрація установи постійно й активно вишукує можливості для розв'язання значної частини таких завдань власними силами. Однак ці можливості залишаються обмеженими. Тому вважаємо за необхідне звернути увагу Президії НАПН України на нагальну потребу виділення відповідних бюджетних асигнувань.

## **XIV. ВИСНОВКИ**

Планові завдання з науково-дослідної роботи на 2010 р. Інститут соціальної та політичної психології виконав повністю. Одержано вагомі здобутки, що мають теоретичне і практичне значення.

Найважливіші теоретико-методологічні, методико-діагностичні емпірично-дослідницькі й розвивально-технологічні результати виконаних у звітному році етапів фундаментальних досліджень такі.

За останній рік виконання теми ***"Життєві завдання як передумова особистісного самоздійснення в соціумі"*** (керівник – чл.-кор. НАПН України Титаренко Т. М.):

- розроблено нові положення концепції особистісного самоконструювання, що стосуються специфіки завданневих технологій оптимізації прогнозування майбутнього (Титаренко Т. М.);

- виокремлено виміри, які задають способи постановки життєвих завдань як соціальних практик конструювання автентичності (Кочубейник О. М.);

- емпірично перевірено модель дослідження життєвих шансів як механізму самоздійснення особистості (Злобіна О. Г.);

- конкретизовано модель оптимізації постановки життєвих завдань проблемною молоддю (Лазоренко Б. П.);

- визначено суб'єкт-суб'єктний та суб'єкт-об'єктний модули соціально-психологічного самонастановлення особистості як способи опанування невизначеності (Крайчинська В. А.).

У межах останнього етапу теми ***"Соціально-психологічні чинники інтеграції російськомовної спільноти в сучасне українське суспільство"*** (керівник – д. психол. н. Васютинський В. О.):

- зафіксовано позитивний зв'язок між схильністю російськомовних респондентів до високої оцінки свого соціального статусу і прихильністю до процесів українізації (Белавіна Т. І.);

- виявлено притаманне значній частині російськомовних респондентів некритичне та істотно міфологізоване сприймання громадсько-політичної інформації (Вінков В. Ю.);

- зафіксовано вікові відмінності в наповненні “українськістю” соціальної ідентичності російськомовних громадян (Маматова А. С.).

У межах останнього року виконання теми ***"Науково-методичні засади моніторингу соціальної ситуації особистісного та суспільного розвитку"*** (керівник – к. пед. н. Григоровська Л. В.):

- розроблено концепцію комплексного інтегративного аналізу соціальних ситуацій особистісного і суспільного розвитку в період демократичних змін та реалізації інноваційних перетворень в освітньому просторі (Григоровська Л. В.);

- структуровано провідні чинники, що справляють сьогодні в Україні вплив на процес формування та прояву суб'єктного потенціалу особистості (Слюсаревський М. М.);

- запропоновано дискурсивний підхід до вивчення суб'єктивної складової соціальної ситуації через виявлення смислових і ресурсних чинників її розвитку, пов'язаних із ситуаційною Я- і Ми-ідентичністю (Найдьонов М. І.).

За останній рік виконання завершеної теми ***"Соціальне наuczіння як механізм політичної соціалізації молоді в умовах модернізації освіти"*** (керівник – к. психол. н. Жадан І. В.):

- розроблено програму формування суспільно-політичних компетенцій молоді “Я і держава”, яка реалізується у формі тренінгових занять (Скнар О. М.);

- побудовано семантичний простір значень, що описують уявлення дітей та їхніх батьків про бажані риси політичної культури (Келепко О. В.);

- з'ясовано організаційні та методичні чинники ефективності запровадження самооцінювання в загальноосвітніх школах (Позняк С. І.).

У межах третього, теоретико-пошукового, етапу виконання теми **“Історіогенез і методологічний простір побудови соціально-психологічних теорій”** (керівник – чл.-кор. НАПН України Слюсаревський М. М.):

- обґрунтовано теоретико-методологічні засади концепції взаємодії суспільства та освіти (Слюсаревський М. М.);
- розроблено теорію смислових трансформацій у символічно опосередкованих репрезентаціях соціальної дійсності (Жовтянська В. В.);
- суттєво уточнено та доповнено запропоновану на попередніх етапах дослідження теорію архетипового менеджменту як нового напрямку соціальної психології управління (Донченко О. А.);
- побудовано історико-культурна модель соціалізації особистості у просторі освіти (Овдієнко Л.Н.);
- запропоновано оригінальні підходи до вивчення інтимно-особистісної сфери людських стосунків, розроблено комплекс методик для її емпірично дослідження (Татенко В. О.);
- висунуто ідею картографування соціально-психологічних теорій (Скорик М. М.);
- розроблено кроскультурну модель відтворення історичного розвитку світової соціально-психологічної думки (Климчук Н. В.);
- віднайдено в українській гуманітарній спадщині XVI – XVIII століть певні історичні корені тих морально-ціннісних орієнтирів, якими характеризується сучасне вітчизняне соціально-психологічне знання (Бублик П. І.).

**За темою “Теоретико-методологічні засади і прикладний потенціал когнітивної психології спілкування”** (керівник – д. психол. н. Казміренко В. П.) в межах третього етапу:

- побудовано модель процедурних засад розвитку групової креативності в когнітивному спілкуванні (Казміренко В. П.);

- обґрунтовано систему принципів розроблення соціально-психологічного тренінгу (Духневич В. М.);
- розроблено технологію рефлексивно-творчого тренінгу для активізації процесів внутрішньої мотивації та самодетермінації педагогів у професійній комунікативній діяльності (Осадько О. Ю.);
- запропоновано методику проектування та організації діалогічного простору для оптимізації зворотного зв'язку в процесі спілкування (Гордієнко В. І.).

На другому, методологічному, етапі дослідження з теми ***“Особливості становлення групової ідентичності в освітніх та соціальних середовищах”*** (керівник – д. психол. н. Горностай П. П.):

- визначено психологічні особливості та принципові відмінності ідентичності в малих групах порівняно із середніми та великими, висунуто гіпотезу, згідно з якою проблеми функціонування малих груп в освітньому середовищі пов'язані з недостатньою розвиненістю групової ідентичності (Горностай П. П.);
- побудовано багаторівневу класифікацію рольових ідентифікацій учнів старших класів загальноосвітньої школи (Чорна Л. Г.);
- визначено чинники впливу безпосереднього соціального оточення на розвиток гендерної ідентичності лідера малої групи, виявлено механізм рольового конфлікту – розбіжності в очікуваннях молоді щодо традиційної рольової поведінки жінки в сімейних стосунках і маскулінної поведінки в професійних ролях (Плетка О. Т.);
- виявлено особливості актуалізації гендерних стереотипів залежно від статі тренера в групі учасників тренінгу (Покладова В. В.).

Під час третього, розробницько-технологічного, етапу теми ***“Психотехнологічні складові формування в громадській думці позитивного образу освітніх і суспільних інновацій”*** (керівник – к. психол. н. Фролов П. Д.):

- запропоновано типологію соціальних інновацій та відповідних їм образів, що складаються у масовій свідомості, обґрунтовано методологічні засади конструювання технологій творення образів суспільних та освітніх інновацій (Фролов П. Д.);

- розроблено програму дослідження образу освітньої інновації у викладачів та студентів ВНЗ на прикладі Болонського процесу, з використанням елементів технологій активного соціального втручання (Іванченко С. М.);

- запропоновано систему засобів і прийомів рефлексивного управління образом освітніх та суспільних інновацій (Петрунко О. В.).

У ході виконання другого, концептуального, етапу теми *"Соціально-психологічні аспекти взаємодії інформаційного та освітнього просторів України"* (керівник – к. психол. н. Найдюнова Л. А.):

- розроблено концепцію впровадження медіа-освіти в Україні, обґрунтовано основні принципи рефлексивної методології медіа-психологічного дослідження (Найдюнова Л. А.);

- побудовано концептуальну модель медіа-творчості як соціально-психологічного ресурсу особистості, уведено поняття аматорської творчості, медіа-перцептивної комунікації (Череповська Н. І.);

- висунуто концепт комплексного медіа-культурного феномена як форми самоорганізації медіа-простору, запропоновано стратегію впровадження асинхронної медіа-освіти в сучасних українських спільнотах (Вознесенська О. Л., Голубєва О. Є.);

- побудовано модель упровадження сімейної медіа-освіти в системі позашкільної освіти (Вознесенська О. Л.);

- створено робочу схему мотиваційно-темпоральної моделі дослідження особливостей формування медіа-залежності, виявлено феномен віртуального розтягнення суб'єктивного часу під час користування соціальними мережами (Мироненко Г. В.);



- виокремлено основні тенденції динаміки медіа-культури населення в Україні (Баришполец О. Т.).

На другому, теоретико-методологічному, етапі дослідження **“Соціально-психологічні умови формування у молоді мотивації та навичок політичної участі”** (керівник – к. психол. н. Кияшко Л. О.):

- розроблено та експериментально перевірено функціональну модель розвитку соціальної зрілості молодого людини, запропоновано методіку аутоідентифікації стильових стратегій політичної поведінки (Кияшко Л. О.);

- експериментально виявлено когнітивний феномен уявного старіння пропозиції як темпоральний процес, що впливає на прийняття рішення щодо політичних лідерів-кандидатів на певну посаду (Полунін О. В.);

- побудовано модель формування громадянської відповідальності студентської молоді, підготовлено та апробовано анкету для вивчення семантики відповідальності (Бичко О. В.);

- розроблено системну модель впливів середовища на формування політичної активності на мікро-, мезо- та макрорівні, методіку дослідження основних векторів поетапного формування політичної активності молоді (Васильченко О. М.);

- створено програму двох дводенних тренінгів, спрямованих на формування навичок політичної участі в підлітковому віці (Никоненко Л. В.)

За результатами першого, теоретико-аналітичного, етапу виконання прикладної теми **“Науково-методичні засади відстеження динаміки престижності професій, що користуються попитом на ринку праці”** (керівник – д. психол. н. Найдъонов М. І.):

- розроблено та операціоналізовано для масового опитування блок індикаторів ситуації професійного вибору та якості професійного плану (Найдъонов М. І.);

- визначено методичну стратегію оновлення списку професій для організації моніторингу динаміки та чинників престижності професій (Григоровська Л. В.).

Важливі науково-практичні результати отримано у звітному році на виконання завдань державних і міжгалузевих програм.

Так, на останньому етапі виконання теми **“Психологічні передумови підвищення престижності україномовного спілкування в студентському середовищі”** (Державна програма розвитку і функціонування української мови; керівник теми – д. психол. наук Васютинський В. О.):

- розроблено програми “Тренінгу кроскультурної взаємодії: мовний аспект” (для тренерів) та соціально-психологічного тренінгу “Мовна толерантність у міжособовому спілкуванні” (для студентської молоді) (Циганенко Г.В., Захаріяш Л.П.);

- створено опитувальник для визначення семантичних конструктів, які диференціюють мовні преференції громадян (Васютинський В. О.);

- побудовано модель контент-аналітичного дослідження Ми-текстів російськомовних студентів (Черемних К.О.).

За останній рік виконання теми **“Науково-методичні засади соціально-психологічної допомоги сім’ї”** (Державна програма підтримки сім’ї на період до 2010 р.; керівник теми – к. психол. н. Вознесенська О. Л.):

- виявлено крайні варіанти сімейної соціалізації в конструктивній та паразитичній сім’ї, розроблено індикатори психологічного насильства (Ліщинська О. А.);

- визначено фактори, що детермінують насилля на міжособовому рівні соціальної взаємодії та ведуть до віктимізації дитини (Вознесенська О. Л.);

- з'ясовано суспільні умови, за яких дитина може бути убезпечена від негативного впливу медіа-насильства (Петрунько О. В.).

У результаті виконання теми **“Соціально-психологічна профілактика порушень адаптації молоді до повсякденних стресів і кризових життєвих ситуацій”** (Міжгалузева комплексна програма “Здоров’я нації”; керівник теми – чл.-кор. НАПН України Титаренко Т. М.):

- виявлено шляхи оптимізації самоконструювання соціально-психологічної адаптованості, зокрема антистресового самозагартування (Титаренко Т. М.);

- визначено найбільш продуктивні і конструктивні метафори повсякденного життя, що сприяють підвищенню стресостійкості (Черемних К. О.);

- визначено можливості оптимізації когнітивних, емоційних і поведінкових копінг-стратегій проблемної молоді (Лазоренко Б. П.).

**Науковий доробок Інституту відображено у 302 публікаціях загальним обсягом 360,9 друк. арк., серед яких 5 монографій, 5 підручників і навчальних посібників, 5 методичних посібників та рекомендацій, 4 збірники наукових праць, 196 статей у фахових виданнях.**

Організація науково-дослідних робіт, планування та звітність за їхніми результатами здійснювалися в Інституті відповідно до “Положення про порядок планування наукових досліджень в АПН України” і “Методичних рекомендацій з підготовки звіту про роботу Інституту (Центру) АПН України”, “Регламенту роботи НАПН України”.

Виправдовує себе поєднання експериментальної роботи з масовими репрезентативними опитуваннями, що дає змогу систематично відслідковувати важливі аспекти життя української громади, тримати руку на пульсі актуальних суспільних та освітніх інновацій. Розширюється коло споживачів розроблених в Інституті інформаційних матеріалів, поглиблюються зв’язки з громадськістю.

Відповідно до плану масових заходів НАПН України, плану роботи Інституту та індивідуальних планів науковці установи взяли участь у 209 масових заходах різного масштабу, на яких виголосили понад 450 доповідей. Інститут виступив організатором 6 конференцій (у т. ч. 4 міжнародних), 9 наукових, теоретичних, науково-практичних та ін. семінарів, у т. ч. з міжнародною участю. До найбільш резонансних серед них слід віднести Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики перспективи”, в межах якого пройшли міжнародні симпозиуми, семінари, круглі столи ” (18–20 жовтня, м. Київ), науково-практичну конференцію “Перспективи інтеграції соціально-психологічних досліджень сім’ї та практики системної сімейної психотерапії в Україні” (29–31 січня, м. Полтава), VII міждисциплінарну науково-практичну конференцію з міжнародною участю “Простір арт-терапії: горизонти стосунків” (12–14 березня, м. Київ), семінар та подіумну дискусію “Якість політичної участі української молоді як чинник євроінтеграційних прагнень” (до Всеукраїнського фестивалю науки) (27 квітня, м. Донецьк), науково-практичний семінар “Образ Івана Франка як педагога і психолога” на базі експериментального майданчика в Канівській гімназії ім. Івана Франка (15 квітня, м. Канів), X міжінститутський семінар з медіа-психології та медіа-освіти “Психологічний аналіз комплексних медіа-феноменів” (13 травня, м. Київ) та науково-практичний семінар “Проблеми та шляхи забезпечення медіаосвітньої підготовки майбутніх педагогів” у межах Всеукраїнського фестивалю науки (18 травня, м. Київ), цикл круглих столів “Соціально-психологічні чинники інтеграції російськомовної спільноти в сучасне українське суспільство” (червень, м. Севастополь; грудень, м. Дніпропетровськ).

Інститут взяв участь у 30-й міжнародній виставці навчальних закладів “Сучасні навчальні заклади – 2010” (24–26 лютого, м. Київ) та освітянській

виставці-презентації “Інноватика в освіті України” (2–4 грудня, м. Київ), де проведено семінари “Сімейна медіа-освіта: перспективи впровадження інновацій”, “Престижність професій в Україні: від стандарту до нових підходів”.

Здійснюється пошук нових форм проведення масових заходів, спрямованих на забезпечення ефективної взаємодії виробників і споживачів наукового соціально-психологічного знання. Так, у звітному році вперше було проведено інтернет-конференцію з проблем когнітивної психології спілкування, матеріали якої обговорювалися на форумі сайту Інституту; створено постійно діючу електронну мережу із соціальної психології, яка об’єднує викладачів близько 30 кафедр соціально-психологічного профілю вищих навчальних закладів у різних регіонах України.

Важливим пріоритетом у звітному році залишалися контакти із засобами масової інформації та громадськістю. З оцінками політичної ситуації, актуальних освітянських проблем фахівці установи неодноразово виступали практично на всіх провідних вітчизняних телеканалах – “Першому національному”, “5-му каналі”, “Новому каналі”, “Першому діловому”, “УТ-1”, “1+1”, “НТН”, “TVI”, “СТБ”, “ICTV”, “Тоніс”, “UBR”, “К-1” (у передачах “Президентський виборчий марафон”, “Служба новин”, “Факти”, “Лідер”, “ТСН”, “Подробиці тижня”, “Місце зустрічі – Хрещатик, 26”, “На межі”, “Близькі контакти людського роду” та ін.), а також на радіо “Свобода”, “Ера”, “Ера-FM”, “Майдан”, “Культура”, “Промінь”, “BBC Ukraine”. Науковці Інституту були широко представлені в інтернет-виданнях; взяли участь у створенні та функціонуванні першого в Україні сайту з медіа-грамотності як партнери і офіційні експерти.

На постійній основі здійснюється співробітництво майже з 50-ма об’єднаннями громадян. Провідні вчені очолюють громадські організації, є їхніми співзасновниками, співпрацюють з ними як члени або партнери.

Міжнародна співпраця у звітному році була зосереджена переважно на взаємодії з ученими Російської Федерації, де співробітники взяли участь у низці масштабних конференцій. У межах Першого всеукраїнського конгресу із соціальної психології було проведено два міжнародних симпозиуми, протягом року організовувалися лекції іноземних фахівців. Спільно з громадськими організаціями проведено резонансний Міжнародний круглий стіл “Інформаційно-психологічна безпека людини, суспільства, держави: стан, проблеми та шляхи їх розв’язання” (27–28 вересня 2010 р.). Участь у ньому взяли народні депутати України, відповідальні працівники Секретаріату Кабінету Міністрів України, Служби безпеки України, інших відомств.

Інститут залучено як партнера з питань досліджень до ініційованого Британською Радою проекту Євросоюзу з підготовки індексу багатомовності 19 країн Європи. Подовжено співпрацю з Міжнародним центром міжкультурної комунікації (м. Дюссельдорф, Німеччина), Центром соціальних досліджень Католицького університету Лювена (Бельгія), іншими організаціями та українською громадою за кордоном. У міжнародних наукових заходах, що проходили в Україні, взяли участь 56 науковців; зроблено 111 доповідей, виступів, повідомлень. В іноземних виданнях опубліковано низку статей і тез.

У звітний період робота аспірантури і докторантури велася на основі затвердженого вченою радою Перспективного переліку основних наукових напрямів і найважливіших проблем у галузях соціальної та політичної психології, узгодженого з тематикою планових досліджень наукових підрозділів Інституту. Згідно із затвердженим планом НАПН України щодо підтримки молодих учених на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України здійснено низку науково-організаційних заходів, спрямованих на покращення роботи докторантури та аспірантури, зокрема

щодо забезпечення іногородніх аспірантів, які навчаються за державним замовленням, місцем проживання в гуртожитку.

Помітно поліпшилася матеріальна база установи: проведено діагностичні інженерно-геологічні та проектні роботи щодо поліпшення безпечності та якості експлуатації будівельних конструкцій, ліквідовано негативний вплив виявлених пошкоджень, зроблено заміни чи реставрації найбільш зношених чи деформованих вузлів і деталей, виконано ремонтні роботи з відновлення конструкцій приміщення тепlopункту. У межах заходів з підготовки до нового опалювального сезону здійснено профілактику і поточний ремонт технічних вузлів тепlopункту та двох аварійних дільниць, виявлених під час гідравлічних випробувань тепломережі в її підземній частині.

У роботі Інституту протягом звітного року були й певні труднощі та недоліки. Так, у другому півріччі систематично виникали проблеми з подачею електроенергії, а відповідно надійністю роботи технічних систем. Потребує посилення виконавська дисципліна окремих співробітників щодо вчасності оформлення звітних матеріалів та підвищення їхньої якості, а також неухильного дотримання термінів доопрацювання наукової продукції на етапі дотипографської підготовки. Необхідно інтенсифікувати роботу молодих науковців з підвищення рівня кваліфікації, особливу увагу слід звернути на підготовку кандидатських дисертацій. У рік освіти та інформаційного суспільства варто зосередити зусилля на забезпеченні належного рівня володіння науковцями інформаційно-комунікаційними технологіями.

Потребує подальшого розвитку й розширення мережа експериментальних майданчиків Інституту, особливо у зв'язку із завданнями, пов'язаними з реалізацією розробленої Концепції впровадження медіа-освіти в Україні, яка передбачає проведення експерименту

всеукраїнського масштабу, інтеграції зусиль освітян, виробників медіа-продукції, широкої громадськості.

Однією з найактуальніших проблем залишається також проведення профілактичних і ремонтно-відновлювальних робіт у будівлі Інституту, вартість яких за цінами 2010 р. становить близько 708 тис. грн.

**Заступник директора  
з наукової роботи,  
канд. психол. наук**

**Л. А. НАЙДЬОНОВА**



## **XV. СПИСОК НАУКОВИХ ПРАЦЬ**

### **1. Монографії**

1. *Васютинський В. О.* Психологічні виміри спільноти : монографія / Вадим Васютинський; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології. – К. : Золоті ворота, 2010. – 5,2.

2. *Євтух В. Б.* Концептуальні конструкти етносоціальних реалій: досвід трьохлітніх досліджень : монографія / В. Б. Євтух. – К. : Вид-во Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова, 2010. – 17,74.

3. *Кочубейник О. М.* Автентичність у життєвому просторі особистості: модуси, процеси, статуси : [монографія] / О. М. Кочубейник. – К. : Вид-во Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова, 2010. – 16,8.

4. *Петрунько О. В.* Діти і медіа: соціалізація в агресивному медіа-середовищі : монографія / Петрунько О. В. – Полтава : Укрпромторгсервіс, 2010. – 20,3.

5. *Титаренко Т. М.* Испытание кризисом. Одиссея преодоления : монография / Т. М. Титаренко. – 2-е изд. – М. : Когито-центр, 2010. – 15,96.

### **2. Підручники**

1. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Соціальна психологія : підруч. у 2-х кн. Кн. 1 : Соціальна психологія особистості і спілкування / Л. Е. Орбан-Лембрик. – Чернівці : Книги-XXI ст., 2010. – 37,6.

2. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Соціальна психологія : підруч. у 2-х кн. Кн. 2 : Соціальна психологія груп. Прикладна соціальна психологія / Л. Е. Орбан-Лембрик. – Чернівці : Книги-XXI ст., 2010. – 37,6.

### **3. Навчальні посібники**

1. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід : навч.-метод. посіб. / [О. Т. Баришполець, Л. А. Найдьонова, Г. В. Мироненко та ін.]; за ред. Л. А. Найдьонової, О. Т. Баришпольця. – К. : Міленіум, 2010. – 19,3.

2. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Психологія управління : навч. посіб. / Л. Е. Орбан-Лембрик. – 2-ге вид., доп. – К. : Академвидав, 2010. – 30,0.

3. *Череповська Н. І.* Медіакультура і медіаосвіта учнів ЗОШ : навч. посіб. / Н. І. Череповська. – К. : Шк. світ, 2010. – 6,5.

#### **4. Навчальні програми**

1. *Титаренко Т. М.* Кризове психологічне консультування : програма навч. курсу / Т. М. Титаренко. – К. : Міленіум, 2010. – 1,9.

#### **5. Концепції**

1. Концепція впровадження медіа-освіти в Україні / М. М. Слюсаревський, Л. А. Найдьонова та ін. // Освіта. – 2010. – 7–14 липня ; Педагогічна газета. – 2010. – Липень. – 0,5.

#### **6. Методичні посібники**

1. *Белавіна Т. І.* Конформація особистості в умовах позбавлення волі / Т. І. Белавіна ; у межах проекту “Впровадження програми підготовки до виходу вихованців з виховної колонії “Потрібно разом”. – К. : СПД ФО “Шибасева К. Є.”, 2010. – 10,0.

2. *Циганенко Г. В.* Психологія ділового спілкування : наук.-метод. посіб. / Г. В. Циганенко. – К. : Центр перепідготовки та підвищення кваліф. працівників органів держ. влади, органів місц. самоврядування, керівників держ. підприємств, установ та організацій при Київ. обл. адмін., 2010. – 1,5.

#### **7. Методичні рекомендації**

1. *Ліщинська О. А.* Профілактика психологічного насильства у сім’ї та освітньому середовищі : метод. рек. / О. А. Ліщинська ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології. – К. : Міленіум, 2010. – 2,8.

2. Підвищення престижності україномовного спілкування в студентському середовищі: досвід, проблеми : зб. наук.-метод. матеріалів / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології ; за ред. В. О. Васютинського. – К. : Міленіум, 2010. – 3,3.

3. Соціально-психологічна профілактика порушень адаптації молоді до повсякденного стресу : метод. рек. / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології ; за ред. Т. М. Титаренко. – К. : Міленіум, 2010. – 3,5.

### **8. Збірники праць**

1. Актуальні проблеми українського суспільства на старті нового політичного сезону : інформ. бюл. Вересень'2010 / Ін-т соц. та політ. психології НАПН України ; за ред. М. М. Слюсаревського ; упоряд. Л. П. Черниш. – К. : Міленіум, 2010. – 1,7.

2. Збірник наукових статей Київського міжнародного університету й Інституту соціальної та політичної психології НАПН України. Серія: “Психологічні науки: проблеми і здобутки”. – К., 2010. – Вип. 1. – 16,1.

3. Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології ; [ред. рада: М. М. Слюсаревський (голова), В. Г. Кремень, С. Д. Максименко та ін.]. – К. : Міленіум, 2010. – Вип. 24 (27). – 17,6.

4. Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави : зб. наук. праць / Асоціація політ. психологів України, Ін-т соц. та політ. психології ; за заг. ред. М. М. Слюсаревського ; упоряд. Л. А. Найдьонова, Г. В. Мироненко. – К. : Міленіум, 2010. – Вип. 10. – 18,5.

5. Психологічні перспективи : наук. журн. / Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки, Ін-т соц. та політ. психології НАПН України. – 2010. – Спец. вип. – 10,0.

6. Україна передвиборна : рейтинги кандидатів у президенти, рівень довіри громадян до органів державної влади та інших суспільних інститутів, соціальні настрої : інформ. бюл. Січень'2010 / Ін-т соц. та політ. психології НАПН України ; за ред. М. М. Слюсаревського ; упоряд. Л. П. Черниш. – К. : Міленіум, 2010. – 1,5.

### 9. Статті

1. *Анцибор А. І.* Загострення аутсайдерських мотивів особистості як показник кризового стану суспільства на прикладі життя і творчості російського філософа В. В. Розанова / А. І. Анцибор // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави : зб. наук. праць. – К., 2010. – Вип. 10. – 0,5.

2. *Баришполець О. Т.* Медіа-освіта – засіб громадянського виховання учнівської молоді / О. Т. Баришполець // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави : зб. наук. праць. – К., 2010. – Вип. 10. – 0,8.

3. *Баришполець О. Т.* У справжній сім'ї живуть без брехні / О. Т. Баришполець // Зб. наук. статей Київського міжнародного ун-ту й Інституту соціальної та політичної психології НАПН України. Серія: “Психологічні науки: проблеми і здобутки”. – К., 2010. – Вип. 1. – 0,5.

4. *Баришполець О. Т.* Шкільні педагоги – за впровадження медіаосвіти / О. Т. Баришполець // Соціальний педагог. – 2010. – №9. – 1,2.

5. *Белавіна Т. І.* Джерела конфліктної взаємодії та стратегії вирішення конфлікту в період первинної адаптації подружжя / Т. І. Белавіна // Психологічні перспективи. – 2010. – Спец. вип. – 0,5.

6. *Белавіна Т. І.* Моделі ресоціалізації неповнолітніх делінквентів / Т. І. Белавіна ; Черніг. юрид. коледж Держ. департаменту України з питань виконання покарань. – Чернігів, 2010. – 0,5.

7. *Белавіна Т. І.* Соціально-психологічні умови оптимізації процесу ресоціалізації неповнолітніх засуджених, які звільняються з місць позбавлення волі / Т. І. Белавіна // Сучасне та майбутнє в тенденціях підготовки студентів ВНЗ : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Чернігів, 2010. – 0,5.

8. *Белавіна Т. І.* Стратегічна спрямованість адаптивної поведінки російськомовної спільноти в сучасній Україні / Т. І. Белавіна // Наукові студії із соціальної та політ. психології : зб. статей. – К., 2010. – Вип. 24 (27). – 0,5.

9. *Белавіна Т. І.* Чинники та форми стану самотності в тотально норматизованих спільнотах / Т. І. Белавіна ; Черніг. держ. пед. ун-т. – Чернігів, 2010. – 0,5.

10. *Белінська М. І.* Адаптивність як професійно значуща властивість особистості психолога / М. І. Белінська // Актуальні проблеми практичної психології : зб. наук. праць. – Херсон, 2010. – Ч. 1. – 0,5.

11. *Белінська М. І.* Роль адаптивності та креативності у розвитку комунікативної компетентності психолога / М. І. Белінська // Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія : зб. наук. праць. – К., 2009. – Вип. 15. – 0,5. – (фактично вийшла у 2010).

12. *Васильченко О. М.* Психологічні засади прогнозування репродуктивної поведінки населення / О. М. Васильченко // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць. – К., 2010. – Т. 7. – Вип. 22. – 0,5.

13. *Васютинський В. О.* Націоналістичний дискурс самовизначення російськомовної спільноти в Україні / В. О. Васютинський // Матеріали II Всеукраїнського психологічного конгресу, присвяченого 110-й річниці від дня народження Г. С. Костюка (м. Київ, 19–20 квіт. 2010 р.). – К., 2010. – Т. 1. – 0,4.

14. *Васютинський В. О.* Незадоволені потреби в контексті соціального самовизначення російськомовних жителів України / В. О. Васютинський // Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. І. Огієнка, Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Кам'янець-Подільський, 2010. – Вип. 10. – 0,4.

15. *Васютинський В. О.* Психологічна структура соціальної ідентичності російськомовних жителів України / В. О. Васютинський // Психологічні перспективи. – 2010. – Вип. 16. – 0,4.

16. *Васютинський В. О.* Сенс об'єднання громадян у спільноти: чинники теперішнього і майбутнього / В. О. Васютинський // Творчий потенціал як умова та засіб реалізації особистості в трансформаційному суспільстві : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., м. Суми, 21–22 жовт. 2010 р. – Суми, 2010. – Ч. 1. – 0,3.

17. *Васютинський В. О.* Соціально-психологічний зміст ставлення російськомовних громадян до інтеграції в сучасне українське суспільство / В. О. Васютинський // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – К., 2010. – Т. 12. – Ч. 3. – 0,5.

18. *Васютинський В. О.* Соціально-психологічні властивості спільноти / В. О. Васютинський // Проблеми емпіричних досліджень у психології. – К., 2010. – Вип. 4. – 1,1.

19. *Васютинський В. О.* Соціально-психологічні параметри надання повноважень спільнотою / В. О. Васютинський // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – К., 2010. – Т. 12. – Ч. 1. – 0,6.

20. *Васютинський В. О.* Соціально-психологічні підстави референтності спільноти / В. О. Васютинський // Психологічні перспективи. – 2010. – Вип. 15. – 0,9.

21. *Васютинський В. О.* Соціально-психологічні тенденції колективного самовизначення російськомовної спільноти / В. О. Васютинський // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей. – К., 2010. – Вип. 24 (27). – 0,5.

22. *Васютинський В. О.* Труднощі використання соціально-психологічного тренінгу для підвищення творчої активності вчителів / В. О. Васютинський // *Teacher of the 21th Century: Quality education for quality teaching: Reviewed and selected materials of the International Conference – ATEE Spring University.* – Riga, 2010. – 0,5. – (англ. мовою).

23. *Вознесенька О. Л.* Вікові особливості взаємодії дитини з медіа в родинному контексті / О. Л. Вознесенька // Матеріали II Всеукраїнського психологічного конгресу, присвяченого 110-й річниці від дня народження Г. С. Костюка (м. Київ, 19–20 квіт. 2010 р.). – К., 2010. – 0,5.

24. *Вознесенька О. Л.* Драматерапія стосунків подружжя як метод дослідження змістів сімейного несвідомого / О. Л. Вознесенька // Простір арт-терапії. – 2010. – Вип. 2. – 0,9.

25. *Вознесенская Е. Л., Голубева Е. Е.* Концептуалізація “комплексного медіакультурного феномена” [Електронний ресурс] / Е. Л. Вознесенская, Е. Е. Голубева // Первая всероссийская научная интернет-конференция “Медиапсихология в России: проблемы и перспективы” (15–16 нояб. 2010 г.) – Режим доступа : <http://mediaconf.sgu.ru/info/reports.php>. – 0,6. – (рос. мовою).

26. *Вознесенька О. Л.* Методичні засади підготовки майбутніх арт-педагогів / О. Л. Вознесенька // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 7 (194). – 0,4. – у співавт.

27. *Вознесенька О. Л.* Сім'я в інформаційному суспільстві: зміна норми / О. Л. Вознесенька // Психологічні перспективи. – 2010. – Спец. вип. – 0,6.



28. *Вознесенська О. Л., Голубєва О. Є.* Стратегія впровадження асинхронної медіа-освіти в сучасних українських спільнотах / О. Л. Вознесенська, О. Є. Голубєва // Вища освіта України. – 2010. – Дод. 2. – Т. 14. – 0,5.

29. *Вольфовська Т. О.* Дослідження політичних стереотипів молоді: розробка технологій продуктивних інтерпретацій / Т. О. Вольфовська // Вища освіта України. – 2010. – Дод. 4. – Т. 4 (22). – 0,4.

30. *Вольфовська Т. О.* Особливості впливу упереджень та стереотипів на процес політичної соціалізації молоді / Т. О. Вольфовська // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – К., 2010. – Т. 12. – Ч. 6. – 0,5.

31. *Гавриленко Я. А.* Вплив міжособової залежності на моделювання майбутнього в ранньому юнацькому віці / Я. А. Гавриленко // Наукові студії із соціальної та політичної психології: зб. статей. – К., 2010. – Вип. 24 (27). – 0,5.

32. *Гавриленко Я. А.* Особливості жіночої міжособистісної залежності в любовних стосунках періоду ранньої юності / Я. А. Гавриленко // Актуальні проблеми практичної психології: зб. наук. праць. – Херсон, 2009. – Ч. 1. – 0,5. – (фактично вийшла у 2010 р.).

33. *Гавриленко Я. А.* Типи залежності в міжособистісних стосунках юнаків / Я. А. Гавриленко // Журнал практикуючого психолога. – 2009. – № 16. – 0,5. – (фактично вийшла у 2010 р.).

34. *Голубєва О. Є.* Родина у медійному середовищі / О. Є. Голубєва // Психологічні перспективи. – 2010. – Спец. вип. – 0,5.

35. *Гордієнко В. І.* Методика дослідження стратегій міжособового зворотного зв'язку / В. І. Гордієнко // Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. Наукові записки Національного університету "Києво-Могилянська Академія". – К., 2010. – 0,6.

36. *Гордієнко В. І.* Феноменологія міжособового зворотного зв'язку: результати досліджень / В. І. Гордієнко // Педагогічні, психологічні, науки та соціальна робота. Наукові записки Національного університету "Києво-Могилянська Академія". – К., 2010. – 0,6.

37. *Горностай П. П.* Групова ідентичність як предмет психології малих груп / П. П. Горностай // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей. – К., 2010. – Вип. 24 (27). – 0,6.

38. *Горностай П. П.* "Парадоксальний сімейний баланс" як умова рівноваги в проблемних родинах / П. П. Горностай // Психологічні перспективи. – 2010. – Спец. вип. – 0,45.

39. *Грибенко І. В.* Когнітивний та емоційний компоненти самоідентифікації в межах соціальної ідентичності особистості / І. В. Грибенко // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей. – К., 2010. – Вип. 24 (27). – 0,5.

40. *Донченко О. А.* Архетиповий менеджмент / О. А. Донченко // Зб. наук. статей Київського міжнародного університету та Інституту соціальної та політичної психології НАПН України. Серія "Психологічні науки: проблеми і здобутки". – К. : КиМУ, 2010. – Вип. 1. – 1,0.

41. *Донченко О. А.* Архетип як носій колективної пам'яті / О. А. Донченко // Соціальна психологія. – 2010. – № 6 (44). – 0,7.

42. *Донченко О. А.* Визнати Тінь / О. А. Донченко // Соціальна психологія. – 2010. – № 1 (39). – 1,0.

43. *Донченко О. А.* Колективна психіка в державному управлінні / О. А. Донченко // Публічне управління : теорія і практика. – 2010. – № 2. – 0,5.

44. *Донченко О. А.* Феноменологія архетипу і державне управління / О. А. Донченко // Публічне управління : теорія і практика. – 2010. – № 2 – 0,5.

45. *Донченко О. А.* Феноменологія архетипу і соціальні практики / О. А. Донченко // Соціальна психологія. – 2010. – № 5 (44). – 0,7.
46. *Духневич В. М.* Розроблення і проведення соціально-психологічних тренінгів: що маємо? / В. М. Духневич // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей. – К., 2010. – Вип. 24 (27). – 0,6.
47. *Євтух В. Б.* Етносоціологія // Соціологія : підруч. для соціогуманіт. спец. / В. Б. Євтух. – К. : Вид-во Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова, 2010. – 1,5.
48. *Євтух В. Б.* Соціологія як наука // Соціологія : підруч. для соціогуманіт. спец. / В. Б. Євтух. – К. : Вид-во Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова, 2010. – 0,3.
49. *Євтух В. Б.* Тенденції етнонаціональної динаміки українського суспільства (1990-ті – 2010 роки) / В. Б. Євтух // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : зб. наук. праць. – Х., 2010. – 0,5.
50. *Євтух В. Б.* Українська етнічність поза межами України / В. Б. Євтух // Народна творчість та етнографія. – 2010. – № 1–2. – 1,5.
51. *Жадан І. В.* Соціально-психологічні чинники якісної освіти / І. В. Жадан // Вища освіта України. – 2010. – Дод. 4. – Т. 4 (22). – 0,5.
52. *Жадан І. В.* Формування ціннісних моделей політичного світу молоді засобами соціального навчання / І. В. Жадан // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей. – К., 2010. – Вип. 24 (27). – 0,6.
53. *Жовтянська В. В.* Мистецтво гри та гра в мистецтві / В. В. Жовтянська // Сучасні проблеми художньої освіти в Україні : зб. наук. праць ІПСМ НАМ України. – К., 2010. – Вип. 6. – 1,1.

54. *Жовтянська В. В.* Сміслові трансформації в міфі: побудова теорії / В. В. Жовтянська // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей. – К., 2010. – Вип. 24 (27). – 0,5.

55. *Жорнова О. І.* Належність до російськомовної спільноти: теоретична площина проблеми самоідентифікації / О. І. Жорнова // Усвідомлення культури – запорука відновлення суспільства. Внесок сучасної науки в загальнолюдську культуру : матеріали 11-ї Міжнар. наук.-практ. конф. (16–17 квіт. 2010 р.). – Севастополь, 2010. – 0,4.

56. *Захаріяш Л. П.* Кроскультурна взаємодія: мовний аспект / Л. П. Захаріяш // Сучасне та майбутнє в тенденціях підготовки студентів ВНЗ : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Чернігів, 2010. – 0,5.

57. *Захаров К. В.* Застосування репертуарних ґраток у дослідженні соціальних уявлень про політичне майбутнє / К. В. Захаров // Вектори психології – 2010 : матеріали Міжнар. молодіж. наук.-практ. конф. (м. Харків, 12–13 квіт. 2010 р.). – Х., 2010. – 0,5.

58. *Злобина Е. Г.* Предисловие. Наука жизни и жизнь в науке. Жизненный успех – беседа за круглым столом / Е. Г. Злобина // Сохань Л. В. Искусство жизнетворчества : монография / Л. В. Сохань. – К., 2010. – 0,5. – (рос. мовою).

59. *Злобіна О. Г.* Проблеми безпеки суспільства в особистісному вимірі / О. Г. Злобіна // Криза в Україні: зони ураження. Погляд соціологів. – К., 2010. – 0,6.

60. *Іванченко С. М.* Критерії оцінки соціально-психологічних технологій формування позитивного образу суспільних інновацій / С. М. Іванченко // Соціальна психологія. – 2010. – №2. – 0,5

61. *Іванченко С. Н.* Социально-психологические аспекты трансгендерности в Украине: проблемы перехода, позиция государства и общественное мнение [Електронний ресурс] / С. Н. Иванченко //

Психологические исследования : электрон. науч. журн. – 2010. – № 1 (9). – Режим доступу : <http://psystudy.ru>. – 0,5. – (рос. мовою).

62. *Іванчук І. О.* Особливості картини світу учнівської молоді різних регіонів України / І. О. Іванчук // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна : зб. наук. праць. – Львів, 2010. – Вип. 1. – 0,5.

63. *Казміренко В. П.* Про прикладний статус і креативні функції когнітивного спілкування / В. П. Казміренко // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей. – К., 2010. – Вип. 24 (27). – 1,2.

64. *Кальницька Ю. С.* Історичні та соціокультурні передумови становлення соціально-психологічного знання в українському контексті у другій половині XIX століття / Ю. С. Кальницька // Вісник Чернігівського державного національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. Серія : психологія : зб. наук. праць у 3-х т. – Чернігів, 2009. – 0,5. – (фактично вийшла у 2010).

65. *Кальницька Ю. С.* Історія соціальної психології в Україні: теоретико-методологічні засади дослідження / Ю. С. Кальницька // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей. – К., 2010. – № 24 (27). – 0,5.

66. *Кальницька Ю. С.* Соціально-психологічні ідеї як предмет історико-психологічного дослідження / Ю. С. Кальницька // Соціальна безпека і гуманітарний захист в Україні на початку XXI ст. : проблеми теорії і практики : матеріали конф. (м. Чернігів, 4–5 груд. 2009 р.). – Чернігів, 2010. – 0,5.

67. *Карпова І. Г.* Соціальна творчість як стратегія життєвої самореалізації сільської молоді в міській спільноті / І. Г. Карпова // Творчий потенціал як умова та засіб реалізації особистості в трансформаційному суспільстві : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (21–22 жовт. 2010 р.) у 2-х ч. – Суми, 2010. – Ч. 1 – 0,3.

68. *Келепко О. В.* Сімейне наочання як чинник політичної соціалізації дитини / О. В. Келепко // Психологічні перспективи. – 2010. – Спец. вип. – 0,4.

69. *Кияшко Л. О., Бородчак М. В.* Вплив взаємодії в команді на набуття молодого людиною соціальної зрілості / Л. О. Кияшко, М. В. Бородчак // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави : зб. наук. праць. – К., 2010. – Вип. 10. – 0,5.

70. *Кияшко Л. О.* Психологічні особливості впливу громадських організацій на особистість молодого людини / Л. О. Кияшко // Матеріали II Всеукраїнського психологічного конгресу, присвяченого 110-й річниці від дня народження Г. С. Костюка (м. Київ, 19-20 квіт. 2010 р.). – К., 2010. – Т. 2. – 0,5.

71. *Кияшко Л. О.* Формування навичок та стильових стратегій політичної поведінки молоді / Л. О. Кияшко // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей. – К., 2010. – Вип. 24 (27). – 0,5.

72. *Кляпець О. Я.* Дослідження впливу психологічних особливостей студентів на постановку ними життєвих завдань, пов'язаних із шлюбом та сім'єю / О. Я. Кляпець // Актуальні проблеми психології: Психологічна герменевтика : зб. наук. праць. – К., 2010. – Т. 2. – Вип. 6. – 0,5.

73. *Кляпець О. Я.* Індивідуально–психологічне підґрунтя ефективного самоздійснення особистості в сімейній сфері / О. Я. Кляпець // Психологічні перспективи. – 2010. – Спец. вип. – 0,5.

74. *Котляр О. О.* До проблеми визначення взаємозв'язків між компонентами політичної свідомості / О. О. Котляр // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави : зб. наук. праць. – К., 2010 – Вип. 10. – 0,5.

75. *Котляр О. О.* Типологія психологічних механізмів репрезентації політичних уподобань політичної свідомості студентської молоді /

О. О. Котляр // Друга міжнародна науково-практична конференція “Культурно-історичний та соціально-психологічний потенціал особистості в умовах трансформаційних змін у суспільстві” (м. Одеса, 24–25 верес. 2010 р.). – О., 2010. – 0,4.

76. *Кочубейник О. М.* Автентичність особистості у перспективі “пост”: особливості бачення / О. М. Кочубейник // Соціальна психологія. – 2010. – № 1. – 0,5.

77. *Кочубейник О. М.* Ампліфікації життєвого досвіду у конструюванні автентичності особистості / О. М. Кочубейник // Актуальні проблеми психології: Психологічна герменевтика : зб. наук. праць. – К., 2010. – Т. 2. – Вип. 6. – 0,5.

78. *Кочубейник О. М.* Постмодерн: автентичність особистості та трансформація дискурсу соціальності / О. М. Кочубейник // Вісник НТУУ “КПІ”. Серія: Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2010. – № 1 (28). – 0,5.

79. *Кочубейник О. М.* Суб’єктивність у структурі соціально конструйованого знання як ресурс дослідження автентичності / О. М. Кочубейник // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 12. – К., 2010. – Вип. 31 (55). – 0,5.

80. *Крайчинська В. А.* Когнітивні моделі постановки життєвих завдань в просторі олюдненого/оречевленого самонастановлення особистості / В. А. Крайчинська // Актуальні проблеми психології: Психологічна герменевтика : зб. наук. праць. – К., 2010. – Т. 2. – Вип. 6. – 0,5.

81. *Крайчинська В. А.* Олюднене та оречевлене майбутнє в просторі життєвих завдань особистості / В. А. Крайчинська // Матеріали II Всеукраїнського психологічного конгресу, присвяченого 110-й річниці від дня народження Г. С. Костюка (19–20 квіт. 2010 р.). – К., 2010. – Т. 2. – 0,3.

82. *Краснякова А. О.* Дослідження формування мотивації політичної участі / А. О. Краснякова // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей. – К., 2010. – Вип. 24 (27). – 0,5.

83. *Кудріна Т. С.* Діалог як умова становлення та розвитку складних логічних операцій / Т. С. Кудріна // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей. – К., 2010. – Вип. 24 (27). – 0,5.

84. *Лазоренко Б. П.* Взаємозв'язки життєвих завдань проблемної та благополучної молоді / Б. П. Лазоренко // Актуальні проблеми психології: Психологічна герменевтика : зб. наук. праць. – К., 2010. – Т. 2. – Вип. 6. – 0,5.

85. *Лазоренко Б. П.* Стресогенні чинники в житті української молоді і засоби їх опанування / Б. П. Лазоренко // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія: Психологічні науки. – Чернігів, 2009. – Вип. 60. – Т. 2. – 0,5. – (фактично вийшла у 2010 р.).

86. *Лазоренко Б. П.* Чинники поширення алко- та наркозалежності серед учнівської молоді та роль сім'ї і школи у їх профілактиці / Б. П. Лазоренко // Психологічні перспективи. – 2010. – Спец. вип. – 0,5.

87. *Ларіна Т. О.* Модель постановки життєвих завдань життєстійкої молоді / Т. О. Ларіна // Актуальні проблеми психології: Психологічна герменевтика : зб. наук. праць. – К., 2010. – Т. 2. – Вип. 6. – 0,5.

88. *Ларіна Т. О.* Роль життєстійкості в оптимізації самоздійснення особистості / Т. О. Ларіна // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей. – К., 2010. – Вип. 24 (27). – 0,5.

89. *Лепіхова Л. А.* Індивідуальні відмінності соціально-психологічної адаптації старшокласників до постановки життєвих завдань у трансформаційному суспільстві / Л. А. Лепіхова // Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України : наук.-теор. журн. НАПН України. – 2009. – № 4 (65). – 0,5. – (фактично вийшла у 2010 р.).



90. *Ліщинська О. А.* Соціально-психологічні механізми культової психічної залежності особистості / О. А. Ліщинська // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна : зб. наук. праць. – Львів, 2010. – Вип. 1. – 0,5.

91. *Луценко М. Ю.* Фрустрація потреби у власності як чинник ціннісно-сміслових деформацій / М. Ю. Луценко // Збірник наукових статей Кам'янець-Подільського державного університету. – 2010. – Вип. 11. – 0,5.

92. *Ляльчук Г. Д.* Соціально-психологічний аналіз особливостей сімейного виховання дітей трудових мігрантів / Г. Д. Ляльчук // Психологічні перспективи. – 2010. – Спец. вип. – 0,5.

93. *Маматова А. С.* Мовна толерантність особистості в поліетнічному суспільстві / А. С. Маматова // Філологічні студії : зб. наук. праць. – Мелітополь, 2010. – Вип. 1. – 0,3.

94. *Мельник О. А.* Вплив емоційних станів на світосприйняття і характер політичної поведінки / О. А. Мельник // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави : зб. наук. праць. – К., 2010. – Вип. 10. – 0,6.

95. *Мельник О. А.* Роль емоційної атмосфери суспільства у формуванні навичок політичної участі / О. А. Мельник // Соціальна психологія. – 2010. – № 5 (43). – 0,5.

96. *Мельник О. А.* Сучасні уявлення молоді про політичну картину: психологічний аналіз / О. А. Мельник // Політичний менеджмент. – К., 2010. – № 6 (45). – 0,5.

97. *Мироненко Г. В.* Особливості переживання кіберкористувачами суб'єктивної безпеки в інтернеті / Г. В. Мироненко // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей. – К., 2010. – Вип. 24 (27). – 0,4.

98. *Мяленко В. В.* Вплив сучасних політичних реалій на політичну культуру української спільноти / В. В. Мяленко, І. В. Сулятицький //

Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна : зб. наук. праць. – Львів, 2010. – Вип. 2. – 0,5.

99. *Мяленко В. В.* Образи мови в уявленнях російськомовної та україномовної спільнот / В. В. Мяленко // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей. – К., 2010. – Вип. 24 (27). – 0,5.

100. *Мяленко В. В.* Освітньо-адаптаційні стратегії російськомовних жителів України / В. В. Мяленко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна : зб. наук. праць. – Львів, 2010. – Вип. 1. – 0,5.

101. *Найдьонов М. І.* Замовлення психологічної допомоги третіми особами : груп-рефлексивна послуга у перспективі допомоги сім'ї / М. І. Найдьонов // Психологічні перспективи. – 2010. – Спец. вип. – 0,5.

102. *Найдьонов М. І.* Принцип дефіциту творчості як основа запиту психологічної послуги / М. І. Найдьонов // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України у 12 т. – Житомир, 2010. – Т. 12. – Вип. 10. – Ч. 1. – 0,7.

103. *Найдьонова Л. А.* Кібер-булінг підлітків (віртуальний терор) як новітній феномен інформаційної доби: теоретико-методичні засади подолання і профілактики / Л. А. Найдьонова // Практична психологія та соціальна робота. – 2010. – №8. – 1,1.

104. *Найденова Л. А.* Координатный взгляд на проблему рефлексивного капитала сообщества / Л. А. Найденова // Психологія у суспільстві, що трансформується : VI Харківські міжнародні психологічні читання, присвячені пам'яті О. М. Лактіонова (квіт. 2010 р.). – Х., 2010. – 0,5. – (рос. мовою).

105. *Найдьонова Л. А.* Поділений досвід як онтологічна основа рефлексивного капіталу територіальної спільноти / Л. А. Найдьонова // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей. – К., 2010. – Вип. 24 (27). – 0,5.

106. *Найденова Л. А.* Последствия эскалации парасоциальных отношений с виртуальными персонажами / Л. А. Найденова // Современные тенденции в развитии российского медиаобразования : сб. материалов всерос. науч. практ. конф. в 2 т. – М., 2010. – Т. 1 – 0,5. – (рос. мовою).

107. *Найдьонова Л. А.* Регіональна динаміка електоральної мотивації громадян України в 2004–2010 роках як показник становлення рефлексивного капіталу територіальних спільнот / Л. А. Найдьонова // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави : зб. наук. праць. – К., 2010. – Вип. 10. – 0,5.

108. *Найдьонова Л. А.* Сім'я в епоху рефлексивної модернізації суспільства: спільнота як ресурс опанування новітніх ризиків / Л. А. Найдьонова // Психологічні перспективи. – 2010. – Спец. вип. – 0,8.

109. *Найдьонова Л. А.* Соціальна психологія творчості в поствиртуальному світі (проблема парасоціальних стосунків) / Л. А. Найдьонова // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України у 12 т. – Житомир, 2010. – Т. 12. – Вип. 10. – Ч. 1. – 0,8.

110. *Овдієнко Л. Н.* Освіта і філософія мистецтва / Л. Н. Овдієнко // Міст. – 2010. – Вип. 6. – 0,4.

111. *Овчаров А. О.* Зв'язок між індивідуально-психологічними якостями особистості та особливостями сприймання нею соціальних інновацій / А. О. Овчаров // Практична психологія та соціальна робота. – 2010. – №10. – 0,5.

112. *Овчаров А. О.* Інформаційна вибірковість у контексті індивідуально орієнтованих способів психологічного впливу / А. О. Овчаров // Соціальна психологія. – 2010. – №4 (42). – 0,5.

113. *Овчаров А. О.* Психодіагностична технологія визначення напрямку профілізації дітей молодшого шкільного віку / А. О. Овчаров // Початкова школа. – 2010. – Ч. 2. – №4. – 0,3.

114. *Овчаров А. О.* Чинники соціально-психологічного впливу на громадську думку в освітній галузі / А. О. Овчаров // Педагогіка і психологія. – 2010. – №1 (66). – 0,5.

115. *Орбан-Лембрик Л. Э.* Влияние глобализационных процессов на коммуникативную культуру личности / Л. Э. Орбан-Лембрик, Л. С. Пилецкая // Almanach Komunikacji Społecznej. – Opole, 2010. – 0,8. – (рос. мовою)

116. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Вплив явища глобалізації на освіту: етнопсихологічна складова інтеграційного простору / Л. Е. Орбан-Лембрик // Вісник Прикарпатського національного університету. Серія: Педагогіка. – Івано-Франківськ, 2010. – Вип. 31. – 0,9.

117. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Індивідуальний і груповий ресурс комунікативної підготовки студентів // Етнопедagogічний контекст професійної підготовки студентів у вишах Прикарпатського регіону: посібник / за ред. Н. В. Лисенко. – К. – Івано-Франківськ, 2009. – 0,6. – (фактично вийшла у 2010 р.).

118. *Орбан-Лембрик Л. Э.* Миграционные установки студентов в период социально-экономических трансформаций украинского общества / Л. Э. Орбан-Лембрик, Е. Е. Блинова // Almanach Komunikacji Społecznej. – Opole, 2010. – 0,8. – (рос. мовою).

119. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Міжкультурні контакти в епоху глобалізаційних процесів / Л. Е. Орбан-Лембрик // Соціальна психологія. – 2010. – № 2 (40). – 0,8.

120. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Нормативна регламентація і мобільність особистості / Л. Е. Орбан-Лембрик // Збірник наукових праць : філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ, 2010. – Вип. 15. – Ч. 1. – 0,9.

121. *Орбан-Лембрик Л. Э.* Психологические особенности межличностных контактов в эпоху мобильности и межэтнических взаимодействий / Л. Э. Орбан-Лембрик // Almanach of Social Communication

Wydawca Przedsiębiorstwo Graficzne "Drucmasz". Namyslow. – Opole, 2010. – 0,9. – (рос. мовою).

122. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Психолого-технологічний супровід комунікативної підготовки студентів // Етнопедагогічний контекст професійної підготовки студентів у вишах Прикарпатського регіону : посібник / за ред. Н. В. Лисенко. – К. – Івано-Франківськ, 2009. – 0,8. – (фактично вийшла у 2010 р.).

123. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Соціальна поведінка як спосіб вияву активності особистості / Л. Е. Орбан-Лембрик // Психологія особистості: хрестоматія / О. Б. Мельничук [та ін.] – К. : Вид-во Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова, 2009. – 0,7. – (фактично вийшла у 2010 р.).

124. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Соціально-психологічний контекст комунікативної підготовки студентів // Етнопедагогічний контекст професійної підготовки студентів у вишах Прикарпатського регіону : / за ред. Н. В. Лисенко. – К. – Івано-Франківськ, 2009. – 0,5. – (фактично вийшла у 2010 р.).

125. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Соціально-психологічні чинники ефективної комунікативної поведінки студентів // Етнопедагогічний контекст професійної підготовки студентів у вишах Прикарпатського регіону : посібник / за ред. Н. В. Лисенко. – К. – Івано-Франківськ, 2009. – 0,6. – (фактично вийшла у 2010 р.).

126. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Толерантні стосунки у соціокультурному просторі / Л. Е. Орбан-Лембрик // Збірник наукових праць : філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ, 2010. – Вип. 15. – Ч.2. – 1,1.

127. *Orban-Lembryk L. E.* Adaptation of a personality to conditions of a different ethnic environment: social-psychological aspect of analysis / L. Orban-Lembryk, O. Ivanchenko // Almanach Komunikacji Społecznej. – Opole, 2010. – 0,7. – (англ. мовою).

128. *Orban-Lembryk L. E.* Właściwości socjopsychologiczne kontaktów interpersonalnych /Lidiya Orban-Lembryk / Lidiya Orban-Lembryk // Almanach Komunikacji Społecznej. – Opole, 2010. – 3,0. – (пол. мовою).
129. *Осадько О. Ю.* Проблема становлення психологічної захищеності вчителя / О. Ю. Осадько // Матеріали II Всеукраїнського психологічного конгресу, присвяченого 110-й річниці від дня народження Г. С. Костюка (19–20 квіт. 2010 р.). – К., 2010. – Т. 3. – 0,3.
130. *Петрунько О. В.* Інтернет як технологія соціалізації дітей і молоді / О. В. Петрунько // Педагогіка і психологія. – К., 2010. – № 1 (66). – 0,5.
131. *Петрунько О. В.* Медіа-соціалізація, або Соціалізація з медіа замість соціалізації з дорослими / О. В. Петрунько // Психологічні перспективи. – 2010. – Спец. вип. – 0,5.
132. *Петрунько О. В.* Топологія суб'єкта в агресивному медіа-середовищі / О. В. Петрунько // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей. – К., 2010. – Вип. 24 (27). – 0,5.
133. *Плетка О. Т.* Гендерні аспекти групової ідентичності в терапевтичних групах / О. Т. Плетка // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Психологічні науки : зб. наук. праць у 2 т. – Чернігів, 2009. – Вип. 74. – Т. 2. – 0,4. – (фактично вийшла у 2010 р.).
134. *Плетка О. Т.* Инициация сказки, или Двойное дно смысла (на примере сказки “12 месяцев”) / О. Т. Плетка // II Международный сказкотерапевтический фестиваль, г. Москва, 4–5 февраля 2010 г. : сб. материалов. – М., 2010. – 0,4. – (рос. мовою).
135. *Плетка О. Т.* Народження Афродіти: міфо-драматерапія / О. Т. Плетка // Простір арт-терапії : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. – К., 2010. – 0,5.

136. *Плетка О. Т.* Особливості гендерних аспектів групової ідентичності у тренінгових групах / О. Т. Плетка // Матеріали II Всеукраїнського психологічного конгресу, присвяченого 110-й річниці від дня народження Г. С. Костюка (19–20 квіт. 2010 р.). – К., 2010. – Т. 1. – 0,6.

137. *Плющ А. Н.* Об информационном влиянии политических субъектов на электорат / А. Н. Плющ // Социологические исследования. – 2010. – № 1. – 0,8. – (рос. мовою).

138. *Плющ О. М.* Роль тезауруса при аналізі політичного тексту / О. М. Плющ // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави : зб. наук. праць. – К., 2010. – Вип. 10. – 0,5.

139. *Плющ А. Н.* Способы организации целого как методологическое основание / А. Н. Плющ // Вестник интегративной психологии. – 2010. – Вып. 8. – 0,3. – (рос. мовою).

140. *Плющ А. Н.* Эвристический потенциал синергетической методологии в психологии / А. Н. Плющ // Психологія у суспільстві, що трансформується: VI Харківські міжнародні психологічні читання, присвячені пам'яті О. М. Лактіонова (квіт. 2010 р.): зб. матеріалів. – Х., 2010. – 0,3. – (рос. мовою).

141. *Позняк С. І.* Громадянська компетентність та засоби її формування в освітньому процесі / С. І. Позняк // Вища освіта України. – К., 2010. – Дод. 4. – Т. 4 (22). – 0,5.

142. *Позняк С. І.* Самооцінювання діяльності школи з громадянської освіти як технологія розвитку громадянських ставлень учнівської молоді / С. І. Позняк // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей. – К., 2010. – Вип. 24 (27). – 0,6.

143. *Позняк С. І.* Educating for democracy. Background materials on democratic citizenship and human rights education : [зб. матеріалів] / Rolf

Gollob, Peter Krapf, Olöf Olafsdottir [et al.]. – Council of Europe Publishing, 2010. – 0,4. – (англ. мовою).

144. *Покладова В. В.* Життєстворююче середовище гімназії як відображення внутрішнього світу особистості гімназиста / В. В. Покладова // *Нові технології навчання : наук.-метод. зб. МОН України.* – К., 2010. – № 61. – 0,3.

145. *Покладова В. В.* Життєтворчий простір у корпоративному стилі / В. В. Покладова // *Початкова освіта : методичний поради́ник.* – 2010. – Вип. 8(44). – №32 (560). – 0,3.

146. *Покладова В. В.* Трансформація гендерних ролей у контексті сучасного суспільного життя / В. В. Покладова // *Матеріали II Всеукраїнського психологічного конгресу, присвяченого 110-й річниці від дня народження Г. С. Костюка (19–20 квіт. 2010 р.).* – К., 2010. – 0,3.

147. *Полунін О. В.* Безперервне вільне вимірювання як метод дослідження суб'єктивного теперішнього / О. В. Полунін // *Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей.* – К., 2010. – №24 (27). – 0,5.

148. *Полунін О. В.* Додавання суб'єктивних часових інтервалів: дослідження часового виміру досвіду індивіда та функціонування часового механізму / О. В. Полунін // *Психологія і суспільство.* – 2010. – № 4. – 1,0.

149. *Полунін О. В.* Математичні операції із суб'єктивними часовими інтервалами як метод дослідження функціонування часового механізму індивіда / О. В. Полунін // *Психологія і суспільство.* – 2010. – №3. – 1,0.

150. *Полунін О. В.* Особливості когнітивного переключення із задачі на задачу при використанні в якості стимулів часових інтервалів / О. В. Полунін // *Психологія і суспільство.* – 2010. – №1. – 1,1.

151. *Полунін О. В.* Особливості переживання межі суб'єктивного теперішнього / О. В. Полунін // *Актуальні проблеми психології: Психологічна герменевтика : зб. наук. праць.* – К., 2010. – Т. 2. – Вип. 6. – 0,65.



152. *Полунін О.* Прийняття рішення: вклад психологів у розвиток наукового напрямку / Олексій Полунін, Вієра Бачова // Соціальна психологія. – 2010. – № 3. – 1,0.

153. *Полунін О. В.* Час як змінна у фреймінгу рішення виборця / О. В. Полунін // Проблеми політичної психології та її ролі у становленні громадянина Української держави : зб. наук. праць. – К., 2010. – Вип. 10. – 1,2.

154. *Прейс І. В.* Сімейна лояльність як чинник згуртованості родини / І. В. Прейс // Психологічні перспективи. – 2010. – Спец. вип. – 0,5.

155. *Сидоренко Ж. В.* Соціально-психологічні передумови постановки молоддю життєвих завдань із психологічного здоров'я / Ж. В. Сидоренко // Актуальні проблеми психології: Психологічна герменевтика : зб. наук. праць. – К., 2010. – Т. 2. – Вип. 6. – 0,5.

156. *Сидоркіна М. Ю.* Зв'язок спільної художньої творчості з гнучкістю та згуртованістю сімейної системи / М. Ю. Сидоркіна // Психологічні перспективи. – 2010. – Спец. вип. – 0,5.

157. *Скнар О. М.* Базові компоненти системи політичних компетенцій молоді: результати емпіричного дослідження / О. М. Скнар // Соціальна психологія. – 2010. – №3 (4) – 0,6.

158. *Скнар О. М.* Використання проєктивних методик вивчення продуктів творчості в дослідженні емоційно-оцінних ставлень молоді до себе і держави / О. М. Скнар // Простір арт-терапії. – 2010. – Вип. 2 (8). – 0,7.

159. *Скнар О. М.* Проєктивні методи в дослідженні політичних ставлень молоді: досвід застосування методики незакінчених речень / О. М. Скнар // Простір арт-терапії. – 2010. – Вип. 1 (7). – 0,45.

160. *Слюсаревський М. М.* “Згадую, товаришу, про вас”, або О. М. Лактіонов у координатах науки і життя / М. М. Слюсаревський // Феномен Лактіонова / упоряд. В. В. Москаленко. – Х., 2010. – 0,6.

161. *Слюсаревський М. М.* Поведінковий підхід у політичній психології: термінологічний тезаурус, основні напрями і проблеми / М. М. Слюсаревський // Соціальна психологія. – 2010. – № 1 (39). – 1,0.

162. *Слюсаревський М. М.* Психологічні виміри політизації українського суспільства / М. М. Слюсаревський // Матеріали II Всеукраїнського психологічного конгресу, присвяченого 110-й річниці від дня народження Г. С. Костюка (19–20 квіт. 2010 р.). – К., 2010. – Т. 2. – 0,5.

163. *Старовойтенко Е. Б.* Модели жизненных отношений личности в контексте онто-психологии С. Л. Рубинштейна / Е. Б. Старовойтенко // Сергей Леонидович Рубинштейн / под ред. К. А. Абульхановой. – М. : Рос. полит. энцикл., 2010. – 2,4. – (рос. мовою).

164. *Старовойтенко Е. Б.* Культурный потенциал индивидуального отношения к себе / Е. Б. Старовойтенко // Психология индивидуальности : материалы III Всерос. науч. конф. (г. Москва, 1–3 декаб. 2010 г.). – М. : Изд. дом Гос. ун-та – Высшей школы экономики, 2010. – 1,0. – (рос. мовою).

165. *Старовойтенко Е. Б.* Модель персонологии в парадигме “жизни”. / Е. Б. Старовойтенко // Мир психологии. – 2010. – № 1. – 1,0. – (рос. мовою).

166. *Старовойтенко Е. Б.* Парадигма жизни в персонологии. / Е. Б. Старовойтенко // Психология : Журн. Высш. шк. экономики. – 2010. – №1. – Т. 7. – 0,8. – (рос. мовою).

167. *Старовойтенко Е. Б.* Персонология отношения к себе: культурная трансспектива / Е. Б. Старовойтенко // Мир психологии. – № 4. – 2010. – 1,0. – (рос. мовою).

168. *Старовойтенко Е. Б.* Роль противоречий в жизни личности / Е. Б. Старовойтенко, А. Н. Исаева // Мир психологии. – 2010. – №2. – 1,0. – (рос. мовою).

169. *Стерденко С. М.* Проблемы нравственного и духовного воспитания подростков в современных условиях / С. М. Стерденко //

Духовно-нравственное воспитание на основе отечественных культурно-исторических и религиозных традиций и ценностей : сб. статей междунар. науч.-практ. конф. – Минск, 2010. – 0,3. – (рос. мовою).

170. *Стерденко С. М.* Формування ціннісних орієнтацій підлітків в сучасних умовах / С. М. Стерденко // Психологічні перспективи. – 2010. – Спец. вип. – 0,5.

171. *Стерденко С. М.* Формування ціннісних орієнтацій підлітків під впливом ЗМК / С. М. Стерденко // Соціальний педагог. – 2010. – № 12. – 0,5.

172. *Татенко В. О.* З ніжністю про ніжність: обережна спроба психологічного аналізу / В. О. Татенко // Світогляд. – 2010. – № 3 (23). – 0,5.

173. *Татенко В. О.* Інтимно-особистісна сфера людських стосунків як предмет соціально-психологічного дослідження / В. О. Татенко // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей. – К., 2010. – Вип. 24 (27). – 0,5.

174. *Титаренко Т. М.* Вплив життєвих завдань на оптимізацію особистісного самоконструювання / Т. М. Титаренко // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей. – К., 2010. – Вип. 24 (27). – 0,5.

175. *Титаренко Т. М.* Життєвий шлях особистості в постмодерністському дискурсі / Т. М. Титаренко // Психологія особистості. – Івано-Франківськ, 2010. – № 1. – 0,5.

176. *Титаренко Т. М.* Особистість на власному шляху: нефінальне конструювання життя / Т. М. Титаренко // Матеріали II Всеукраїнського психологічного конгресу, присвяченого 110-й річниці від дня народження Г. С. Костюка (19–20 квіт. 2010 р.). – К., 2010. – Т. 2. – 0,3.

177. *Титаренко Т. М.* Постмодерна особистість: дозвіл на інакшість / Т. М. Титаренко // Психологія у суспільстві, що трансформується: VI

Харківські міжнародні психологічні читання, присвячені пам'яті О. М. Лактіонова (квіт. 2010 р.) : зб. матеріалів. – Х., 2010. – 0,4.

178. *Титаренко Т. М.* Постмодерна особистість у динаміці самоконституювання / Т. М. Титаренко // Актуальні проблеми психології: Психологічна герменевтика : зб. наук. праць. – К., 2010. – Т. 2. – Вип. 6. – 0,5.

179. *Ткаченко В. М.* Презенти́зм як культ сьогодення / В. М. Ткаченко // Політичний менеджмент. – 2010. – № 4 (43). – 1,2.

180. *Ткаченко В. М.* Суверенная бюрократия украинской элиты в зоне двойной периферии / В. М. Ткаченко // Вестник общественного мнения. – 2010. – №2. – 1,0.

181. *Туник М. О.* Вітчизняна наукова спадщина: проблеми розвитку особистості в концепції В. В. Зеньковського / М. О. Туник // Психологія сьогодні. – 2010. – № 12. – 0,5.

182. *Фролов П. Д.* Вплив психотехнологій на трансформацію суб'єктної позиції виборців: від міфів до реальності / П. Д. Фролов // Зб. наук. статей Київського міжнародного університету й Інституту соціальної та політичної психології НАПН України. Серія: “Психологічні науки: проблеми і здобутки”. – К., 2010. – Вип. 1. – 0,5.

183. *Фролов П. Д.* Основні напрями розроблення соціально-психологічних технологій управління громадською думкою / П. Д. Фролов // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей. – К., 2010. – Вип. 24 (27). – 0,5.

184. *Фролов П. Д.* Проблема не в технологіях і технологах, а у відсутності в Україні політичної еліти / П. Д. Фролов // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави : зб. наук. праць. – К., 2010. – Вип. 10. – 0,5.

185. *Фролов П. Д.* Уявлення про інновації у молодіжному середовищі / П. Д. Фролов // Проблеми політичної психології та її роль у

становленні громадянина Української держави: зб. наук. праць. – К., 2010. – Вип. 10. – 0,5.

186. *Фурман А. В.* Методологічна робота у системі професійної діяльності соціального працівника / А. В. Фурман, Л. М. Пелех // Вітакультурний млин. – 2010. – Мод. 11. – 0,4.

187. *Фурман А. В.* Методологування як засіб розуміння смислу / А. В. Фурман, М. К. Кубаєв // Психологія і суспільство. – 2010. – № 4. – 0,8.

188. *Фурман А. В.* Об'єкт-смилодіяльнісна сфера віта культурної методології: постановка проблеми / А. В. Фурман // Вітакультурний млин. – 2010.– Мод. 12. – 0,4.

189. *Хазратова Н. В.* Психологічні проблеми держслужбовців у ситуації невизначеності / Н. В. Хазратова // Психологічні основи управління та організаційного розвитку в системі державної служби: VII Міжнар. наук.-практ. конф. з орг. та екон. психології (м. Луцьк, 23–25 верес. 2010 р.) : тези доп. – К. – Луцьк, 2010. – 0,5.

190. *Хазратова Н. В.* Страх зради як чинник деконсолідації / Н. В. Хазратова, М. Гнатко // Соціальна психологія. – 2010. – № 2 (40). – 0,8.

191. *Хлаповська Т. Г.* Аналіз методичного інструментарію для вивчення образів інновацій / Т. Г. Хлаповська // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави: зб. наук. праць. – К., 2010. – Вип. 10. – 0,5.

192. *Черемных Е. О.* Нарративная идентичность в пространстве диалога / Е. О. Черемных // Актуальні проблеми психології: Психологічна герменевтика : зб. наук. праць. – К., 2010. – Т. 2. – Вип. 6. – 0,5. – (рос. мовою).

193. *Череповська Н. І.* Медіаторність як соціально-психологічний ресурс особистості. Типологія відеосприймання / Н. І. Череповська //

Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Ін-ту психології НАПН України у 12 т. – Житомир, 2010. – Т. 12. – Вип. 8. – 0,5.

194. *Чорна Л. Г.* Соціально-психологічні проблеми профільного навчання / Л. Г. Чорна // Диференціація навчання на різних ступенях загальної середньої освіти: теорія, практика, перспективи : матеріали методол. семінару АПН України (м. Київ, 20 листоп. 2008 р.). – К., 2009. – 0,4. – (фактично вийшла у 2010 р.).

195. *Яремчук О. В.* Музичні архетипи та їх роль у творчому саморозвитку особистості / О. В. Яремчук, В. І. Фокіна // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка. – К., 2010. – Т. 12. – Ч. 3. – 0,4.

196. *Яремчук О. В.* Парадигма етнокультурної міфотворчості в соціальній психології: можливості застосування / О. В. Яремчук // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей. – К., 2010. – Вип. 24 (27). – 0,5.

### **10. Тези**

1. *Белавін С. П.* Соціально-психологічні проблеми формування образів “свій-чужий” [Електронний ресурс] / С. П. Белавін // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : <http://www.ispp.org.ua/podiy.htm>. – 0,1.

2. *Белавіна Т. І.* Проблеми оптимізації процесу соціально-психологічної адаптації російськомовної спільноти [Електронний ресурс] / Т. І. Белавіна // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14\\_s\\_24.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14_s_24.htm) – 0,2.

3. *Бородчак М. В.* Міжособистісна комунікація у контексті утворення та функціонування молодіжних громадських об'єднань / М. В. Бородчак // Детермінанти поведінки і діяльності людини: психологічний аспект : Всеукр. наук.-практ. конф. (23 квіт. 2010 р.) : тези доп. – К., 2010. – 0,2.

4. *Бублик П. І.* Виокремлення соціально-психологічних протоїдей у вітчизняній культурній спадщині [Електронний ресурс] / П. І. Бублик // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : <http://www.ispp.org.ua/podiy.htm>. – 0,3.

5. *Васютинський В. О.* Досвід особи як досвід спільноти / В. О. Васютинський // Психологія у суспільстві, що трансформується. VI Харківські міжнародні читання, присвячені пам'яті О. М. Лактіонова (квіт., 2010 р.) : тези доп. – Х., 2010. – 0,2.

6. *Васютинський В. О.* Основні позиції російськомовного населення щодо інтеграції в українське суспільство / В. О. Васютинський // VII Zjazd Polskiego Stowarzyszenia Psychologii Społecznej (9–11 września 2010). – Nowy Sącz, 2010. – 0,1. – (пол. мовою).

7. *Васютинський В. О.* Про соціально-перцептивну “неросійськість” російськомовних жителів України / В. О. Васютинський // Теоретические проблемы этнической и кросс-культурной психологии : материалы Второй междунар. науч. конф. (26–27 мая 2010 г.) : в 2 т. – Смоленск, 2010. – Т. 1. / отв. ред. В. В. Гриценко. – 0,2. – (рос. мовою).

8. *Васютинський В. О.* Психологічні аспекти соціальної ідентичності російськомовних жителів України / В. О. Васютинський // From the totalitarianism towards democracy in Central-Eastern Europe: Contributions of Political Psychology to Understanding of Transformation Process in the Region. – Warsaw, 2010. – 0,1. – (англ. мовою).

9. *Вінков В. Ю.* Особливості сприймання громадсько-політичної інформації російськомовною спільнотою [Електронний ресурс] / В. Ю. Вінков // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : <http://www.ispp.org.ua/podiy.htm>. – 0,1.

10. *Вознесенська О. Л.* Драматерапія як метод дослідження колективного несвідомого / О. Л. Вознесенська // Простір арт-терапії: горизонти стосунків: матеріали VII Міжнар. міждисциплін. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12–14 берез. 2010 р.). – К., 2010. – 0,25.

11. *Вознесенська О. Л., Голубєва О. Є* Комплексний медіакультурний феномен [Електронний ресурс] / О. Л. Вознесенська, О. Є. Голубєва // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14\\_s\\_20.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14_s_20.htm). – 0,1.

12. *Вознесенська О. Л.* Красуня в полоні у чудовиська: можливості драматерапії / О. Л. Вознесенська // Простір арт-терапії: горизонти стосунків: матеріали VII Міжнар. міждисциплін. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12–14 берез. 2010 р.). – К., 2010. – 0,2.

13. *Вольфовська Т. О.* Технології продуктивних інтерпретацій політичної реальності як чинник розвитку неупереджених ставлень молоді [Електронний ресурс] / Т. О. Вольфовська // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14\\_publ.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14_publ.htm). – 0,25.

14. *Голубєва О. Є.* Анімація: родинний ресурс чи провокація / О. Є. Голубєва // Простір арт-терапії: горизонти стосунків : матеріали VII



Міжнар. міждисциплін. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12–14 берез. 2010 р.). – К., 2010. – 0,25.

15. *Гордієнко В. І.* Діалогічний простір як закономірність групового спілкування [Електронний ресурс] / В. І. Гордієнко // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14\\_s\\_24.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14_s_24.htm) – 0,25.

16. *Гордієнко В. І.* Поняття зворотного зв’язку в когнітивній соціальній психології [Електронний ресурс] / В. І. Гордієнко // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14\\_s\\_24.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14_s_24.htm). – 0,25.

17. *Грибенко І. В.* Свідомі та несвідомі компоненти ідентичності [Електронний ресурс] / І. В. Грибенко // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14\\_s\\_19.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14_s_19.htm). – 0,1.

18. *Григоровська Л. В.* Престижність як чинник вибору професії різними віковими групами українців [Електронний ресурс] / Л. В. Григоровська // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14\\_s\\_23.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14_s_23.htm) [C.podiy\\_14\\_s\\_23.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14_s_23.htm). – 0,1

19. *Дідковський С. В.* Системо-миследіяльний підхід в соціально-психологічній практиці [Електронний ресурс] / С. В. Дідковський // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна

наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14\\_s\\_24.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14_s_24.htm). – 0,2.

20. *Дідковський С. В.* Стратегії формування успішності суб’єкта діяльності [Електронний ресурс] / С. В. Дідковський // Успішність особистості: потенціал та обмеження : тези міжнар. наук.-практ. конф. – Режим доступу : <http://www.psy-science.com.ua/department/oklad.php?mova=ua&scho=ua/knopki/konfer-2010/index.php>. – 0,2.

21. *Духневич В. М.* Особливості конструювання кейсів у когнітивно-орієнтованих тренінгах спілкування [Електронний ресурс] / В. М. Духневич // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14\\_s\\_24.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14_s_24.htm). – 0,25.

22. *Жадан І. В.* Механізми політичної соціалізації молоді в умовах модернізації освіти [Електронний ресурс] / І. В. Жадан // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу: [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14\\_publ.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14_publ.htm). – 0,2.

23. *Жовтянська В. В.* Онтологія гри та формування мистецької творчості / В. В. Жовтянська // II Всеукраїнський психологічний конгрес, присвячений 110-й річниці від дня народження Г. С. Костюка (19–20 квіт. 2010 р.) : тези доп. – К., 2010. – Т.2. – 0,3.

24. *Злобіна О. Г.* Дорожня карта як інструмент діалогу з владою / О. Г. Злобіна // Філософська думка. – 2010. – № 2. – 0,2.

25. *Карпова І. Г.* Трансформація соціальної ідентичності молоді в умовах міграції з села в місто [Електронний ресурс] / І. Г. Карпова // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-

психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14.htm). – 0,1.

26. *Келепко О. В.* Особливості соціального навчання в молодшому шкільному віці [Електронний ресурс] / О. В. Келепко // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14\\_publ.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14_publ.htm). – 0,1.

27. *Кобрисенко Д. О.* Політична партія як референтна спільнота [Електронний ресурс] / Кобрисенко Д. О. // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14.htm). – 0,1.

28. *Котляр О. О.* Детермінація структури психологічних механізмів інструментами ціннісного та смислового впливів / О. Котляр // Друга міжнародна конференція студентів, аспірантів та молодих вчених “Гуманітарні та соціальні науки 2010” (м. Львів, 25–27 листопада) : тези доп. – Львів, 2010. – 0,2.

29. *Котляр О. О.* Соціально-психологічний тренінг актуалізації ціннісного та смислового впливу на структуру політичних уподобань [Електронний ресурс] / О. Котляр // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14.htm) – 0,1.

30. *Лазоренко Б. П.* Чинники поширення алко та наркозалежності серед учнівської молоді [Електронний ресурс] / Б. П. Лазоренко // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ,

18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14.htm). – 0,2.

31. *Ларіна Т. О.* Категорія життєстійкості у вимірі самоздійснення особистості [Електронний ресурс] / Т. О. Ларіна // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14.htm). – 0,2.

32. *Лепіхова Л. А.* Соціально-психологічні особливості постановки життєвих завдань молодшим юнацтвом [Електронний ресурс] / Л. А. Лепіхова // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14.htm). – 0,3.

33. *Ліщинська О. А.* Соціально-психологічні підходи до здійснення експертизи релігійної практики / О. А. Ліщинська // Філософські, методологічні і психологічні проблеми права: Третя всеукр. наук.-теорет. конф. : Київський національний університет внутрішніх справ : тези доп. – К., 2010. – 0,1.

34. *Крайчинська В. А.* Чинник олюдненого/оречевленого самонастановлення у формуванні життєвих завдань сучасної особистості [Електронний ресурс] / В. А. Крайчинська // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14.htm). – 0,1.

35. *Мироненко Г. В.* Суб’єктивна тривалість одиниці часу користувачів онлайн-соціальних мереж [Електронний ресурс] / Г. В. Мироненко // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики,

перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14\\_s\\_20.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14_s_20.htm). – 0,1.

36. *Мяленко В. В.* Психологічні особливості ціннісних освітніх переваг російськомовних жителів України [Електронний ресурс] / В. В. Мяленко // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14.htm). – 0,2.

37. *Найдьонов М. І.* Ризики та ресурси освіти з погляду груп-рефлексивної психології [Електронний ресурс] / М. І. Найдьонов // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14\\_s\\_23.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14_s_23.htm). – 0,1.

38. *Naydonov M.* The Dynamics of the Factors of Occupational Prestige during Financial and Economic Crisis [Електронний ресурс] / M. Naydonov, L. Grygorovska, L. Naydonova, O. Khorina // 27 International Congress of Applied Psychology (July 11–16, 2010). – Режим доступу : [http://icap2010.e proceedings.com.au/12.2\\_Individual\\_Orals.pdf#page=250&view=FitV\\_329](http://icap2010.e proceedings.com.au/12.2_Individual_Orals.pdf#page=250&view=FitV_329). – 0,1. – (англ. мовою).

39. *Naydonova L. A.* Regional Diversity of Teenagers Media Culture in Ukraine / L. A. Naydonova // Abstracts of the 27th International Congress of Applied Psychology (11–16 July, Melbourne, Australia). – Melbourne, 2010. – 0,05. – (англ. мовою).

40. *Naydonova L. A.* Transformation of Electoral Motivation in Ukraine during 2004-2010 years: toward Reflexive Capital? / L. A. Naydonova // From the totalitarianism towards democracy in central eastern Europe : Contributions of Political Psychology to Understanding of Transformation Process in the Region. (18–20 November 2010). – Warsaw, 2010. – 0,05. – (англ. мовою).

41. *Нестеров В. Ф.* Модель організації спілкування з активізацією когнітивних процесів при виконанні задач спільної діяльності [Електронний ресурс] / В. Ф. Нестеров // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.): тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14\\_s\\_24.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14_s_24.htm). – 0,2.

42. *Овдієнко Л. Н.* Освіта в інформаційному суспільстві: соціально-психологічні та культурологічні аспекти трансформації [Електронний ресурс] / Л. Н. Овдієнко // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.): тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14.htm) – 0,3.

43. *Осадько О. Ю.* Когнітивні основи формування психологічної захищеності вчителя у напружених ситуаціях професійного спілкування [Електронний ресурс] / О. Ю. Осадько // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.): тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14\\_s\\_24.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14_s_24.htm). – 0,3.

44. *Плетка О. Т.* Гендерна ідентичність у тренінгових групах: прояви та тенденції [Електронний ресурс]. / О. Т. Плетка // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.): тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14\\_s\\_19.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14_s_19.htm). – 0,15.

45. *Плетка О. Т.* Зустріч на Ельбі... / О. Т. Плетка // Простір арт-терапії: горизонти стосунків : VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12–14 берез. 2010 р.). – К., 2010.– 0,2.

46. *Плетка О. Т.* Казкотерапія у роботі з дітьми / О. Т. Плетка // Психологічна та психотерапевтична допомога дітям та молоді : VII обласна наук.-практ. конф. : тези доп. – Ужгород, 2010. – 0,3.

47. *Плетка О. Т.* Образ колодки – стабілізація стосунків дорослої дочки та матері (фольклорна арт-терапія) / О. Т. Плетка // Простір арт-терапії: горизонти стосунків : матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12–14 берез. 2010 р.). – К., 2010. – 0,3.

48. *Позняк С. І.* Соціальне наочання як чинник формування громадянських ставлень учнівської молоді [Електронний ресурс] / С. І. Позняк // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14\\_publ.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14_publ.htm). – 0,2.

49. *Савинов В. В.* Плейбек-конструирование нефинальности отношений / В. В. Савинов // Простір арт-терапії: горизонти стосунків : матеріали VII Міжнар. міждисциплін. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12–14 берез. 2010 р.). – К., 2010. – 0,1.

50. *Сергійчук Г. В.* Динаміка користування інтернетом як вимір соціальної нерівності в Європі / Г. В. Сергійчук // Проблеми розвитку соціологічної теорії: соціальна інтеграція та соціальні нерівності в контексті сучасних соціальних трансформацій : мат. всеукр. наук.-практ. конф. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2009. – 0,2. – (фактично вийшла у 2010 р.).

51. *Сіверс З. Ф.* Особливості когнітивних бар’єрів педагогів [Електронний ресурс] / З. Ф. Сіверс // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14\\_s\\_24.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14_s_24.htm). – 0,25.

52. *Сидоренко Ж. В.* Сильові особливості постановки молоддю життєвих завдань із психологічного здоров’я [Електронний ресурс] /

Ж. В. Сидоренко // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14\\_s\\_24.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14_s_24.htm). – 0,2.

53. *Сидоркіна М. Ю.* Взаємозв’язок частоти занять спільною художньою творчістю з особливостями сімейних стосунків (біографічний метод) [Електронний ресурс] / М. Ю. Сидоркіна // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14\\_publ.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14_publ.htm). – 0,2.

54. *Скнар О. М.* Малюнок “Я і держава”: основні напрями аналізу та критерії оцінки / О. М. Скнар // Простір арт-терапії: горизонти стосунків : матеріали VII міжнар. міждисциплін. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12–13 берез. 2010 р.). – К., 2010. – 0,25.

55. *Скнар О. М.* Таємниці взуттєвої шафи, або В пошуках нових можливостей / О. М. Скнар, Л. В. Мова // Простір арт-терапії: горизонти стосунків : матеріали VII міжнар. міждисциплін. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12–13 берез. 2010 р.). – К., 2010. – 0,1.

56. *Скнар О. М.* Психологічні чинники формування політичних компетенцій молоді [Електронний ресурс] / О. М. Скнар // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу: [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14\\_publ.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14_publ.htm). – 0,2.

57. *Скрипник О. В.* Проблема лояльності у становленні малої групи / О. В. Скрипник // II Всеукраїнський психологічний конгрес, присвячений 110-й річниці від дня народження Г. С. Костюка (19–20 квіт. 2010 р.) : тези доп. – К., 2010. – Т. 2. – 0,3.



58. *Стерденко С. М.* Етичні тенденції в розвитку мережевої культури [Електронний ресурс] / С. М. Стерденко // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14\\_s\\_20.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14_s_20.htm). – 0,1.

59. *Татенко Н. О.* Особистість в умовах невизначеності: постановка життєвих завдань [Електронний ресурс] / Н. О. Татенко // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14\\_s\\_20.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14_s_20.htm). – 0,2.

60. *Титаренко Т. М.* Особистість як нарація [Електронний ресурс] / Т. М. Титаренко // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14\\_s\\_20.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14_s_20.htm). – 0,2.

61. *Фролов П. Д.* Суб’єктність реципієнта як об’єкт інформаційного впливу / П. Д. Фролов // II Всеукраїнський психологічний конгрес, присвячений 110-й річниці від дня народження Г. С. Костюка (м. Київ, 19–20 квіт. 2010 р.) : тези доп. – К., 2010. – Т. 2. – 0,4.

62. *Циганенко Г. В.* Теоретичні засади дослідження феномену довіри в групах [Електронний ресурс] / Г. В. Циганенко // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14\\_s\\_19.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14_s_19.htm). – 0,1.

63. *Череповська Н. І.* Особливості соціально-психологічного ресурсу медіаторності аматорів [Електронний ресурс] / Н. І. Череповська // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ,

18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14\\_s\\_20.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14_s_20.htm). – 0,1.

64. *Череповська Н. І.* Психологічні особливості сприймання творів мистецтва / Н. І. Череповська // Психологічні проблеми творчості : Х Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23–24 лип. 2010 р.) : тези доп. – К., 2010. – 0,1.

65. *Чорна Л. Г.* Особливості прояву оригінальності мислення обдарованих осіб / Л. Г. Чорна // Психологічні проблеми творчості : Х Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23–24 лип. 2010 р.) : тези доп. – К., 2010. – 0,3.

66. *Чорна Л. Г.* Психологічні засади розуміння обдарованості / Л. Г. Чорна // II Всеукраїнський психологічний конгрес, присвячений 110-й річниці від дня народження Г. С. Костюка (м. Київ, 19–20 квіт. 2010 р.) : тези доп. – К., 2010. – Т. 2. – 0,2.

67. *Чорна Л. Г.* Рольова та групова ідентичність: визначення понять [Електронний ресурс] / Л. Г. Чорна // Перший усеукраїнський конгрес із соціальної психології “Соціально-психологічна наука третього тисячоліття: досвід, виклики, перспективи” (м. Київ, 18–20 жовт. 2010 р.) : тези доп. – Режим доступу : [http://www.ispp.org.ua/podiy\\_14\\_s\\_19.htm](http://www.ispp.org.ua/podiy_14_s_19.htm). – 0,1.

### **11. Публікації в ЗМІ**

1. *Баришполець О. Т.* Чи готова школа до впровадження медіаосвіти / О. Т. Баришполець // Педагогічна газета. – 2010. – № 8 (193). – 0,4.

2. *Баришполець О. Т., Лазоренко Б. П.* Як самостійно долати стреси / О. Т. Баришполець, Б. П. Лазоренко // Освіта. – 2010. – № 44–45. – 0,25.

3. *Вознесенська О. Л.* Медіа-психологія в Україні. Бути чи не бути медіа-освіті в Україні? / О. Л. Вознесенська // Управління освітою. – 2010. – № 17. – 0,2.

4. *Вознесенська О. Л.* Дослідження і практика сімейної психотерапії / О. Л. Вознесенська // Педагогічна газета. – 2010. – № 2 (187). – 0,2.
5. *Мельник О. А.* Вплив суспільно-політичних настроїв на політичну активність молоді / О. А. Мельник // Соціальний педагог. – 2010. – Вип. 10. – 0,4.
6. *Овчаров А. О.* Психодіагностична технологія визначення напрямку профілізації дітей молодшого шкільного віку (ч. 2) / А. О. Овчаров // Початкова школа. – 2010. – № 4. – 0,3.
7. *Осадько О. Ю.* Психогімнастика: набуття досвіду емоційних переживань і спілкування / О. Ю. Осадько // Газета “Дошкільний психолог”. – К., 2010. – № 6. – 0,5.
8. *Петрунько О. В.* Медіасоціалізація: ризики для дітей і відповідальність дорослих / О. В. Петрунько // Педагогічна освіта. – 2010. – № 8 (193). – 0,25.
9. *Слюсаревський М. М., Найдьонова Л. А.* Медіа-освіта: українська перспектива / М. М. Слюсаревський, Л. А. Найдьонова // Рідна школа. – 2010. – № 9 (969). – 0,3.
10. *Титаренко Т. М.* Вивчаємо самих себе // Мішутка. – 2010. – № 1. – 0,1.
11. *Титаренко Т. М.* Вивчаємо самих себе // Мішутка. – 2010. – № 2. – 0,1.
12. *Титаренко Т. М.* Вивчаємо самих себе // Мішутка. – 2010. – № 3. – 0,1.
13. *Титаренко Т. М.* Вивчаємо самих себе // Мішутка. – 2010. – № 5. – 0,1.
14. *Титаренко Т. М.* Вивчаємо самих себе // Мішутка. – 2010. – № 6. – 0,1.
15. *Череповська Н. І.* Діти та телебачення / Н. І. Череповська // Соціальний педагог. – 2009. – № 12. – 0,2. – (фактично вийшла у 2010).
16. *Череповська Н. І.* Медіапсихологія та медіаосвіта сьогодні / Н. І. Череповська // Соціальний педагог. – 2010. – № 9. – 0,2.

## **XVI. ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ УСТАНОВИ (у таблицях)**

**Кількісний і якісний склад керівних кадрів Інституту соціальної та політичної психології НАПН України  
(станом на 1 січня 2011 р.)**

Посада	Усього	У т.ч. жінок	За вченими ступенями і званнями			За віком				За стажем роботи на посаді				Почесні звання			
			акад., чл.-кор.	д-р наук, проф.	канд. наук, ст.наук. співр., доц.	до 40 років	41-60 років	61-65 років	понад 65 років	до 5 років	5-10 років	10-15 років	понад 15 років	Засл. діячі науки і техніки	Засл. працівники освіти	Лауреати Держ. премії	Лауреати премії НАПН
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Директор	1	—	1	—	1	—	—	1	—	—	—	—	1	—	1	—	—
Заступники директора	2	1	—	—	2	—	1	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—
Учений секретар	1	1	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Зав. лабораторій	7	3	1	4	5	—	6	1	—	2	1	2	2	—	1	—	3
<b>Усього</b>	<b>11*</b>	<b>5</b>	<b>2</b>	<b>4</b>	<b>9</b>	<b>—</b>	<b>8</b>	<b>3</b>	<b>—</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>3</b>	<b>3</b>	<b>—</b>	<b>2</b>	<b>—</b>	<b>3</b>

\* Оскільки директор, його заступник з наукової роботи та учений секретар є одночасно і завідувачами лабораторій, у графі 2 “Усього” цей показник зазначено лише один раз.

**Кількісний і якісний склад наукових кадрів Інституту соціальної та політичної психології НАПН України**  
(станом на 1 січня 2011 р.)

Посада	Усього	У т.ч. жінок	За вченими ступенями і званнями			За віком					За стажем роботи на посаді				Почесні звання				
			акад., чл.-кор.	д-р наук, проф.	канд. наук, ст. наук. співроб., доцент	до 30 років	до 40 років	41-60 років	61-65 років	понад 65 років	до 5 років	5-10 років	10-15 років	понад 15 років	Засл. діячі науки і техніки	Засл. працівники освіти	Лауреати Держ. премії	Лауреати премії НАПН	Лауреати премії Президента для молодих учених
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Головні наукові співробітники	2	1	—	2	—	—	—	1	1	—	—	1	1	—	—	1	—	2	—
Провідні наукові співробітники	7	3	—	3	4	—	1	3	—	3	3	1	2	1	—	—	—	2	—
Старші наукові співробітники	27	24	—	—	23	1	10	15	1	—	14	5	7	1	—	—	—	1	1
Наукові співробітники	20	14	—	—	3	1	6	12	1	—	15	4	1	—	—	—	—	1	—
Молодші наукові співробітники	24	17	—	—	1	11	8	5	—	—	21	3	—	—	—	—	—	—	—
<b>Усього</b>	<b>80</b>	<b>59</b>	<b>—</b>	<b>5</b>	<b>31</b>	<b>13</b>	<b>25</b>	<b>36</b>	<b>3</b>	<b>3</b>	<b>53</b>	<b>14</b>	<b>11</b>	<b>2</b>	<b>—</b>	<b>1</b>	<b>—</b>	<b>6</b>	<b>1</b>

**Розподіл наукових кадрів Інституту соціальної та політичної психології НАПН України за науковими підрозділами  
(станом на 1 січня 2011 р.)**

№ з/п	Підрозділи Інституту	Чисельність працівників	Усього наукових працівників	Наукові працівники за посадами						Інженери, лаборанти	З них			Звільнилося з роботи у звітному році		Сумісники		
				керівники наукових підрозділів	голови наукові співробітники	провідні наукові співробітники	старші наукові співробітники	наукові співробітники	молодші наукові співробітники		доктори наук	кандидати наук	без вченого ступеня	наукових працівників	технічних працівників	з інших підрозділів своєї установи	з інших організацій	усього сумісників
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
1	Керівництво	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—
2	Лабораторія методології психосоціальних і політико - психологічних досліджень	10	10*	—	2	—	3	3	2	—	2	2	6	1	—	—	5	5
3	Лабораторія соціальної психології особистості	12	11	1	—	2	5	2	1	1	1	8	2	—	—	—	1	1
4	Лабораторія психології мас та спільнот	7	6*	1	—	—	2	1	2	1	1	3	2	1	—	1	1	2
5	Лабораторія психології малих груп та міжгрупових відносин	9	8	1	—	—	3	2	2	1	1	2	5	—	—	—	1	1
6	Лабораторія фундаментальних і прикладних проблем спілкування	7	7	1	—	—	3	2	1	—	1	3	3	—	—	1	2	3
7	Лабораторія психологічних проблем політичної соціалізації молоді	11	10	1	—	1	3	2	3	1	1	3	6	1	—	—	—	—
8	Лабораторія психології масової комунікації та медіа-освіти	9	9*	—	—	1	4	2	2	—	—	4	5	—	—	1	2	3
9	Лабораторія психології політичної участі	8	7	1	—	—	—	2	4	1	—	3	4	1	—	—	3	3
10	Лабораторія соціально-психологічних технологій	9	8	1	—	1	4	—	2	1	—	6	2	—	—	—	—	—
11	Лабораторія моніторингу суспільно-політичних процесів	11	11*	—	—	2	1	3	5	—	2	—	9	1	1	3	2	5
	<b>УСЬОГО:</b>	97	91	7	2	7	28	19	24	6	9	38	44	5	1	6	17	23

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
	Обслуговуючий персонал:																	
12	Бухгалтерія гол. бухгалтер заст. гол. бухгалтера пров. економіст пров. бухгалтер бухгалтер I категорії касир	1 1 1 — 1 —													1	1		1
13	Канцелярія зав. канцелярії секретар керівника	— —															1 1	1 1
14	Машбюро зав. машбюро друкарка I категорії	— 1																
15	Бібліотека провідний бібліотекар бібліотекар I категорії	1 —															1	1
16	Господарський відділ зав. відділу водій електрик 4 розряду слюсар-сантехнік доглядач за будовами швейцар прибир. приміщень прибир. території	1 2 — 1 1 4 2 1													1			
	<b>УСЬОГО:</b>	18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	1	4
	<b>РАЗОМ:</b>	<b>115</b>	<b>91</b>	<b>7</b>	<b>2</b>	<b>7</b>	<b>28</b>	<b>19</b>	<b>24</b>	<b>6</b>	<b>9</b>	<b>38</b>	<b>44</b>	<b>5</b>	<b>3</b>	<b>9</b>	<b>18</b>	<b>27</b>

\* Оскільки директор, його заступник з наукової роботи та учений секретар є одночасно і керівниками наукових підрозділів, а заступник директора із загальних питань – провідним науковим співробітником, у графі 4 “Усього наукових працівників” цей показник зазначено лише один раз.



Таблиця 4

## Підготовка докторів наук

№ пор.	Шифр і назва наукових спеціальностей	Направлено в докторантуру		Надано 6-міс. творчих відпусток		Захищено докторських дисертацій	
		за планом	фактично	за планом	фактично	за планом	фактично
1	19.00.01 Загальна психологія, історія психології	—	—	—	—	—	—
2	19.00.05 Соціальна психологія; психологія соціальної роботи	1	1	—	—	3	3
3	19.00.11 Політична психологія	1	—	—	—	—	—
У сь о г о		2	1	—	—	3	3

Таблиця 5

## Підготовка кандидатів наук

№ пор.	Шифр і назва наукових спеціальностей	Направлено в аспірантуру		Надано 3-міс. творчих відпусток		Захищено кандидатських дисертацій	
		за планом	фактично	за планом	фактично	за планом	фактично
1	19.00.01 Загальна психологія, історія психології	1	1	—	—	—	—
2	19.00.05 Соціальна психологія; психологія соціальної роботи	2	2	—	—	2	1
3	19.00.11 Політична психологія	1	2	—	—	—	—
У с ь о г о		4	5	—	—	2	1

Таблиця 6

**Підготовка наукових кадрів в аспірантурі  
(прийом)**

№ пор.	Шифр і назва спеціальності	Кількість штатних наукових співробітників			З них керують аспірантами		Прийом						Загальна чисельність аспірантів (на кінець звітного року)						Загальна чисельність здобувачів		
		усього	докт.н., проф.	канд.н., ст.н.с.	докт.н., проф.	канд.н., ст.н.с.	за державним замовленням			на умовах контракту			РАЗОМ	за державним замовленням			на умовах контракту			РАЗОМ	
							усього	з відривом від виробництва	без відриву від виробництва	Усього	з відривом від виробництва	без відриву від виробництва		усього	з відривом від виробництва	без відриву від виробництва					
1	19.00.01 – загальна психологія, історія психології	9	3	6	1	1	1	1	0	1	1	0	2	1	1	0	1	1	0	2	0
2	19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи	58	4	27	4	11	2+2*	2+2*	0	7+2* *	3	4+ 2**	9+2* +2**	18	15	3	29	8	21	47	11
3	19.00.11 – політична психологія	24	2	7	3	3	2+1*	1+1*	1	1	1	0	3+1*	5	4	1	4	1	3	9	0
	Усього	91	9	40	8	15	5+3*	4+3*	1	9 +2**	5	4 +2**	14+3* +2**	24	20	4	34	10	24	58	11

У 2010 р.: \*3 аспіранти (2-стаціонар, 1-заочна) переведені з госпрозрахункової аспірантури на бюджет (стаціонар);

\*\*2 аспіранти (госпрозрахункова) переведені із стаціонарного відділення на заочне.

Таблиця 7

## Підготовка наукових кадрів в аспірантурі (випуск)

№ пор.	Назва установи, шифр і назва спеціальності	Загальна чисельність аспірантів (на початок звітнього року)							Випуск															Відраховано			
		за державним замовленням			на умовах контракту				За державним замовленням							На умовах контракту								Ефективність роботи (у %)	усього	у т.ч. за державним замовленням	
		усього	з відривом від виробництва	без відриву від виробництва	усього	з відривом від виробництва	без відриву від виробництва	РАЗОМ	з відривом від виробництва			без відриву від виробництва				Ефективність роботи (у %)	з відривом від виробництва			без відриву від виробництва							
									усього	із захистом дисертацій	з поданням до захисту	усього	із захистом дисертацій	з поданням до захисту	РАЗОМ (чол.)		у т.ч.	у т.ч.	у т.ч.	у т.ч.	у т.ч.	у т.ч.	у т.ч.	у т.ч.	у т.ч.	у т.ч.	
1	19.00.01 – загальна психологія, історія психології	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи	19	15	4	40	12	28	59	3+ 5***+ 1в	0	2	2*** +1в	0	0	7***+ 2в	66,7	2+2* +2***+ 4*** +2в	0	1	1+1*+ 7*** +11в	0	0	3+3* +2***+1 1*** +13в	33,3	15	2	
3	19.00.11 – політична психологія	2	2	0	4	1	3	6	1***	0	0	0	0	0	1***	0	1***	0	0	1***	0	0	2***	0	0	0	0
	Разом	21	17	4	44	13	31	65	3+ 6***+ 1в	0	2	2*** +1в	0	0	3+ 8*** +2в	66,7	2+2* +2***+ 5***+2в	0	1	1+1*+8 *** +11в	0	0	3+3*+ 2***+ 13*** +13в	33,3	15	2	

У 2010 р.: \*3 аспіранти (2-стаціонар, 1-заочна) переведені з госпрозрахункової аспірантури на бюджет (стаціонар);

\*\*2 аспіранти (госпрозрахункова) переведені із стаціонарного відділення на заочне;

\*\*\* 21 аспірант (11-стаціонар, 10-заочна) перебувають в академвідпустках;

в 15 аспірантів (2-бюджет: 1-стаціонар, 1- заочна, 13 госпрозрахункова: 2-стаціонар, 11-заочна) відраховані до завершення терміну навчання

Таблиця 8

## Підготовка наукових кадрів у докторантурі

№ пор.	Шифр і назва спеціальності	Кількість штатних наукових співробітників			Загальна чисельність докторантів (на початок звітнього року)			Випуск						Відраховано		Прийом			Загальна чисельність докторантів (на кінець звітнього року)			Загальна чисельність здобувачів					
		усього	у т. ч.		за державним замовленням	на умовах контракту	усього	За державним замовленням			На умовах контракту			усього	за державним замовленням	за державним замовленням	на умовах контракту	усього	за державним замовленням	на умовах контракту	усього						
			докт. н., проф.	з них керують докторантами				у т. ч.	усього	із захистом дисертацій	з поданням до захисту	ефективність роботи (у %)	усього										у т. ч.		усього	за державним замовленням	на умовах контракту
																							із захистом дисертацій	з поданням до захисту			
1	19.00.01 – загальна психологія, історія психології	9	3	2	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	
2	19.00.05 - соціальна психологія; психологія соціальної роботи	58	4	2	2	0	2	1*	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	3	0	3	1			
3	19.00.11 – політична психологія і	24	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
	УСЬОГО	91	9	4	3	0	3	1*	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	4	0	4	1			

У 2010 р.: \* 1 докторант перебуває в академвідпустці.

Таблиця 9

## Робота спеціалізованої вченої ради Д 26.457.01

Розгляд дисертацій	Шифр і назва наукових спеціальностей	Захист дисертацій		Кількість переатестацій			Кількість дисертацій укр. мовою	Кількість авторефератів укр. мовою	Кількість дисертацій, що перебувають на розгляді в раді
		з позитивним рішенням	з негативним рішенням	всього	з позитивним рішенням	з негативним рішенням			
Кандидатські	19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи	2	—	—	—	—	2	2	—
	19.00.11 – політична психологія	3	—	—	—	—	3	3	—
	УСЬОГО:	5	—	—	—	—	5	5	—
Докторські	19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи	2	—	—	—	—	2	2	—
	19.00.11 – політична психологія	—	—	—	—	—	—	—	—
	УСЬОГО:	2	—	—	—	—	2	2	—

**Атестація наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації  
спеціалізованою вченою радою**

Розгляд дисертацій	Шифр і назва наукових спеціальностей	Кількість дисертацій, захищених:								
		аспірантами		докторантами		співробітниками Інституту	працівниками НАПН України	працівниками вищих навчальних закладів	працівниками середніх спеціальних закладів	працівниками інших установ
		які навчалися за державним замовленням	які навчалися на умовах контракту	які навчалися за державним замовленням	які навчалися на умовах контракту					
Докторські	19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи	—	—	—	—	2	—	—	—	—
Кандидатські	19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи	—	—	—	—	—	—	1	—	1
	19.00.11 – політична психологія	—	—	—	—	—	—	3	—	—
	<b>УСЬОГО:</b>	—	—	—	—	2	—	4	—	1

## Виконання тематики наукових досліджень

№ пор.	Назва наукових підрозділів (лабораторій, кафедр)	Кількість наукових напрямів, за якими виконувались НДР	Усього досліджувалося тем, що фінансувалися з Держбюджету	У тому числі		Кількість досліджуваних тем за госп-договорами
				кількість розпочатих НДР у звітному році	кількість завершених НДР у звітному році	
1	Лабораторія методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень	1	1	0	0	0
2	Лабораторія соціальної психології особистості	2	2	0	1	0
3	Лабораторія психологічних проблем політичної соціалізації молоді	1	1	0	1	0
4	Лабораторія психології мас та спільнот	2	2	0	2	0
5	Лабораторія психології малих груп та міжгрупових відносин	1	1	0	0	0
6	Лабораторія психології масової комунікації та медіа-освіти	2	2	0	1	0
7	Лабораторія фундаментальних і прикладних проблем спілкування	1	1	0	0	0
8	Лабораторія моніторингу суспільно-політичних процесів	2	2	1	1	0
9	Лабораторія психології політичної участі	1	1	0	0	0
10	Лабораторія соціально-психологічних технологій	1	1	0	0	0



## Дані про проведення експериментальної роботи

Кількість експериментів – всього	Кількість інновацій, що відпрацьовується в ході експериментальної роботи	Число науковців установи, які задіяні в експериментах	Кількість експериментальних навчальних закладів, установ, організацій				Рівень експерименту				
			усього	у т.ч. затверджених:			всеукра- їнський	загально- академіч- ний	регіо- нальний	установи НАПН	
				НАПН України	МОН України	обласним (міським) управлі- нням освіти					установою НАПН
<b>8</b>	<b>13</b>	<b>27</b>	<b>41</b>	–	<b>1</b>	–	<b>40</b>	<b>1</b>	–	–	<b>7</b>

## Упровадження і використання результатів наукових досліджень

№ з/п	Назва наукових підрозділів (лабораторій, кафедр)	Кількість розробок, упроваджених у практику у звітному періоді		Місце впровадження					Кількість наукових розробок, готових до впровадження
		усього	у т. ч. інновацій	вищі навчальні заклади	середні загально-освітні школи	професійно-технічні навчальні заклади	інші навчальні заклади (дошкільні, позашкільні тощо)	інші організації, установи	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Лабораторія методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень	2	–	1	–	–	–	–	1
2	Лабораторія соціальної психології особистості	7	3	10	–	–	1	4	3
3	Лабораторія психології мас та спільнот	9	4	9	–	–	–	1	5
4	Лабораторія психологічних проблем політичної соціалізації молоді	–	–	–	–	–	–	–	1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5	Лабораторія фундаментальних і прикладних проблем спілкування	2	–	2	–	–	–	–	1
6	Лабораторія психології масової комунікації та медіа-освіти	4	2	1	1	–	–	–	1
7	Лабораторія соціально-психологічних технологій	1	–	1	–	–	–	–	1
8	Лабораторія моніторингу суспільно-політичних процесів	4	1	3	–	–	–	1	1
9.	Лабораторія психології малих груп та міжгрупових відносин	8	–	5	–	–	–	–	–
10.	Лабораторія психології політичної участі	6	6	8	4	1	1	2	–
<b>УСЬОГО</b>		<b>43</b>	<b>16</b>	<b>40</b>	<b>5</b>	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>8</b>	<b>14</b>

Таблиця 14

## Дані про публікації

№ з/п	Назва наукових підрозділів (лабораторій, кафедр)	Види опублікованої наукової продукції *											У т.ч. у міжн. виданнях	Всього
		монографії	підручники	навчальні посібники	програми	концепції	методичні посібники	методичні рекомендації	словники, довідники	статті у фахових виданнях	матеріали конференцій	інші види наукової продукції		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	Лабораторія методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень	0/0	2/0	1/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	47/3	3/0	1/0	2/0	54/3
2	Лабораторія соціальної психології особистості	2/0	0/0	0/0	1/0	0/0	0/0	1/0	0/0	28/0	9/0	5/0	0/0	46/0
3	Лабораторія психології мас та спільнот	1/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/1	2/0	0/0	24/4	12/1	0/0	2/0	39/6
4	Лабораторія психологічних проблем політичної соціалізації молоді	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	10/1	6/2	0/0	0,1	16/3
5	Лабораторія фундаментальних і прикладних проблем спілкування	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	1/0	0/0	0/0	5/1	7/1	1/0	0/0	14/2
6	Лабораторія соціально - психологічних технологій	1/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	19/0	1/0	2/0	0/0	23/0
7	Лабораторія психології малих груп та міжгрупових відносин	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	8/3	5/5	0/0	0/1	13/8
8	Лабораторія психології політичної участі	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	8/5	1/0	1/0	0/0	10/5
9	Лабораторія психології масової комунікації та медіаосвіти	0/0	0/0	2/0	0/0	1/0	0/0	0/0	0/0	22/2	9/2	6/0	2/0	40/4
10	Лабораторія моніторингу суспільно-політичних процесів	1/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	5/1	3/0	0/0	1/0	9/1
	Усього	5/0	2/0	3/0	1/0	1/0	1/1	3/0	0/0	176/20	62/11**	16/0	7/1	270/32

\*У чисельнику — кількість планових, у знаменнику — кількість позапланових публікацій

\*\* Загальний показник планових публікацій (усього), поданий з урахуванням 6-и збірників наукових праць, що були сформовані спільними зусиллями підрозділів Інституту, і тому є більшим за суму публікацій лабораторій.

## Дані про участь у масових науково-практичних заходах

Види масових заходів *																Усього
з'їзди		конгреси		симпозіуми, форуми		конференції		наукові семінари		педагогічні читання		виставки		інші види заходів		
усього	у т.ч. міжнародні	усього	у т.ч. міжнародні	усього	у т.ч. міжнародні	усього	у т.ч. міжнародні	усього	у т.ч. міжнародні	усього	у т.ч. міжнародні	усього	у т.ч. міжнародні	усього	у т.ч. міжнародні	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1/1	1/1	2/2	–	12/39	5/12	58/122	39/76	15/112	4/8	2/9	1/6	2	1	117/128	9/19	206/472

\* Чисельник – кількість заходів, знаменник – число науковців, які взяли активну участь у заході (лише доповіді і виступи).

## Виконання завершених галузевих фундаментальних і прикладних досліджень у 2010 р.

№ пор.	Напрямок та проблема дослідження галузевої теми	Тема дослідження	Науковий керівник теми (ПБ, наук. ступінь, вч. звання)	Термін виконання	Кінцеві результати	
					назва і вид продукції	стан упровадження
1	Напрямок 11. Теоретичні і прикладні проблеми психології особистості та соціальної психології <i>Проблема.</i> Вивчення психологічних передумов, цілей та механізмів розвитку особистості	<b>Життєві завдання як передумова особистісної самореалізації в соціумі</b>	<i>Титаренко Тетяна Михайлівна</i> , член-кореспондент НАПН України, доктор психологічних наук, професор	2007–2010 рр.	Рукопис колективної монографії “Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості” (26,3 д.а.)  <i>Титаренко Т. М.</i> Сучасна психологія особистості : навч. посіб. / за ред. Т. М. Титаренко. – К. : Марич, 2009. – 34,7 д.а.	Навч. посібник <b>“Сучасна психологія особистості”</b> упроваджується в Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка в курсах лекцій “Психологія конфлікту”, “Психологія масової поведінки”, “Феноменологічна соціологія”, “Сучасні теорії конфліктів” для майбутніх психологів і соціологів; Київському національному ун-ті культури і мистецтв у курсах лекцій “Гендерні дослідження”, “Соціологія особистості”, “Психологія девіантної поведінки”; Чернігівському національному педагогічному ун-ті ім. Т. Г. Шевченка, Волинському національному ун-ті ім. Лесі Українки,

№ пор.	Напрямок та проблема дослідження галузевої теми	Тема дослідження	Науковий керівник теми (ПІБ, наук. ступінь, вч. звання)	Термін виконання	Кінцеві результати	
					назва і вид продукції	стан запровадження
						<p>Національному університеті “Кієво-Могилянська Академія” (курс лекцій “Психологія влади”);</p> <p>Полтавському державному педагогічному університету ім. В. Короленка (курс лекцій “Психологія екстремальних ситуацій”);</p> <p>Прикарпатському національному університету ім. Василя Стефаника в курсах лекцій “Екокультура особистості”, “Психологія девіантної поведінки”, “Вікова психологія”, “Психологія сім’ї”, “Психологія особистості”, “Сучасні напрямки психологічних досліджень” для магістрів-психологів</p>

№ пор.	Напрямок та проблема дослідження галузевої теми	Тема дослідження	Науковий керівник теми (ПІБ, наук. ступінь, вч. звання)	Термін виконання	Кінцеві результати	
2	<p><i>Напрямок II. Теоретичні і прикладні проблеми психології особистості та соціальної психології</i></p> <p><i>Проблема.</i></p> <p>Психологічні аспекти формування етнонаціональної свідомості та самосвідомості особистості</p>	<p><b>Соціально-психологічні чинники інтеграції російськомовної спільноти в сучасне українське суспільство</b></p>	<p><i>Васютинський Вадим Олександрович,</i> доктор психологічних наук, професор</p>	<p>2007–2010 рр.</p>	<p>Рукопис колективної монографії “Російськомовна спільнота в Україні: соціально-психологічний аналіз” (15,0 д.а.),</p> <p><i>Васютинський В. О.</i> Психологічні виміри спільноти : монографія (5,2 д.а.)</p>	<p>Матеріали досліджень за темою впроваджено в навчальний процес підготовки психологів у Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка в курсах лекцій “Психологія масової поведінки”, “Психологія конфлікту”; використано під час проведення круглих столів, у яких взяли участь науковці педагогічного та психологічного профілю, соціальні працівники і студенти відповідних спеціальностей Севастопольського міського гуманітарного ун-ту (АРК Крим, м. Севастополь, червень 2010 р.), студенти і викладачі Дніпропетровського національного ун-ту ім. Олесь Гончара (грудень 2010 р.).</p>



№ пор.	Напрямок та проблема дослідження галузевої теми	Тема дослідження	Науковий керівник теми (ПБ, наук. ступінь, вч. звання)	Термін виконання	Кінцеві результати	
3	<p><i>Напрямок 16.</i>            Методологічні засади і прикладні проблеми політичної психології.  <i>Проблема.</i>            Психологічні закономірності політичної соціалізації в онтогенезі</p>	<p><b>Соціальне наочіння як механізм політичної соціалізації молоді в умовах модернізації освіти</b></p>	<p><i>Жадан Ірина Василівна,</i>            кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник</p>	<p>2007–2010 рр.</p>	<p>Рукопис науково-методичного посібника            “Соціальне наочіння: механізми розвитку політичних ставлень молоді” (11,0 д.а.)</p>	<p>Матеріали дослідження впроваджуються в навчальний процес приватного ВНЗ “Деснянський економіко-правовий технікум” при МАУП.            Посібник підготовлено до впровадження у ВНЗ, загальноосвітніх навчальних закладах.            У ньому представлено результати дослідження особливостей впливу соціального наочіння на розвиток політичних ставлень учнівської та студентської молоді.            Визначено сфери, форми та загальні підходи до використання моделей наочіння в процесі модернізації суспільствознавчої освіти, а також запропоновано окремі технології розвитку політичних ставлень старшокласників і студентів у політичній освіті з опертям на моделі соціального наочіння.</p>

№ пор.	Напрямок та проблема дослідження галузевої теми	Тема дослідження	Науковий керівник теми (ПІБ, наук. ступінь, вч. звання)	Термін виконання	Кінцеві результати	
4	<p><i>Напрямок 12.</i> Соціально-психологічні проблеми трансформаційних процесів у суспільстві та освіті.</p> <p><i>Проблема.</i> Теоретичні та методичні основи аналізу ситуації особистісного і суспільного розвитку</p>	<p><b>Науково-методичні засади моніторингу соціальної ситуації особистісного та суспільного розвитку</b></p>	<p><i>Григорівська Любов Володимирівна,</i> кандидат педагогічних наук, доцент</p>	<p>2007–2010 рр.</p>	<p>Рукопис науково-методичного посібника “Моніторинг соціальної ситуації особистісного і суспільного розвитку: теорія та методи” (15,5 д.а.). Інформаційні бюлетені – усього 7 (17,4 д.а.)</p>	<p>Результати дослідження використано при проведенні прес-конференції для ЗМІ (1.02.2010 р.); у матеріалах до Національної доповіді про стан і розвиток освіти в Україні; в інформаційних матеріалах, підготовлених для засідання Колегії МОН України “Динаміка громадської думки щодо переходу до 12-річного терміну навчання та профілізації старшої школи”; у Парламентських слуханнях щодо запровадження 12-річного терміну навчання (червень 2010 р.); матеріали дослідження використовуються також у викладанні навчальних дисциплін “Технології моніторингу соціально-психологічних процесів”, “Психотехнології моделювання та моніторингу електоральної поведінки” при підготовці фахівців</p>

№ пор.	Напрямок та проблема дослідження галузевої теми	Тема дослідження	Науковий керівник теми (ПІБ, наук. ступінь, вч. звання)	Термін виконання	Кінцеві результати
					<p>з вищою освітою за спеціальностями “Соціальна робота” та “Психологія” у Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка; роботі із студентами-психологами Гуманітарного ін-ту НАУ і КНТЕУ під час проходження навчальної практики в лабораторії моніторингу суспільно-політичних процесів</p>

## **ДОДАТКИ**

## **АНОТОВАНИЙ ПЕРЕЛІК НАУКОВИХ РОЗРОБОК, ГОТОВИХ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ І ВПРОВАДЖЕННЯ**

### **ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ, КОНЦЕПЦІЇ**

#### **Трансформації смислу в соціокультурному просторі (Жовтянська В. В.)**

У монографії розглядаються процеси формування уявлень людини про дійсність та способи встановлення взаємовідносин з нею. З погляду авторської теорії смислових трансформацій визначаються психологічні механізми таких феноменів, як гра, метафора, міф та смішне. Окрему увагу приділено аналізу особливостей сучасного соціокультурного життя.

Монографію адресовано психологам, а також філософам, соціологам, лінгвістам та іншим фахівцям у галузі гуманітарних наук.

*(Жовтянська В. В. Трансформації смислу в соціокультурному просторі. – Рукопис. – 10,0 друк. арк.).*

#### **Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості (монографія) (Титаренко Т. М., Злобіна О. Г., Лазоренко Б. П., Лєпіхова Л. А., Кочубейник О. М., Черемних К. О., Кляпець О. Я., Ларіна Т. О., Татенко Н. О., Крайчинська В. А., Гундертайло Ю. Д.)**

Книгу присвячено дослідженню впливу особистості на власне життя шляхом постановки життєвих завдань. Життєві завдання представлено як спосіб, завдяки якому особистість моделює власне майбутнє, сприяючи самоздійсненню. Особистість розглянуто в сучасному нестабільному соціумі, на перетині соціального та індивідуального світів. Розроблено методiku діагностики життєвих завдань та визначено специфіку постановки завдань благополучної і проблемної молоді. Показано, яким чином життєві завдання можуть ставати чинником самореалізації у сімейній, професійній та інших

сферах життя. Особливу увагу приділено завданнєвим технологіям оптимізації особистісного самоздійснення.

Для науковців, викладачів психології, аспірантів та студентів, практичних психологів та консультантів, соціальних працівників.

*(Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості : монографія / за ред. Т. М. Титаренко. – Рукопис. – 27,5 друк. арк.).*

### **Психологічні виміри спільноти : монографія (Васютинський В. О.)**

У монографії висвітлюються теоретичні питання утворення і функціонування людських спільнот: аналізується спільнота як соціально-психологічна категорія, розглядаються підстави її референтності, описуються характеристики простору спільнотного самовизначення, розкриваються соціально-психологічні властивості спільноти, досліджуються психологічні засади розподілу повноважень у спільноті, оцінюються перспективи розвитку спільноти. Ідея монографії полягає у виробленні концептуальної основи дослідження соціально-психологічних чинників інтеграції російськомовної спільноти в сучасне українське суспільство.

Призначена для науковців, які працюють у галузі соціальної психології.

*(Васютинський В. О. Психологічні виміри спільноти : монографія / Вадим Васютинський. – К. : Золоті ворота, 2010. – 120 с. – 5,2 друк. арк.).*

### **Російськомовна спільнота в Україні: соціально-психологічний аналіз (Васютинський В. О. та ін.)**

Коллективна монографія висвітлює комплекс соціально-психологічних проблем, які супроводжують процес інтеграції російськомовної спільноти в сучасне українське суспільство. Відповідні питання розкриваються на основі моделі колективного самовизначення спільноти та результатів низки емпіричних досліджень. Розглянуто особливості переживання та усвідомлення належності до російськомовної спільноти, зміст і тенденції самовизначення російськомовної спільноти в Україні, проблеми соціально-психологічної адаптації російськомовних громадян. Як один із вагомих чинників такої

адаптації аналізується освіта. Запропоновано соціально-психологічні засоби запобігання деструктивним впливам на російськомовну спільноту, оптимізації процесів інтеграції українського суспільства.

Адресовано фахівцям із соціальної психології та суміжних галузей науки, викладачам і студентам вищих навчальних закладів, працівникам засобів масової комунікації.

*(Васютинський В. О. та ін. Російськомовна спільнота в Україні: соціально-психологічний аналіз. – Рукопис. – 15,0 друк. арк.).*

### **Діти і медіа: соціалізація в агресивному медіа-середовищі : монографія (Петрунько О. В.)**

У монографії розглянуто філогенетичні й онтогенетичні підвалини, моделі та адаптаційно-захисний потенціал соціалізації як складного багатофункціонального механізму самозбереження й самовідтворення суспільства і соціумів. Досліджуються ймовірні ризики соціалізації в умовах сучасного (агресивного) медіа-середовища. Аналізується феномен агресивного медіа-середовища. Розглянуто соціалізацію в агресивному медіа-середовищі як медіа-соціалізацію, тобто вимушену самосоціалізацію дітей у сфері медіа-впливу без належної участі й підтримки дорослих, поза їхньою увагою і контролем. Проаналізовано потенційно деструктивні наслідки соціалізації в агресивному медіа-середовищі.

Монографія може бути цікавою для дослідників соціалізації, соціальних психологів, соціальних педагогів, викладачів і студентів психологічних та педагогічних спеціальностей, а також для широкого загалу, якому не байдужа доля дітей, що зростають у медіа-суспільствах.

*(Петрунько О. В. Діти і медіа: соціалізація в агресивному медіа-середовищі : монографія / Петрунько О. В. – Полтава : Укрпромторгсервіс, 2010. – 480 с. – 27,0 друк. арк.).*

## ПІДРУЧНИКИ, ПОСІБНИКИ

### **Соціальне наuczіння: механізми розвитку політичних ставлень молоді: Науково-методичний посібник (За ред. Жадан І. В.)**

У посібнику представлено результати дослідження особливостей впливу соціального наuczіння на розвиток політичних ставлень учнівської та студентської молоді. На основі теоретичного аналізу та даних емпіричних досліджень визначено сфери, форми та загальні підходи до використання моделей наuczіння у процесі модернізації суспільствознавчої освіти, а також запропоновано окремі технології розвитку політичних ставлень старшокласників і студентів у політичній освіті з опертям на моделі соціального наuczіння.

Для викладачів ВНЗ, педагогів, психологів.

*(Соціальне наuczіння: механізми розвитку політичних ставлень молоді : науково-методичний посібник / за ред. І. В. Жадан. – Рукопис. – 11,0 друк. арк.).*

### **Активізація когнітивних процесів у спілкуванні (Казміренко В. П., Духневич В. М., Осадько О. Ю. та ін.)**

У посібнику розробляється проблема оптимізації соціального спілкування на основі активізації когнітивних процесів. Пропонуються соціально-психологічні технології спрямованого управління когнітивними процесами в складних умовах соціально конструктивної взаємодії та колаборації. Окремі розділи посібника присвячено питанням організації спілкування в рамках конфліктологічної практики, розробленню соціально-психологічних технологій практичної підготовки фахівців, діяльність яких спрямована на оптимізацію процесів взаєморозуміння, зняття соціальної напруги, пошук механізмів та напрямків соціальної злагоди.

Для практичних психологів, педагогів, студентів соціально-психологічних і педагогічних факультетів, соціальних працівників.

*(Казміренко В. П., Духневич В. М., Осадько О. Ю. та ін. Активізація когнітивних процесів у спілкуванні : методичний посібник. – Рукопис. – 9,0 друк. арк.).*



**Моніторинг соціальної ситуації особистісного та суспільного розвитку: теорія і методи (Григоровська Л. В., Євтух В. Б., Найдьонов М. І., Слюсаревський М. М., Фролов П. Д. та ін.)**

Призначення посібника – створити основу для опанування студентами, яким адресовано посібник, практичних навичок здійснення моніторингових досліджень. У трьох розділах викладено концептуальні засади проведення моніторингу соціальної ситуації особистісного та суспільного розвитку, описано найбільш придатні для цього методи та процедури їх використання, представлено власні методологічні напрацювання авторів посібника.

Для викладачів і студентів психологічних, соціологічних, політологічних факультетів і кафедр вищих навчальних закладів.

*(Моніторинг соціальної ситуації особистісного та суспільного розвитку: теорія і методи : науково-методичний посібник / за ред. Л. В. Григоровської, М. М. Слюсаревського. – Рукопис. – 15,5 друк. арк.)*

**Медіа-культура і медіа-освіта учнів ЗОШ: візуальна медіа-культура (Череповська Н. І.)**

Основне призначення посібника – виховувати в учнів медіа-культуру і візуальну медіа-культуру зокрема. Чотири розділи посібника містять: матеріал з історії медіа, сучасних основних візуальних засобів масової комунікації; закономірності їх функціонування; комплекс завдань, спрямованих на розвиток критичного мислення, здатності до оцінювання, незалежного ставлення до медіа-продукції в цілому у процесі дослідження медіа-текстів різного формату, засвоєння практичних умінь пошуку, застосування корисної медіа-інформації, вибудовування психологічного захисту від непотрібної візуальної інформації, застосування медіа-гігієнічних засобів. У посібнику розкрито сутність медіа-творчості як соціально-психологічного ресурсу людини в умовах медіа-культурного простору та вміщено комплекс завдань зі стимулювання розвитку творчого медіа-сприймання і творчого стилю мислення загалом.

Посібник адресовано медіа-педагогам, учителям, соціальним педагогам, шкільним психологам та батькам.

*(Череповська Н.І. Медіакультура та медіаосвіта учнів ЗОШ: візуальна медіакультура / Наталія Череповська. – К. : Шкільний світ, 2010. – 128 с. – 7,0 друк. арк.).*

### **Конформація особистості в умовах позбавлення волі : інформаційний посібник (Бєславіна Т. І.)**

Автор посібника надихався думкою про необхідність створення нової системи установ виконання кримінальних покарань, діяльність яких базувалася б на пріоритеті ідей каяття злочинця та повернення його до суспільства, що потребує подальшої гуманізації місць позбавлення волі, приведення їх до єдиних міжнародних стандартів. Утілення в життя прогресивної пенітенціарної ідеї щодо створення умов для виникнення почуття розкаяння, самовиховання, ресоціалізації передбачає якісне функціонування всіх служб пенітенціарної системи. У посібнику викладено основні завдання її перебудови, підкреслено, що нові форми, методи ресоціалізації та реінтеграції осіб, що готуються до звільнення з місць позбавлення волі, утворюють цілісну систему психологічного супроводження пенітенціарної діяльності.

Для працівників установ пенітенціарної системи, практичних психологів, що працюють в цій сфері.

*(Бєславіна Т. І. Конформація особистості в умовах позбавлення волі / Т. І. Бєславіна ; у межах проекту впровадження програми підготовки до виходу вихованців з виховної колонії “Потрібно разом”. – К., 2010. – 10,0 друк. арк.).*

## МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ, РОЗРОБКИ

### **Соціально-психологічна профілактика порушень адаптації молоді до повсякденного стресу (Титаренко Т. М., Черемних К. О., Лазоренко Б. П., Лєпіхова Л. А., Баришполець О. Т.)**

Методичні рекомендації містять відомості про адаптаційні ресурси особистості та причини її дезадаптації. Запропоновано конкретні методичні поради та інструменти протистояння повсякденному стресу, узагальнено методологічні підходи до профілактичної роботи та результати актуальних опитувань.

Наведені матеріали стануть у пригоді психологам, соціальним працівникам, соціальним педагогам, що беруть участь у профілактичній роботі. Завдяки практичній зорієнтованості матеріалу та доступній формі його викладу ним можуть скористатися безпосередньо самі молоді люди, батьки та вчителі, які в запропонованому тексті знайдуть для себе поради та відповіді, що стосуються найбільш значущих вимірів повсякденного життя: простору особистості, сім'ї та професії.

*(Соціально-психологічна профілактика порушень адаптації молоді до повсякденного стресу : методичні рекомендації / за ред. Т. М. Титаренко. – К., 2010. – 84 с. – 2,5 друк. арк.).*

### **Профілактика психологічного насильства у сім'ї та освітньому середовищі (Ліщинська О. А.)**

У роботі розглянуто педагогічне та психологічне насильство як артефакти педагогічного впливу. Обговорюються причини зловживань владними повноваженнями з боку вчителів та батьків, здійснюється спроба визначити критерії психологічного насильства в педагогічному процесі та пропонуються способи його профілактики.

Рекомендації адресовано практичним психологам, що працюють з учителями та батьками, з метою профілактики та подолання психологічного насильства у сім'ї та освітньому середовищі.

*(Ліщинська О. А. Профілактика психологічного насильства у сім'ї та освітньому середовищі : методичні рекомендації. – 68 с. – 2,6 друк. арк.).*

**Збірник науково-методичних матеріалів “Підвищення престижності україномовного спілкування в студентському середовищі: досвід, проблеми” (За ред. В. О. Васютинського)**

До збірника увійшли статті з описом методичного інструментарію, процедури та основних результатів досліджень на тему «Психологічні передумови підвищення престижності україномовного спілкування в студентському середовищі», що виконувалися відповідно до Державної програми розвитку і функціонування української мови на 2004–2010 роки. Збірник становить логічне завершення раніше опублікованих статей, інформаційних бюлетенів, методичних рекомендацій, що сукупно розкривають складну й дражливу проблему самовизначення студентської молоді в питанні вибору мови спілкування.

Для студентів, викладачів ВНЗ, науковців у галузі соціальної та політичної психології, широкої громадськості.

*(Підвищення престижності україномовного спілкування в студентському середовищі: досвід, проблеми : збірник науково-методичних матеріалів / за ред. В. О. Васютинського. – К. : Міленіум, 2010. – 92 с. – 3,0 друк. арк.).*

## НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ

**Сучасні технології організації протидії розповсюдженню ВІЛ/СНІД: роль первинної медико-санітарної допомоги та соціально-психологічного супроводу. Навчальний модуль (Лазоренко Б. П.)**

У навчальному модулі програми “Сучасні технології організації протидії розповсюдженню ВІЛ/СНІД: роль первинної медико-санітарної допомоги на засадах сімейної медицини” розглянуто питання: епідемія ВІЛ/СНІД як глобальний процес і її соціально-психологічні аспекти, розвиток епідемії у світі та Україні; соціально-психологічні чинники поширення інфекції; уразливі

групи щодо інфікування ВІЛ; основи нормативно-правової бази України з питань ВІЛ/СНІД; проведення психологічного консультування та його етичні принципи; особливості консультування підлітків, молоді та уразливих груп населення; формування мотивації до тестування на інфікування ВІЛ/СНІД; до- і післятестове консультування та його психологічні засади.

Для сімейних лікарів.

*(Лазоренко Б. П. Сучасні технології організації протидії розповсюдженню ВІЛ/СНІД: роль первинної медико-санітарної допомоги та соціально-психологічного супроводу : навчальний модуль. – Рукопис. – 1,0 друк. арк.).*

**ПЕРЕЛІК ТЕМ ДИСЕРТАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ, ЗАХИЩЕНИХ  
У СПЕЦІАЛІЗОВАНІЙ ВЧЕНІЙ РАДІ ІНСТИТУТУ У 2010 Р.  
НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ ДОКТОРА НАУК**

**19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи**

1. *Ліщинська О. А. “Соціально-психологічні механізми культової психічної залежності особистості в деструктивних тоталітарних організаціях”* / Інститут соціальної та політичної психології НАПН України; наук. консультант – д. психол. н., професор Казміренко В. П.

2. *Петрунько О. В. “Соціалізація дитини в агресивному медіасередовищі”* / Інститут соціальної та політичної психології НАПН України; наук. консультант – д. психол. н., професор Васютинський В. О.

**ПЕРЕЛІК ТЕМ ДИСЕРТАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ, ЗАХИЩЕНИХ  
У СПЕЦІАЛІЗОВАНІЙ ВЧЕНІЙ РАДІ ІНСТИТУТУ У 2010 Р.  
НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ КАНДИДАТА НАУК**

**19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи**

1. *Копотун М. М. “Соціально-психологічні чинники життєвого цілепокладання студентської молоді”* / Інститут соціальної та політичної психології НАПН України; наук. консультант – д. психол. н., професор, чл.-кор. НАПН України Титаренко Т. М.

2. *Сохан І. О. “Психологічні особливості морально-правової соціалізації студентів”* / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника; наук. керівник – д. психол. н., професор Орбан-Лембрик Л. Е.

## 19.00.11 – політична психологія

1. *Дроздова М. А. “Механізми відтворення батьківських образів в уявленнях молоді про політичних лідерів”* / Чернігівський державний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка; наук. керівник – д. психол. н., професор Васютинський В. О.

2. *Лісневська А. О. “Психологічні чинники політичної активності молоді”* / Чернігівський державний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка; наук. керівник – к. психол. н., доцент Скок М. А.

3. *Семків І. І. “Соціальний капітал як чинник громадянської активності студентської молоді: психологічна модель”* / Львівський національний університет імені Івана Франка; наук. керівник – к. психол. н., доцент Галецька І. І.

## Додаток III

## ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ У ЗВІТНОМУ 2010 РОЦІ

№ з/п	Тема експериментальної роботи	Рівень експерименту (всєукр., регіонал., загально-академічн., установи)	Установа, що прийняла рішення про проведення експерименту	Установа, що провела експертизу заявки на проведення експерименту	Науковий керівник (П.І.Б., посада, н.ступінь, вч.звання), науковці-учасники екс.	Терміни проведення експерименту	Назва інновації, що розробляється (апробується) в ході експерименту	Очікувані результати експерименту	Отримані результати експерименту	Заклади, установи, організації, на базі яких проводиться експеримент
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Організація навчально-виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу на засадах суб'єктно-вчинкового підходу	Всеукраїнський	МОН України (наказ № 472 від 11.06. 2007 р.)	Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України; Комісія з проблем виховання дітей та учнівської молоді науково-методичної ради з питань освіти МОН України, 30.03.2007р.	Науковий керівник – головний наук. співроб., д.психол.н., проф., чл.-кор. НАПН України Татенко В. О.; науковець-виконавець – аспірант ІСПП НАПН України, заступник директора Канівської гімназії ім. І. Франка з виховної роботи Шульга В.Д.	2007 – 2011 рр.	Психолого-педагогічна технологія виховання особистості учня як суб'єкта вчинкової активності	Розроблення психолого-педагогічної технології розвитку сутнісних сил молоді людини, цілеспрямоване формування у дітей шкільного віку суб'єктних рис особистості, орієнтації на духовні цінності, готовності до вчинку	Розроблено та упроваджено програму спільної вчинкової діяльності школи та територіальн. установ, закладів освіти, громадських організацій; реорганізовано основи родинного виховання на вчинковій основі через залучення учнів та батьківської громади до спільних справ; відпрацьовано окремі запроваджені на попередніх етапах складові технології виховання учнів на вчинковій основі; розроблено авторські програми, методичні рекомендації щодо виховання особистості на засадах суб'єктно-вчинкового підходу	Канівська гімназія ім. Івана Франка, Черкаська обл.



1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2	Особливості соціального наочіння в молодшому шкільному віці	ІСПП НАПН України	ІСПП НАПН України	ІСПП НАПН України	Науковий керівник – зав. лабораторії психологічних проблем політичної соціалізації молоді, к.психол.н. Жадан І. В., науковець-виконавець – м.н.с. Келепко О. В.	2008–2010 рр.	Моделі взаємодії дітей та батьків, що задають вектор політичної соціалізації в молодшому шкільному віці	Методика визначення особливостей батьківських впливів на процес політичної соціалізації молодших школярів; виявлення особливостей впливу моделей взаємодії дітей та батьків на процес політичної соціалізації в молодшому шкільному віці	Емпірично визначено семантичний простір значень, що описують уявлення дітей та їхніх батьків про бажані риси політичної культури молодших школярів; побудовано факторні моделі взаємодії, специфічні для дітей та їхніх батьків, що впливають на процес політичної соціалізації, виявлено найбільш значущі фактори в кожній з них; виявлено “проблемні зони” сімейного наочіння, що потребують корекції; апробовано методику визначення особливостей батьківських впливів на процес політичної соціалізації молодших школярів	39 родин, у яких виховуються діти молодшого шкільного віку

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
3	Чинники ефективності формування у молоді мотивації та навичок політичної участі	ІСПП НАПН України	ІСПП НАПН України	ІСПП НАПН України	Науковий керівник – зав. лабораторії психології політичної участі, к. психол.н. Кияшко Л. О., науковці-виконавці – с.н.с., к. психол.н. Полунін О. В.; с.н.с., к. психол.н. Бичко О. В.; с.н.с., к. психол.н. Баранова С. В.; н.с. Краснякова А. О.; м.н.с., к. психол.н. Мельник О. А.; м.н.с. Бородчак М. В.	Січень-червень 2010 р.	Психодіагностичний інструментарій оцінювання чинників, що впливають на ефективність формування у молоді мотивації та навичок політичної участі: відповідальності, схильності до групової діяльності, особистісних якостей та вмінь, темпоральних параметрів прийняття політичних рішень	Розробити і апробувати інструменти оцінки чинників впливу на ефективність формування у молоді мотивації та навичок політичної участі; визначити специфіку впливу досліджуваних факторів на формування у молоді мотивації та навичок політичної участі	Розроблено та апробовано: анкету для вивчення семантики відповідальності студентської молоді; Опитувальник “схильності до групової діяльності”; методика оцінювання якостей та вмінь, що сприяють ефективній політичній участі; виявлено специфіку впливу на ефективність формування у молоді мотивації та навичок політичної участі: – особливостей когнітивної обробки інформації, – стереотипних форм політичної поведінки, – суспільних настроїв, – потреби в спільних діях; виокремлено новий феномен уявного старіння пропозиції як окремий темпоральний процес, що впливає на прийняття молоддю політичних рішень	Київський національний технічний ун-т “КПІ”; НАУ; КНТЕУ; Донецький національний ун-т; Донецький ін-т ринку та соціальної політики; Донецький ін-т психології та менеджменту; комунальний позашкільний навчальний заклад “Донецький обласний дитячо-молодіжний центр” (ДОДМЦ); КВІТУ №34 (м. Київ); ЗОШ № 94, 269, 306, 320 (м. Київ); школа лідерів регіональних молодіжних політичних організацій, інших молодіжних громадських та політичних організацій, кадровий резерв обласної Державної адміністрації на заміщення вакантних посад до органів місцевого самоврядування

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
4	Експериментальне дослідження групової ідентичності в контексті життєдіяльності малої групи	ІСПП НАПН України	ІСПП НАПН України	ІСПП НАПН України	Науковий керівник – зав. лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин, д.психол.н. Горностай П. П.; науковці-виконавці – с. н. с., к.психол. н. Чорна Л. Г., н.с. Покладова В. В., м.н.с. Плетка О. Т.	2010–2012 рр.	Методичний інструментарій дослідження групової ідентичності	Комплекс методик дослідження групової ідентичності як феномена групового свідомого і несвідомого; особливостей рольової ідентичності членів малої групи з різними рівнями креативності; гендерних аспектів вияву групової ідентичності в малих групах в освітньому середовищі; чинників впливу соціального оточення на розвиток гендерної ідентичності лідера малої групи	Розроблено комплекс методик дослідження різних аспектів групової ідентичності, що поєднує загальновідомі і авторські методичні інструменти, та здійснено його апробацію; виявлено обумовлені процесами групової динаміки відмінності групової ідентичності в малих групах порівняно із середніми та великими; висунуто гіпотезу про зумовленість важливих проблем функціонування малих груп в освітньому середовищі недостатньою розвиненістю групової ідентичності педагогічного колективу; побудовано багаторівневу класифікацію ідентифікацій старшокласників;	КНУ ім. Тараса Шевченка; Житомирський державний ун-т ім. І. Франка; Мелітопольський ін-т екології та соціальних технологій ВНЗ ВМУРОЛ “Україна”; Святошинський райвно; ЗОШ Києво-Святошинського району Київської обл., гімназія № 71 м. Запоріжжя; низки ЗОШ Запорізької області

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
									виявлено відмінності групової ідентифікації учнів старших класів, що мають різну успішність та рівень креативності; виявлено зв'язок гендерної ідентичності юнаків та дівчат з їхньою рольовою позицією в студентській групі: дівчат – з їхньою лідерською позицією, юнаків – з їхнім більш толерантним ставленням до лідерської позиції дівчат у групі; у дослідженні гендерних аспектів групової ідентичності в тренінгових групах з'ясовано, що гомогенні групи призводять до зниження інтенсивності групової динаміки	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
5	Активізація когнітивних процесів соціального спілкування	ІСПП НАПН України	ІСПП НАПН України	ІСПП НАПН України	Науковий керівник – зав. лабораторії фундаментальних і прикладних проблем спілкування, д.психол.н. проф. Казміренко В. П., науковці-виконавці – с.н.с., к. психол.н. Духневич В. М., с.н.с., к. психол.н. Осадько О. Ю., с.н.с., к. психол.н. Кудріна Т.С. н.с. Дідковський С. В.	2010–2011 рр.	Методичний інструментарій та технології активного психологічного навчання педагогів; методичний інструментарій та технологія соціально-психологічного супроводу діяльності організації	Створити методичні інструменти та технології активного психологічного навчання педагогів та соціально-психологічного супроводу діяльності організацій	Розроблено: узагальнену модель комунікативного процесу та зворотного зв'язку; модель “Процедурних засад у роботі з групою креативністю в когнітивному спілкуванні”; методичку дослідження стратегій зворотного зв'язку, методичний інструментарій для діагностики бізнес-процесів компанії та проведення первинного аналізу діяльності співробітників і підрозділів, включених у процеси: а) анкети аналізу діяльності співробітника, б) анкета-опис діяльності підрозділу, в) анкета для збору інформації при описі функціональних та бізнес-процесів; серію діагностичних	Освітні заклади: КНУ ім. Тараса Шевченка, Бориспільська багатопрофільна гімназія “Перспектива”, ЗОШ №№ 11, 77, 103, 200, 301 м. Києва; Літній дитячий оздоровчий центр “Тарара”; комерційні структури: ХК “Київміськбуд”, DeNovo, ХК “Терра Фуд”, Оксфорд Клас, Контактний центр “Інтелектуальні комунікації”

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
									опитувальників для визначення рівня суб'єктивної стресогенності типових проблемних ситуацій професійного спілкування (для педагогів, операторів кол-центрів, менеджерів); методика діагностики діалогічного простору та сформульовано принципи її застосування; методика розроблення та застосування кейсів при підготовці спеціалістів, діяльність яких пов'язана з вирішенням конфліктних ситуацій; технологію активного психологічного навчання педагогів (рефлексивно-творчий тренінг) з метою активізації в їхній професійній комунікативній	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
									діяльності процесів внутрішньої мотивації і само-детермінації; програму заходів з розроблення регламентного забезпечення та підготовки організаційного впровадження системи проектного управління; методичні рекомендації з розвитку продуктивного мислення учнів шляхом організації діалогу в процесі спільного розв'язання інтелектуальних задач	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
6	Особистісно-мотиваційні та часові особливості використання комп'ютерно-мережевих технологій	ІСПП НАПН України	ІСПП НАПН України	ІСПП НАПН України	Науковий керівник – завідувач лабораторії психології масової комунікації та медіа-освіти, к.психол.н. Найдюнова Л. А., науковець-виконавець – с.н.с., к. психол.н. Мироненко Г. В.	2010–2012 рр.	Модель віртуальної залежності в аспекті мотиваційно-ціннісної структури особистості та темпоральних вимірів віртуальності; комплекс методик для вивчення особливостей переживання часу кіберкористувачами, коли вони перебувають у віртуальному просторі соціальних мереж	Створення дослідницької моделі вивчення часових уявлень кіберкористувачів; розроблення та апробація діагностичного інструментарію оцінювання динаміки суб'єктивної тривалості одиниці часу кіберкористувачів в режимі он-лайн	Створено робочу схему мотиваційно-темпоральної моделі дослідження особливостей формування медіа-залежності як неконструктивної форми взаємодії особистості з мультимедійними технологіями; розроблено комплекс методик для вивчення особливостей переживання часу кіберкористувачами, що перебувають у віртуальному просторі соціальних мереж; виявлено дезадаптивні модифікації уявлень про фізичну тривалість хвилини, пов'язані із специфічністю, дискретністю, зворотністю, необмеженістю, нерівномірністю плину віртуального часу; виявлено феномен віртуального розтягнення суб'єктивного часу випробуваних	ЗОШ, інтернет-кафе, комп'ютерні клуби м. Києва



1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
7	Педагогічні умови формування медіакультури старшокласників у позашкільних формах роботи	ІСПП НАПН України	ІСПП НАПН України	ІСПП НАПН України	Науковий керівник – зав. лабораторії психології масової комунікації та медіа-освіти, к.психол.н. Найдьонова Л. А., науковці-виконавці – н.с. Стерденко С. М., м.н.с. Голубева О. Є.	2010–2012 рр.	Інструментарій оцінювання рівня медіакультури старшокласників та їх батьків; експериментальна програма медіа-освітніх занять з формування медіакультури старшокласників у позашкільних формах роботи	Розробити інструменти оцінювання рівня медіакультури старшокласників та їхніх батьків та програму медіа-освітніх занять з формування медіакультури старшокласників у позашкільних формах роботи	Створено анкету для оцінювання рівня медіакультури старшокласників; уточнено зміст показників медіакультури в системі медіа-освіти; побудовано й обґрунтовано теоретичну модель формування медіакультури старшокласників на матеріалі кіно, зокрема через запровадження клубної форми роботи, здійснено експериментальну перевірку її ефективності; розроблено методику проведення медіа-освітніх занять на матеріалі кіно	Республіканська бібліотека “Молода гвардія”, ЗОШ № 165 м. Києва

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
8	Соціально-психологічний супровід процесів модернізації освіти і суспільства	ІСПП НАПН України	ІСПП НАПН України	ІСПП НАПН України	Науковий керівник – зав. лабораторії соціально-психологічних технологій, к. психол.н. Фролов П. Д., науковці-виконавці – с.н.с., к. психол.н. Іванченко С. М.; с.н.с., к. соціол.н. Овчаров А. О.	2010–2011 рр.	Технології формування в громадській думці позитивного образу освітніх та суспільних інновацій	Розроблення діагностичного інструментарію для вивчення образів суспільних та освітніх інновацій;  розроблення технологій формування в громадській думці позитивного образу суспільних та освітніх інновацій	Розроблено та апробовано: комплекс методик (анкети, репертуарні гратки) для вивчення образів суспільних та освітніх інновацій, гайд-інтерв'ю для експертного опитування викладачів ВНЗ; запропоновано систему технологій формування в громадській думці позитивного образу освітніх та суспільних інновацій	Київський національний ун-т ім. Т. Шевченка, Ніжинський державний ун-т ім. М. В. Гоголя